

ॐ

परमात्मने नमः।

श्री पद्मनंदी पंचविंशतिका प्रवचन

(अध्यात्मयुगपुरुष पूज्य गुरुदेवश्री कानञ्जस्वामीना
श्री पद्मनंदीआचार्यदेव विरचित पद्मनंदी पंचविंशतिका ग्रंथमांथी
दान अधिकार, आलोचना, श्रावकाचार आदि उपरना विविध
प्रवचनो)

**नोंध :- प्रवचन नं. ७७५ तथा ७७६ अवाज अस्पष्ट होवाने कारणे लेवामां
आवेल नथी.**

दान अधिकार, गाथा-६, ७ प्रवचन-७७७

... वनवासी संतोअे जंगलमां, जगतना पापना उद्धार माटे कइणाबुद्धिथी क्युं छे. केटलाकने अे वात साधारण लागे पणु अरेअर दान, दानना प्रकार अने जेने देवुं अे कोण छे, देनार दुं कोण छुं, कइं चीज देवा लायक छे अने अे चीजनुं शुं इण छे, अेवुं जेने वास्तविक भान नथी, अेना दानमां रागनी मंदता कदाचित् (होय)... बापुज्ज! भाईअे दस लाभ भोया छे. आपवा छे के नलि? कोणो ... कीधुं? नलि आपु. पेवो करोडपति छे. बापु! अेक वात करुं तमने? दस लाभ अेना गया के तमारा गया? सांभणो! तमने सीत्तेर थया. एवे तमे कांई साथे लई जवाना नहोता. सोंपवा एता कोने? छोकराने. अेने नेवु लाभ

સોંપો. પૈસા તમારા છે કે એના? ફેરવો ને દષ્ટિ, મફતના શેના મંડ્યા છો? બરાબર છે? એ.. નવરંગભાઈ! આમાં મારે પાછો બીજો સિદ્ધાંત કહેવો છે હજી. દસ લાખ તો ગયેલા છોકરાના, ઈ બરાબર છે, ગયા ઈ તો બરાબર ગયા. હવે ઓલાને કીધું, મારા કરોડમાં દસ લાખ ગયા. ... ભાન નથી. બાપુજી! એનો મિત્ર કહે છે, હોં! ઓલો તો આવી શકે નહિ, બાપ કડક હોય ને.. છોકરા ઉપર સરખાઈનો કરે. બાપુજી! અત્યારે રહેવા દો, દસ લાખ ... કોના ગયા? કારણ કે તમારે તો સાથે લઈ જવાના નથી. આ બે વર્ષે એને સોંપવા હતા ને? કરોડ સોંપવા હતા ને? નેવુ લાખ સોંપજો. દસ લાખ એના ગયા કે તમારા? વાત તો તારી સાચી, બાપા! એ દસ લાખ ખોયા એનો જે ખેદ થતો હતો, ફડાક દષ્ટિ ફેરવી નાખી, મારા નહિ, હોં! એના ગયા. સંતોષ થઈ ગયો. વિરજીભાઈ! ન્યાય સમજાય છે આમાં?

જેને પ્રતિકૂળ સંયોગ આવીને ઊભો છે, દસ લાખ ગયા, એ દસ લાખ મારા ગયા એમ માનતો ત્યારે ખેદ થતો. પણ મારા નહિ. હું તો એક વર્ષ-બે વર્ષ જીવવાનો છું, સીત્તેર તો થયા છે. ... એમ કહે છે ને આપણે કાઠિયાવાડમાં? .. ફાડવાનો છે. દસ લાખ તો એના ગયા. ... આવો પ્રતિકૂળ સંયોગ આવીને ઊભો એમાં જેને દસ લાખ મારા ગયા કે એના ગયા એમ સમાધાન કરતાં આત્માને આવડે છે, દસ લાખ મારા નહિ, એના ગયા. હું તો બરાબર છું. જેને પ્રતિકૂળ સંયોગમાં તૃષ્ણામાં સમાધાન કરતાં આવડે છે, એના આત્માની અંદર પ્રતિકૂળતાની અનંતતા હોય તો સમાધાન કરીને જ્ઞાતા-દષ્ટા રહેવાની એનામાં તાકાત છે. સમજાય છે કાંઈ? વાત એવી ગળે ઉતરવી કઠણ, હોં!

એટલે આચાર્ય મહારાજ કહે છે, ભાઈ! તને કોઈ પૂર્વના પુણ્ય હોય અને એને લઈને લક્ષ્મી મળી હોય (તો) રાગ ઘટાડ, રાગ ઘટાડ. તૃષ્ણા ઘટાડ. દાનાદિમાં ધર્મની પ્રભાવના, સાચા દેવ એના પરમાત્મા, ગુરુ, શાસ્ત્ર આદિ, ભક્તિ, પૂજામાં કાંઈક ખર્ચ અને રાગ મોળો પાડ. રાગ ઘટાડ તો તને ખ્યાલમાં આવશે કે રાગ ઘટવાની .... રાગ ઘટાડી શકું તો રાગનો અભાવ કરીને આત્મા જ્ઞાતા-દષ્ટાની અવિકારી દશા પ્રાપ્ત કરી શકે છે. એમ દષ્ટિ કરવાનો અવસર જો તો તને થાશે. સમજાણું આમાં?

આચાર્ય ઈ કહે છે, અહો! આ જગતના ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહેલાં પ્રાણીને આખો દિ' પાપ, પાપ ને પાપ, એમાંથી ઉગરવાનો આરો હોય તો ધર્મદાન, રાગની મંદતા એ એક પાપથી બચવાનો ઉપાય છે, બીજો કોઈ ઉપાય છે નહિ. ઔર ભી આચાર્ય દાનકી મહિમાકો કહતે હૈં.

નાનાજનાશ્રિતપરિગ્રહસમ્ભૂતાયા:

સત્પાત્રદાનવિધિરેવ ગૃહસ્થતાયા:।

हेतुः परः शुभगतेर्विषमे भवेऽस्मिन्

नावः समुद्र इव कर्मठकर्णधारः॥६॥

સંસ્કૃત શ્લોક છે. જંગલમાં તાડપત્રમાં લખાયેલા છે. ૯૦૦ વર્ષ પહેલાં. ભાઈ! તું આત્મા છો ને. જ્ઞાનાનંદ, સચ્ચિદાનંદ તારું સ્વરૂપ છે. શાશ્વત રહેનારું જ્ઞાન અને આનંદ તારો અંતર સ્વભાવ છે. આ શરીર, વાણી, મન તો પૃથક્ છે. હવે પુણ્ય ને પાપના તારામાં ભાવ થાય, એમાં પાપભાવ થાય એ તો તીવ્ર દુઃખદાયક છે. અને પુણ્યભાવ જરી થાય, દાન-દયા આદિનો તો એ મંદ ભાવ રાગનો છે. છે તો આકુળતા ઈ પણ, પણ તીવ્ર આકુળતા ટાળવા માટે આ મંદ આકુળતા એમાં આવ્યા વિના રહેતી નથી. મૂળમાં તો એ મંદ આકુળતા પણ ટાળીને આત્માની દૃષ્ટિ કરીને આત્માની શાંતિ મેળવે તો તેને ધર્મ થાય. સમજાણું કાંઈ?

અહીં આચાર્ય કહે છે, ‘જિસકા ખેવટિયા ચતુર હૈ,...’ ખેવટિયા એટલે? આ નાવાનો નાવડિયો, નાવાનો નાવડિયો જે ચતુર છે, ‘એસે અથાહ સમુદ્રમે પડી હુઈ નાવ...’ અથાગ દરિયામાં પડેલી નાવ, ‘જિસ પ્રકાર મનુષ્યકો તત્કાલ પાર કર દેતી હૈ;...’ નાવડિયો સારો જોઈએ, નાવ સારી જોઈએ. સમુદ્રને કાંઠે લઈ જાય. ‘ઉસી પ્રકાર...’ એ દૃષ્ટાંત થયો. ‘ઈસ ભયંકર સંસારમે...’ અનાદિ કાળથી રાગ-દ્રેષ, વિકાર.. આ બાયડી મારી, છોકરા મારા, ઘંઘા મારા, આ મારા, આ મારા એવી મમતાના પાપના ભાવમાં અનેક ‘જનોકે આધીન...’ લક્ષ્મી આદિ, સ્ત્રી-પુત્ર આદિ ‘જો પરિગ્રહ, ઉસસે સહિત ઈસ ગૃહસ્થપનેમે રહે હુએ મનુષ્યકે લિયે શ્રેષ્ઠ પાત્રકે લક્ષ્યસે હુઈ દાન-વિધિ હી શુભ ગતિકો દેને વાલી હોતી હૈ.’ સાચા, સારા ધન-લક્ષ્મી અને સાચા સત્પાત્રે દાન, એ ગૃહસ્થાશ્રમમાં ઉગરવાની એક નાવા છે. આ જો ન હોય તો આચાર્ય કહે છે, એ ગૃહસ્થાશ્રમને ઊંડા પાણીમાં જલાંજલિ આપીને બોળી દેજે. ફૂલચંદભાઈ!

જો ગૃહસ્થાશ્રમની અંદરના પાપભાવમાં દાન, દયા, ભક્તિ, પૂજા આદિમાં રાગ મંદ કરીને પરિણામ શુભ ન થાય અને દાનાદિનો ભાવ ન હોય તો એવા ગૃહસ્થાશ્રમને ઊંડા પાણીમાં શ્રદ્ધાંજલિ આપજે કે બૂડી જા, ભાઈ! એમાં ક્યાંય ઉગરવાના આરા છે નહિ. આચાર્યે આગળ દાખલો આપ્યો છે, પહેલા અધિકારની અંદર.

કહે છે, અહો..! ભયંકર સંસારમાં શ્રેષ્ઠ પાત્રમાં દીધેલું દાન તે ‘શુભ ગતિકો દેને વાલી હોતી હૈ. ઈસલિયે ભવ્ય જીવોંકો ગૃહસ્થાશ્રમમે રહ કર અવશ્ય દાન દેના ચાહિયે.’ એક વાત છે કે સવારની સંધ્યા કહેવાય છે અને સાંજની સંધ્યા કહેવાય છે. સંધ્યા તો બેય રાતડમાં ગણાય. સવારની સંધ્યા પણ રાતડમાં ગણાય છે, સાંજની સંધ્યા રાતડમાં (ગણાય છે). રાતડ થાય છે ને? પણ સાંજની રાતડની પાછળ ઘબો નમાહા છે. અને સવારની રાતડ પછી સૂર્ય ઊગે છે. સમજાય છે કાંઈ? એમ ભગવાન ચિદાનંદમૂર્તિ આત્મા શુદ્ધ ભગવાન સ્વરૂપ છે, એવું જેને અંદર ભાન થયું, એ ભાનવાળાને પાપના પરિણામ જો હોય, પાપના-હિંસા, જૂઠું, ચોરી, વિષય, ભોગ વાસના, કમાવું ને આ ... એમ કરીને બધા પાપના અભિમાન (કરે છે) એ તો સાંજની સંધ્યા જેવી રાગની સંધ્યા છે. એ સંધ્યા

ખીલેલી તો દેખાય છે રાતડ, પણ પાછળ સૂર્યનો ઘબો નમાલા છે.

એમ આત્માને સ્ત્રી, કુટુંબ, પરિવાર, રાજપાટની આબરૂમાં જે રાગ થાય એ રાગ સાંજની રાતડ જેવો છે. પાછળ ઘબો નમાલા થવાનું છે. સમજાય છે કાંઈ? પણ જેને સાચા સત્દેવ, ગુરુ અને શાસ્ત્ર પ્રત્યે પ્રેમ અને એની ભક્તિ ઉછળતાં જે દાનાદિમાં રાગની મંદતા થાય (એ) છે તો રાતડ, છે તો રાગ, પણ પાછળ દૃષ્ટિ છે કે જ્ઞાનીઓએ રાગને ટાળવાની વાત કરી છે. એવા જ્ઞાનીની ભક્તિ કરતાં એ રાગ રહિતની દૃષ્ટિ સ્વભાવમાં છે, એ રાગ છે તો ખરો, સવારની સંધ્યાની રાતડ જેવો પણ એ રાગ ટળીને પછી પાછળ ચૈતન્યસૂર્ય ખીલવાનો અવસર મળે છે. ચંદુભાઈ! સમજાય છે કાંઈ? ભારે વાત ભાઈ!

કહે છે, એક વાર તું સચ્ચિદાનંદ પ્રભુની વાત તો સાંભળ. તારા ઘરની વાતું તેં કોઈ દિ' કાન દઈને સાંભળી નથી. એવો ભગવાન આત્મા, એનો જેને પ્રેમ થાય, એને બતાવનારા ઉપર પ્રેમ આવ્યા વિના રહે નહિ. સમજાય છે કાંઈ? એ પ્રેમમાં, કહે છે કે આપી લક્ષ્મી. એક જણો દાન લેવા આવ્યો, દાન. દાન લેવા આવ્યો કે ભાઈ, તમે કરોડપતિ છો તો કાંઈક આપો આમાં. હવે જો એમ કહે કે નથી દેવું તો તો સીધો જવાબ. પણ ન દેવું હોય એ વાંક શું કાઢે? કે તમે વ્યવસ્થાપક બરાબર સારા લાગતા નથી. હવે ગાળ દીધા વિના દેવું હોય તો દે ને, બાપુ! તમે ... જે છે ને.. આ બધા છે, બધા જોયેલા છે, હોં! તમને આપવાનો ભાવ તો થાય, અમારે શુભ ખાતે નીકળેલા છે. લાખ, બે લાખ શુભ ખાતાના પડ્યા છે. શુભ ખાતા કાઢે ને? ... એટલે છે તો ખરા, દેવાનો ભાવ (છે) પણ તમે વ્યવસ્થાપક સરખા નથી. એની વ્યવસ્થા સરખી નથી. અમારો એક માણસ ભેગો ભળે તો તમારી વ્યવસ્થા (સુધરે). ભાઈસા'બ! ગાળ દઈને અમારી ઉપર... ના પાડ ને કે નથી દેવા. દેવું નથી અને વાંક કાઢીને આ પ્રમાણે દેવાનો ભાવ નથી. સમજાણું કાંઈ?

અરે..! તને લક્ષ્મી પ્રત્યેની તીવ્ર મમતા હોય એ રાગ મોળો પાડીને બાપુ! દયા, દાનમાં, ભક્તિ, પૂજામાં ધર્મનો લાભ, બાહ્યમાં .. પ્રભાવના થતી હોય તો આપવું. બસ, હવે એનું શું થશે, એણે કેમ બીજાએ કર્યું એના ઉપર તારા ફળની વસ્તુ નથી. છે? એણે ભાવ કર્યો. મરવા ટાણે એક મૃત્યુકાળ હોય. લાખ, બે-પાંચ-પચાસ લાખ ભેગા કર્યા હોય. એને એમ થાય કે અરે..! પૂર્વના પુણ્ય હતા એ બળીને આ પૈસા મળ્યા, હોં! દુનિયા એમ માને છે કે આપણને મળ્યા. શાસ્ત્રકાર કહે છે કે લોન આવી હતી તે બળી ત્યારે મળ્યા છે. શું કહે છે? ફૂલચંદભાઈ! વિરજીભાઈ! વાતું બધી ફેરફારવાળી છે જગતથી. લોન આવી હોય ને અંદર લાખ રૂપિયાની. પછી વટાવતા સો ... કોથળી આવે ને? ના. કોથળી ટળી.

એમ પૈસા મળવા કાળે પૂર્વના પુણ્યની નોટ લઈને આવ્યો છે અંદરમાં, એ નોટ જ્યારે ખરે છે ત્યારે પૈસા મળે છે. આ કહે છે કે મળે છે, જ્ઞાની કહે છે કે ટળે છે. સાંભળને! તારા ગડિયાના મેળમાં મેળ નથી. સમજાણું કાંઈ?

ધર્મી જીવને કે સાચા દાનના અર્થીને મારી લક્ષ્મી કોણ કેમ.. મને ભાવ છે કે આ પ્રમાણે હું રાગ મંદ કરીને આપું છું. પછી વ્યવસ્થાના કરનાર કોણ થાય, કોણ નહિ એના ઉપર આનું ફળ નથી. ફળ તો પોતાના ભાવમાં પડ્યું છે. રાગ .. કર્યો એનું પુણ્ય બંધાણું છે. અને એ પુણ્ય એને બહારમાં અનુકૂળ સામગ્રીનું કારણ થશે. મરવા ટાણે એ માણસને એમ થયું કે લાખ મારી પાસે છે. અરે...રે...! પુણ્ય બળ્યા અને .. હોં! મેં કાંઈ ન કર્યું. મરતાં (કહે છે), ભાઈ લખુ! લખુ છોકરાનું નામ હોય ને? લખુ. આ પાંચ લાખ... છેલ્લે લવો બંધ થવાનું ટાણું હોય. વાચા બંધ થાય છે ને છેલ્લી. ત્યારે ભાઈસાહેબને ભાવ આવ્યા. લખુ! આ પાંચ લાખ, પાંચ લાખ.. એમ બોલ્યો. ઓલો સમજ્યો કે આ બધા બેઠા છે ને ચોખ્ખું કરશે તો .. પડશે. બાપુ! પૈસા અત્યારે યાદ ન કરાય. અત્યારે ભગવાનનું સ્મરણ કરો, ભગવાનનું સ્મરણ કરો. ઓલો સાંભળે છે, અંદરમાં ખ્યાલ છે, હોં! લવા બંધ થઈ ગયા, વાચા બંધ થઈ ગઈ. જડ જડ માટી. અત્યારે બોલાય છે એ આત્માનો અધિકાર હોય તો એ વખતે પણ બોલવું જોઈએ. લવો બંધ થઈ ગયો. એ જડ છે, માટી છે. અવાજ બંધ થઈ ગયો. ... નથી કહેતા મરતા છેલ્લે ટાણે? આ કાનના અંગારા કહે છે ને? બાપા! અત્યારે ન યાદ થાય. આને કહેવું (અને) લવો બંધ થઈ ગયો. પણ હું એમ કહેતો નથી. હું તો કહું છું કે આ પાંચ લાખ દઈ દે અહીંયાં ખર્ચવામાં. બળી ગયા મારા પુણ્ય અને મેં કાંઈ કર્યું નથી. હવે? પેલો ભલે ના પાડે, પણ અહીં પાંચ લાખ દેવાનો ભાવ-રાગ મંદ હતો એનું ફળ એને છે. સમજાય છે કાંઈ? ઓલો સાંભળે ને દે ને મજ્જરીમાં ઉડાવે એ એના ઘરે રહ્યો. વિરજભાઈ! સમજાય છે આમાં કાંઈ?

પોતાના ભાવના ફળમાં પોતા પાસે છે. એ કોઈ આપે તો ફળ મળે અને ન આપે તો ન મળે એમ છે નહિ. અને પેલાએ સાંભળ્યું લ્યો ને. છોકરો કહે, હા બાપુ! આપશું. તમે તમારે જીવ ઠેકાણે રાખજો. એમ કહે છે ને? જીવ ક્યાંક વળવ્યો લાગે છે, એમ કહે. જીવ વળવ્યો લાગે છે, હોં! જીવ નીકળતો નથી. વળવ્યો શું, આયુષ્ય પૂરું ન થયું હોય. તને ખબર નથી. દેહની મુદત છે. દેહની મુદત છે, કેટલો કાળ રહેવું એમાં સેકંડ પણ વધે નહિ, ઘટે નહિ. દેહની મુદત છે. આત્માને અને દેહને સંયોગમાં રહેવાની મુદત લઈને આવ્યો છે. એ મુદતનો કાળ આવે ત્યારે દેહ છૂટી જાય. ઈન્દ્ર, નરેન્દ્ર ઉપરથી ઉતરે તો એને રાખવા કોઈ સમર્થ નથી. એ સમયે છૂટી જશે, ફડાક દઈને. આમ જ્યાં છૂટવાનો કાળ હોય તો જોડેવાળા બધા વાતું કરે. કહ્યું હતું ને? ન્યાં કહ્યું હતું ને?

બનારસીદાસ. બનારસીદાસ એક પંડિત થઈ ગયા. હુંદારી. પહેલા બહુ શ્રંગારમાં (હતા). બનારસીદાસ, ભાઈ! પંડિતજી! બનારસીદાસ શ્રંગારી બહુ પુસ્તકો બનાવેલા. પછી એને સત્સમાગમ મળ્યો. ગૃહસ્થાશ્રમમાં આત્માનું ભાન થયું. અહો..! અમે તો આનંદ છીએ, જ્ઞાન છીએ. અમારું સ્વરૂપ જ શુદ્ધ છે. આ રાગાદિ ઉઠે છે ખરા. અમારી નબળાઈનું સ્વરૂપ

છે. એ અમારા અંતરના તત્ત્વનું સ્વરૂપ નથી. ભાન થયું, આનંદમાં ઝુલે, શાંતિમાં. પણ ગૃહસ્થાશ્રમમાં હતા. હજી બાયડી, છોકરા હતા. એટલો રાગ હતો. મરવાનો કાળ આવ્યો, મરવાનો-દેહ છૂટવાનો. જોવાવાળા તો બધાને જોવે એવા ભેગા થયા હોય ને. બધા મરતા હોય ત્યારે ભેગા થાય એમ આની પાસે ભેગા થયેલા. દેહ છૂટતા કંઈક વાર લાગે છે. લોકો માંહોમાંહે વાતું કરે, પંડિતજીનો દેહ છૂટતો નથી. જીવ ક્યાંક વળગ્યો લાગે છે. ફૂલચંદભાઈ! પંડિતજીનો જીવ ક્યાંક વળગ્યો લાગે છે, નીકળતો નથી. પેલો સાંભળે છે. વાચા બંધ થઈ ગઈ. હાથ જરી આમ રહી ગયેલો. અરે..! શું કરે છે આ લોકો? બીજાના જીવ પણ આયુષ્યની સ્થિતિ પ્રમાણે રહે છે. એનો જીવ વળગેલો હોય છે માટે નથી છૂટતો એમ નથી. આ પણ મારે માટે ખતવે છે.

હું જ્ઞાનસ્વરૂપી આત્મા (છું). પછી આમ જરી ઈશારો કર્યો. સ્વેટ લાવો. વાચા નહિ. સ્વેટમાં લખ્યું. બનારસીદાસ ૩૫૦ વર્ષ પહેલાં શ્રંગારી પુરુષ હતા. બહુ શ્રંગારની કવિતા બનાવેલી. હિન્દુસ્તાનમાં આગ્રામાં થયેલા. આગ્રા છે ને આગ્રા? એમાંથી પછી આત્મામાં ઉતર્યા. ઓહો..! સમયસાર નાટક બનાવ્યું છે. એવું બનાવ્યું કાવ્ય અને કવિ. અધ્યાત્મ દષ્ટિ અને અધ્યાત્મ કવિ. મરવા કાળે આ લોકો આ ખતવે છે. અરેરે..! ધર્મની જ્વાળા થશે. આમ ઈશારો કરીને કહે છે. ‘જ્ઞાન કુતકા હાથ, મારી અરિ મોહના, ચલે બનારસીદાસ, ફેર નહિ આવના.’ અમે જ્ઞાનનું હથિયાર અંદર પકડ્યું છે. અમે જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ છીએ. અમે આ વિકલ્પ ને દેહાદિ અમારો સ્વભાવ નથી. અમે આનંદના ચિદાનંદ પ્રભુને અંદરમાં પકડ્યો છે. ‘જ્ઞાન કુતકા હાથ, મારી અરિ મોહના’ ભ્રમણાજાળને અમે મારી નાખી છે. અમે ચિદાનંદ આત્મા છીએ. જ્ઞાતા-દૃષ્ટા છીએ, જગતના ખેલ-તમાસા દેખનાર છીએ. અમે જગતમાં એકમેક થઈએ નહિ. રાગની વિકલ્પ વૃત્તિ ઉઠે એમાં એક નથી. એવા જીવાન અવસ્થામાં, ... અવસ્થામાં દેહ છૂટવાનો કાળ. ‘ચલે બનારસીદાસ..’ આ સંગ અને આ માણસો. જે ધર્મીજીવની અંતર દષ્ટિ કેવી હોય એને કળતા ન આવડે. બીજામાં જીવ રહી જાય એમ મારે માટે કલ્પે. અરે..! દુનિયા દોરંગી છે. સત્ને સમજતી નથી.

‘જ્ઞાન કુતકા હાથ,...’ અમે જ્ઞાનસ્વરૂપે છીએ. માટીના આ એક એક પરમાણુથી ભિન્ન છીએ. અંદર પુણ્ય અને પાપની વૃત્તિ ઉઠે છે, વિકારની લાગણીઓ એ કૃત્રિમ અમારો અપરાધ છે. અપરાધ વિનાનું અમારું નિરપરાધ જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ છે એના ભાનમાં છીએ, એના ભાનમાં છીએ. એના ગોદમાં છીએ, એની સાવધાનીમાં છીએ, એના આશ્રયે પડ્યા છીએ. સમજાણું કાંઈ? આ ધર્મ દષ્ટિ. દેહ છૂટી ગયો, પંડિતમરણે દેહ છૂટી ગયો. સમાધિ-શાંતિ. લોકોને ધર્મ શું છે અને શાંતિનું મરણ શું (એની ખબર નથી). મરવા ટાણે ઘણાં કહે, કરો, આ આમ કરો, આમ કરો. સમાધિ મરણ કરો. ... મૂકે છે ને હેઠે? જીવતો મૂકે હેઠે, હોં! ખાટલે સૂવે તો શું કહેવાય છે? જીવતર બગડશે. બગડશે નહિ, તારો ખાટલો બગડશે એમ કહે

ને? એ મેલો થાય. એનું જીવતર બગડી જશે, એને હેઠે ઉતારો, હેઠે. અરે..! પણ જીવતો છે એને દુઃખ થાય છે. સમજાય છે? ભાન તો નથી કાંઈ. અમે દેહ નહિ, વાણી નહિ, મન નહિ. અમે તો જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ છીએ એવું જેને અંતર ભાન નથી (એ) મરવા ટાણે ટાંટિયા તરફડ કરી કરીને મરી જશે. ઓલા પણ હેઠે ઉતારી નાખશે. ... ધૂળમાં પણ.. સાંભળને! અંતરમાં કરને કાંઈક. ભગવાન આત્મા જ્ઞાનના આનંદમાં પંડિતજી પડ્યા હતા. એને મરણ કાળે, લોકોની આ દશા સાંભળીને (એમ થાય છે), અરે..! સંસાર. જગતને સત્ય ધર્મની શું સ્થિતિ છે, એની ખબર નથી અને બહારથી આ બધું કલ્પીને માપ કાઢે છે.

અહીં આચાર્ય કહે છે, જુઓ! ત્યાં એણે આત્માનું દાન આપ્યું. ભારે વાત, ભાઈ! અને એ કાળે-મૃત્યુ કાળે કોઈ રાગની મંદતાથી પાંચ લાખ, દસ લાખ આપવાનો ભાવ થાય અને ઓલો ન આપે, છોકરાએ સાંભળ્યું હોય (અને એમ કહે), બાપુ! આપશું. પછી ન આપે તો પણ આના ભાવમાં રાગ મંદ કરીને જે પુણ્ય બંધાણું એ પુણ્ય ફરે એવું નથી. અને આ કદાચિત્ ભાવમાં કાંઈક કાંઈક લથપથ થયો ને પછી થયો કે ના, ના. એટલા બધા નહિ. કહેવું હતું ત્યાં વાચા બંધ થઈ ગઈ. એમાં પાછળ છોકરાએ પાંચ લાખ આપ્યા (તો) એનું ફળ આને કાંઈ નથી. કારણ કે એનો ભાવ પાછો અંદર ફરી ગયો. પહેલા કાંઈક કીધું. વેગમાં આવ્યો, બધા બેઠા હતા ને બધા વખતે શું કહે છે? તમારે નથી કહેતા? છેવટે દાન, પુણ્ય કર્યું? એમ કહે છે ને મરવા ટાણે? છેલ્લી સ્થિતિએ દાન, પુણ્ય કરીને છૂટ્યા છે. પેલાને તો ભાન પણ ન હોય. પેલો તો ક્યાંય પડ્યો હોય અસાધ્યમાં. પણ સાધ્ય હોય અને કાને પડે, ભાવ એના હોય રાગની મંદતાના-પુણ્યના, બીજાને કારણે બીજા કહે કે ન કરે એની સાથે તારા ફળને સંબંધ નથી.

અહીં કહે છે, અરે..! શ્રેષ્ઠ પાત્રમાં દીધેલું દાન તે આત્માના પાપથી ઉદ્ધારવાનું એક કારણ છે. પ્રાપ્ત કરેલું ધન દાન કરવાથી જ સફળ થાય છે. મુનિઓ જંગલમાં વાતું કરે છે. જંગલમાં હતા. તાડપત્ર ઉપર લખાયેલું છે, ૯૦૦ વર્ષ પહેલા. મળેલું ધન..

આયાસકોટિભિરૂપાર્જિતમજ્જજેભ્યો,

યજ્ઞીવિતાદપિ નિજાદ્વયિતં જનાનામ્।

વિત્તસ્ય તસ્ય સુગતિ; ખલુ દાનમેકં

અન્યા વિપત્તય ઇતિ પ્રવદન્તિ સન્તઃ।।૭।।

કહે છે, બીજી એક વાત, માણસ એમ કહે છે, ઈ તો ઝાઝા હોય તો કાંઈક રાગ ઘટાડી શકીએ. અમારી પાસે પાંચ લાખ, દસ લાખ (નથી). હવે પાંચ-દસ લાખ શું, પચાસ છે કે નહિ? પચાસ રૂપિયા. તો એમાંથી પાંચની તૃષ્ણા ઘટાડી શકાય છે. ઝાઝા હોય તો ઝાઝા આપી શકે અને તૃષ્ણા ઓછી કરી શકે એવો કાંઈ નિયમ નથી. બરાબર છે? પ્રેમચંદભાઈ!

એક જણો બહારમાં દાની હતો. દાની બહુ હતા. આમ ખાનગી દાન આપનારો. ઓલા

લેવા ગયા. કાંઈક કામ હશે બે, પાંચ લાખનું, તો એની પાસે લેવા ગયા. પચાસ હજાર, દસ હજાર ભરે તો ઘણું. ... લેવા ગયા ત્યાં પેલો બીડી પીતો હતો. બીડી પીતો હતો. બીડી પીતા પીતા પેલી સળી રહી ગઈ ને અડધી, ઈ પાછી ખોખામાં નાખી. બીડી પીતા આખી તો ન પીધી હોય. ઓલાને વહેમ પડ્યો કે આની પાસે દાન લાવ્યો અને આ હજી અડધી બળી અને અડધી ખોખામાં પાછી નાખે છે. અડધી (વધી) હોય ને બીડી પીતા પીતા? અને દીવાસળીનું કાંઈક પડ્યું હોય ને, શું આ તમારે બીડીનું નાખે છે ને? રાખ નાખે ને? એશ ટ્રે. હા, એ કાંઈક પડ્યું હતું એનામાં આમ નાખતો હતો અને (વધેલી) ઓલામાં નાખી. ઈ તો હવે તમારે (એશ ટ્રે) થઈ. ... સાધારણ નાખતા હોય. ઓલા દાન લેવા આવ્યા. એને થયું, આ અડધી સળી પાછી નાખે છે. પૂછ્યું, ભાઈ! શું કામ આવ્યા છો? ભાઈ! આ પ્રમાણે જરી કામની જરૂર પડી છે અને દાનમાં આટલા પૈસાની માંગણી (છે) અને આપ એક પહોંચતા માણસ છો. મારી પાસે કેટલું ધારો છો? એમ ઓલો પૂછે છે. મારી પાસે કેટલું લેવા ધારો છો? એને એમ કે, આની પાસે પચાસ હજાર માંગશું તો આપશે નહિ કાંઈ. અમે આશા તો આટલી રાખીએ છીએ કે દસ હજાર તમારી પાસેથી મળે. હુકમ કર્યો કે પચાસ હજારનો સેટ આપજો. પેલાને થયું, અડધી સળી અહીં રાખી ને આ...? ઈ તો મેં કારણસર રાખેલી. અહીંયાં ક્યાં નાખવી, બહાર નાખવા પછી જઈશ. એટલે ઓલામાં નાખી.

રાગ અને તૃષ્ણા દાનમાં ઘટાડનારની આવી ચેષ્ટાઓ દેખીને એની મમતા ઘટાડી નહિ શકે એમ કલ્પવું એ વ્યાજબી નથી. સમજાય છે કાંઈ? આવું હતું, હોં! બહુ ઉદાર ઘણો. કરોડપતિ માણસ. પચાસ હજાર (આને આપો). ... બે લાખ માંગ્યા હોત ને. તો બે લાખ આપત, હોં! પણ તારી દીવાસળીના અનુમાને એની દાનની વૃત્તિ કેવી છે એ તું કલ્પી શક્યો નહિ. ફૂલચંદભાઈ!

અહીં આચાર્ય મહારાજ કહે છે, આ બધું બનેલું છે, હોં! આ વાતું બધી બનેલી છે. આ તો ૭૧ વર્ષમાં ઘણું જોયું છે ને જગતનું. ચારે કોરની સ્થિતિ જગતમાં ક્યાંના ક્યાં રખડપાટી, કોણ આત્મા ને શું રાગ મંદ ને શું દાન ને શું દયા ને શું ભક્તિ, એના વિવેક વિના અવતાર અનંત કાળથી એમ ને એમ એળે ગયા. આચાર્ય મહારાજ કહે છે, ‘નાના પ્રકાર...’ નાના એટલે હિન્દી ભાષામાં અનેક પ્રકારના ‘દુઃખોંસે (ધન) પૈદા ક્રિયા ગયા હૈ,...’ કહો, પૈસા દુઃખથી (કમાણો). સવારથી સાંજ મથ્યો હોય, બેઠો હોય ત્યાં. અને એમાં સારો ઘરાક આવ્યો હોય તો ચા-પાણી સાંજે પીવે ને બધું સાથે લઈ જાય. સવારનું ટંક પણ (સાંજે જમે). સરખો ઘરાક આવી ગયો હોય. ઘરાકી બરાબર એવી સરખી હોય કે.. તમારા ઉપર અમને ભરોસો છે. અને પાંચ હજારનો માલ જોઈએ છે. પેલો સમજે કે દીકરા, ફઈબા બહુ સારા આવ્યા છે. પાંચસો (રૂપિયા) કલાક, બે કલાકમાં મળશે. પેલો

કહે, સારો માલ આપજે હોં! પેલો કહે, ફઈબા માટે ઉપરના ભાગમાં સાડલો હોય મોળો, પણ ઉપલા ભાગમાં છે. ઉપલો પાછો મોળો હોય. પેલી ખુશી થઈ જાય. ભાઈ તરીકે આપણને રાખ્યા અને સારું આપ્યું. એવા ટાણે બે કલાકમાં પાંચસો પેદા થતા હોય, સવારનું ટંક ચૂકી જાય. બે ટંક ભેગા સાંજે થઈ જાય. કહે છે, આવી મહેનત કરીને.. પૈસા તો પુણ્યથી મળ્યા, પણ આવી મહેનત તેં કરી છે, ઘાંચીના બળદ જેવી. મેલાં લુગડાં, આ ફલાણાં ને ચાર-ચાર, છ-છ કલાક (મહેનત કરી). નાનાલાલભાઈ કહેતા, નાનાલાલ કાળીદાસ. રાજકોટવાળા જસાણી કરોડપતિ. જસાણી છે ને? અમે અઢાર કલાક મહારાજ કામ કર્યા છે, હોં! અત્યારે બે .. ભેગા (થયા છે). .. છે ને, ગૃહસ્થ માણસ છે. નાનાલાલ કાળીદાસ જસાણી, રાજકોટ. ઝવેરાતની દુકાન છે ને, મુંબઈમાં. આ પદની સાલમાં ગયો હતો, .. છ મહિના ઘરના રોટલા ખાધા હતા. પછી છ મહિના પછીનો પગાર. અત્યારે .. દેખાય છે. કોઈ એમ કહેતું હોય કે આત્માના ડહાપણથી મળતું હોય તો આ મારો દાખલો. સમજાણું કાંઈ?

અહીં કહે છે.. અઢાર કલાક સુધી, હોં! લખવું પડતું ને એવું કરવું પડતું. એનાથી મળ્યું છે એમ અહીં નથી કહેવું. આચાર્ય કહે છે, ઘણાં દુઃખો, બાપા! જુઓને! દેશ છોડીને પરદેશમાં આફ્રિકામાં ગયા છે બધા. માસી ને માસા ને બધું કુટુંબ પડ્યું હોય, ન્યાં જાય રળવા. એમાંથી કાંઈક પાંચ-દસ લાખ લાવે (અને માને કે) અમે પેદા કર્યું છે અને અમે આ.. અરે..! ભગવાન! સાંભળને બાપુ! એ સોગઈ ગોઠવાઈ ગઈ, હોં! પૂર્વના પુણ્યને લઈને. પણ જે ખેદ થયો છે દુઃખનો એ ક્લેશતા આ રળવા ને આ રળવા.. એવા દુઃખોથી જે ધન પેદા કર્યું છે, 'જો ધન, નાના પ્રકારકે દુઃખોંસે પૈદા ક્રિયા ગયા હૈ,...' એટલે પુણ્યને લઈને ધન-પૈસે મળ્યો છે એ 'અપને પુત્રોંસે તથા જીવનસે ભી અધિક પ્યારા હૈ,...' પુત્રથી (વધારે) વ્હાલું છે. દીકરાએ દસ ખોયા તો કહે, નહિ આપુ. પછી વળી કીધું, ઠીક તારા ગયા, મારે શું છે? પુત્રથી વ્હાલું.

એક જણાને.. શું કહેવાય તમારું? ખોદે છે ને? પાયો. પાયો ખોદતા પચાસ વર્ષ પહેલાની વાત છે. પેલા કાઠી લોકો થતા ને? સોનાનો મહોર.. શું કહેવાય? પચાસ હજારનો નીકળ્યો. સાધારણ માણસ હતા. આ તો ૫૦-૬૦ વર્ષની વાત છે. હેઠેથી નીકળ્યું. એમાં સોનાના પાંદડા. છોકરીએ સોનાનું પાદડું લીધું હશે. ... છોકરાને બાંધીને માર્યો. નીકળ્યા પચાસ હજાર ક્યાંકથી. એમાંથી પેલાએ લીધું એમાં (માર્યો ને) મરી ગયો છોકરો. કેમ તેં લીધું આ સોનું? ... લેવા-દેવાની ક્રિયા એની એણે કરી. આ મળ્યા મફતના... એવા લોભીને કંજૂસ માણસ. દીકરા કરતાં પણ પૈસાનો પ્રેમ વધારે. એમ થયું કે નહિ આ? પ્રેમચંદભાઈ! સાંભળ્યું છે કે નહિ? બધા દાખલા છે. નામ, ઠામ, ગામ સહિત છે. માર્યો લાકડા સાથે બાંધીને. એને મારી નાખવાનો તો ભાવ નહિ. પણ ફરીને આવું કરે નહિ.

કહે છે, દીકરા કરતાં લક્ષ્મી વ્હાલી? બાયડી કરતાં લક્ષ્મી વ્હાલી? આ લક્ષ્મી માટે તેં પાપ કરેલા અને ખેદ વેઠ્યો, ‘ઉસ ધનકી યદિ અચ્છી ગતિ હૈ...’ લક્ષ્મીની જો શુભ પરિણામ અને પુણ્યની ગતિ હોય તો ‘કેવલ દાન હી હૈ...’ દાનમાં ખર્ચવું તે જ લક્ષ્મીની એક શુભ ગતિ છે, બીજી કોઈ ગતિ છે નહિ. સમજાણું કાંઈ? આચાર્ય મહારાજ મુનિ કહે છે, હોં! નિર્ગ્રથ મુનિ જંગલમાં વસેલા દિગંબર સંત હતા. એક મોરપીંછી અને કમંડળ. ભીક્ષા માટે જંગલમાંથી આવે ને હાથમાં લેતા. ... ૯૦૦ વર્ષ પહેલાં પદ્મનંદી મહાસંત મુનિ દિગંબર આત્માના આનંદમાં જુલતા, જુલણે જુલતા હતા. એક હજી સર્વજ્ઞ પૂર્ણ પદ પ્રાપ્ત નહિ થયેલું. રાગ જરી આવ્યો કે અરે..! દુનિયાને કરુણાથી ... રાગ મંદ કરવાના દાનની ક્રિયાની વાત કરું છું. આ લખાય ગયા શાસ્ત્રોના પાના. પાનાના કર્તા અમે નહિ, અમે તો આત્મા છીએ. એ જડની ક્રિયા જડથી થાય છે, અમારાથી થતી નથી. અમારામાં જે શુભરાગ આવ્યો એ છૂટી ગયો. હું તો જ્ઞાતા છું.

એવી અંતર દષ્ટિ અને ભાનવાળા મુનિઓ કહે છે, અરે..! તને મળેલી લક્ષ્મી, એની ગતિ એક હોય તો દાન જ છે, હોં! રાગ ઘટાડીને દાન કરવું, તૃષ્ણા ઘટાડીને દયા, દાન, ભક્તિ, પૂજા, પ્રભાવના (કરવી). ‘વહ ધન, દાનસે સક્લ હોતા હૈ, કિન્તુ દાનકે અતિરિક્ત દિયા હુઆ વહ ધન, વિપત્તિકા હી કારણ હૈ, એસા સક્કન પુરુષ કહતે હૈં. ઈસલિયે ભવ્ય જીવોંકો અપના કમાયા હુઆ ધન, દાનમેં હી ખર્ચ કરના ચાલિયે.’ આ છોકરા માટે રાખે ઈ દાન નહિ હોય? છોકરાને દે ને? દાન એટલે દેવું. દાનનો અર્થ દેવું થાય છે. છોકરાને દે ઈ દાન છે કે નહિ? પુણ્ય હશે કે નહિ એમાં? ધૂળમાંય નથી, એ તો તૃષ્ણાથી રાખે છે. રાગ ઘટાડી, (ભલે) પાંચ રૂપિયા હો, એક રૂપિયો, આઠ આના, ચાર આના પણ જેને મમતા ઘટાડવી છે, મમતા ઘટાડવાનો ભાવ છે એ ગમે તે ઘટાડી શકે છે. એ દાનની ગતિ મનુષ્યપણામાં આવીને આત્માના પ્રેમાળ જીવને આવા દાનનો પ્રેમ આવ્યા વિના રહે નહિ. તો એ દાન શુભગતિનું કારણ થાય છે. (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

દાન અધિકાર, ગાથા-૬, ૭
પ્રવચન-૭૭૮

.. રાગની મંદતાથી કોઈ ઉપયોગ કરે તો એને પુણ્યબંધન થાય અને એ પુણ્યને લઈને સ્વર્ગાદિના સુખો એટલે બાહ્ય જગત જેને સુખ કહે છે, એવી એને પ્રાપ્તિ થાય. પણ જેમાં દષ્ટિ એ રાગ અને રાગના ફળ ઉપર પડી છે એને પાપાનુબંધી પુણ્ય બંધાય. એટલે? આત્મા શુદ્ધ અખંડ આનંદ અને જ્ઞાનમૂર્તિ છે, એવી જેને અંતર રુચિ અને દષ્ટિ થઈ છે, એને જે આ દાનાદિના ભાવનો રાગ મંદનો ભાવ થાય, એને શાસ્ત્રકાર પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય કહે છે. એટલે કે જે પુણ્યનું ફળ એને આવે પણ તેમાં એની રુચિ અને દષ્ટિ ન હોવાથી એ ફળમાં એને મદ અને અલંકાર નહિ થતાં સ્વભાવની ચૈતન્ય દષ્ટિ રહીને એ પુણ્યની સામગ્રીને જ્ઞાણનાર-દેખનાર રહી અને કંઈ રાગાદિ મંદ આવે તો તેને પણ જાણે છે કે આ મારું સ્વરૂપ નથી. એવી રીતે જે જ્ઞાનીને પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય બંધાય એને અહીંયાં દાન તરીકે કહેવામાં આવ્યું છે.

આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપી ચિદાનંદ છે, જ્ઞાતા-દષ્ટા છે, એક રાગનો કણ પણ મારું કર્તવ્ય નથી તો વસ્તુ દેવી-લેવી એ મારા અધિકારની વાત નથી, એવી જેને દષ્ટિ થઈ છે એને જે સાચા ધર્માત્મા, સાચા સર્વજ્ઞદેવ, સાચા સાધર્મી સમ્યક્દષ્ટિ જીવ, એની એ સમ્યક્દષ્ટિને પીછાન અને ઓળખાણ હોય છે. એને લઈને જે એની ભક્તિ અને સાધર્મી પ્રત્યે પ્રેમ થઈને જે દાનાદિનો ભાવ થાય, એ અલ્પ બંધનનું કારણ તો ખરું પણ ભવિષ્યમાં એ રાગની દષ્ટિ એને નહિ હોવાથી, રાગનો અભાવ કરીને તે મુક્તિને પામશે. સમજાય છે કાંઈ?

એ દાન સાત્ત્વિક એટલે આત્માના જ્ઞાનના ભાનની ભૂમિકામાં અને તે જેને દાન આપે છે તે ધર્માત્મા કોણ છે, જેને આહાર આપું તે જ્ઞાની કઈ હદ નામ કેવ સ્વભાવને સમજેલા હોય અને જેને પરમાત્મા ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરદેવના મંદિર, પ્રતિમા વગેરેનું બહુમાન જેને અંતરમાં થયું હોય, અંતરમાં જેને દષ્ટિનો વિકાસ જ્ઞાનનો થયો હોય, એ જે દાનમાં .. અને ઉદ્ધાસ કરીને જે રાગ મંદ કરે છે એને ભવિષ્યમાં એના ફળ તરીકે અનુકૂળ સામગ્રી મળે પણ એનું અભિમાન થશે નહિ. અને આત્માના ભાન વિના રાગના અભિમાન વડે દાનાદિની ક્રિયામાં જોડાય તો પુણ્યથી વૈભવ મળે પણ વૈભવથી મદ થઈને... કોઠારી! સમજાય છે કાંઈ? જ્યયંદભાઈ! શું આ સમજાય છે આ? એને મદ ચડશે. પૂર્વના કોઈ પુણ્યના ફળ તરીકે શુભરાગ અને કષાય મંદ કર્યો હોય, એના ફળ વૈભવ મળે. પણ અહીંયાં એણે રાગનું અભિમાન કર્યું છે કે રાગ મારી ચીજ છે. એના ફળ તરીકે સામગ્રી મળે તે વૈભવથી તેને મદ ચડશે. અમે પૈસાવાળા, અમે કુટુંબવાળા, અમે સુંદર શરીરવાળા, અમે આ અનુકૂળતાની સામગ્રીના ભોક્તા, અમે અભિમાન કરીને એ નીચા પાપ બાંધી અને વળી એ દુર્ગતિમાં જાશે. સમજાય

છે કાંઈ? ભગવાનજીભાઈ! આ બીજી જ્ઞાતનું દાન છે.

સર્વજ્ઞ પરમાત્મા, જેને એક સેકંડના અસંખ્ય ભાગમાં ત્રણ કાળ ત્રણ લોકનું જ્ઞાન છે, એવા પરમાત્માને જે અંતર દૃષ્ટિથી ઓળખે એ ભગવાનને એમ કહે કે હે પરમાત્મા! આપ તો ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ ચારે દેનારા છો. લ્યો, દે નહિ ને? પંડિતજી! અષ્ટ પાલુડમાં કુંદકુંદાચાર્યે દેવની વ્યાખ્યા કરી છે. દેવ કોણ? કે જે દે તે દેવ. શું દે છે? લક્ષ્મી આપે, વિષય આપે,.. સમજાણું? પુણ્ય આપે અને મોક્ષ આપે. ભગવાનજીભાઈ! શું વળી આ હશે? દદાપિ તે દેવ. એઈ..! ... ત્યાં કેમ બેઠા? પછી તમારા ... દેવ-દે તેને દેવ કહીએ. દે કોને? પણ જે સર્વજ્ઞ પરમાત્મા એક સેકંડના અસંખ્ય ભાગમાં પૂર્ણ જ્ઞાન જેને પ્રગટ થયું, એવા દેવો, એવા દેવ પ્રત્યે જેને રુચિ થઈ છે, એને આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ છું, રાગ ને જડથી પર છું એવી દૃષ્ટિ થઈ હોય તો ભગવાનની વ્યવહારે એને શ્રદ્ધા કહેવામાં આવે. આવી દૃષ્ટિની જેને ખબર નથી એને દેવ નિમિત્ત તરીકે પણ કાંઈ આપતા નથી. નિમિત્ત તરીકે સર્વજ્ઞ પરમાત્મા આત્માને મોક્ષ આપે. એટલે? એ મોક્ષ સમજાવે છે કે તારું આત્માનું સ્વરૂપ પુણ્ય-પાપના રાગ રહિત છે તેને તું ઓળખ. એમાં દૃષ્ટિ કર તો તને પ્રથમ સમ્યજ્ઞાન ધર્મ થશે. એ વિના ધર્મની શરૂઆત ત્રણ કાળમાં ક્યાંય થતી નથી. સમજાણું કાંઈ?

હમણાં દાખલો આપ્યો હતો ત્યાં, પહેલા પણ આપીએ છીએ. કહ્યું હતું ને ત્યાં? પોર અમે ગયા હતા. ... કાલે કહ્યું હતું. .. ભાઈ હતા ને? જયચંદભાઈ! તોરી છે, તોરી. વડિયા પાસે તોરી (છે). ત્યાં તોરી ગયા અને દિવસે વ્યાખ્યાન થયું. માણસો ઘણાં. એ તો આવે ને, નામની પ્રસિદ્ધિ એટલે માણસ ભેગા તો ખુબ થયા. સમજે, ન સમજે જુદી વાત છે. એમાં કણબી લોકો તો બહાર હતા. દિવસે તો આવી શક્યા નહિ. રાત્રે આવ્યા. એક મહારાજ આત્માની વાત બહુ ઊંચી કરે છે અને અધ્યાત્મિક છે. લાવને આપણે જઈએ. એની પાસે અગાધગતિ નામનું પુસ્તક હતું. એની પાસે એક અગાધગતિ નામનું પુસ્તક હતું. એનો અર્થ એને ન આવડે. એ વાંચતા, વાંચતા, વાંચતા એને કંઈ ઘડ બેઠી નહિ એટલે (થયું), મહારાજ આવ્યા છે, લાવ એને પૂછવા જઈએ. રાત્રે આવ્યા. કીધું, વાંચો, શું છે એમાં?

એમાં એવું આવેલું કે ભગવાનનું નામ જપે, ભક્તિ કરે, સ્મરણ કરે, પૂજા કરે, દાન કરે, વ્યવહાર કરે, ... કરે દેવ-ગુરુ આદિની અને વ્રત પાળે, તપ કરે, તીર્થ કરે તો એનું ફળ અહીં છે. એવું લખાણ એકદમ આવ્યું અંદરથી. અહીં છે, અહીં છે એમ અંદરથી આવ્યું. કીધું, શું કહે છે આ? એ લોકોને અર્થ સૂઝે નહિ. એટલે એમાં એ લખેલું કે જેટલા ભાવ દયા, દાન, વ્રત, તપ, જપ, ભક્તિ, પૂજા ભાવ હોય એ ભાવનું અહીં ફળ છે. અહીં એટલે એને સંસાર ફળશે એમ અંદર લખ્યું હતું. પંડિતજી! એક અગાધગતિ નામનું પુસ્તક લખ્યું હશે કોઈક માણસે ઘણાં વર્ષ પહેલાં. એ લોકો બિચારા વાંચતા હતા. ન બેસે ઘડ,

અહીં છે, અહીં છે (એટલે શું)? એમાં પછી પાછળથી ચોખ્ખું (આવે છે), એ આત્મા... 'જ્યાં લગી આત્મા તત્ત્વ ચિહ્ન્યો નહિ, ત્યાં લગી સાધના સર્વ જૂઠી'. એ આત્મા કોણ છે અને કોણ પરમાત્મા સર્વજ્ઞદેવ આ જગતમાં ત્રણ કાળ ત્રણ લોકને જાણનારા અને એનો સેવક કઈ રીતે થઈ શકું એની જેને ખબર નથી અને જેને આત્મા રાગ રહિત જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપની અંતર અનુભવ, પ્રતીત અને સમ્યક્દર્શન નથી એ જીવો આત્માના ભાન વિના...

જ્યાં લગી આત્મા તત્ત્વ ચિહ્ન્યો નહિ, ત્યાં લગી સાધના સર્વ જૂઠી,

શું કર્યું તપ અને જપ કરવા થકી, શું કર્યું પૂજા અને દાન દેવા થકી.

જયચંદભાઈ! ઝીણી વાતું તો છે, બાપુ! એ રાગની મંદતા હોય તો એના એટલા લખાણમાં બહુ નામ હતા, ઘણાં. વ્રત, તપ, જપ, નામ સ્મરણ, ભક્તિ,.. પુસ્તકનું નામ અગાધગતિ. ઘણાં કણબીઓ રાત્રે આવ્યા. કણબી સમજો છો ને? કૃષિકાર-કિસાન.. કિસાન. ખેતી કરે ને? ખેડૂત લોકો. કીધું, બાપુ! જુઓ એમાં વાંચો-આ ગાથામાં. કરતાં કરતાં એટલું લખાણ... કે .. ફાટ ફાટ કરી નાખ્યો. જેટલો અંદર .. જગતની ક્રિયાઓમાં રાગનો ભાવ થાય એ બધોય આ ભવમાં ફળશે. ભવ એટલે સંસાર. એને ગતિ મળશે. એને અગાધગતિ આત્માનું જ્ઞાન અને આત્માનું ભાન નહિ થાય. ભગવાનજીભાઈ! એમાં લખેલું, હોં! એમાં.

અહીં તો સર્વજ્ઞ પરમાત્મા ત્રિલોકનાથ કહેતા આવે છે. પણ જગતને એ વાતની ઘડ બેસતી નથી કે એ વાત જ સાચી છે અને બીજી સાચી નથી એટલી શ્રદ્ધા પણ કરતો નથી. એ શ્રદ્ધા જે આત્માની આ રીતે કરે તો ભગવાને એને મોક્ષ આપ્યો એમ કહેવામાં આવે છે. ભગવાને મોક્ષના દાન આપ્યા. ભગવાન આપતા નથી, હોં! ભગવાન આપે તો તો એકને આપે તો બધાને આપે તો કરવું રહે નહિ અને બધાનું કલ્યાણ થઈ જાય. એટલે ભગવાન બધાનું કરી દે? ના, ના. એમ નહિ હોય? વિરજીભાઈ! તો ભગવાન શું કામના આપે નહિ તો પછી? પૈસાવાળા પૈસા આપે અને આ કાંઈ ન આપે મોટા ભગવાન થઈને? આપે શું, સાંભળને! એ વસ્તુનું સ્વરૂપ નથી. જેણે ત્રણ કાળ ત્રણ લોક એક સેકંડના અસંખ્ય ભાગમાં જાણ્યા (અને) કહ્યું કે જો ભાઈ! તારી ચીજ શુદ્ધ આનંદ છે, અંદર જ્ઞાનાનંદ, એની દષ્ટિ અને રુચિ કર્યા વિના તારા જેટલા ભાવો પુણ્યના, દયા, દાન, વ્રત, તપ કરીને મરી જા, તો (પણ) તારી મુક્તિ અને ધર્મ ત્રણ કાળમાં થતો નથી.

એમ જે ભગવાને ફરમાવ્યું, એ પ્રમાણે જે દષ્ટિ કરે અને ઠરે, ભગવાને એને મોક્ષ આપ્યો એમ કહેવામાં આવે છે. અને એવી દષ્ટિની ભૂમિકામાં આ દાનનો અધિકાર જે ચાલે છે, એવા રાગની મંદતાના પુણ્યભાવ કરે તો એને ભગવાને પુણ્ય આપ્યું (એમ કહેવાય), કેમકે ભગવાને ઓળખાવ્યું કે જો તારા સ્વભાવની દષ્ટિ રાખી અને રાગની મંદતાનો ભાવ તને દયા, દાન, કરૂણા, કોમળતા, પ્રભાવના આદિમાં હોય તો એ ભાવને અમે પુણ્ય કહીએ છીએ. એવું જ્ઞાન ભગવાને સમજાવ્યું માટે ભગવાને પુણ્ય આપ્યું એમ નિમિત્તથી કહેવામાં

આવે છે. અને એ પુણ્યને લઈને પૈસા મળે એટલે પુણ્યને જ્ઞાનીએ ઓળખાવ્યું અને એના ફળ તરીકે પૈસા (મળે) એટલે જ્ઞાનીએ પૈસા આપ્યા કહેવામાં આવે છે. નિમિત્ત તરીકે વાત છે. અને એ પૈસાથી મળે ભોગ. એ ભોગ પણ જાણે જ્ઞાનીએ આપ્યા એમ નિમિત્તથી કહેવામાં આવે છે. આવું લખાણ છે, ભગવાનજીભાઈ! આ કુંદકુંદાચાર્યનું, હોં! આરે..! ભારે કઠણ.

અષ્ટપાલુડની અંદર... અષ્ટપાલુડ-અષ્ટપ્રાભૃત શાસ્ત્ર છે. દદાતિ ઈતિ દેવ. ભગવાન આત્મા આત્માને મોક્ષ આપે, પુણ્ય આપે, લક્ષ્મી આપે અને ભોગ (આપે). એટલે? નિમિત્ત તરીકે ઓણે જે આત્માને સમજાવ્યો એ સમજે એને આ ચારે અંદર મળે છે. છતાં તેને પુણ્યનો ભાવ, પુણ્યના ફળ તરીકે અર્થ-પૈસા અને પૈસાના ફળ તરીકે ભોગ, એ ત્રણેની રચિ સમ્યજ્ઞિ ધર્મીને હોતી નથી. સમજાણું કાંઈ? ઈશ્વરચંદ્રજી! વળી એક કોર (કહે), ભગવાન કાંઈ ન દે અને એક કોર (કહે) ભગવાન બધું દે. આ કઈ જાતની શૈલી? દેવાની વાત નથી એ તો પોતે તેને સમજે ત્યારે ભગવાને દીધું એમ આરોપ દેવામાં આવે. એ તો નિમિત્તના કથનો શાસ્ત્રમાં એટલા ઘણાં આવે.

એમ આત્મા.. અહીં આચાર્યદેવ કહે છે, અરે..! આત્મા! તને સાચા દાનની વિધિની ખબર નથી. સાચું દાન આપણે પહેલું પરમ દિ' કહ્યું હતું. શાસ્ત્રમાં એક સંપ્રદાન આવે છે. આત્મા ચૈતન્યજ્યોત છે એની રાગ ને પુણ્યના વિકલ્પથી પૃથક્ થઈને એની દષ્ટિ અને અનુભવ કરીને જે નિર્મળ દશા પ્રગટ કરીને નિર્મળ દશા આત્મામાં રાખવી એને ભગવાન સત્ય અને સમ્યક્ દાન અને નિશ્ચય દાન કહે છે. કે જે દાનનું ફળ મોક્ષ છે. ફૂલચંદભાઈ! વ્યાખ્યા જ બીજી આખી. ઊંઘા એકડા ઘૂંટ્યા હોય ને એમાં વાત જ ઝટ દઈને બેસે નહિ. હજી સત્ય આ છે એમ શ્રદ્ધા તો કરે, વિશ્વાસ તો લાવે કે બીજી કોઈ ચીજ હોઈ શકે નહિ. વિશ્વાસ કર કે આત્મા જ્ઞાનાનંદમાં એકાગ્ર થાય તો તેને સમ્યજ્ઞર્શન થાય અને ધર્મ થાય. એ વિના ધર્મ અને દાન થાય નહિ. સાચું દાન પ્રગટ કર્યા વિના વ્યવહાર દાન એને હોઈ શકે નહિ. સમજાય છે આમાં? એવી શ્રદ્ધા અને જ્ઞાન પહેલું કરે તો બીજે રસ્તે ધર્મ હોઈ શકે નહિ, શાંતિ મળે નહિ, સમ્યજ્ઞર્શન કોઈ બીજી રીતે થાય નહિ.

એમ ભાન કર્યા પછી એનો સાત્ત્વિક દાન દેવાનો ભાવ કેવો હોય, આ એનું વર્ણન ચાલે છે. ભગવાનજીભાઈ! આ એનું ચાલે છે. કાલે બધા દાખલા વ્યવહારના આપ્યા હતા એ બધા ધર્મીજીવના આપ્યા હતા. અરે..! કાલે દાખલા આપ્યો નહોતા બધા? કરોડમાં દસ લાખ ખોયા અને પેલાએ સમાધાન કર્યું. ઈ સમાધાનમાં તાકાત આત્મામાં (છે), એમ સિદ્ધ કર્યું હતું. ઈ વાત નથી. સમજાણું કાંઈ? દાખલો આપ્યો હતો ને કાલે? યાદ હશે. કાલે આપ્યો હતો. યાદ છે કે નહિ? લાલજીભાઈ! દાખલો નહોતો આપ્યો? કરોડમાં દસ લાખ ખોયા છોકરાએ. એ તો સમજાય એવો દાખલો છે. ઘરે લઈ જવાય-સમજાય એવો છે.

ફૂલચંદભાઈ! છોકરો દસ લાખ ખોઈ આવ્યો. કરોડની મુડી, આપુ નહિ એક પાય, (એમ) કહે. ખોઈ આવ્યો. મિત્ર જઈને કહે છે, બાપુ! આપોને. મરી જશે, હોં! ગળે ફાંસો (ખાઈને). જેને આપવા છે એ મરી જશે તો કોને આપવા? તમારે કરોડ દેવા હતા, નેવુ લાખ આપજો. તમારા ગયા છે કે એના? ભાન છે તમને? સીત્તેર વર્ષથી... હમણાં એંસી થયા તમને. એને ત્રીસ થયા છે. તમારે સાથે નથી જવાના. એને કરોડ આપતા હતા. કોઈ સાથે લઈ જાય છે કાંઈ? એ બધા લોચા-લોચા મમતા કરીને પડ્યા રહે. બાપ દીકરાને આપે, દીકરો દીકરાને આપે, એમ ને એમ રહે. મૂળગી મુડી સાચવીને રાખે. એમાં કાંઈ ઘટાડવા ને રાગ મંદ કરીને દેવું એ તો કો'ક વિરલા જીવને (બને). તો કહે છે કે, તારે છોકરાને કરોડ દેવા હતા, દસ લાખ ખોયા તો એના ગયા કે તારા? નેવુ લાખ દેજે. એના ગયા. ફેરવ દષ્ટિ. એનો મિત્ર (કહે છે). વાત સાચી લાગે છે. મારા ગયા હતા તો મોકાણ ચાલતી હતી. એના ગયા (એમ માનું) તો મને સમાધાન થાય છે. બરાબર છે? એમાં ન્યાય હતો ઈ. એમ વ્યવહારની વાત નહોતી કરી. પણ પકડાય નહિ ને.

આત્માના જ્ઞાનસ્વભાવમાં એટલી તાકાત છે કે એક પ્રતિકૂળતા એવી આવે તો તે પ્રતિકૂળતાના પ્રસંગમાં શાંતિ, જ્ઞાન સમાધાન કરીને રહી શકે એવી એનામાં તાકાત છે. પ્રતિકૂળ સંયોગ તો એવો ને એવો છે. એમ શરીરમાં રોગ આવે, નિંદા-પ્રશંસા આવે, એક પ્રતિકૂળતા સામે જ્ઞાતા-દષ્ટા આત્મા છું, મને મારા સ્વરૂપમાં અસહનશીલતા હોઈ શકે જ નહિ. હું તો જાણનાર-દેખનાર છું. આ દસ લાખ ગયા એના, એમ મેં સમાધાન કર્યું. એ સમાધાન મારા જ્ઞાનની તાકાત છે. એ જ્ઞાનની તાકાતમાં અનંતી પ્રતિકૂળતા આવે તોપણ સંતોષ રાખીને જ્ઞાતા રહી શકું એ મારામાં તાકાત છે. એવી જેને શ્રદ્ધા (થઈ છે), ઈ શ્રદ્ધા માટે દાખલો આપ્યો હતો. આમ તો બધાય સમાધાન કરે છોકરાનું ને ફલાણાનું ને ઢીકણાનું. સમજાણું કાંઈ?

મારો આત્મા એક પણ પ્રતિકૂળતાને કાળે આમ સમાધાન કરી શકે છે. મારામાં તાકાત છે કે શરીરમાં રોગ આવે, શરીર સડ્યું જાય, છૂટી જાય તો હું એક ચૈતન્ય છું. એ પરપદાર્થ પ્રત્યે મારી ચીજને મારામાં ભાવતો નથી, એનામાં હું ભાવતો નથી. એમ જેને અંતર દષ્ટિ (થઈને) આવી પ્રતિકૂળતા (સમયે સંતોષ રાખે છે). લૌકિક સંતોષ નહિ. અંતર મારું સ્વરૂપ જ જ્ઞાન છે, જાણવું એ મારું કાર્ય છે. સંતોષ આવી ગયો એમાં. કોઈનું કરું ને આ કરું ને તે કરું એ મારા સ્વભાવમાં નથી. એવી દષ્ટિ થઈ. શરીર જતાં પણ અશરીરી જ્ઞાનનો ભાવ રાખી શરીર છોડી દે છે. છૂટી જાય છે. છૂટી જાય એને પંડિતમરણ કહેવામાં આવે છે.

જેમ એક પ્રતિકૂળતા છૂટતાં સંતોષ કર્યો (એવી રીતે) બધી પ્રતિકૂળતા હો, મારી ચીજમાં નથી. હું તો એક સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ છું. સત્ સત્ સત્ જ્ઞાન ને આનંદવાળો મારો આત્મા છે. એવું જેને ભાન થાય (તેને) શરીરના છૂટવા કાળે પણ શાંતિમાં મરણ થઈ એકાવતારી

થઈને પંડિત થઈને મરે. સમજાય છે? ચુનીભાઈ! સાચું હશે આ? આ પલાખું એને બેસવું કઠણ પડે છે.

આચાર્યદેવ તો અહીં સાતમી ગાથામાં કહે છે, પૈસામાં રાગ ઘટાડવો એટલી વાત અહીં નથી, પણ જે આત્મા વસ્તુમાં રાગ ઘટાડવાની જેનામાં તાકાત છે, એ આત્મા જ રાગના અભાવસ્વભાવવાળો છે એમ દષ્ટિ થાય અને રાગ ઘટાડે તેને વ્યવહારદાન અને પુણ્યનું કારણ કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ? આમ તો બધા ઘણાં રાગ ઓછો કરીને આપે, એની અહીં વાત નથી. એના આત્મામાં, અરે..! હું રાગની તીવ્રતા લોભ, કંજુસાઈને ઘટાડી અને કષાય નામ લોભની મંદતા કરું છું તો એ મારી ચીજ આત્મા છે, એ મંદતા કરે છે (તો) એનો અભાવ કરી શકે છે. અને અભાવ કરી શકે એવી હું ચીજ છું. હું રાગ નહિ, પુણ્ય નહિ, વિકલ્પ નહિ, દેહ નહિ. એનો અભાવ કરી શકે એવો આત્મા છું. એવી સમ્યક્ ચૈતન્યની દષ્ટિ થાય અને પછી દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની ભક્તિ માટે આહાર આદિ દાન, લક્ષ્મી આદિનું દાન, રાગની મંદતા કરે એ લોકોત્તર પુણ્ય, પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય ઉપાર્જો. એની એને સ્થિતિ ને આશ્રય ને આધાર હોતો નથી. આ એની વાત ચાલે છે. સમજાણું કાંઈ? સમજમેં આતા હૈ? ડોક્ટર! ડોક્ટર ક્યાં, ઈ તો વકીલ છે. તમારે ડોક્ટર તો આવ્યા નથી ને? ...ચંદજી! વકીલ હતો, વકીલ.

જુઓ! શું કહે છે? સાતમી ગાથા આપણે આવી ગઈ. અરે.. આત્મા! આ બાહ્યની લક્ષ્મી મેળવવાના ખેદમાં તારી દષ્ટિ (છે) કે સંયોગો-આ કપડા, દાગીના કે અમુક ધૂળધાણી મેળવવામાં જે તારો રાગ (થાય છે) અને તને ખેદ (થાય છે), એ લક્ષ્મી અને એ વસ્તુનો સદ્ઉપયોગ હોય તો ધર્માત્મા ધર્મી અને જ્ઞાની અને જ્ઞાનીની પ્રભાવનામાં એનો સદ્ઉપયોગ થાય તો એ લક્ષ્મીની સદ્ગતિ અને શુભગતિ કહેવાય, બીજી કોઈ શુભગતિ કહેવાતી નથી.

અહીં છેલ્લે (કહે છે), 'ઈસલિયે ભવ્ય જીવોંકો અપના કમાયા હુઆ ધન, દાનમેં હી ખર્ચ કરના ચાલિયે.' ઈ છેલ્લી લીટી. સાતમી ગાથા કાલે આવી ગઈ હતી. આઠમી.

ભુક્ત્યાદિભિઃ પ્રતિદિનં ગૃહિણો ન સમ્યક્-

નષ્ટા રમાપિ પુનરેતિ કદાચિદત્રા

સત્પાત્રદાનવિધિના તુ ગતાપ્યુદેતિ,

ક્ષેત્રસ્થ બીજમિવ કોટુગુણં વટસ્ય૥૮૥

શું કહે છે? જુઓ! સંતોએ જંગલમાં વાત કરી છે. મફતમાં નિરર્થક વાત કરી નથી. આત્માનું મસ્તપણું! મુનિપણું એટલે તો આમ આનંદકંદમાં જુલતો હોય છે. મુનિ એટલે કે આમ આનંદ સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ અતીન્દ્રિય આનંદના રસમાં જુલતો હોય છે. એ અતીન્દ્રિય આનંદનો રસ, એ ઈન્દ્રના ઈન્દ્રાસનને આમ તરણા જેવા મનાવે છે. એવી જેને આત્મજ્ઞાનપૂર્વક ચારિત્રદશાની રમણતા હોય એને શાસ્ત્રકાર મુનિ કહેવામાં (આવે છે), એને મુનિ કહે છે.

એવી પણ જેને મુનિની ખબર નથી અને બીજી રીતે મુનિ અને દેવના સ્વરૂપને માને એની દૃષ્ટિમાં વિપરીતતા છે. કાંતિભાઈ!

અહીં કહે છે, ‘ગૃહસ્થકે દ્વારા જિસ લક્ષ્મીકા ભોગાદિસે નાશ હોતા હૈ,...’ જે લક્ષ્મીનો ભોગ, સ્ત્રી, પુત્ર, દીકરા, દીકરી માટે (થાય છે), ‘વહ લક્ષ્મી કદાપિ લૌટકર નહીં આતી;...’ એ લક્ષ્મી પાછી ફરીને આવતી નથી. એ તો ભોગવીને પાપ થયું, એ લક્ષ્મી તો ગઈ-નાશ થઈ ગઈ. એ લક્ષ્મીનો મંદ રાગથી... સમજાણું કાંઈ? શું કહે છે? ધર્મીજીવને ધર્મનું ભાન, સ્વભાવની દૃષ્ટિ અને અનુભવ હોય અને પૂર્વના પુણ્યને લક્ષ્મી મળી હોય તો એ.... જે લક્ષ્મીનો ભોગ, વેપાર, ધંધા, ખોટમાં જે લક્ષ્મીનો નાશ એમાં ફરીને લક્ષ્મી આવે નહિ.

‘પરંતુ જો લક્ષ્મી, મુનિ આદિ ઉત્તમ પાત્રોકે દાન દેનેમ્ ખર્ચ હોતી હૈ,...’ આચાર્ય તો ઈ વાત કરે છે. ધર્માત્મા મુનિ આત્મજ્ઞાની, જેને આનંદકંદનો અંદર વિકાસ થઈ ગયો છે, એવા સમ્યક્દર્શન સહિત જેને રાગના એક કણનો પણ અંદર આદર નથી, એવા સમ્યક્દૃષ્ટિ સહિત મુનિ જેને અંતર દશામાં લીનતા પ્રગટી છે, એવા મુનિ અથવા શ્રાવક સમકિતી, ધર્મી સમકિતી આત્મજ્ઞાની શ્રાવક, આ વાડાની વાત નથી, હોં! મૂળ તત્ત્વની વાત છે જરી, એવા શ્રાવકનો કે મુનિને.... શ્રાવક એ સંપ્રદાયની ચીજ નથી. અંતરની ચીજને રાગ અને દેહથી ભિન્ન જાણી અને સ્વરૂપની દૃષ્ટિની અંદરમાં લીનતા કરે એને શ્રવણ કરી, વિવેક કરીને જ્ઞાનની ક્રિયા કરે તેને શ્રાવક કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ? ... સમજાણું કાંઈ? શું કહ્યું?

‘મુનિ આદિ ઉત્તમ પાત્રોકે દાન દેનેમ્ ખર્ચ હોતી હૈ, વહ લક્ષ્મી, ભૂમિમ્ સ્થિત વટવૃક્ષકે બીજકે સમાન કોટિ ગુની હોતી હૈ...’ સમજાણું કાંઈ? આ લક્ષ્મી અપાવવા માટે વાત નથી. કહે છે કે જેને અંતરમાં રાગની મંદતા કરી અને દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની ભક્તિમાં જેણે ખર્ચ કર્યો છે એને રાગ જોતો નથી, માટે તેને રાગના પુણ્યમાં એવું ફળ મળશે કે જેમ વડનું બીજ કોડ ગુણા બીજ ફળે છે, એક બીજમાં કોડો (વડ થાય), એમ ધર્મીના પુણ્ય એટલા દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની ભક્તિ કે દાન આદિમાં કે ઉત્તમ પાત્ર(ના દાનમાં થાય છે).

ભરત ચક્રવર્તી હતા. સાંભળ્યું છે? ભગવાન ઋષભદેવના પુત્ર. સમ્યક્દૃષ્ટિ ક્ષાયિક સમકિતી. ગૃહસ્થાશ્રમમાં છત્રુ હજાર સ્ત્રી ઘરે. બત્રીસ હજાર કન્યા અને ચોસઠ હજાર પુત્ર. નવ જેને નિધાન (હોય) અને સોળ હજાર દેવ જેની સેવામાં (હોય). ઋષભદેવ ભગવાનના પહેલાં પુત્ર ભરત ચક્રવર્તી. બીજા બાહુબળ. જે ૫૭ ફૂટની મૂર્તિ શ્રવણબેલગોલમાં ડુંગર ઉપર નિરાધાર, હજાર વર્ષથી બનાવેલી રાજાએ બનાવેલી છે. નવમી અજાયબી કહેવાય છે. હિન્દુસ્તાનના નેતાઓ અને બહારના દેશના નેતાઓ પણ ત્યાં જોવા આવે છે. એ બાહુબળજી નાના હતા

અને મોટા હતા ભરત. એ ભરતને ઘરે એટલી ઋદ્ધિ હતી (કે) છ ખંડ, નવ (નિધાન), છત્રુ હજાર સ્ત્રી અને બોંતેર હજાર નગર, અડતાળીસ હજાર પાટણ, એક કરોડ ગામ,... છત્રુ કરોડ ગામ, છત્રુ કરોડ ગામ. અંતરમાં એવું ભાન હતું, અરે..! આ ચીજ અમે ક્યાં છીએ. અમે હોય તો અમારાથી જુદી કેમ પડે? અમે તો જ્ઞાનાનંદ શુદ્ધ છીએ ને. એને એક રાગનો પણ અહંકાર નથી. પરપદાર્થની કોઈપણ ક્રિયાનો અહંકાર નથી. એવા ક્ષાયિક સમકિતી ભરત એકવાર આહાર કરતાં ભાવના કરે છે. ઓહો..! આજ આ કોળિયા પેટમાં જાય છે,... ક્ષાયિક સમકિતી! ભગવાનજીભાઈ!

ક્ષાયિક સમકિતી સમજાય છે? એ ભવમાં કેવળ લેવના. છેલ્લો દેહ હતો. કેવળ લઈને મોક્ષ જવાના. મોક્ષ ગયા. ભરત ચક્રવર્તી, બાહુબળ એ ભવે મોક્ષ ગયા છે. આત્માનું ભાન (થયું છે). દેહના પરમાણુથી ગોળો ભિન્ન છે એમ અંતરમાં સમ્યક્નું ભાન કર્યું છે. દેહનો ગોળો, એમ આ કાર્મણનો ગોળો રજકણના પિંડો એનું એક તૈજસ શરીર અંદર બીજું છે, જે આ ગરમી થાય, એનાથી મારી ચીજ જ્ઞાનાનંદ સચ્ચિદાનંદ ધ્રુવ, હું શુદ્ધ નિર્મળાનંદ છું એમ અંદર ભાન હતું. પણ હજી ગૃહસ્થાશ્રમ હતો એટલે રાગ હતો.

એટલે એક વાર ભોજન કરે છે તો વિચાર આવે છે, અરે..! ભોજન કરવા પહેલાં કોઈ મુનિ મળે, કોઈ ધર્માત્મા (મળે અને) આ કોળિયા એની પાસે જાય. એ તો દેહની ક્રિયા (છે), એના વિકલ્પની ભાવના (છે). એવી ભાવના. એ તો મોટા ચક્રવર્તી એટલે જેની સોળ હજાર દેવ સેવા કરે અને જેના શરીર એકલા... સોનાની વીટીઓ, સોનાની વીટી કરતાં પણ મહા ઊંચા. સોળ હજાર દેવ સેવા કરે ઈ કેવા હશે! આહાર વખતે આમ ભાવના ભાવે છે.

ત્યાં એક મુનિ ઉપરથી જાતા હતા. એ મુનિને વિચાર થયો કે લાવને ઉતરું અયોધ્યામાં. એ અયોધ્યામાં ભરત ચક્રવર્તીનો મહેલ હતો. ત્યાં કુદરતે આવીને બહાર ઊભા રહ્યા. ઉપર જતાં (વિકલ્પ આવ્યો). જેને લબ્ધિવંત મુનિ કહે છે, ઘણી લબ્ધિ હોય છે. પ્રાબ્ધિક, દેહ ઉપરથી ચાલે. એને આહારનું ટાણું હતું, રાગ-વિકલ્પ ઉઠ્યો કે અહીં ઉતરું. પોતે મોઢાઆગળ ભરત ચક્રવર્તી દરવાજા પાસે ઊભા છે. ઓહો..! કોઈ મુનિ (પધારે). ત્યાં પેલા ઉતર્યા ઉપરથી કુદરતે. પધારો.. પધારો.. પધારો.. પધારો! મુનિની દશા ... હોય છે. ઝીણી વાતું છે, બાપા! મુનિ એટલે પરમેશ્વર! 'માણસ હોના મુશ્કિલ હૈ તો સાધુ કહાંસે હોય? સાધુ હુઆ તો સિદ્ધ હુઆ'. સમ્યક્દર્શન થયું તો અંદર પરમાત્માનું ઘર પામી ગયો. આહાહા..! પરમાત્માના ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો અંદરમાં. અખંડાનંદ પ્રભુ છું. એને વિકલ્પ રહિત, રાગ રહિત થઈને અંદરમાં પેઠો અને ભાન થયું એ સમ્યક્દર્શન ગૃહસ્થાશ્રમમાં ભરત ચક્રવર્તીને હતું. એને આ ૯૬ હજાર સ્ત્રીના વૈભવને ઘટાડે તો આમ થાય ને ઢીકણું (કરે) તો આમ થાય, એઈ..! હેમચંદભાઈ! આટલી ઉપાધિ કાંઈક ઓછી કરે તો થાય. આ બધું હતું. તમારે ત્યાં ૯૬ કરોડ નળિયા

પણ નથી. ૯૬ કરોડ જેને ઘરે ગામ. ભગવાનજીભાઈ! કેટલાક એમ કહે છે કે આ બધું ઘટાડે ને (તો થાય). ઘટાડે.... સાંભળને!

અંતરના સ્વભાવમાં મારી ચીજમાં જ્યાં રાગ અને પુણ્ય ને પાપ જ નથી, આ ચીજ નથી તો મારી ચીજમાં ઘટાડવું શું? હું તો પૂર્ણાનંદ છું. એવી દૃષ્ટિ થઈ (તો) બધાનો અભાવ દૃષ્ટિમાં થઈ ગયો. બધું મારામાં નથી. છતાં હજી રાગ ભાગ છે, માને છે કે રાગ સ્વભાવમાં નથી. પણ મારી અપરાધ દશા જરી રાગની થાય છે. એ બધી ચીજોમાં પણ આત્મજ્ઞાન જાળવી રાખે છે. એવી દશા ગૃહસ્થાશ્રમમાં પણ થઈ શકે છે. સમજાણું કાંઈ?

ઈ દાખલો આવે છે ને એક? ઈ મુનિને પછી અંદર લઈ જાય છે. પધારો.. પધારો.. પધારો..! ઈ તો દૈવી પુરુષ છે, દૈવી પુરુષ! જેની સોળ હજાર તો દેવ સેવા કરે છે. બે હજાર દેવ તો બે બાજુમાં ઊભા હોય છે. એને કહે છે ને? શું કહેવાય? અંગરક્ષક દેવો. ઉદાસ.. ઉદાસ.. ઉદાસ.. અમે આ નહિ, હોં! અમે તો જ્યાં છીએ ત્યાં જગતનો પ્રવેશ નથી, જગતનો ભાગ નથી અને જ્યાં જગત છે ત્યાં અમે નથી. એવી દૃષ્ટિ પહેલી સંસારમાં ગૃહસ્થાશ્રમમાં થાય છે ત્યારે તે ધર્મને પંથે પડે એમ કહેવામાં આવે છે. એ મુનિને લઈ જાય છે, આહાર આપે છે. ધન્ય અવતાર! ધન્મ મારો જન્મ આજે (થયો)! મારે ઘરે કલ્પવૃક્ષ થયા. ભગવાનજીભાઈ! આ સમકિતી. એને ખબર છે, ભગવાને કીધું છે કે આ દેહ છેલ્લો છે. હવે બીજો દેહ, ભરત! તારે બીજો દેહ ધારવાનો નથી. આજ દેહે ચરમશરીર છે, છેલ્લું શરીર છે. તારે દૃષ્ટિ અંતરમાં ગઈ છે અને સ્વરૂપની સ્થિરતા આ ભવમાં આનંદકંદમાં ઘુસીને કેવળજ્ઞાન આ ભવમાં તું પામવાનો છો. એવા સમકિતીને પણ દાન દેવાનો ઉદ્ધાસ આવે છે. આહા..! ધન્ય અવતાર! મારે ઘરે આજે કલ્પવૃક્ષ આવ્યું. ચિંતામણિ રત્ન મને ફળ્યું. કામધેનુ ગાય મારે ઘરે આવી. એવા પ્રભાવથી, પ્રમોદથી ભાવ (આવે છે), એને પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય ભગવાન કહેવામાં આવે છે. સમજાય છે કાંઈ?

સંસારમાં એવી સ્થિતિ હતી. એક ફેરી વાત આવે છે એનામાં. કથામાં આવે છે. આપણે છોકરાઓએ નાટક પણ એકવાર પાડ્યું હતું. ભરત ચક્રવર્તી ગામમાં ફરતા હતા. એમાં કોઈ એક માણસ હશે એને એમ થયું કે આ બધા આવા રાજ ને પાટ અને કહે છે કે અમે જ્ઞાની, અમે વૈરાગી. ભરત ઘરમાં વૈરાગી, ભરત ઘરમાં વૈરાગી. એક જણ ગામમાં વાત કરે છે અને ભરતે સાંભળી લીધી. લ્યો, આટલી ઋદ્ધિ, શરીરની સુંદરતા અને જેમાં બેસે એ હીરાના સિંહાસન. એ બેઠો હોય (ત્યારે) વાઘ જેવો લાગે, સિંહ જેવો. શરીરની સુંદરતા અને પુણ્યની પ્રકૃતિ. અને વૈભવ તે પાર નહિ. એની એક જણાએ રાજમાં ટીકા કરી કે ભરત કહે છે કે અમે જ્ઞાની અને વૈરાગી છીએ. આ બધું તો છે એને ઘરે અને (કહે છે) વૈરાગી. સાંભળ્યું. બોલાવ્યો એને. એને ખબર નથી કે આ સાંભળી ગયો છે. એને બોલાવ્યો. જુઓ! આજે તમને એક તેલનો વાટકો આપું છું. ભરત કહે છે. તેલનું છાલિયું, હોં! શીશી-

બીશી નાના મોઢાની હોય તો ન ઢોળાય. છાલિયું થાય છે ને આપણે? છાલિયા.. છાલિયાને શું કહે છે તમારે? કટોરા. પલોળા કટોરા. પલોળો કટોરો (લીઘો) અને એમાં તેલ ભર્યું અને કહ્યું કે આખા ગામમાં શણગાર કર્યો છે મોટો. અને શણગારમાં આખી અયોધ્યાને મેં શણગારી છે. આ તેલનો ક્યોળો લઈ જજો અને જો બિંદુ (નીચે) પડશે ને તો પાછળ ઉઘાડી તલવારવાળો સિપાહી ઊભો છે. માથું કાપશે. પેલો કહે, ભારે વાત! ... આમ ઢળે નહિ. આખા ગામમાં અયોધ્યામાં શણગાર કરેલા. એ ફરીને આમ આવ્યો. ભરતે પૂછ્યું, કેમ ભાઈ, શું જોયું? અરે..! મા-બાપ! કાંઈ જોયું નથી. આ તેલ ઉપર મારી નજર હતી. ગામને શણગાર્યું છે ને. ... ગામમાં, આ ઠેકાણે આ કર્યું હતું. મને કાંઈ ખબર નથી. મારી નજર તો અહીં હતી, આ તેલનો ક્યોળો ન ઢોળાય. એક બિંદુ પડે (નહિ).

બાપુ! એમ અમારી નજરું આ રાગની અંદર (નથી), આત્મા ઉપર છે, ભાઈ! તને ખબર ન પડે. સમજાય છે કાંઈ? ભરત ચક્રવર્તી. આમ ભાળે છે. રાજા મોટો ચક્રવર્તી રાજા. ચક્રવર્તી એટલે, આ તો બધા ભિખારા રાજા છે. રાજા જ કે દિ' હતા? પેલા તો પુણ્યના પુતળા અને એ ચક્રવર્તીની સોળ હજાર દેવ સેવા કરે. આત્માની દૃષ્ટિ અંદરથી ખસતી નથી. ક્યાંય માહાત્મ્ય આવતું નથી. એ રાગનો પુણ્યનો કણ આવે (એનું) માહાત્મ્ય આવતું નથી. દેહના રજકણો ઉપર માહાત્મ્ય આવતું નથી, સિંહાસનમાં બેઠો એનું માહાત્મ્ય આવતું નથી. એક જ્ઞાનાનંદના માહાત્મ્યની દૃષ્ટિમાં બાપા! તને તેલનો ક્યોળો ન ઢોળાય એવી દૃષ્ટિ હતી ને, બાપા! વિરજીભાઈ! પેલાને કહે છે. બાપુ! અમારી દૃષ્ટિ ક્યાં છે એ તને ન ખબર પડે, ભાઈ! અમે સંસારમાં રહ્યા છતાં, ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહ્યા, પણ અમારી નજરું ચૈતન્ય ચિંતામણિ અંદર છે એના માહાત્મ્યમાં પડી છે. આ ક્રિયામાં અને રાગમાં અમારી માહાત્મ્ય દૃષ્ટિ છે નહિ. સમજાય છે કાંઈ?

એવા ધર્માત્માને જ્યારે... કહે છે, અહો..! મુનિ આદિ સત્પાત્રોને દાન દેવામાં જે લક્ષ્મીનો ખર્ચ થાય છે, 'વહ લક્ષ્મી, ભૂમિમેં સ્થિત વટવૃક્ષકે સમાન કોટિ ગુની હોતી હૈ અર્થાત્ જો મનુષ્ય, લક્ષ્મી પાકર નિરભિમાન હોકર...' નિરભિમાન હોકર. અભિમાન નહિ. એ ક્યાં મારી ચીજ છે, એ તો પરવસ્તુ છે, પરવસ્તુ જાય છે. એમ નિરભિમાની થઈને લક્ષ્મી આદિ, દાનાદિ (આપીને) મુનિઓને સહાયક થવું, દાન આપવું, ઔષધ દેવું અને જ્ઞાનદાન દેવા. સર્વજ્ઞ ભગવાને ત્રિલોકનાથે જે સમ્યજ્ઞાન કહ્યું એનું વ્યાખ્યાન કરવું. એના પુસ્તકો રચવા અને એ સત્ય સમ્યક્ પુસ્તકોનો પ્રચાર કેમ થાય, એવો વિકલ્પ જે આવે એને જ્ઞાનદાન કહેવામાં આવે છે. ઔષધને ઔષધદાન દેવાનો ભાવ, આહારદાન.. સમજાય છે કાંઈ? અને ચોથું અભયદાન.

દાન પ્રકાર ચાર છે. આહાર. એક ટંક પૂરતો ખોરાકનો ભાવ. અભય-જીવત દાન. કોઈ પ્રાણીને ન મારવો એવો શુભરાગ. ધર્મદૃષ્ટિ સહિતની અહીં સાત્ત્વિક પ્રકૃતિની વ્યાખ્યા છે.

અને ઔષધદાન. એ રોગ ... ટાળે. જ્ઞાનદાન-જન્મ, જરા, મરણ અનાદિ કાળના (થાય છે), તે સાચું જ્ઞાન આપે તો એનું જ્ઞાન થતાં એને જન્મ-મરણ ટળી જાય. એવા જ્ઞાનદાનને આપનાર, કહે છે કે, એવા મુનિઓ, એવા ધર્માત્મા એને મારો એક પણ કોળિયો જાય તો કહે છે કે મારા ભાવમાં તેનું ફળ કોડ ગુણું ફળે. એમ આચાર્ય નિર્ગ્રંથ મુનિ દિગંબર જંગલ-વનવાસી કહે છે. એ કઈ ભૂમિકામાં રહીને કહે છે? અંતર રમણતા આનંદમાં થઈ (છે). આ વાણી પરમાણુ માટી માટીના કામ કરે છે.

એમ અંતર ભાનનો વિશ્વાસ કરનાર ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહેલો પણ ધર્માત્માને દાનાદિ આપે તો કોડ ગુણું ફળે. 'તો ઉસકો અવશ્ય મુનિ આદિ પાત્રોંકો દાન દેના ચાહિયે.' હવે દાખલો આપે છે. 'જિસ પ્રકાર કારીગર...'

यो दत्तवानिह मुमुक्षुजनाय भुक्ति,
भक्त्याश्रितः शिवपथे न धृतः से एव।
आत्माऽपि तेन विदधत्सुरसद्य नूनं,
उच्चेः पदंब्रजति तत्सहितोऽपि शिल्पी॥१॥

શું દાખલો આપે છે? કારીગર-સુધાર.. સુધાર. સુધાર કહતે હૈં? ક્યા કહતે હૈં? સુધાર. એક માળ, બે માળ, ત્રણ માળ, ચાર માળ, પાંચ માળ (હોય) એમાં લાકડા મારવા જાય ને? ખીલા. તો જેટલો ઊંચો એ પ્રમાણે ખીલો મારવા જાય. એ પણ ઊંચો થતો જાય. શું કીધું? જેટલો માળ ઊંચો થાય, એને લાકડા મારે ને? પાટીયા કે વાંસડા. જેટલા માળ ઊંચા એટલું સુધારને પણ ઊંચું થવું પડે. ઊંચો થાય.

'જિસ પ્રકાર કારીગર જૈસે-જૈસે ઊંચા મકાન બનાતા જાતા હૈ, વૈસે-વૈસે આપ ભી ઊંચા હોતા ચલા જાતા હૈ;...' એમ થાય કે નહિ? આઠ માળ બાંધવા હોય તો પહેલે માળે આઠમા માળની કારીગરી ઉપર કરી શકતો હશે? ધ્યાન રાખજો દાખલો અહીં. અહીં તો દાખલો આપે છે. જેમ-જેમ ઊંચું-ઊંચું મકાન થાય તેમ કારીગર સુતાર કે કોઈ સોનીને માથે સોનું જડવું હોય, સમજાય છે? મોટા રાજા હોય તો હાથીદાંતને માથે સોના ઘડે. તો કહે છે, જેટલું મકાન ઊંચું તેટલો એ ઊંચો થાય છે.

'ઉસી પ્રકાર જો મનુષ્ય, મોક્ષકી ઈચ્છા કરનેવાલે મનુષ્યકો...' ધર્મીજીવ, ઊંચો આત્મા જેનો થયો, સમ્યજ્ઞિ (થયો) એવાઓને જે દાન (આપે છે), અને એનાથી ઊંચે વધીને ચારિત્ર-સ્વરૂપની રમણતા વધી ગઈ છે એને જે દાન આપે તે, જેમ ઓલો ઊંચો (જાય) છે એમ દેનાર પણ ઊંચો જાય છે. ઊંચી ગતિને પામે છે. સમજાય છે કાંઈ? શું કહે છે આ? એને-જ્ઞાનીને પાત્રદાનની પરીક્ષા હોય છે, એમ કહે છે. આ પાત્ર છે, આ કુપાત્ર છે, આ અપાત્ર છે. પાત્ર, અપાત્ર અને કુપાત્રની ધર્મીજીવને ખબર હોય છે. જેને આત્માની શ્રદ્ધા પ્રગટી હોય, સમ્યજ્ઞર્શન હોય તે પાત્ર છે. વિરૂદ્ધ માન્યતાવાળા હોય અને

ત્યાગી હોય તો પણ તે અપાત્ર છે. અને કુપાત્ર છે, જે તદ્દન વિરુદ્ધ માન્યતા અને વ્રતાદિ કાંઈ નથી એ તદ્દન કુપાત્ર છે. એવી ધર્મીજીવને, સત્યના શોધકને, સત્ય પંથના પ્રવાહે પડેલાને સત્ના પંથે કોણ છે, ક્યાં છે, કેમ છે એમ શોધીને જે એને મદદ કરે છે, એમ ભગવાન સર્વજ્ઞ પરમાત્મા પૂર્ણાનંદને પામ્યા તેની પ્રભાવના આદિમાં ભાવ કરે, જેટલો ઊંચો સામો (પાત્ર) એના ભાનવાળો પણ તેટલા ઊંચા ભાવને પામે છે. પંડિતજી!

મુનિ દાખલો આપે છે.

યો દત્તવાનિહ મુમુક્ષુજનાય ભુક્તિ,
 ભક્ત્યાશ્રિતઃ શિવપથે ન ધૃતઃ સે એવા
 આત્માડપિ તેન વિદધત્સુરસદ્મ નૂનં,
 ઉચ્ચે: પદંબ્રજતિ તત્સહિતોડપિ શિલ્પી૥૧૥

સમજાય છે કાંઈ? અહીં તો પાછો વિવેક બતાવ્યો એને. દુનિયા પણ કહે છે, ‘ધર્મ હાટે ન વેંચાય...’ શું કહે છે? ‘ધર્મ વાડીએ ન નિપજે’. બોલે છે તો ઘણી ભાષા. હેમચંદભાઈ! કેટલા વર્ષથી ગોખી રાખી હશે. ‘ધર્મ વાડીએ ન નિપજે, ધર્મ હાટે ન વેંચાય, ધર્મ વિવેકે નિપજે, જો કરીએ તો થાય.’ આવે છે કે નહિ? નેમચંદભાઈ! ગડિયામાં તો આવે છે. ધર્મ કાંઈ કોઈ વાડનો માલ નથી, ધર્મ કોઈ દુકાને વેંચાતો નથી. ધર્મ વિવેકે નિપજે. વિવેક એટલે શું? સત્-અસત્નું ભાન થાય. સમજાણું કાંઈ?

એક ફેરી શ્રીમદ્ મનુષ્યનો પાઠ લખ્યો, મનુષ્ય ભવનો પાઠ. મોક્ષમાળામાં છે. મનુષ્યભવનો પાઠ લખ્યો, સોળ વર્ષે. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર સાત વર્ષે જાતિસ્મરણ (થયું). સોળ વર્ષે મનુષ્ય ભવનો એક પાઠ લખ્યો. ૧૦૮ પાઠ લખીને મોક્ષમાળા નામ આપ્યું. પાઠ લખતાં, લખતાં, લખતાં એમ લખ્યું સોળ વર્ષે, અરે..! ભાઈ! તને આ પાંચ ઈન્દ્રિય મળી, આ હાથ-પગ મળ્યા માટે તું માણસ? માટે તું માણસ? ના. કેમ? કે એવા પાંચ ઈન્દ્રિય ને શરીર ને પગ ને હાથ તો વાંદરાને પણ મળ્યા છે. વાંદરા સમજે? બંદર. બંદરકો ભી મિલા હૈ. સોળ વર્ષની ઉંમર. સોળ વર્ષ તો દેહની ઉંમર છે, આત્માને ક્યાં ઉંમર (છે)? આત્મા ઝબકીને ઉઠ્યો અંદરથી, કોઈ પણ ...માં આઠ વર્ષે કેવળજ્ઞાન પામી શકે છે. આઠ વર્ષે કેવળજ્ઞાન આત્મા પામે. બાળક-દેહ. દેહ અને આત્માને શું સંબંધ? સોળ વર્ષે કહે છે કે, તું મનુષ્ય છો? પાંચ ઈન્દ્રિય અને હાથ-પગ મળ્યા એ તો વાંદરાને પણ છે. તો એ રીતે મનુષ્ય કહેવાય તો વાંદરાને એક પૂછડું વધારે છે તો મોટો માણસ એને કહેવો જોઈએ. ..ભાઈ! શું કહ્યું સમજાણું? જો પાંચ ઈન્દ્રિય અને આને જો માણસ કહીએ તો એના કરતાં વાંદરાને એક પૂછડું લાંબુ મળ્યું, મોટો માણસ એને કહેવો જોઈએ. ના, ના. એને માણસ ન કહેવાય.

માણસ કોને કહેવો? આહાહા..! પછી એક લીટી મૂકી છે એમાં. સોળ વર્ષે એક આખો મોટો પાઠ છે. એવા એવા ૧૦૮ પાઠ છે. ત્યારે માણસ કોને કહેવો? આ સત્-અસત્નો

વિવેક કરે તેને મનુષ્ય કહીએ. આટલો એક ટૂકડો મૂક્યો છે. ભગવાનજીભાઈ! (મોક્ષમાળામાં). શું પણ છે ઈ પદમાં એટલામાં! સત્-અસત્. દેહ, વાણી, મન બધાં અસત્ નાશવાન છે. એક હું અવિનાશી ચૈતન્ય છું. અંદર પુણ્ય અને પાપનો વિકલ્પ ઊઠે એ પણ નાશવાન છે. હું શુદ્ધ ચિદાનંદ અવિનાશી છું. એમ વિકાર અને શરીરથી પૃથક્ આત્માનો વિવેક કરે, સત્ અને અસત્ જુદાં જાણે, એને અમે માણસ કહીએ, બાકી માણસ કહેતાં નથી. મનુષ્ય, મનુષ્ય સ્વરૂપે મૃગા ચરંતિ. સોળ વર્ષે આવું કહે છે. એઈ..! કેટલી વાર વાંચ્યું હશે એ તો. હેમચંદભાઈ! શું કીધું? સોળ વર્ષે કહે છે, સમજી શકાય આઠ વર્ષે. આ કહે છે કે અમને સમજાય નહિ, હાં! હમણાં સમજાય નહિ, હમણાં બેસે નહિ. ત્યારે ક્યારે? હમણાં નહિ. હમણાં નહિ એમાં હમણાં ક્યારે આવે? આવે કોઈ દિ’?

આવે છે ને? વાણિયાનો દાખલો નથી આવતો? વાણિયા આજે જમે, બારોટ કાલે. વાણિયા આજ અને બારોટ કાલ. બારોટ આવે કાલ. શું લખ્યું છે? વાણિયા આજ અને બારોટ કાલ. તારી કાલ આવે નહિ અને તારું જમણ થાય નહિ. આવે છે, ભગવાનજીભાઈ! દુકાને આમ લખી રાખેલું. વાણિયા આજ અને બારોટ કાલ. વાણિયા આજ અને બારોટ કાલ. બારોટ જાણે, કાલે આપણો વારો આવશે. શું લખ્યું છે આમાં? આજના વાણિયા અને કાલના બારોટ. આજના બારોટ કોઈ દિ’ થાય નહિ.

એમ હમણાં નહિ, હમણાં નહિ, હમણાં નહિ. એ હમણાંમાં હમણાં થાય નહિ, પછીમાં કોઈ દિ’ ધર્મ થાય નહિ. સમજાય છે કાંઈ? ... અનુભવ કર્યા નહિ અને આવું બધું કરે, એમાં કાંઈ વળે નહિ. બહુ આકરી વાત, ભાઈ! ‘વનવાસ રહ્યો, મુખ મૌન રહ્યો, દઢ આસન પદ્મ લગાઈ દિયો.’ પદ્માસન આમ. એ તો જડની ક્રિયા છે. એમાં રાગ મંદ પડે તો પુણ્યબંધન થઈ જાય. ધર્મ થાય નહિ. ‘વનવાસ રહ્યો, મુખ મૌન રહ્યો, દઢ આસન પદ્મ લગાઈ દિયો, મન પૌન નિરોધ...’ આ કુંભક ને રેચક ને પવનને રોક્યો ને આમ કર્યું ને ખેંચ્યું ને. એ ક્રિયા આવે છે યોગની. કુંભક (એટલે) અંદર પૂરવું. રેચક (એટલે) કાઢવું, પૂરક (એટલે) બરાબર પૂરી રાખવું સરખું. એવા એના શ્વાસની ક્રિયાઓ આમ બરાબર (કરે). અનંત વાર કરી. સમજાય છે કાંઈ?

‘હઠ યોગ પ્રયોગ સુતાર ભયો’ બરાબર આમ તાર લગાવીને. ... બાપુ! હજી તાર બીજા છે. આ ચીજ બીજી છે. ઈ પૂછે છે કેટલાક. પર્વતભાઈ છે અહીં. ડોક્ટર નહિ? પર્વતભાઈ છે. આવ્યા છે? ક્યાં (છે)? વાત તો તે દિ’ પરમ દિ’ યાદ કર્યા હતા. ઈ ત્યાં પોરબંદરમાં ડોક્ટર હતા ને. ખાસ રસ લેનારા છે. આજ અત્યારે આવ્યા કે કાલે આવ્યા હતા અહીં? આવ્યા હતા? ઠીક. ... ઓલામાં છે ને? ગાંડાની ઈસ્પિતાલ. આ ગાંડાની ઈસ્પિતાલની દવા ચાલે છે. કહો, સમજાણું કાંઈ?

ભગવાન આત્મા સર્વજ્ઞદેવ ત્રિલોકનાથ પરમાત્મા કહે છે, અરે..! ભાઈ! આ શરીર, વાણી,

મન તો મારા પણ અંદર પુણ્યનો, દયા-દાનનો ભાવ થાય ખરો, પણ એ મારી ચીજની અંતર ચીજ છે, (એમ) માને એને ભગવાન ગાંડા કહે છે. ગાંડા સમજો છો? તમારી ભાષામાં પાગલ. અમારી ભાષામાં એને ગાંડા કહે છે. હિન્દુસ્તાની ભાષામાં તમારે પાગલ, પાગલ કહે છે ને? પાગલ. ડોક્ટર! પાગલ હો ગયા હૈ.

ભગવાન ત્રિલોકનાથ સર્વજ્ઞ પરમાત્મા કહે છે, અરે..! આત્મા! એ રાગની ક્રિયા તને ઉત્પન્ન થાય, તને ભાન નથી, એ ધર્મ નથી. રાગ ઉત્પન્ન થાય છે. ‘મન પૌન નિરોધ સ્વબોધ ક્રિયો, હઠ યોગ પ્રયોગ સુતાર ભયો. જપ ભેદ...’ ભગવાન.. ભગવાન.. ભગવાન.. ભગવાન.. ભગવાન.. બસ, ચોવીસ કલાક જાપ (કરે). કેટલાકને માળા ફર્યા જ કરતી હોય. માળા, હોં! મગજ ક્યાંય (ચાલતું હોય). પણ આ તો મગજ પણ ક્યાંય ન જાતું હોય, બરાબર એમાં પરોવાયેલું હોય. ણમો અરિહંતાણં. ઐ..ઐ..ઐ..ઐ..ઐ..ઐ.. પણ ઐ..ઐ..નો જાપ પણ રાગ છે. સમજાય છે કાંઈ? એવા ‘જપ ભેદ જપે, તપ ત્યોં હી તપે’. એટલી તપસ્યાઓ કરી. શરીર આમ જીર્ણ થઈ ગયા. બાર-બાર મહિના સુધી રોટલા ન ખાય, પાણી ન પીવે. લોકો જાણે કે ભારે તપસી! બાપા! એ તપની વ્યાખ્યા જુદી છે, ભાઈ! તને એની ખબર નથી.

ભગવાન આનંદકંઠ અંદર દષ્ટિમાં આનંદનો રસ લઈ અને અંતરમાં લીનતા થાય અને ઈચ્છા ઉત્પન્ન ન થાય, તેવી દશાને તપસ્યા કહે છે. એ તપ અને સમ્યજ્ઞાનના ભાન વિના, આવા ભાન વિના, કહે છે કે અનંત વાર શું કર્યું? આ બધું કર્યું.

મન પૌન નિરોધ સ્વબોધ ક્રિયા, હઠ યોગ પ્રયોગ સુતાર ભયો.

જપ ભેદ જપે, તપ ત્યોં હી તપે, ઉરસે હી ઉદાસી લહી સબસે,

સબ શાસ્ત્રનકે..

શાસ્ત્ર ભણ્યો. વાદ ને વિવાદ (કર્યા). આ સાચું અને આ ખોટું. કલ્પનાની ઝાળ (ઊભી કરી). અરે.. ભગવાન! એ તો કલ્પના છે, બાપુ! સત્ય કાંઈક બીજું છે. ‘સબ શાસ્ત્રનકે નય..’ ન્યાય ધાર્યા. કોર્ટમાં વકીલ જેમ કહે છે ને કે આમ કાયદો હોય. ફલાણી કોર્ટનો આ નિયમ હોય. આ કાયદે આમ થાય. એમ શાસ્ત્રના ભણતરો અનંત વાર કરી ચૂક્યો પણ...

સબ શાસ્ત્રનકે નય ધારી હિયે, મત મંડન ખંડન ભેદ લિયે

વહ સાધન બાર અનંત ક્રિયો, તદ્પિ કછુ હાથ હજુ ન પર્યો.

ભગવાનજીભાઈ! કોણ કહે છે આ? જુઓ! ભગવાન કહે છે, હોં! શ્રીમદ્ કહે છે. એમના અંતર દષ્ટિની વાત કરે છે. સર્વજ્ઞ ભગવાન પણ એમ કહે છે. ભારે વાતું, ભાઈ!

વહ સાધન બાર અનંત ક્રિયો, તદ્પિ કછુ હાથ હજુ ન પર્યો,

અબ ક્યોં ન બિચારત હૈ મનસે, કછુ ઔર રહા ઉન સાધનસે.

આ જેટલા સાધનો કર્યા એનાથી કાંઈક બીજું સાધન અંતરમાં છે. સદ્ગુરુ જ્ઞાની મળ્યા

વિના તેની કળા અને દષ્ટિ અંતરની ખબર પડે નહિ. સમજાણું કાંઈ? દવાઓ હોય ને? દવાઓ. આ બધી દવા હોય ને? ડૉક્ટર! રોગી હોય ઘણાં અને દવાઓ ઘણી. રોગી એની મેળાએ રોગને પરખ્યા વિના દવા પીવા માંડે (તો) મરી જાય. કઈ દવા આને લાગુ પડે અને કઈ જાતનો તને રોગ છે? એ રોગની ખબર ન મળે અને આ ઉપર કઈ દવા (લેવી) એની ખબર ન મળે. એ દવાના પીનારા મરી જાય.

એમ અનાદિ કાળનો અજ્ઞાન-રોગ શું છે? અને એ અજ્ઞાન-રોગ ઉપર કઈ જ્ઞાનકળાની દવા લાગુ પડે એ જ્ઞાની ડૉક્ટર વિના એની મેળાએ કરવા જાય (તો) મરી જાય. સમજાય છે કાંઈ? એમ હશે ને? પર્વતભાઈ! પેલો કહે, મને રોગ છે, સાહેબ! જા લઈ દવા. એમ કહેતા હશે? લઈ લ્યો એમાંથી. શીશી પડી છે, ગોળીઓ પડી છે, પ્રવાહ પડ્યો (છે). પ્રવાહ એટલે પેલી પ્રવાહી દવા હોય ને અંદર? જો! આ જાતનો તને રોગ છે, હોં! આ જાતની દવા ને આ જાતની દવા હોય.

એમ ધર્મી જ્ઞાની એને મળ્યા વિના અજ્ઞાનીઓ અનંત વાર મળ્યા અને એને ચડાવ્યા બીજે રસ્તે કે તને આમાં ધર્મ થશે. ભાઈ! એ રસ્તા ન્યારા છે, પ્રભુ!

(પ્રવચન અપૂર્ણ છે...)

....
મવચન-૭૭૯

ભગવાન આત્માનું સર્વજ્ઞપદ પાર્શ્વનાથ ભગવાનને થયું. ત્યારે તેના એક સેકંડના અસંખ્ય ભાગમાં ત્રણ કાળ ત્રણ લોક જ્ઞાનમાં જણાણા. એને સર્વજ્ઞ કહે છે. સર્વ-જ્ઞ. આ જ્ઞાનકલ્યાણકનો દિવસ છે. આત્મા એકલો જ્ઞાનપુંજ અંદર ધ્રુવ તત્ત્વ છે. એની અંદરની એકાગ્રતા દ્વારા જેને સંપૂર્ણ એકાગ્ર થઈને કેવલજ્ઞાન જ્યોતિ એક સેકંડના અસંખ્ય ભાગમાં ત્રણ કાળ ત્રણ લોક જ્ઞાન-અરીસામાં સ્વ-પર પૂર્ણ જણાણા, એ સર્વજ્ઞ ભગવાને જગતના તત્ત્વો જોઈ, જાણી અને જગતના હિતને માટે તત્ત્વનો ઉપદેશ કર્યો.

આચાર્ય મહારાજ કહે છે,... પણ એ સર્વજ્ઞપદ જ હજી બેસવું કઠણ. જગતના પ્રાણીને આ આત્મા સર્વજ્ઞ થઈ શકે? સાધારણ પ્રાણી હોય પાંચ હજારની મુડીવાળો, તો પાંચ લાખ, દસ લાખ, કરોડ, બે કરોડ, પાંચ-દસ કરોડ થઈ શકે એમ માને. .. ભાઈ! પાંચ હજારની મુડીવાળો દસ કરોડ ને પચાસ કરોડ ને અબજ રૂપિયાવાળો માને. ..ભાઈ! એ પૂર્વના પુણ્યના ફળ તરીકે અધિક પદ છે એવા પદને તો દુનિયા માની રહી છે. પણ આત્માના અંતરના પવિત્રતાના સ્વભાવની લીનતા દ્વારા જે પૂર્ણ પવિત્રતા અને પૂર્ણ જ્ઞાન પ્રગટે એને અંતરમાં કાળજામાં એ વાત બેસતી નથી. સમજાય છે કાંઈ?

શાસ્ત્રમાં એક દૃષ્ટાંત આપ્યો છે કે કોઈ ચોખ્ખી આંખવાળો માણસ ૧૦૮ ઘોળા બગલા ઉપર આકાશમાં ચાલતા હોય. એ ચોખ્ખી આંખવાળો (જોવે છે). એ પણ બગલા ઉડતા. ઉડતા બગલાની સંખ્યાના પ્રમાણને આંખની ચોખ્ખાઈવાળો એ ગણે પણ છે, વર્ણને જોવે, ગણે, સંખ્યા અને આકાશમાં ઉડતા ક્રમે ક્રમે ગતિ કરતા પણ જાણે. અને ૧૦૮ છે તેમ એનામાં નક્કી થાય. સમજાય છે કાંઈ? પણ એ દેખતા માણસને આંધળો માણસ જન્મઅંધ એમ કહે કે તું કહે છે એમ ૧૦૮ બગલા આકાશમાં ઉડતા એ સાચા નથી. પણ સાચા નથી એનું કંઈ પ્રમાણ છે તારી પાસે? આકાશમાં ઉડતા (બગલાને) તારો હાથ અડતો નથી. સ્પર્શ અડે તો તો ખબર પડે. સમજાય છે? આંધળો હતો એને કહ્યું કે આ ચોખ્ખા અને દૂધ તને ખાવા આપીએ છીએ. દૂધ કેવું? દૂધ ઘોળું (છે, એમ) બીજો કહે છે. ઘોળું કેવું? બગલાની પાંખ જેવું. બગલો કેવો? પછી એને આડો હાથ રાખીને બતાવ્યું કે જો આવો. ત્યારે આંધળો હાથ અડાડીને કહે છે, એ બગલું ગળે ન ઉતરે હોં મારે. હિંમતલાલભાઈ! પણ તે ઘોળા બગલાનો આકાર પૂછ્યો એને મેં કહ્યો. પણ ઘોળો રંગ તારા આંધળાને ખબર પડે નહિ. ઘોળું દૂધ કેવું? કે બગલાની પાંખ જેવું અમે તને કહ્યું. હવે તે પૂછ્યું કે, બગલો કેવો? કે બગલો આવો કહ્યું. એ કાંઈ તારી આંખનો વિષય નથી. તારે તો આંખ નથી.

અને તું કહે કે આવો બગલો મારે ગળે ન ઉતરે. પણ એ ગળે ઉતરવાની વાત અહીં ક્યાં છે. એનો ઘોળો રંગ અમારે બતાવવો હતો. એમાં તેં બગલાનું પૂછ્યું. શામજીભાઈ!

એમ કેટલાક આંધળા આંખની ચોખ્ખાઈવાળા આકાશમાં ઉડતા પંખીને-બગલાને આમ ગણે. ચોખ્ખી આંખ હોય તો ગણતરીથી બરાબર ગણે. એક, બે, ત્રણ, ચાર.. આંધળો કહે કે તારી વાત ખોટી છે. ખોટીનું કાંઈ કારણ? તું બગલના રંગને ભાળતો નથી. આકાશમાં તારો હાથ અડતો નથી અને ઉડતાની સંખ્યામાં તારી નજર ઠરતી નથી. નજર જ નથી ત્યાં ઠરે ક્યાંથી? હવે .. આંખની ચોખ્ખાઈવાળા પાસે આંધળો જેમ દોડ કરે છે ને હોડ કરે ને સંદેહ કરે છે, એમ જેને આત્મામાં એક સેકંડના અસંખ્ય ભાગમાં ત્રણ કાળ ત્રણ લોક સર્વજ્ઞપણાની દશાથી જણાણા એણે જાણ્યું અને જે કહ્યું એ જેને એ આંખ ઉઘડી નથી, એવા અજ્ઞાની એની સાથે હોડ કરે કે તમે દેખ્યું એ સાચું નથી. શાંતિભાઈ! તને ખબર નથી બગલા ક્યાં જાય છે, કેટલા ઉડે (છે) અને તું મારી સાથે-ચોખ્ખી આંખવાળા સાથે હોડ કરે છે.

એમ સર્વજ્ઞ પરમાત્મા દેહની અંદરમાં બિરાજતો પ્રભુ ચૈતન્ય, અંતરના સ્વભાવથી ઝબકી ઉઠે છે. એમ તો એકવાર વાત નહોતી કરી? કે પચાસ-પચાસ, સાંઈઈ-સાંઈઈ વર્ષની વાત એક સેકંડમાં યાદ આવે, કાલની વાત જેમ યાદ આવે એમ સાંઈઈ વર્ષની વાત યાદ આવે. એ કોની તાકાત છે? જડની તાકાત છે? અંદરમાં પુણ્ય અને પાપના વિકલ્પ-રાગ ઉઠે એની તાકાત છે? એ તાકાત જ્ઞાનસ્વભાવની વર્તમાન પ્રગટ દશાના અંશની છે. પ્રગટ દશાના અંશની છે. એનું ત્રિકાળી જ્ઞાનસ્વરૂપ જે છે એ તો સર્વજ્ઞપદથી ભરેલું અંદર તત્ત્વ છે.

એ એક સમયની અવસ્થામાં પચાસ-પચાસ, સાંઈઈ-સાંઈઈ વર્ષની વાત આમ યાદ કરતાં ફડાક યાદ આવે કે આમ હોય. અરે..! જેને પચાસ-પચાસ, સાંઈઈ વર્ષની વાત યાદ આવે એ જરી જો રાગ અને પુણ્યનો વિકલ્પ કે વિકારનો ભાવ દૂર કરી અને આત્માના જ્ઞાન ધ્રુવ સ્વભાવમાં એકાગ્ર થાય તો એને ત્રણ કાળ ત્રણ લોકનું સર્વજ્ઞપદ પ્રાપ્ત થાય. સમજાય છે કાંઈ?

એક માણસ દસ-દસ હજાર પુસ્તક ભણ્યો હોય. દસ-દસ હજાર. લાલન હતા ને? આપણે અહીં લાલન નહોતા? શું નામ હતું? ... નામ હતું. પંડિત લાલન. નામ બીજું હતું. લાલન તો .. હતું. ... લાલન અમારે બાર-બાર મહિના સોનગઢ રહેતા. ૯૫ વર્ષે (સંવત) ૨૦૦૯ની સાલમાં માગશર સુદ-૧ અહીં આ ગામમાં ગુજરી ગયા. આ ગામમાં. ખબર છે ને, બધી ખબર છે. તીથીની ખબર છે, માગશર સુદ-૧. ૨૦૦૯ની સાલ. સમજાણું કાંઈ? એ સોળ વર્ષની ઉંમરથી અભ્યાસ કરતા. ૯૫ વર્ષ સુધી અભ્યાસ (કર્યો). મારે બીજો સિદ્ધાંત કહેવો છે, હોં! દસ-દસ હજાર પુસ્તકો વાંચેલો. આત્મામાં કાંઈ એનો તોલ લાગતો હશે? દરબાર! આ તમારા પથરાનો તોલ લાગે હોં! ઉપાડવામાં, પેલા મજૂરને. દસ-દસ હજાર. પણ વાંચેલું

ઘણું, હોં! ઈ હતો ખીચડો ઈ જુદી વાત છે. પણ એણે વાંચેલું ઘણું, ઘણું વાંચેલું. ત્યાં ખૂબ રહેતા. પછી કહ્યું કે, પણ આ તમે ધાર્યું એમાં ફેર છે. પછી રોવે. વળી ખીચડો. ખીચડો સમજાણું? આપણે પોષ મહિનામાં નથી ખીચડો કરતા? મગ ને ચોખા ને બાજરો ને ... એ તો ચોખાની હોય. પણ આ તો દાણા ને જરી કાંકરા ભેગા નાખે. પછી વાત સમજ્યા.. મારી બહુ ભૂલ થઈ. મારે બીજું કહેવું છે.

દસ-દસ શાસ્ત્રો અને પુસ્તકો ભણે છતાં એક માખીના ટાંગા જેટલો તોલ ન થાય, એ ચીજ કઈ છે? સમજાય છે? ભગવાન આત્મા અરૂપી છે. દસ-દસ હજાર પુસ્તકો... આ તો હજી ૯૫ વર્ષની ઉંમર હતી, પણ જ્યાં કરોડો વર્ષનું, અબજો વર્ષનું આયુષ્ય હતું ત્યારે એની ધારણામાં એટલું હોય છે કે જગતના પદાર્થો, એના ક્ષેત્રો, એની અવસ્થા, એના કાળ, એના ભાવ એટલો ખ્યાલ હોવા છતાં એનો તોલ થાતો હશે આત્મામાં? મનસુખભાઈ! બસ! એ આત્મા અરૂપી છે. એટલો જ્ઞાનનો વિકાસ હોવા છતાં માખીના ટાંગા જેટલો તોલ હોતો નથી. અને તે સો-સો વર્ષની વાત યાદ કરવાની તાકાત વર્તમાન પ્રગટ દશામાં સંઘરીને પડ્યો છે, છતાં તેનો તોલ હોતો નથી. સમજાય છે કાંઈ?

અને તે આત્મા વિકાર જે કરે છે, ધ્યાન રાખજો જરી, પહેલી વાત યાદગીરીની સિદ્ધ કરી. બીજી અરૂપી છે એમાં તોલ નથી એમ સિદ્ધ કરી. ત્રીજી, આત્મા વિકાર વિનાનો છે એનું સ્વરૂપ સિદ્ધ થાય છે. વિકાર જુવાન અવસ્થામાં પચીસ-પચીસ, ત્રીસ-ત્રીસ, ચાલીસ વર્ષની ઉંમરમાં સાંઢડા જેવા શરીર ને એમાં કાંઈક પાંચ-પચીસ લાખ પૈસા હોય, પાંચ-પચાસ હજાર (હોય તો) હું પહોળો ને શેરી સાંકડી. એ વખતે કાંઈક.. ...ભાઈ! હું પહોળો ને શેરી સાંકડી, સમજાય છે કે નહિ? અમારે ગુજરાતમાં કાઠિયાવાડમાં કહેવત છે. ઓહો..હો..! હાથ આમ લાંબા થઈ જાય અને આસપાસના ગરીબ ગરબાઓને (કહે), ખાલી કરો. કેમ? અમારે આઠ દીકરા છે. અને સફારશ એની પોગે. કોર્ટમાં કંઈ ગરીબરની સફારશ પોગતી હશે? ખાલી કરો. અમે પહોળા થઈ ગયા હવે. એક છોકરો .. આઠ. હવે આઠ ઓરડા જોવે, આઠ મકાન જોવે. હું પહોળો, શેરી થઈ ગઈ સાંકડી. એવા ફાટ-ફાટમાં જે પાપ કર્યા હોય, વિષય ભોગ વાસના લંપટીપણા કાળા કેર કર્યા હોય, એ જ્યાં વૃદ્ધાવસ્થા આવે (ત્યારે) એ વાત યાદ આવે, વાત યાદ આવે પણ એ વિકાર કર્યો હોય એ અત્યારે ન આવે. સમજાણું? કેમકે વિકાર એનું મૂળ સ્વરૂપ નથી. વિકાર તો નવો કરે તો થાય છે. એના સ્વભાવમાં વિકાર નથી. એંસી વર્ષની ઉંમરે ગયા કાળના વિકારને આમ યાદ કરતો.. આહાહા..! દેહના ટાણા અંતના આવ્યા. ગયા કાળમાં કાળા કેર પાપ કર્યા. આંખ્યું વીંચવાના ટાણા (આવ્યા). આહા..! વિકાર.. આમ કર્યું હતું, આમ થયું હતું એનું સ્મરણ આવે, જ્ઞાન આવે પણ એ વિકાર આવે નહિ. કેમકે વિકાર કરે તો આવે અને વિકાર ન કરે તો ન આવે. ..ભાઈ! બરાબર હશે? શું ત્રણ વાત સિદ્ધ કરી?

એક તો આત્મા યાદગીરી અલ્પ કાળમાં સો-સો વર્ષને યાદ કરે અને તે લાખ-લાખ પુસ્તક ભણ્યો હોય છતાં તોલ ન થાય માટે અરૂપી છે. ત્રીજું, એ વિકાર થયો હોય જુવાની અવસ્થામાં, વૃદ્ધાવસ્થા ટાણે યાદ કરે-સ્મરણ કરે (કે) આમ હતું, આમ હતું, આમ હતું. પણ અત્યારે વિકારનો પ્રસંગ નથી. શરીર યુવાન નથી. સમજાય છે કાંઈ? એટલે એમાં ત્રણ વાત સિદ્ધ થઈ કે આત્મા અરૂપી છે, આત્મા તોલ વિનાનો છે, આત્મા અલ્પ કાળમાં સ્મૃતિને કરી શકે એવો છે. અને તે આત્મા વિકારના કાળે વિકાર કરતો અને અત્યારે હવે યાદ કરે, આહા..! અરે..! જિંદગી પૂરી (થઈ ગઈ), ક્યાં જાણું હવે? અમે આત્મા તો છીએ. દેહ છૂટવાના ભણકાર વાગ્યા.

આવે છે ને? પેલા ભજનમાં પણ આવે છે. ‘હંસલો નાનો ને દેવળ જૂનું થયું’ દરબાર! સાંભળ્યું છે ભજન? ‘મારો હંસલો નાનો ને દેવળ જૂનું થયું,’ આ દેવળ જીર્ણ થયું હવે. ૬૦-૬૫-૭૦-૮૦ થયા પણ હંસલો નાનો ને નાનો. ઈ તો મારો બાળ ને બાળ. રાગ ને દ્રેષ ને વિકાર કર્યા જ કરે બાળકપણે. પણ એ વૃદ્ધાવસ્થાના કાળમાં યુવાનીના વિકારો યાદ આવતાં વીતી યુવાનીના વિકાર ન આવે અત્યારે. કેમ? કે વિકાર તો નવો કરે તો થાય છે. વિકાર એના સ્વભાવની ખાણમાં નથી. એટલે કે આત્માનો અંતર સ્વભાવ અરૂપી બહુ યાદ કરે તેવો અને વિકાર રહિત એવો (છે). ન્યાય સમજાણો આમાં કાંઈ?

એવા આત્માની અંદરમાં એકાગ્ર થઈને જેણે એક સેકંડના અસંખ્ય ભાગમાં સર્વજ્ઞ ત્રણ કાળ ત્રણ લોક જોયા, એના પાસે આંધળા અજ્ઞાનીઓ હોડ કરે. જેમ દેખતો માણસ બગલાની હારને દેખીને ૧૦૮ છે એમ કહે. આંધળો કહે કે તું કહે એમ નથી. શી રીતે તું કહે એમ નથી? તારી નજર પણ ન પોગે, હાથ ન પોગે, સ્પર્શ ન પોગે. આંધળાને સપના પણ આંધળા આવે. પૂછી જોજો કો’ક આંધળાને. સપના કંઈ રંગ ભાળ્યો? રંગ ભાળ્યો સપનામાં? ભાઈસા’બ! જેવું દિવસે દેખીએ તેવું સપનું આવે, આમ જઈએ છીએ. રંગના સપના આંધળાને ન હોય. એને ગંધ અને સ્પર્શના સપના હોય. રંગના ન હોય.

એમ ભગવાન આત્મા અંદર સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ પૂર્ણ યાદ અને તાકાતવાળો અને પૂર્ણ સ્વભાવની સંપદાવાળો, એનો જેને અંદર રંગ લાગ્યો અને રંગ લાગીને જેણે સર્વજ્ઞપદ પ્રાપ્ત કર્યું એ સર્વજ્ઞે જગતના તત્ત્વો જોઈને કહ્યા. અજ્ઞાની એની સાથે હોડ કરે, એમ ન હોય. પણ તેં રંગ જોયો નથી ને કોઈ દિ’, આંધળા! જગતના તત્ત્વો શું છે, તારા જ્ઞાનની વિકાસ દશા શું છે, એની તો તને ખબર નથી અને સર્વજ્ઞો કહે છે એની તું ના પાડે છો. આંધળો દેખતા સાથે હોડ કરવા જેવી વાત છે. સમજાય છે કાંઈ? મેઘજીભાઈ!

સર્વજ્ઞ પરમાત્મા.. આ તો પાર્શ્વનાથ ભગવાનના જ્ઞાનકલ્યાણકનો દિવસ છે. સર્વજ્ઞ થયા છે આજે. પૂર્ણ ત્રિકાળ જ્ઞાન (પ્રગટ થયું છે). કાલે મોક્ષ (કલ્યાણકનો) દિવસ થઈને પ્રતિષ્ઠા છે. પંચ કલ્યાણકની વિધિ સ્વર્ગના ઈન્દ્રો પણ મનુષ્યપણામાં જ્યારે ઉજવાય ત્યારે ઈન્દ્રો

પણ હાજર હોય છે. અહીં તો પુણ્ય ન મળે તો ઈન્દ્ર ક્યાંથી આવે? એક સારો રાજા પણ પુણ્ય વિના ઘરે આવી શકે નહિ. એટલા પુણ્ય નથી કે મોટો રાજા ઘરે આવે એનું વાસ્તુ થાતું હોય તો. એ તો વળી મોટા પુણ્ય હોય .. બે-પાંચ લાખના મકાન કર્યા હોય ને પાંચ-દસ હજાર વાસ્તુમાં ખર્ચતો હોય તો રાજાને બોલાવે. પણ એ પુણ્ય હોય તો આવે. એટલા પુણ્ય નથી કે ઈન્દ્રો ઉપરથી ઉતરે. પહેલાંના કાળમાં મનુષ્યો ભગવાન સર્વજ્ઞદેવની પૂજા અને મહિમા અને તેની ભક્તિ કરતાં તે પૂજાના કાળમાં ઈન્દ્રો પણ આવીને હાજર રહેતા.

અહીં કહે છે કે સર્વજ્ઞ ભગવાને ત્રણ કાળ ત્રણ લોક જોયા, વાણીમાં આવ્યું, અરે.. આત્મા! તારો સ્વભાવ જ્ઞાનાનંદ શુદ્ધ ચૈતન્ય આનંદ છે. એક વાત. તારાથી શરીર, વાણી, મન જુદાં તે જડ છે, અજીવ છે. તું જીવ સ્વભાવ છો, એ તારામાં પૂર્ણ સર્વજ્ઞ અને આનંદની પ્રાપ્તિ કરવાની તાકાત છે. એને અમે જીવ કહીએ છીએ. અને શરીર, વાણી ને કર્મ તેને અજીવ કહેવામાં આવે છે. તારામાં રાગની લોભની મંદતામાં દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, જપ, તપના ભાવ થાય તેને સર્વજ્ઞ પરમાત્મા પુણ્યતત્ત્વ કહેવામાં આવે છે. અને જીવની દશામાં હિંસા, જૂઠ, ચોરી, વિષય ભોગ વાસના તત્ત્વ થાય એને સર્વજ્ઞ પરમાત્મા પાપતત્ત્વ કહે છે. જીવ થયો, અજીવ થયા, પુણ્ય અને પાપ.

સર્વજ્ઞ ભગવાને પુણ્ય અને પાપના બે તત્ત્વને મેળવીને એને આસ્રવ તત્ત્વ (કલ્મ) છે. આસ્રવ એટલે જેના વડે નવા આવરણ આવે એવા ભાવની દશાને ભગવાન આસ્રવ કહે છે. એ આસ્રવ રહિત સ્વભાવની અંતર દૃષ્ટિ કરતાં શુદ્ધ જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપની એકાગ્રતા થતાં એ આનંદ અને શાંતિની દશાનો અવિકારી અંશ પ્રગટ થાય એને સર્વજ્ઞ ભગવાન સંવર અને નિર્જરા કહે છે. સંવર, નિર્જરા શાસ્ત્રભાષા છે. તમારી ભાષાએ કહીએ તો શુદ્ધિને-રાગના અભાવની શુદ્ધિને કર્મના અભાવનું કારણ કહેવામાં આવે છે. અને નિર્જરા એટલે આત્માનું ભાન થઈને જે શુદ્ધ ચૈતન્યની શક્તિમાંથી વ્યક્તતા પ્રગટ થઈ તે શુદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય તેને ભગવાન નિર્જરા કહે છે. નિર્જરા એટલે રાગનું ખરવું અને કર્મનું ઝરવું એવી અંતરની દશાને ભગવાન નિર્જરા કહે છે. એ આત્મા પોતાના સ્વભાવને જેટલો ભૂલી અને પુણ્ય-પાપમાં અટકે છે એને ભગવાન બંધતત્ત્વ કહે છે. અને એ બંધનો અભાવ કરીને આત્મા પૂર્ણ જ્ઞાનને પામે એને સર્વજ્ઞ પરમાત્મા મોક્ષતત્ત્વ કહે છે. સમજાય છે કાંઈ? આ નવ તત્ત્વો.

સર્વજ્ઞ ભગવાન ત્રિલોકનાથ પરમાત્મા, જેને એક સેકંડના અસંખ્ય ભાગમાં પૂર્ણ સ્વરૂપ પ્રગટ થયું. અંદરમાં ચૈતન્યસૂર્ય પ્રગટ થઈ ગયો એણે આ નવ ભાવનું સ્વરૂપ વર્ણન કર્યું. તત્ત્વ કહો કે ભાવ કહો. સમજાય છે આમાં કાંઈ? હવે એ નવના કાર્યો જુદાં, માર્ગ જુદાં, ફળ જુદાં. ઝીણી વાત તો બહુ, હોં! દરબાર! પેલા માર્ગ કરતાં આ માર્ગ જ જુદી જાતનો લાગે છે. પેલા રૂપિયા-બુપિયા પુણ્યને લઈને બહારથી ભેગા થઈ જાય, હોં! પણ આ...

કહે છે, આમ પૈસા પેદા થયા ને ફલાણા આ કર્યા ને મેઘજીભાઈએ અહીંથી કર્યા ને ઢીકણાએ અહીંથી કર્યા. ક્યાં ગયા ભગવાનજીભાઈ? છે ને, અહીં બેઠા છે. ભેગા-ભેગા કર્યા નથી કોઈએ, હોં! હરામ. એણે એનું રાગતત્ત્વ છે ને? પાપનો વિકલ્પ એ કર્યો હતો. એને ભગવાન પાપતત્ત્વ કહે છે. આવ્યું એને અજીવતત્ત્વ કહે છે. એ તો જડ છે, અજીવ છે. અને એ પાપતત્ત્વમાં રાગ ઘટાડી અને દાન, દયા આદિમાં ધર્મના શુભ ખાતામાં ભાવ કરવો એને ભગવાન પુણ્યતત્ત્વ કહે છે. એ પુણ્ય અને પાપ તત્ત્વની રુચિ છોડી અને અંતરના સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપની પ્રતીત અને અનુભવ કરવો એને ભગવાન કર્મના અભાવના કારણરૂપ કહે છે. અંશે શુદ્ધિ અને અંશે શુદ્ધિની વૃદ્ધિ કહે છે. અને પૂર્ણ એકાગ્ર થઈને પૂર્ણ અરાગી દશા પ્રગટ થવી તેને ભગવાન આત્માની પૂર્ણ શુદ્ધ મોક્ષ દશા કહે છે.

‘મોક્ષ કલ્પો નિજ શુદ્ધતા’. શ્રીમદ્ ૨૯ વર્ષે ૧૪૨ શ્લોક બનાવ્યા છે. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર થયા છે ને? વવાણિયા. સાત વર્ષની ઉંમરે જાતિસ્મરણ હતું. પૂર્વ ભવનું ભાન સાત વર્ષની ઉંમરે, હોં! વવાણિયામાં એક મડદું બાળવા લઈ જતા (હતા), જોડેના પાડોશીને. બાળકને પ્રેમ હોય ને સાધારણ રીતે. પાડોશી ઉપર અને પાડોશીને એના ઉપર પ્રેમ હતો. પાડોશી મરી ગયો. નાની સાત વર્ષની ઉંમર. આમ પૂછ્યું, બાપુજી! એના દાદા હતા. મોટા બાપના બાપ. આ શું છે? છોકરાને ભૂલવવા માટે કહ્યું, ચાલ્યો જા અહીંથી, તારું કામ નહિ. પેલો મરી ગયો એમ કહેતાં એને ત્રાસ થાય તો? છે ને તમારી બધી? નાના છોકરાને ન ભળવા દેવાય. નીકળી જા અહીંથી. વડિલોની બધી... બહાર નિકળી ગયા. પણ વિચક્ષણ માણસ. પૂર્વના સંસ્કાર લઈને આવેલ. એ મડદું બાંધ્યું. આ શું કરે છે? લઈ ગયા વવાણિયામાં બહાર મસાણ ખાતે. નાનું છોકરું. ન્યાં તો જવાય નહિ, બાપે ના પાડી હતી. એક બાવળ હતો નાનો. એમાં એક ડાળ નીકળેલી બાવળમાંથી અડધો હાથ ઊંચી. ડાળ ઉપર પગ મૂકીને આમ જોવે છે. શું છે આ? જોવે છે તો આ શું? આમાંથી કોઈ તત્ત્વ નિકળી ગયું. ... બાળે છે. એમ સાત વર્ષની ઉંમરે વિચાર આવતાં અંદરમાં રાગ મંદ થઈને આ ભવ પહેલા ક્યાં હતો, એનું ભાન બાવળની ડાળ ઉપર ચડતાં સાત વર્ષની ઉંમરે એટલે કે સંવત ૧૯૩૧ની સાલમાં જાતિસ્મરણ થયું. અને પછી સોળ વર્ષે આખી મોક્ષમાળા-૧૦૮ પાઠ બનાવ્યા. સમજાય છે કાંઈ? અને જ્યારે એને ૨૯ વર્ષની ઉંમર થઈ ત્યારે એક આ આત્મસિદ્ધિ બનાવી. ૧૪૨ ગુજરાતી (પદ લખ્યા). એમાં આ એક પદ મૂક્યું.

મોક્ષ કલ્પો નિજ શુદ્ધતા, તે પામે તે પંથ,
સમજાવ્યો સંક્ષેપમાં, સકલ માર્ગ નિર્ગ્રથ.

નિર્ગ્રથ ભગવાન વીતરાગી, ગ્રંથ નામ જેના રાગ-દ્રેષ ગળી ગયા છે અને અવિકારી દશા જેની પૂર્ણ સર્વજ્ઞપદપણે પ્રગટ થઈ છે, એવા નિર્ગ્રથ પરમાત્માએ એમ કહ્યું છે કે આ આત્માની પૂર્ણ શુદ્ધતા પ્રગટ થાય તેને ભગવાન મોક્ષ કહે છે. સમજાય છે કાંઈ? સમજમેં

આતા હૈ હિન્દી લોગોંકો? આત્માની પરમ શુદ્ધતા શક્તિ રૂપે પરિપૂર્ણ પડી છે. એની પૂર્ણ પ્રગટતાને ભગવાન મોક્ષ કહે છે. ‘મોક્ષ કહ્યો નિજ શુદ્ધતા, તે પામે તે પંથ.’ એવી પૂર્ણ શુદ્ધ દશાની જે કારણે પ્રાપ્તિ થાય છે, તેવું અંતર કારણ સ્વભાવની દૃષ્ટિ, લીનતા થવી એ પૂર્ણ શુદ્ધતાનું કારણ મોક્ષમાર્ગ કહેવામાં આવે છે.

‘સમજાવ્યો સંક્ષેપમાં...’ મનસુખભાઈ! ... છે ને? આ તો ૨૯ વર્ષની વાત છે, હોં! સમજાવ્યો. ભગવાન સર્વજ્ઞ પરમાત્માએ વાણીમાં સમજાવ્યું. ‘સકળ માર્ગ નિર્ગ્રથ..’ સકળ નિર્ગ્રથ રાગ-દ્વેષ રહિત પોતાના શ્રદ્ધા, જ્ઞાન, ચારિત્રમાં રમણતા કરતાં પૂર્ણ દશા થઈ તો પૂર્ણ દશા દ્વારા ભગવાને ઉપદેશ આપ્યો. આજે કેવળજ્ઞાનનો દિવસ છે. ભગવાન કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે છે ત્યારે ઈચ્છા વિના ઐ ધ્વનિ નીકળે છે. ઈચ્છા નહિ, ઐ ધ્વનિ અંદર (ઊઠે છે). આપણે બોલીએ એમ વાણી ન હોય એને. સમજાય છે કાંઈ? સમજમેં આતા હૈ? પૂર્ણ દશા હુયી. ઐ ધ્વનિ (છૂટી). ઈચ્છા વિના પૂરે અંગમેંસે નિકલતી હૈ.

ઉસ ઉપદેશમેં એસા આયા કિ છલ પદાર્થ જગતમેં અનાદિઅનંત હૈં ઔર નૌ તત્ત્વ ઉસકા વિભાગ હોતા હૈં ઔર નૌ તત્ત્વકા કાર્ય કહો, માર્ગ ભિન્ન-ભિન્ન હૈં. અજીવકા કાર્ય અજીવસે હોતા હૈં. જીવસ્વભાવકા કાર્ય જ્ઞાતા-દૃષ્ટા હોકર ઉસકા કાર્ય હોતા હૈં. પાપતત્ત્વકા કાર્ય દુઃખરૂપ દશા તીવ્ર હોતી હૈં. પુણ્યકાર્યકી પુણ્યભાવકી દશા મંદ રાગરૂપ, મંદ દુઃખ રૂપી દશા હોતી હૈં. દોનોં મિલકર આસ્રવ હૈં, વલ દુઃખકી દશા હૈં. ઔર આત્મા ઉસમેં રુકતા હૈં (વલ) બંધદશા ભી દુઃખકા કારણ હૈં. ઔર આત્મા અંતર સ્વભાવમેં એકાકાર હોકર જે શાંતિ અંતરમેં સમ્યજ્ઞર્શન, જ્ઞાન આદિકી પ્રાપ્તિ હોતી હૈં ઉસકો ભગવાન મોક્ષકા માર્ગ કહતે હૈં. ઉસકા કાર્ય નિર્મલ દશા પ્રગટ હોની વલ ઉસકા કાર્ય હૈં. નેમચંદભાઈ! નવનું કાર્ય કહ્યું. આ ખીચડો કરે છે ને? નવે તત્ત્વની ખબર ન મળે.

ભગવાન ત્રિલોકનાથ, જેને એક સેકંડના અસંખ્ય ભાગમેં પ્રત્યેક પદાર્થકી અવસ્થા સમય-સમયમેં ઉત્પન્ન હોતી હૈં, પુરાની નાશ હોતી હૈં ઔર હમેશા ધ્રુવપને રહતા હૈં. એસા બોધ ભગવાનકો હુઆ. એક બાર આનંદઘનજીકા પદ કહા થા.

થિરતા એક સમયમેં ઠાને, ઊપજે વિણસે તબલી,
ઉલટ પલટ ધ્રુવ સત્તા રાખે, યા હમ સુની ન કબલી,
અવધુ નટનાગરકી બાજી, જાણે ન બામણ કાજી રે.. આતમ
નટનાગરકી બાજી...

શામજીભાઈ! ‘થિરતા એક સમયમેં ઠાને, ઊપજે વિણસે તબલી,’ પ્રત્યેક પદાર્થ આત્મા ઔર પરમાણુ એક રજકણ-પોઈટ ટૂકડા આખિરકા હૈં, ભગવાન સર્વજ્ઞ પરમાત્માને દેખા હૈં, ફરમાયા હૈં, એસા હૈં. દેખા હૈં, ફરમાયા હૈં, એસા હૈં. જેસે શક્કર હો. તો શક્કરકો દેખનેવાલા શક્કર દેખતા હૈં, શક્કર .. હૈં ઔર શક્કર વાણી નિકલતી હૈં કિ યે શક્કર હૈં. વાણી, જ્ઞાન

और शक्कर तीन पदार्थ है. जैसे जगतमें जैसे पदार्थ था, वैसा ज्ञान हुआ, ऐसी वाणी निकली. मनसुभभाई! वाणी. योपडाમાં મેળ કરે છે કે નહિ વાણિયા? સાંજે નામુ લખે ને નામુ? ૭૩૭.૫૦ અહીં નિકળે છે. જુઓ જોઈ કોથળીમાં. કોથળીમાં ૭૩૫.૫૦ છે. બે ક્યાં ગયા? કોણ લઈ ગયું? છોકરાને પૂછ્યું. ચાર આના ટૂટતા હોય તો વાણિયા આઠ આનાનું આસલેત બાળે. મેળ કેમ ન મળે? કોથળીમાં આટલા, અહીં લખાણ ૭૩૭.૫૦ છે, અહીં હાથમાં ૭૩૫.૫૦ કેમ? એમ મેળ વિનાનું હોય તો મેળ કરે છે કે કોઈ લઈ ગયું છે આમાંથી.

એમ ચૌદ બ્રહ્માંડની કોથળીમાં નવ તત્ત્વો અને ષટ્ દ્રવ્ય ભગવાન સર્વજ્ઞદેવે જેવા છે એવા જોયા છે. દેખા હૈ એસા કલા હૈ, ઉસમેં ફેરફાર હો તો કોથળીમેં એસા નામામેં નહીં હૈ और नामामें है ऐसा कथणीमें नहीं है. તો ઉસકી દૃષ્ટિમેં ફર્ક હૈ. કાંતિભાઈ! ક્યાં મેળ કરવો છે? દિવાળું કાઢવું હોય ઈ મેળ ન કરે. .. લઈ લે, .. ચોપડા મૂકી દે. .. નથી, બાપા! લ્યો. દરબાર! એમ કરે છે ને? પોગતા નથી. કોણ નામા મેળવે અહીં. કારણ કે પછી માંગશે ચોપડા. શાહુકારને દરકાર છે કે કેટલી મુડી છે, કેટલું લેણું છે, કેટલું દેણું છે, કેટલા આપણી પાસે જમે છે, મેળ કરીને સાવકારીપણું રાખવું છે.

એમ જગતમાં સર્વજ્ઞ પરમાત્માએ નવ પદાર્થ, નવ તત્ત્વો-બે પદાર્થ અને એની સાત અવસ્થા (જોઈ છે). જીવ અને જડ બે પદાર્થ છે. છે તો અનંત, જાતિએ બે (છે). એમાં સાત અવસ્થા છે. પુણ્ય, પાપ, આસ્રવ, સંવર, નિર્જરા, બંધ અને મોક્ષ. વચમાં નવેની વાત કરી ગયા છીએ. એ નવ. નવ તત્ત્વ જૈસે હૈ, વૈસે અંતરકી દૃષ્ટિસે માન લે તો આત્મામેં સમ્યક્દર્શન હો જાતા હૈ. સમજાય છે કાંઈ? ખબર ન મળે (કે) નવ કોને કહેવા? નવના આંકડાની ખબર..

શ્રીમદ્ લખ્યું છે. મોક્ષમાળા બનાવી છે ને સોળ વર્ષે (કહે છે), નવ તત્ત્વના નામવાળા પણ કોઈ થોડા હશે. આમ આંગળીની ટેરવીએ લખ્યું છે એમાં. સોળ વર્ષની ઉંમરે. નવ તત્ત્વના અર્થ સમજનારા તો આંગળીને ટેરવે ગણીએ એટલા હશે. એક ભાઈએ ના પાડી કે એટલા પણ નહિ હોય. વાત સાચી, હોં! ક્યાંય ખબરું ન મળે. કોને કહેવો આત્મા, કોને કહેવા જડ, કોને કહેવું પુણ્ય અને ક્યાં રહેતું હશે પાપ. અને તે પુણ્ય-પાપ શું છે અને એનો અભાવ અંતરમાં કેમ થાય અને ધર્મદૃશા કેમ થાય, એના નામ અને અર્થની પણ ખબર ન મળે. કાંતિભાઈ! મોક્ષમાળામાં એ પાઠ લખ્યો છે.

નવ તત્ત્વના નામ કોઈ આવડતા હોય તો સરખા અને એના અર્થ તો આંગળીને ટેરવે ગણીએ એટલાને આવડતા હોય અને એનું ભાવભાસન અંદરમાં વિરલ.. વિરલ.. વિરલ ભરતક્ષેત્રમાં થઈ ગયું છે. કેમ બરાબર છે? વકીલ! ઈન્દોરના વકીલ છે. કહો, સમજાય છે કાંઈ?

યે નૌ તત્ત્વ સર્વજ્ઞ ભગવાનને કહે, ઉસમં એક-એક દ્રવ્ય જડ ઔર ચૈતન્ય એક સેકંડકે અસંખ્યકે ભાગમં સ્થિરતા-પદાર્થ ધ્રુવ રહતા હૈ. 'થિરતા એક સમયમં ઠાને, ઊપજે વિણસે તબલી,' નયી-નયી અવસ્થાસે પ્રત્યેક પદાર્થ ઉત્પન્ન હોતા હૈ ઔર ઉસી સમયમં પૂર્વકી અવસ્થાકા નાશ હોતા હૈ. અંધેરાકા નાશ, પ્રકાશકી ઉત્પત્તિ. લોહા હોતા હૈ, લોહા. કાટકા જિસ સમયમં નાશ, ઉસ સમયમં પ્રકાશકી ઉત્પત્તિ. ઉસી સમય લોહેકા ધ્રુવપના (રહતા હૈ).

ઐસે પ્રત્યેક પરમાણુ ઔર આત્મા, સર્વજ્ઞ ભગવાનકી વાણીમં નિકલા કિ પ્રત્યેક વસ્તુ અપની જાત રખકર, ધ્રુવતા રખકર નયી-નયી અવસ્થા ઉત્પન્ન હોતી હૈ ઔર પુરાની નાશ હોતી હૈ. દૂસરા તત્ત્વ દૂસરેકો કુછ અંદર કર સકે ઐસા વસ્તુકા સ્વભાવ ત્રીન કાલ ત્રીન લોકમં હૈ નહીં. શામજીભાઈ! બરાબર હશે આ?

અહીં આચાર્ય મહારાજ... આપણે જરી દાનનો અધિકાર છે. ઈ દાન ભગવાને કહ્યું છે. સર્વજ્ઞ પરમાત્માને દાનકા અધિકાર લિયા હૈ. ક્યા કહતે હૈં? દેખો!

સત્પાત્રદાન-જનિતોન્નત-પુણ્યરાશિઃ

એકત્ર વા પરજને નરનાથલક્ષ્મીઃ।

આઘાત્પરસ્તદપિ દુર્ગત એવ યસ્માત્,

આગામિકાલફલદાયીન તસ્ય કિંચિત્॥૨૦॥

ભગવાન સર્વજ્ઞ પરમાત્માએ આત્માના સ્વરૂપને શુદ્ધ અખંડાનંદની દૃષ્ટિના ધર્મની ભૂમિકામાં ભાનવાળાને રાગની મંદતામાં જે લક્ષ્મી આદિનો ઉપયોગ અને શુભખાતામાં ઉપયોગ જે રાગની મંદતાનો કરે છે એને ભગવાન વ્યવહારધર્મ કહેવામાં આવે છે. વ્યવહારધર્મ. નિશ્ચયધર્મ રાગ અને પુણ્યના વિકલ્પ રહિતની અંતર દૃષ્ટિ અને લીનતામાં આનંદનો સ્વાદ આવે, અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ (આવે). એ સ્વાદ કેવા હશે? ..ભાઈ! લાડવાના સ્વાદ સાંભળ્યા છે, દૂધપાકના સાંભળ્યા છે. દૂધપાક થાય છે ને? તમારે શું કહે છે? ખીર કહે છે? હા, તમારે ખીર કહે છે, અમારે અહીંયાં દૂધપાક કહે છે. ખીરમાં ચોખા ઘણા હોય છે, દૂધ થોડું હોય છે. અને દૂધપાકમાં દૂધ ઘણું હોય અને ચોખા એક શેરમાં એક રૂપિયાભાર (હોય). એવું સાંભળ્યું છે, હોં! આપણને કાંઈ ખબર નથી, અહીં ઘણાં વર્ષ થઈ ગયા. એટલું સાંભળ્યું છે કે એક શેર દૂધમાં એક રૂપિયાના ચોખા (હોય) તો એને દૂધપાક કહેવાય. અને દૂધમાં ચોખા ઝાઝા હોય તો ખીર કહેવાય. હજી દૂધપાક ખાય તો લે. ખાય. પછી કડાયાને ... કડાયાને, ... તાવેથો હોય ને લોઢાનો, આ સ્વાદ બહુ લાગે છે. પેલો કસ તો ... એમાં ... ઘૂડમાં. એ સ્વાદ એનો નથી, પ્રભુ! તને ત્યાં રાગ આવે છે, બહુ સારો, એ રાગનો સ્વાદ તને આવે છે. માને છે કે આનો સ્વાદ (આવે છે).

એમ આત્મા રાગ અને પુણ્યના વિકલ્પની રુચિ છોડી અને આત્માના સ્વભાવની દૃષ્ટિનો સ્વાદ લે ત્યારે એને રાગ વિનાનો (અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ આવે). પેલો રાગનો સ્વાદ

છે દૂધપાકમાં, આ રાગ વિનાનો અનાકુળતાનો સ્વાદ અંદરમાં આનંદનો અનુભવ આવવો એને ભગવાન સાચો નિશ્ચય પરમાર્થ ધર્મ કહેવામાં આવે છે. બરાબર છે? એ ધર્મની ભૂમિકાના કાળમાં કહે છે કે રાગની મંદતાનો પુણ્યધર્મ થાય. ધર્મ-ધર્મ શુભ ખાતે. શુભ ખાતા તો બહુ .. વેપાર માટે નથી કરતા? શુભ ખાતુ કાઢે. અને એ પણ શુભ ખાતાનો આંકડો રાખે અને ટાણા આવે એમાં ખર્ચે. પેલા જાણે કે કંઈક ..માંથી આપ્યું છે. હોય શુભ ખાતુ, એમાંથી આપવા હોય, હોં! ...ભાઈ! વાણિયાની બધી તેવડ છે ને. ... અંદર ઠરાવવું, બહારમાં આમ મનાવવું, બીજાને આમ મનાવવું.

અહીં તો આચાર્ય આગળ કહેશે, જે કોઈ પ્રાણી લક્ષ્મી અને જે કંઈ એને સાધન મળ્યા એને દેવના પ્રસંગના કાર્યમાં કદાચિત્ લોભ કરે નહિ અને ઓછું કરે તો એમાં પાપ ઓછું થઈ ગયું. પણ શુભ ખાતાના પ્રસંગમાં જે લોભને ખેંચે છે કે આટલું નહિ, આટલું કરું ને આટલું (કરું), ગળફા ગળી ગળીને કરે, હોં! વાણિયા પચાસ-પચાસ લાખ પડ્યા હોય તો ગળફા ગણો. બે હજાર આપશું કે પાંચ હજાર આપશું? તારા વ્યાજમાં.. શાસ્ત્ર તો એમ કહે છે, જેટલી સંપત્તિની એને બાર મહિનાની આવક હોય એને ભગવાન શાસ્ત્રકાર એમ કહે છે, ઓછામાં ઓછો દસમો ભાગ તો તેને દાનમાં બાર મહિને ખર્ચવો જોઈએ. મણિભાઈ! આકરું પડે, હોં! માણસને. ચાર લાખની પેદાશ હોય તો એનો દસમો ભાગ કેટલો થાતો હશે? ચાલીસ હજાર! ચાલીસ હજાર! ચાલીસ હજાર ખર્ચવા આકરા પડે.

શાસ્ત્રકાર સ્વામી કાર્તિકની અંદર સંસ્કૃત ટીકા છે. જે કોઈ ધર્મી નામ ધરાવે.. ધર્મ નામ ધરાવવામાં મોઢાઆગળ અગ્રેસર (રહે) અને ધર્મ ખાતામાં રાગ અને તૃષ્ણા ઘટાડવાના પ્રસંગ મળે તો વિચારીને ગણી-ગણીને ગણના ગણો. પેલાને પૂછે, કેમ હશે? તમારે કેટલું ખર્ચવું છે? એ પછી ગણીને મેળ ખાય કે એટલું પણ .. ગણાય જાય, વધારે પણ લખાય ન જાય, ઓલો ઓછું લખાવે અને વધારે (લખાય ન જાય), આવા તો ગળફા બધા (ગણો). છોકરા અને છોડીના લગ્ન કરવા હોય તો ગળફા કાંઈ ગણો નહિ. બરાબર (ખર્ચે). અને એમાં વેવાઈ મળ્યો હોય સત્તાપ્રિય પ્રકૃતિવાળો સરખો. સત્તાપ્રિય સમજો છો? સત્તાવાળો બરાબર મળ્યો હોય. સરખું મોઢું ન આપે તો ... આને સાથે સગપણ કર્યું, કાંઈ મળ્યું નહિ, ... આ બધા વાણિયામાં વાતું ચાલે છે, હોં!

અહીં અચાર્ય મહારાજ કહે છે, ધર્મ ખાતામાં જે લોભ કરે એને પુણ્યનો ધર્મ પ્રગટ થતો નથી. 'જિસ મનુષ્યકે પાસ ત્રીનો જગતકો વશ કરનેમેં મંત્રસ્વરૂપ દાન, વ્રતાદિસે ઉત્પન્ન હુઆ ધર્મ મૌજૂદ હૈ...' અહીં તો વ્યવહારધર્મ-પુણ્યધર્મની વાત છે, હોં! નિશ્ચયની વાત તો કરી. રાગ રહિત દષ્ટિ થઈ છે, પછી એને પુણ્યધર્મ થાય છે. તે મનુષ્યને ઉત્તમોત્તમ ગુણ, ઉત્તમોત્તમ સુખ, બહારના, ઉત્તમોત્તમ ઐશ્વર્ય નામ મોટાઈ, 'સબ અપનેઆપ આકર વશ હો જાતે હૈ. ઈસલિયે ઉત્તમોત્તમ ગુણકે અભિલાષીઓકો દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા, ભગવાનના

નામ સ્મરણ ભક્તિની અંદર પોતાની લક્ષ્મી અને શરીરમાં પણ રાગ ઘટાડીને મમતા ઘટાડવી જોઈએ કે જેને લઈને પુણ્યધર્મ થઈને ભવિષ્યમાં એને ભાથું કહેવાય, બહારનું ભાથું. શામજીભાઈ! જાય છે ને? ભાથુ લઈ નથી જતા? એક ગામથી બીજે ગામ જાય તો ભાથુ લઈ જાય. થોડું. રોટલો અને દાળ (લઈ જાય). દાળ તો ન લઈ આવે, રોટલો અને આથણું (લઈ જાય). છેવટે ઢેબરા સારા, એના કરતાં સારા હોય તો પેંડા અને ગાંઠિયા (લઈ જાય). પણ કાંઈક તો લઈ જાય સાથે ભાથું. અહીંથી જાવું છે ક્યાંય? કે છે અહીં પડાવ? તંબુ તાણ્યા લાગે છે અહીં ને અહીં સદાય શાશ્વત રહેવાના. ...ભાઈ! તંબુ હોય ને તંબુ? એમાં એક સળ ઓછો પડે તો ગોઠે નહિ. ... કરે છે ને? ખેતરમાં. એવા ખીણી તાણીને કર્યા હોય. એમાં ખીણી કાંઈક પોચી પડી ગઈ હોય, જમની મોળી હોય તો, આ સળ કેમ પડ્યો? સળ સમજાય છે? સળ. કરચલી પડે, કરચલી પડે. સળ કેમ પડ્યો? કાંઈક ખીણીમાં મોળપ હશે. એક સળ ગોઠતો નથી ...

આ શરીરના પરમાણુ પલટી જશે. સળ શું, આખા એ.. એ.. થઈ જશે. પચ્ચીસ વર્ષે હાર્ટ ફેઈલ! સાંઈઠ વર્ષવાળાને થાય, સીત્તેરવાળાને થાય. આનું તો પાતળું શરીર હતું, ... જાડાવાળાને થાય. એમ વાતું કરે પછી. ... હમણાં કાંઈક સાંભળ્યું હતું. નાની ઉંમરનો બિચારો, ચાલીસ વર્ષનો. હાર્ટ ફેઈલ. આમ નિરોગી. ... ઈ તો આયુષ્યની પૂર્ણતા થાય (તો) ઈન્દ્રને ઉપરથી ઉતારીને દેવ-દેવલાની માનતા કરીને મરી જા (તો પણ) એક સમયમાત્ર પણ આયુષ્ય વધે એવું નથી. જ્યાં-ત્યાં ફોડે છે ને માથા. ભગવાન આ આપી દે ને ફલાણું આપી દે ને કો'ક બાવો આપી દે ને કો'ક મંત્ર-જંત્ર ને કાં દોરા-ઘાગા (કરે). મૂઢને કાંઈ ખબર છે? એક પાઈ પણ તારા પુણ્ય વિના મળે એવી નથી. મરી જાય તોપણ મળે એવી નથી. પેલા કહે કે મારું લેજે તને પૈસા મળશે. ધૂળેય નહિ મળે, સાંભળને! એ બધા સ્વાર્થીના પૂતળા પોતાના ગુંજા ભરવા ને માન વધારવા વાતું કરી રહ્યા છે. વિરજીભાઈ!

અહીં ભગવાન કહે છે, અરે.. ભાઈ! તને આ સંપદા મળી, એમાં જો રાગની મંદતા ન કર અને આવા દાનના અધિકાર સાંભળીને જો તને ઠીક ન લાગે... ઘુવડને સૂર્યનો પ્રકાશ સારો ન લાગે. શું કીધું? આ ઘુવડ નથી થતા? ઘુવડ. ... એને અંજવાળું ન સારું લાગે. ...પડી ગયેલો એને સૂર્યનું કિરણ લાગ્યું. એની પાસે વાગોળ આવી, વાગોળ. વાગોળ થાય છે ને? પીપળે લટકે ઊંધે માથે. વાગોળ, કાનકડિયા અને ઘુવડ, ત્રણે સરખા હોય રાતને માટે. દિવસ કોઈ દિ' ભાળ્યો ન હોય. એક વખત વાગોળ આવીને કહે છે, આ દુનિયા કહે છે કે સૂરજ છે. હેઠે પડ્યો હતો ને કાંઈક ઊનું ઊનું લાગતું હતું. ... ઊનો ઊનો હોય તો ના નહિ. પણ સૂરજ ઊનો ન હોય, સૂરજ તો ઘોળો સફેદ હોય. ઊનું લાગે ને પાંખમાં? આંખે તો ભાળી નથી આમ કે સૂર્ય કેવો હોય. વાગોળ કહે છે, કાંઈક કાંઈક લાગે છે, લોકો કહે છે (એવું). મને પણ લાગે છે. મારી પાંખ ઊની થાતી હતી. ઊનો-ઊનો હોય

તો ના નહિ. નેમચંદભાઈ! આંધળે આંધળા ત્રણે. વાગોળ પણ આંધળી, કાનકડિયા પણ આંધળો અને ઘુવડ પણ આંધળો. એ ઘુવડને જેમ સૂર્યનો પ્રકાશ સારો લાગે નહિ. મનસુખભાઈ! સમજાય છે કાંઈ? આમાં કહ્યું છે. આગળ ગાથામાં કહ્યું છે.

એમ અમે રાગ અને તૃષ્ણા ઘટાડવા પુણ્ય ખાતેના શુભ ધર્મના ભાવની વાત કરીએ એ કંજૂસને-એ ઘુવડને સૂર્યપ્રકાશ સારો ન લાગે, એમ આને સારો લાગતો નથી. ભગવાન પુણ્યતત્ત્વનું વર્ણન કરે તો આ જાતનું કરે છે. સર્વજ્ઞ ભગવાનના જ્ઞાનમાં આવેલું કે આનું નામ પુણ્ય કહીએ. રાગ મંદ કરીને શુભખાતામાં ભાવ કરે તો એને પુણ્યતત્ત્વ કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ? એક સેકંડના અસંખ્ય ભાગમાં એ નવી દશા કરે, જૂની દશા જાય, ઘુવપણે રહે. દરેક તત્ત્વનું-જડ અને ચૈતન્યનું એવું સ્વરૂપ છે. એમ દૃષ્ટિમાં જો આવે તો એને રાગ મંદ કરી, આત્મા તદ્દન રાગ વિનાની ચીજ છે, એવી જેને દૃષ્ટિ થઈ તેને સમ્યક્દૃષ્ટિ બેઠી. એને રાગ તૃષ્ણા ઘટાડવાનો ભાવ થયા વિના રહે નહિ. સમજાણું કાંઈ?

કહે છે, ‘એક મનુષ્ય તો ઉત્તમ પાત્રદાનસે પૈદા હુએ શ્રેષ્ઠ પુણ્યકા સંચય કરતા હૈ और दूसरा राज्य-लक्ष्मीका अच्छी तरह भोग करता है,...’ ખાય-પીને લહેર કરે છે. ભોગ. અને એક લક્ષ્મીનો દયા, દાન, ભક્તિ, પ્રભાવના, પૂજામાં ઉપયોગ કરે છે. બેય ઉપયોગ તો કરે છે. ‘પરંતુ उन दोनोंमें राज्य-लक्ष्मीका भोग करनेवाला दूसरा पुरुष ही दरिद्री है...’ ભિખારી છે, કહે છે. કેમકે પૂર્વના પુણ્ય ખાઈ જાય છે. ભવિષ્યમાં ભિખારી થવાનો છે. અને જે આત્મા દાન, દયા, ભક્તિ માટે રાગ મંદ કરીને પુણ્યનો ભાવ કરે છે તે વર્તમાન ભલે દરિદ્ર હોય પણ ભવિષ્યમાં એ લક્ષ્મીપતિ અને રાજપતિ થવાના છે. પેલો રાંકો થશે અને પેલો રાજા થાશે. બરાબર હશે? કાંતિભાઈ!

અહીં ઈ કહે છે, જુઓ! ‘आगामी कालमें उसको किसी प्रकारकी संपत्ति आदिका इव नहीं मिल सकता,...’ જે કોઈ દાન, પૂજા, ભક્તિ, ભગવાન સર્વજ્ઞ પરમાત્માની મૂર્તિ, એની પૂજા, એની ભક્તિ, એના મંદિર ખાતે જે આપતા... આગળ બધા લખાણ છે. આપણે તો અહીં થોડું છે ને. રાત થોડી ને વેષ જાજા, એમ કહે છે ને? લખાણ તો ઘણી જાતના હોય, કાંઈ પૂરું થાય એવું છે એમાં. એ દાન, પૂજા, ભગવાનની ભક્તિમાં અને રાગ ઘટાડે છે, કહે છે કે એની સંપત્તિ એણે લેખે લગાડી છે. અને ભોગ ખાતર ખાય ને પીવ ને લહેર કરે તે ભવિષ્યમાં ભિખારી થવાના છે.

આગળ બીજી એક વાત કહે છે. એક ફેરી નાનાલાલભાઈ હતા. ગિરનાર. પાલીતાણા નહિ પેલી કારીગરી? ગિરનાર, ગિરનાર. પહેલી વખત (સંવત) ૧૯૯૬ની સાલમાં ગિરનાર ગયા. નાનાલાલભાઈ સાથે હતા. ઉપર કારીગરી બહુ (હતી). કારીગરી એવી કે એણે એ વખતમાં કારીગરીમાં ... એવી ઝીણી ઘૂળ કાઢીને આપે એટલું રૂપું એને આપે. પત્થરની કારીગરીમાંથી એને કાઢી રૂપું આપે. પછી ત્યાં ૧૯૯૬માં વાત થઈ હતી.

મુમુક્ષુ :- આબુમેં?

ઉત્તર :- આબુમેં તો હૈ, મેં તો યહાં ગિરનારકી બાત કરતા હું. આબુમેં તો હૈ, હમને સબ દેખા હૈ. આબુમેં તો બહુત હૈ. વહ તો બહુત કરોડકી હૈ. યહાં તો ગિરનારમેં થોડી કારીગરી (હૈ). આબુમેં તો બડી હૈ. બહુત હૈ. ગોખલા કરે ને? દેરાણી-જેઠાણીના. એ તો ગોખલા મોટા થાય. કરોડ-કરોડના. બધું જોયું છે. હિંદુસ્તાનમાં અઢાર હજાર માઈલ જોયું છે. સમજાય છે કાંઈ? શું કહેવું છે?

ત્યારે મેં એમ કહ્યું હતું, આ પૈસા ખર્ચે ખૂટે નહિ. વગર ખર્ચે પુણ્ય ખૂટે ખૂટી જશે. ચંદુભાઈ! સમજાય છે આમાં કાંઈ? સમજમેં આતા હૈ? પ્રવીણચંદ્રજી! ક્યા કહતે હૈં? લક્ષ્મી ખર્ચે ખૂટેતી નહિ. ખૂટેતે નહિકો ક્યા કહતે હૈં? ખત્મ નહીં હોતી. ખર્ચ કરનેસે ખત્મ નહીં હોતી. પરંતુ બિન ખર્ચે ભી પૂર્વકા પુણ્ય ક્ષય હો ગયા, બિન ખર્ચે ખત્મ હો જાયેગી. સમજાય છે કાંઈ? લક્ષ્મી ખર્ચે ખૂટે નહિ, બાપા! એ તો પૂર્વના પુણ્ય હોય, મળે જ. કૂવાનું પાણી હોય ને? પાણી કૂવો કાઢે છે. અહીં બોટાદ પાસે જનડાનો કૂવો છે. બોટાદ પાસે. ... સોળ સમજે? ચાર બાજુ ચાર, એમ સોળ. પાણી અગાધ. એટલું અગાધ પાણી કે એક કૂવાની .. હતી એટલો કૂવો ખોદેલો. પાણી નિકળે નહિ. એક થોડો પત્થર રહી ગયેલો ચાર તસુ. એ કૂવામાં ચાર તસુ પત્થર રહી ગયેલો. ઘણું ખોદ્યું, કાયર થઈ ગયા. ઘણાં રૂપિયા ખર્ચ્યાં. ખાલી મૂકીને ચાલ્યા ગયા. એમાં કોઈ એક જાન નિકળી, જાન-આ લગ્ન. સવારે પાણી પીવા વહેલા... અંધારુ હતું. નાખ્યા ઘડા ને પાણી. પાણી ન મળે. ખાલી કૂવો હતો. પછી માથે પથરા પડ્યા હતા દસ-દસ મણના, વીસ-વીસ મણના. અંદર જાય છે, પાણી નથી આવતું. જાનવાળા અંધારે એક પથરો માર્યો, અંદર નાખ્યો. ચાર-છ તસુએ એક પત્થર રહી ગયેલો. નીચે પાણી અગાધ. ઉપરથી પથરો જ્યાં પડ્યો, પેલા પથરાના કટકા થઈ ગયા. એટલું પાણી નીકળ્યું કે ... પણ પાણી ખૂટતું નથી. સમજાય છે કાંઈ? મનસુખભાઈ! આ તો દાખલો છે. બોટાદ પાસે જનડા, જનડા. જનડાનો કૂવો એમ કહેવાય છે.

આ ભગવાન આત્મા અંદર જ્ઞાનજળ અને આનંદથી એટલો ભર્યો છે. રાગને મંદ કરતાં, કરતાં, કરતાં હાથ ન આવે. થાક્યા પછી કે આ તો આત્મામાં કાંઈ લાગતું નથી. મોહનભાઈ! આ તો પ્રત્યક્ષ બનેલી વાત છે, હોં! પ્રત્યક્ષ બનેલી વાત છે. .. પત્થરની ઓલી રહી ગયેલી. જાનવાળાએ નાખ્યો પથરો. ... તડ હતી ને, મોટો પથરો પડ્યો તડ પડી ગઈ. પાણી ઉછળ્યું એકદમ. એમ ભગવાન આત્મા સર્વજ્ઞપદના સ્વભાવથી પૂર્ણ ભર્યો છે. એને આ રાગની મંદ કરતાં, મંદ-તીવ્ર કરતાં કરતાં ઘટાડે પણ આત્મા હાથ આવે નહિ. સૂઝ પડે (નહિ), આમાં કાંઈ આત્મા હાથ આવતો નથી. એક વાર અંદરમાં રાગ અને પુણ્યના વિકલ્પથી પાર થઈ અંદરની એકાકાર જો .. જનડાના કૂવા છે. આ ૧૯૮૫ના સાલની વાત નાગ્નેશમાં કરેલી. હરજીવન માસ્તર હતા. ... કીધું, આ જનડાના કૂવા આત્મા (છે). બેહદ અંદર ચૈતન્ય-

જળ પડ્યું છે એને રોકે છે કોણ? શુભ પુણ્ય ... નથી, શુભભાવની પણ દરકાર નથી, એને તો આત્માનો પતો ખાય નહિ. પણ શુભભાવ કરીને તેની રુચિમાં પડ્યો છે, શલ્ય પડ્યું છે અંતર ચૈતન્યમાં પ્રવેશ કરવામાં.

એકવાર કરેડિયા કરીને.. કરેડીયાને શું કહે છે? કરેડિયા સમજતે હો? નહિ સમજતે? પુરુષાર્થ કરકે. તમારી ભાષા અમને કાઠિયાવાડીમાં આવડે નહિ. ... થોડું હિન્દી અને થોડું ગુજરાતી, એમાં કાંઈ સરખું આવડે નહિ. કમર કસકર. કમર કસકર. કરેડિયા થઈને, એમ કહે છે ને? એકવાર ચૈતન્યમૂર્તિ પ્રભુ, રાગની તીવ્રતા હો તો પાપ છે. આવો ધર્મ જે ભગવાનની પૂજા, ભક્તિમાં રાગની મંદતા (થાય તે) પુણ્ય છે. અને પુણ્યથી પાર થઈને, દષ્ટિમાંથી કાઢી નાખીને ... થાય, તેનો પ્રેમ છોડીને ભગવાન જ્ઞાન-જળ નિધિ ચિદાનંદ પડ્યો છે એમાં પ્રવેશ કરે તો એને શાંતિના જળનો સ્વાદ આવે. અને ખ્યાલમાં આવે કે આ પૂર્ણ શાંતિનો પિંડ જ આત્મા છે. શામજીભાઈ!

વચનામૃત વીતરાગના પરમ શાંતરસ મૂળ,
ઔષધ જે ભવરોગના કાપરને પ્રતિકૂળ.

લીજડા-પાવૈયા જેવા લડવા જાય એ પાછા ફરે. ... બાપા તારા. ખબર છે ને? .. ક્યાં ગયા? ભાઈ નથી? વિરજીભાઈ ક્યાં બેઠા છે? સમજાય છે? પાવૈયા હતા જામનગરમાં. પોલીસ મોટા રાખેલા. સાહેબ! તમે પોલીસને રાખ્યા, ખર્ચ દેવો પડે. માટે અમને રાખોને. લઈ જેવા પાવૈયા હોય. હોય લીજડા. તાકાત કેવી અંદરમાં શરીરમાં. તમે નહિ કરી શકો. પણ કરશું અમે? પોલીસના લુગડા પહેરાવ્યા બરાબર. એમાં રાજાએ આવીને ગાયું વાળી. એ વખતે એવું હતું. ગાયું વાળે. ગાયને લેવા જવી જોઈએ. સામે લડવું જોઈએ, નહિતર હારી જાય. ગાયું વાળી ને ગાયું લઈને જ્યાં આવ્યા, પણ આ ગાયું જાય છે. આ સામે લૂંડ પાડવા આવ્યા. તૈયાર થાવ, લીજડાઓને કહે છે. પોલીસ રાખ્યા હતા. લઈ જેવા મોટા. પેલા સામેવાળા તો બીના. આહાહા..! આ તો ભારે જબ્બર. એમાં કોઈ નદીનો ભેડો આવ્યો. ભેડો ઉતરતા એ પાવૈયાની ભાષા બોલ્યા. એની ભાષા. ... આ તો લીજડા લાગે છે. પાછા ફરો. પાછા ફર્યા ને ભાગ્યા. .. તારા ... ગીતડા ગાઈએ, બાપા! પુરુષમાં અમારા કામ નહિ, હોં! ક્યાં ગયા? વિરજીભાઈ છે કે નહિ? વિરજીભાઈએ કહ્યું હતું. આ બેઠા. ઈ વિરજીભાઈએ જ કીધું હતું. સમજાય છે કાંઈ?

એમ જેને આત્મા.. શાસ્ત્રકાર કહે છે, વીતરાગ સર્વજ્ઞદેવ પરમાત્મા કહે છે, પુણ્ય-પાપ, એવી વિકારની રુચિ પડી એ અંતરમાં જવા માટે નપુંસક અને લીજડા છે. આહાહા..! કનુભાઈ! આવે છે ક્યાંય? સમયસારમાં આવે છે. સમયસારમાં બે ઠેકાણે આવે છે. લાલચંદભાઈ! સમયસારમાં અજીવ અધિકારમાં બે ઠેકાણે આવે છે. એક પુણ્ય-પાપના અધિકારમાં, એક અજીવમાં.

ભગવાન સર્વજ્ઞ પરમાત્મા ફરમાવે છે, અરે..! તારું ચૈતન્યધન અંદર આનંદકંદ પડ્યું છે. પણ તારા પુણ્યના, પાપના પ્રેમના પ્રેમાળની દૃષ્ટિમાં એ ધન તને નજર પડતું નથી. માટે કહે છે કે જેને... હજી પાપ ઘટાડીને પુણ્ય કરવા એના ભાવની તાકાત નથી, એને પુણ્યના ભાવની રુચિ છોડીને અંદરમાં જાય, કહે છે કે મોટા મોટા સામાયિકના વ્રત લે, મહાવ્રત ધારણ કરે, નામ લે, પણ એને વિકારથી પાર જઈને ચૈતન્યમૂર્તિમાં દૃષ્ટિ કરવી, એને શાસ્ત્રભાષાએ સંસ્કૃતમાં ક્લિવ કહે છે. ક્લિવ-નપુંસક-પાવૈયા છે. એને વીર્ય ન હોય. ... થાય એવું વીર્ય હોય નહિ. એને ઈન્દ્રિય જાગૃત હોય નહિ.

એમ જેને ચૈતન્યસ્વભાવ અખંડાનંદ પ્રભુ ચૈતન્યમૂર્તિ છે, વિકારની રુચિ છોડીને અંદરમાં જતો નથી, એને આત્માનું વીર્ય ... થતું નથી. એને આત્મપ્રજ્ઞ, પ્રજ્ઞ એટલે આત્માની શાંતિ એવી પ્રજ્ઞ, તેને-હીજડાને પ્રગટ થતી નથી. એ.. જ્યંતિભાઈ! આ મોટા મોટા ધારાસભાના મેંબરો એવા હશે? કરોડોપતિ, દસ-દસ હજારના પગાર મહિને-મહિને હોય. આમ કોર્ટને ધુજાવતા હોય, આ કાયદે આ છે ને આ કાયદા આમ છે. સાંભળ રે.. સાંભળ! કેમ વકીલ! કહે કે નકિ કોર્ટમાં? આ કલમનું આ છે, ૩૧૦ની કલમ અહીં લાગુ પડે. ૩૧૬ની અહીં લાગુ પડે ને ઢીકણાની અહીં લાગુ પડે. આપણને કાંઈ ખબર નથી. એવી બધી વાતું છે.

અઝીણનો ગુનો થયો હતો અમારા (ઉપર). ખોટો. ખોટો થયો હતો, સોળ વર્ષની ઉંમરે. ૭૦૦ રૂપિયાનો ખર્ચ (થયો). અડધો (રૂપિયો) ન આપ્યો તો ૭૦૦નો ખર્ચ (થયો). (સંવત) ૧૯૬૩ની સાલની વાત છે. ખોટેખોટો. એ પછી કંઈ વાત કરતા (હતા), આ કલમ લાગુ પડે તો આટલી (સજા થાય). અર..ર..! આ વાણિયાએ ... કોઈ દિ' સાંભળ્યું ન હોય. ખોટેખોટો, હોં! વડોદરાનો મોટો .. હતો. ત્રણ હજારનો પગારદાર. તે દિ' ૧૯૬૩ની સાલમાં. ત્રણ હજાર. એણે આમ મોઢા જોયા અને કહે આ લોકો ગુનેગાર લાગતા નથી. કોણે કર્યું છે આ? ... પછી ત્યાં આવ્યો હતો. કેસ નોંધાવેલો એ ઠેકાણે કોર્ટ આવી. વડોદરાથી પાલેજ. પાલેજમાં અમે રહેતા. આ લોકો ... કોણે આવું કર્યું છે? આ ૬૩ની સાલની વાત છે. સત્તર વર્ષની ઉંમર હતી. ... ન્યાય કરે છે.

અહીં ભગવાન કહે છે, અરે..! તને ન્યાય કરતા આવડે છે? ભગવાન આત્મા પુણ્ય-પાપના વિકાર ગુના વિનાની ચીજ છે અંદર, એની દૃષ્ટિ અંદરમાં કોર્ટમાં જા તો તને ખબર પડે કે આત્મા ઓહો..! પૂર્ણ શાંતરસથી ભરેલો છે, પૂર્ણ નિર્વિકારી છે. એવી દૃષ્ટિ થાય તેને આવા પુણ્યધર્મના ભાવ થયા વિના રહે નહિ. સમજાણું કાંઈ? કહે છે, જે પાત્રને માટે લક્ષ્મીનો ઉપયોગ કરે છે,...

‘જિસ મનુષ્યકા ધન દાનકે લિયે નહીં હૈ,...’ શરીર, ઈન્દ્રિય દમન આદિ માટે બળ નથી, ‘વ્રતકે લિયે નહીં હૈ ઔર શાસ્ત્ર, ઉત્તમ શાંતિકો પ્રાપ્ત કરનેકે લિયે નહીં હૈ, ઉસ મનુષ્યકા જન્મ સંસારકે જન્મ-મરણ આદિ અનેક દુઃખોંકો ભોગનેકા કારણ

भरણ કે કિયે હી હૈ.' મરી જાય છે ત્યાં જઈને. આવે છે ને મોટો? નથી? સિકંદર. સિકંદરનું નથી આવતું? 'મારા મરણ પાછળ હકીમોને ઉપડાવજો...' સારા વરખાસન બહુ ખાધા છે એણે. આવે છે એમાં. એ ગાયન ઓ છે મોટું, ભાઈ! સિકંદરને? ખાલી હાથ રાખજો, જનાજામાં. 'મારો જનાજો એ હકીમોને કંધે ઉપડાવજો'. વરખાસન ખાધા પણ ટાણા આવ્યા ત્યારે રાખી શક્યા નહિ. (પ્રવચન અપૂર્ણ છે).

**ભાદરવા સુદ-૨, બુધવાર તા. ૨૪-૮-૧૯૬૦,
આલોચના અધિકાર, પ્રવચન-૭૮૦**

... આચાર્ય દિગંબર સંત જંગલવાસી વનવાસી હતા. ભગવાનની સમીપે આ એક આલોચના કરી છે, આલોચના. આલોચના એટલે? આત્મ સ્વભાવને જોતાં દોષનો ત્યાગ થાય તેને આલોચના કહેવામાં આવે છે. સમજાય છે કાંઈ? દોષ અને નિર્દોષતા, બેના અવલોકનમાં દોષનો ત્યાગ અને સ્વભાવનો આદર, એવી સ્થિતિને આલોચના કહેવામાં આવે છે. અધ્યાત્મ આલોચના છે. નવમો અધિકાર છે. ૨૬ અધિકાર છે એમાં આ ૯મો અધિકાર છે. ગાથા ૩૩ છે.

‘શ્રી પદ્મનંદી આચાર્યદેવ આદિ મંગળથી આલોચના અધિકારની શરૂઆત કરે છે.’

‘અર્થ :- હે જિનેશ! હે પ્રભુ! જો સજ્જનોનું મન, આંતર તથા બાહ્ય મળરહિત થઈને તત્ત્વસ્વરૂપ તથા વાસ્તવિક આનંદના નિધાન એવા આપનો આશ્રય કરે, જો તેમના ચિત્તમાં આપના નામના સ્મરણરૂપ અનંત પ્રભાવશાળી મહામંત્ર મોજૂદ હોય અને આપ દ્વારા પ્રગટ થયેલ, ...’ આપ દ્વારા પ્રગટ થયેલ ‘સમ્યક્દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાન, અને સમ્યક્ચારિત્રરૂપ મોક્ષમાર્ગમાં જો તેમનું આચરણ હોય તો તે સજ્જનોને ઈચ્છિત વિષયની પ્રાપ્તિમાં વિઘ્ન શેનું હોય?’ નિર્વિઘ્ન શરૂઆત કરતાં પૂર્ણ પ્રાપ્તિની પ્રાર્થના કરે છે. મંગલિક કર્યું, મંગલિક.

બીજી ગાથા. કુદેવને માન્યા હોય તો દેવની ઓળખાણ દ્વારા તેનું આલોચન કરે છે. ‘આચાર્યદેવ સ્તુતિ દ્વારા ‘દેવ કોણ હોઈ શકે તથા કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્તિનો ક્રમ કેવો હોય,’ તે વર્ણવે છે.’

‘અર્થ :-હે જિનેન્દ્રદેવ! સંસારના ત્યાગ અર્થે પરિગ્રહરહિતપણું, રાગરહિતપણું...’ અસ્તિથી વીતરાગભાવપણું. પેલા બે નાસ્તિથી અને આ અસ્તિથી, ‘સર્વથા કર્મોનો નાશ અને અનંત દર્શન, અનંત જ્ઞાન, અનંત સુખ અને અનંત વીર્ય સહિત સમસ્ત લોકલોકને પ્રકાશનારું કેવળજ્ઞાન, એવો ક્રમ આપને જ પ્રાપ્ત થયો હતો.’ આ દેવપદવી પ્રાપ્તિની ક્રમશઃ દશા બતાવી. એ સિવાય બીજાને દેવપણું હોઈ શકે નહિ. ‘પરંતુ આપથી અન્ય કોઈ દેવને એ ક્રમ પ્રાપ્ત થયો નથી તેથી આપ જ શુદ્ધ છો અને આપના ચરણોની સેવા સજ્જન પુરુષોએ કરવી યોગ્ય છે.’ ત્રીજો.

‘સેવાનો દૃઢ નિશ્ચય અને પ્રભુ-સેવાનું માહાત્મ્ય :-’

‘અર્થ :- હે ત્રેલોક્યપતે! આપની સેવામાં જો મારો દૃઢ નિશ્ચય છે તો મને અત્યંત બળવાન સંસાર રૂપ વૈરીને જીતવો કાંઈ મુશ્કેલ નથી, કેમકે જે મનુષ્યને

જળવૃષ્ટિથી હર્ષજનક ઉત્તમ કુવારાસલિત ઘર પ્રાપ્ત થાય તો તે પુરુષને જેઠ માસનો પ્રખર મધ્યાહ્ન-તાપ શું કરી શકે એમ છે? અર્થાત્ કાંઈ કરી શકે નહિ.’ બધું અધ્યાત્મ ઉતાર્યું છે. વિસ્તારથી તો એકવાર ઉતરી ગયું છે. આ તો એક કલાકમાં પૂરું કરવું છે ને.

ચોથો બોલ-ચોથી ગાથા. ‘ભેદજ્ઞાન દ્વારા સાધકદશા ન-’

‘અર્થ :- આ પદાર્થ...’ ચૈતન્ય આદિ ‘સારરૂપ છે અને આ પદાર્થ...’ વિકાર આદિ ‘અસારરૂપ છે. એ પ્રકારે સારાસારની પરીક્ષામાં એકચિત્ત થઈ, જે કોઈ બુદ્ધિમાન મનુષ્ય ત્રણે લોકના સમસ્ત પદાર્થોનો, અબાધિત અને ગંભીર દૃષ્ટિથી વિચાર કરે છે, તો તે પુરુષની દૃષ્ટિમાં હે ભગવાન! આપ જ એક સારભૂત પદાર્થ છો...’ આપ અને વીતરાગી નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપ એક જ સારભૂત છે, એ સિવાય બીજું સારભૂત નથી. ‘અને આપથી ભિન્ન સમસ્ત પદાર્થો અસારભૂત જ છે. અતઃ આપના આશ્રયથી જ મને પરમ સંતોષ થયો છે.’

‘હવે આચાર્યદેવ ‘પૂર્ણ સાધ્ય’ વર્ણવે છે :-’ આ સાધકપણાનું વર્ણન કર્યું. સાધક. સિદ્ધ મારું સ્વરૂપ એ જ મારે આદરણીય છે અને બીજું આદરણીય નથી. હવે સાધ્ય (વર્ણવે છે).

અર્થ :- ‘હે જિનેશ્વર! સમસ્ત લોકાલોકને એક સાથે જાણનારું આપનું જ્ઞાન છે, સમસ્ત લોકાલોકને એક સાથે દેખનારું આપનું દર્શન છે, આપને અનંત સુખ અને અનંત બળ છે તથા આપની પ્રભુતા નિર્મલતર છે, વળી આપનું શરીર...’ તીર્થંકરનું શરીર વર્ણવવું છે ને. પરમ ઔદારિક હોય છે, પરમ ઔદારિક. ‘દેદીપ્યમાન છે;...’ પરમાત્મ સ્વભાવ આપનો દેદીપ્યમાન છે અને શરીર પણ આપનું દેદીપ્યમાન છે. એવી સ્થિતિ દેવને હોય, આવા દેવ સિવાય બીજાને હોઈ શકે નહિ. ‘તેથી જો યોગીશ્વરોને સમ્યક્ યોગરૂપ નેત્ર દ્વારા આપને પ્રાપ્ત કરી લીધા તો તેઓએ શું ન જાણી લીધું? શું ન દેખી લીધું? તથા તેઓએ શું ન પ્રાપ્ત કરી લીધું? અર્થાત્ સર્વ કરી લીધું.’

છઠ્ઠો. ‘પૂર્ણની પ્રાપ્તિનું પ્રયોજન :-’ પૂર્ણની પ્રાપ્તિનું પ્રયોજન.

અર્થ :- ‘હે જિનેન્દ્ર! આપને જે હું ત્રણ લોકના સ્વામી માનું છું. આપને જ જિન અર્થાત્ અષ્ટ કર્મના વિજેતા તથા મારા સ્વામી માનું છું. માત્ર આપને જ ભક્તિપૂર્વક મનસ્કાર કરું છું. સદા આપનું જ ધ્યાન કરું છું, આપની જ સેવા અને સ્તુતિ કરું છું અને કેવળ આપને જ મારું શરણ માનું છું. અધિક શું કહેવું? જો કંઈ સંસારમાં પ્રાપ્ત થાઓ તો એ થાઓ કે આપના સિવાય અન્ય કોઈ પણ સાથે મારે પ્રયોજન ન રહે.’ અધ્યાત્મ આલોચના (છે). આ તો સંત મુનિ જંગલમાં હતા. દિગંબર મુનિ ભાવલિંગી સંત .. વિચરતા હતા. એમણે આ ભગવાનને સાક્ષી રાખીને (આલોચના કરે છે).

‘હવે આચાર્યદેવ ‘આલોચના’નો આરંભ કરે છે :-’ આ તો હજી ભૂમિકા બાંધી. સર્વજ્ઞ આવા હોય અને સર્વજ્ઞ પ્રાપ્તિનો ક્રમ આવો હોય. હવે આલોચના શરૂ કરે છે.

અર્થ :- ‘હે જિનેશ્વર! મેં ભ્રાંતિથી મન, વચન અને કાયા દ્વારા ભૂતકાળમાં અન્ય પાસે પાપ કરાવ્યાં છે, સ્વયં કર્યાં છે અને પાપ પરનારા અન્યોને અનુમોદા છે તથા તેમાં મારી સંમતિ આપી છે. વળી વર્તમાનમાં હું મન, વચન અને કાયા દ્વારા અન્ય પાસે પાપ કરાવું છું, સ્વયં પાપ કરું છું અને પાપ કરનારા અન્યોને અનુમોદું છું, તેમ જ ભવિષ્યકાળમાં હું મન, વચન અને કાયા દ્વારા અન્ય પાસે...’ ... ‘અન્ય પાસે પાપ કરાવશી, સ્વયં પાપ કરીશ અને પાપ કરનારા અન્યોને અનુમોદીશ-તે સમસ્ત પાપની આપની પાસે...’ ચૈતન્ય જ્ઞાતા-દૃષ્ટા પાસે સમીપ બેસીને ‘નિંદા-ગર્હા કરનાર એવો હું તેના સર્વ પાપ સર્વથા મિથ્યા થાઓ.’ ચૈતન્યમૂર્તિ જ્ઞાતા-દૃષ્ટાની સમીપમાં બધા પાપોનું ... થાય છે. એનું નામ અહીંયાં આલોચના કહેવાય છે.

આઠમી. ‘આચાર્યદેવ ‘પ્રભુની અનંત જ્ઞાન-દર્શન શક્તિ વર્ણવતાં આત્મ-શુદ્ધિ અર્થે આત્મનિંદા કરે છે :-’

અર્થ :- ‘હે જિનેન્દ્ર! જો આપ ભૂત, ભવિષ્ય, વર્તમાન ત્રિકાલગોચર અનંત પર્યાયોયુક્ત લોકલોકને સર્વજ્ઞ એક સાથે જાણો છો તથા દેખો છો, તો હે સ્વામિન્! મારા એક જન્મના પાપોને શું આપ નથી જાણતા? અર્થાત્ અવશ્યમેવ આપ જાણો છો;...’ લ્યો, પાપને ભગવાન જાણતા હશે? પાપ-પુણ્ય પર્યાય બધાની? દોષી જાણતા હશે બધાને? ‘તેથી હું આત્મનિંદા કરતો કરતો...’ સ્વભાવ સન્મુખ વિકારના અભાવને કરતો કરતો ‘આપની પાસે સ્વદોષોનું કથન (આલોચન)...’ દોષનો ત્યાગ ‘કરું છું; અને તે કેવળ શુદ્ધ અર્થે જ કરું છું.’

‘હવે આચાર્યદેવ ભવ્ય જીવોને તેમના આત્માને ત્રણ શલ્ય રહિત રાખવાનો બોધ આપે છે :-’

અર્થ :- ‘હે પ્રભો! વ્યવહાર નયનો આશ્રય કરનાર અથવા મૂલગુણ તથા ઉત્તરગુણોને ધારણ કરનાર મારા જેવા મુનિને...’ ભાવલિંગી સંત છે. ‘જે દૂષણોનું સંપૂર્ણ રીતે સ્મરણ છે,...’ ખ્યાલમાં છે ‘તે દુષણની શુદ્ધિ અર્થે આલોચના કરવાને આપની સામે સાવધાનીપૂર્વક બેઠો છું. કેમ કે જ્ઞાનવાન ભવ્ય જીવોએ સદા પોતાના માયાશલ્ય, નિદાનશલ્ય અને મિથ્યાત્વશલ્ય-એ ત્રણ શલ્ય રહિત જ રાખવા જોઈએ.’ આ ત્રણ શલ્યનું આલોચન.

‘સ્વભાવની સાવધાની :-’ આ નવું આવ્યું છે એમાં મથાળા બાંધ્યા છે. નવું છે ઈ? ... હમણાં ખબર પડી.

અર્થ :- ‘હે ભગવાન! આ સંસારમાં સર્વ જીવ વારંવાર અસંખ્યાત લોકપ્રમાણ

પ્રગટ તથા અપ્રગટ નાના પ્રકારના વિકલ્પો સહિત હોય છે.’ વિકલ્પ નામ પુણ્ય-પાપના ભાવ, શુભાશુભભાવ. ‘વળી એ જીવ જેટલા પ્રકારના વિકલ્પો સહિત છે. તેટલા જ વિવિધ પ્રકારના દુઃખો સહિત પણ છે. પરંતુ જેટલા વિકલ્પો છે તેટલા પ્રાયશ્ચિતો શાસ્ત્રમાં નથી; તેથી તે સમસ્ત અસંખ્યાત લોકપ્રમાણ વિકલ્પોની શુદ્ધિ આપની સમીપે જ થાય છે.’ જ્ઞાતા-દૃષ્ટામાં ઢળવાથી જ એ બધા પુણ્ય-પાપના વિકલ્પોનો નાશ થાય છે. ગણી-ગણીને નાશ કરાતો નથી, એમ કહે છે. આ પાપ-પુણ્યના .. છોડું છું. સ્વભાવ જ્ઞાતા-દૃષ્ટામાં ઢળતાં અસંખ્ય પ્રકારના વિકલ્પોનો નાશ થાય છે.

‘પરથી પરાડ્ગમુખ થઈ સ્વની પ્રાપ્તિ :-’ અગિયારમો શ્લોક.

અર્થ :- ‘હે દેવ! સર્વ પ્રકારના પરિગ્રહરહિત, સમસ્ત શાસ્ત્રોનો જ્ઞાતા, ક્રોધાદિ કષાયરહિત, શાંત, એકાંતવાસી ભવ્ય જીવ, બધા બાહ્ય પદાર્થોથી મન તથા ઈન્દ્રિયોને પાછા હઠાવી અને અખંડ નિર્મળ સમ્યજ્ઞાનની મૂર્તિરૂપ આપમાં સ્થિર થઈ, આપને જ દેખે છે તે મનુષ્ય આપના સાંનિધ્ય (સમીપતા)ને પ્રાપ્ત કરે છે.’ વિકારરહિત સ્વભાવની સમીપ આલોચન કરતાં અંતરમાં ... વિકારનો નાશ થાય છે.

‘સ્વભાવની એકાગ્રતાથી ઉત્તમપદ-મોક્ષની પ્રાપ્તિ :-’

અર્થ :- ‘હે અર્હત્ પ્રભુ! પૂર્વ ભવમાં કષ્ટથી સંચય કરેલા મહા પુણ્યથી જે મનુષ્ય, ત્રણ લોકના પૂજાર્હ (પૂજાને યોગ્ય) આપને પામ્યો છે તે મનુષ્યને, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ આદિને પણ નિશ્ચયપૂર્વક અલભ્ય એવું ઉત્તમ પદ પ્રાપ્ત થાય છે. હે નાથ! હું શું કરું? આપનામાં એક ચિત્ત કર્યા છતાં મારું મન પ્રબળપણે બાહ્ય પદાર્થો પ્રત્યે દોઢે છે, એ મોટો ખેદ છે.’ અંતર જ્યાં એકાગ્રતા કરવા જાઉં છું ત્યાં પર્યાયમાં જરી અસ્થિરતા થાય છે. આ એનું આલોચન અને એનો ત્યાગ કરવા માંગુ છું.

‘મોક્ષાર્થ વીર્યનો વેગ :-’

અર્થ :- ‘હે જિનેશ! આ સંસાર નાના પ્રકારના...’ નાના એટલે અનેક પ્રકારના. ‘દુઃખો દેનાર છે. જ્યારે વાસ્તવિક સુખનો આપનાર તો મોક્ષ છે,...’ સંપૂર્ણ .. ખુલાસો કર્યો. ‘તેથી તે મોક્ષની પ્રાપ્તિ અર્થે અમે...’ મુનિ પોતે કહે છે ‘સમસ્ત ધન, ધાન્ય આદિ પરિગ્રહોનો ત્યાગ કર્યો, તપોવન (તપથી પવિત્ર થયેલી ભૂમિ)માં વાસ કર્યો, સર્વ પ્રકારના સંશય પણ છોડ્યા અને અત્યંત કઠિન વ્રત પણ ધારણ કર્યા, હજી સુધી તેવાં દુષ્કર વ્રતો ધારણ કર્યા છતાં પણ સિદ્ધિ (મોક્ષ)ની પ્રાપ્તિ ન થઈ, કેમ કે પ્રબળ પવનથી કંપાયેલા પાંદડાની માફક અમારું મન રાત્રિ-દિવસ બાહ્ય પદાર્થોમાં ભ્રમણ કરતું રહે છે.’ માટે કેવળજ્ઞાન થતું નથી, એમ કહે છે. સ્વદ્રવ્યમાં રમતું નથી. જેટલો બાહ્ય પદાર્થના લક્ષે વિકલ્પ (ડોકે) છે, જ્યાં ત્યાં ભટક્યા કરે છે, તે જીવ જ્ઞાનસ્વરૂપી આત્માનું... આત્માનું શું સ્વરૂપ એ વર્ણવ્યું.

‘જ્ઞાનસ્વરૂપી આત્માને વિના પ્રયોજને સદા અત્યંત વ્યાકુળ કર્યા કરે છે, જે ઈન્દ્રિયરૂપી ગામને વસાવે છે (અર્થાત્ આ મનની કૃપાથી ઈન્દ્રિયોની વિષયોમાં સ્થિતિ થાય છે અને જે સંસાર ઉત્પાદક કર્મોનો પરમ મિત્ર છે, (અર્થાત્ મન આત્મારૂપ ગૃહમાં કર્મોને સદા લાવે છે), તે મન જ્યાં સુધી જીવિત રહે છે ત્યાં સુધી મુનિઓને ક્યાંથી કલ્યાણની પ્રાપ્તિ હોઈ શકે! અર્થાત્ કલ્યાણની પ્રાપ્તિ હોઈ શકે નહિ.’ મનાતીત થઈને સ્થિર થાય ત્યારે કલ્યાણ થાય. મનનો જેટલો સંબંધ છે તેટલું બંધનું કારણ છે. મુનિઓને પણ હોય છે.

પંદરમી. ‘મોહના નાશ માટે પ્રાર્થના :-’

અર્થ :- ‘મારું મન, નિર્મળ તથા શુદ્ધ અખંડ જ્ઞાનસ્વરૂપ આપમાં...’ અહીં તો વાત આત્માની અંદર છે, હોં! ભગવાનનું નિમિત્તથી કથન છે. દિગંબર સંતોના કથનો બધા અધ્યાત્મ અને સ્વઆશ્રયે છે. વ્યવહારનો ક્યાંક વિકલ્પ ઊઠે તેનું કથન કરે. પણ અંતરમાં ચૈતન્ય આનંદકંદની વાતું મુખ્યપણે બધે ઠેકાણે વર્ણવી છે. આ પંચમઆરાના મુનિ વનમાં- જંગલમાં વસતા. પણ ભગવાન જાણે સામે બેઠા હોય (એવી રીતે વર્ણન કરે છે). આત્મા સામો છે ને, દષ્ટિમાં સામો (છે). હું પૂર્ણાનંદ પ્રભુ છું, એવી દષ્ટિના સમીપમાં આત્મા છે. એના દોષનું આલોચન કરીને દોષનો અભાવ કરવા માગે છે.

પ્રભુ! ‘મારું મન, નિર્મળ તથા શુદ્ધ અખંડ જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્મામાં લગાવ્યા છતાં પણ, મૃત્યુ તો આવવાનું જ છે એવા વિકલ્પ વડે, આપથી અન્ય બાહ્ય સમસ્ત પદાર્થો તરફ નિરંતર ઘૂમ્યા કરે છે.’ મન ઘૂમ્યા કરે છે. મનને એમ છે કે જો અંદરમાં જઈશ તો મને મારી નાખશે. અંતરમાં જઈશ તો મનને મારી નાખશે. માટે બહાર ભમું તો જીવતો તો રહું. નવનીતભાઈ! વિકલ્પ જે બહારમાં ભમે છે ત્યાં ટકી તો રહું. અંદરમાં (જશે) તો મારી નાખશે વિકલ્પને. માટે મારે જીવવું છે એટલે ફરી રહ્યો છે. ‘સમસ્ત બાહ્ય પદાર્થો તરફ નિરંતર ઘૂમ્યા કરે છે.’

‘હે સ્વામિન્! તો શું કરવું? કેમકે આ જગતમાં, મોહવશાત્ કોને મૃત્યુનો ભય નથી? સર્વને છે. માટે સવિનય પ્રાર્થના છે કે સમસ્ત પ્રકારના અનર્થો કરનાર તથા અલિત કરનાર મારા મોહને નષ્ટ કરો.’ સ્વભાવ સન્મુખ થઈને તેનો નાશ કરું. એને ભગવાન નષ્ટ કરે એમ કહેવા માગે છે.

‘સર્વ કર્મોમાં મોહ જ બળવાન છે. એમ આચાર્ય દર્શાવે છે :-’

અર્થ :- ‘જ્ઞાનાવરણ આદિ સમસ્ત કર્મોમાં મોહકર્મ જ અત્યંત બળવાન કર્મ છે.’ દ્રવ્યથી વાત લીધી છે. ‘એ મોહના પ્રભાવથી...’ મારી પર્યાય એના તરફ ઢળે છે તે મોહનો પ્રભાવ છે એમ આરોપથી કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ? લખાણની શૈલી ક્યા નયની હોય એ સમજે નહિ (પછી) ઊંઘા મારે. કર્મ દ્રવ્ય કંઈ આત્માને પ્રભાવ પાડતું

હશે? જડ કર્મની પર્યાય આત્માને પ્રભાવ પાડે? બે વચ્ચે તો અત્યંત અભાવ છે. સમજાણું કાંઈ? લીધું છે જડ કર્મ, હોં! ‘એ મોહના પ્રભાવથી...’ મારા પ્રભાવથી હોય કાંઈ વિકાર, એમ કહે છે. .. સહજાનંદની મૂર્તિ (છે), એના પ્રભાવથી વિકાર હોઈ શકે નહિ. આ તો નિમિત્તના લક્ષે થયો, નિમિત્તના પ્રભાવથી થયો એમ કહેવામાં આવે છે. ‘અત્યંત બળવાન કર્મ છે. એ મોહના પ્રભાવથી આ મન જ્યાં ત્યાં ચંચળ બની ભ્રમણ કરે છે અને મરણથી ડરે છે.’

‘જો આ મોહ ન હોય તો નિશ્ચયનય પ્રમાણે ન તો કોઈ જીવે યા ન તો કોઈ મરે, કેમ કે આપે આ જગતને જે અનેક પ્રકારે દેખ્યું છે, તે પર્યાયાર્થિક નયની અપેક્ષાએ જ દેખ્યું છે.’ પર્યાયની અપેક્ષાએ અનેક પ્રકાર (છે), વસ્તુ અપેક્ષાએ તો એક જ સ્વરૂપ છે. ‘દ્રવ્યાર્થિકનયની અપેક્ષાએ નહિ,...’ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ વસ્તુ એકરૂપ છે, પર્યાયની અપેક્ષાએ અનેકરૂપ આપે જોઈ છે. ‘તેથી હે જિનેન્દ્ર! આ મારા મોહને જ સર્વથા નષ્ટ કરો.’ લ્યો, ભગવાન નષ્ટ કરો, એમ કહે છે. એટલે હું નષ્ટ કરું એમ ભગવાનને કહે છે. કથનની શૈલી-વાણી એવી હોય છે, વ્યવહારનયની પ્રધાનતાથી.

મુમુક્ષુ :- ભગવાનની પાસે..

ઉત્તર :- ભગવાનની સ્તુતિમાં એમ જ કહે ને, હે નાથ! આપ ઉગારો, તારો પ્રભુ! હવે તારો. ... અવાજ તો આત્મા ઉપર છે. હે આત્મા! હવે રાગને ટાળીને તરી જા. એ વિના તારો કોઈ ઉપાય છે નહિ.

‘પર સંયોગ અધુવ જાણી તેનાથી ખસી, એક ધુવ આત્મસ્વભાવમાં સ્થિત થવાની ભાવના :-’

અર્થ :- ‘વાયુથી વ્યાપ્ત સમુદ્રની ક્ષણિક જળલહરીઓના સમૂહ સમાન, સર્વ કાળે તથા સર્વ ક્ષેત્રે આ જગત ક્ષણ માત્રમાં વિનાશી છે. એવો સમ્યક્ પ્રકારે વિચાર કરી, આ મારું મન સમસ્ત સંસારને ઉત્પન્ન કરનાર વ્યાપર (પ્રવૃત્તિ)થી રહિત થઈ, હે જિનેન્દ્ર! આપના નિર્વિકાર પરમાનંદમય પરમબ્રહ્મસ્વરૂપમાં સ્થિત થવાને ઈચ્છા કરે છે.’ ઈચ્છે છે. સ્વરૂપમાં ઠરવાની ઈચ્છા-ભાવના કરે છે. રાગમાં રહેવાની મારી ભાવના છે નહિ. અલ્પ અસ્થિરતા આવી જાય (પણ) ભાવના એની નથી. ચૈતન્ય જ્ઞાતા આનંદમાં ઠરું એ મારી ભાવના છે.

‘શુભ અશુભ ઉપયોગથી ખસી શુદ્ધ ઉપયોગમાં નિવાસની ભાવના :-’

અર્થ :- ‘જે સમયે અશુભ ઉપયોગ વર્તે છે તે સમયે તો પાપની ઉત્પત્તિ થાય છે અને તે પાપથી જીવ નાના પ્રકારના દુઃખોને અનુભવે છે, જે સમયે શુભ ઉપયોગ વર્તે છે તે સમયે પુણ્યની ઉત્પત્તિ થાય છે;...’ આ ચોખ્ખું આલોચનામાં કહે છે. આ સમ્યક્દષ્ટિ મુનિ છદ્દે ગુણસ્થાને એ પણ કહી રહ્યા છે. ‘જે સમયે શુભ ઉપયોગ

વર્તે છે તે સમયે પુણ્યની ઉત્પત્તિ થાય છે; અને તે પુણ્યથી જીવને સુખ...' અનુકૂળ સંયોગની પ્રાપ્તિ 'થાય છે.' એમ. સુખ એટલે અનુકૂળ સંયોગ. અંદર સુખની નહિ. સમજાણું કાંઈ?

'તે બંને પાપ-પુણ્યરૂપ દ્વંદ્વ સંસારનું જ કારણ છે. અર્થાત્ એ બંનેથી સદા સંસાર જ ઉત્પન્ન થાય છે.' શુભ અને અશુભ, બેય પરિણામથી-ઉદયભાવથી સંસાર જ ઉત્પન્ન થાય છે. આવી વાત સીધી પણ હજી શ્રદ્ધામાં બેસાડતા વાર લાગે છે, કઠણ પડે છે કે આ નહિ. પુણ્ય તો ખરું, પુણ્ય તો ખરું. શુભભાવ તો સંવર અને નિર્જરા પરંપરાનું કારણ (છે). કહે છે, કર પ્રાયશ્ચિત્ત હવે આ સમજીને. શુભ અને અશુભભાવથી તો સંસારની ઉત્પત્તિ છે. ભગવાન ચૈતન્યના આનંદની ઉત્પત્તિથી શાંતિની પ્રાપ્તિ છે. 'અર્થાત્ એ બંનેથી સદા સંસાર જ ઉત્પન્ન થાય છે. કિંતુ શુદ્ધોપયોગથી...' લ્યો, શુદ્ધઉપયોગથી ચૈતન્ય પરમાનંદના શુદ્ધ વેપારથી ... 'અવિનાશી અને આનંદસ્વરૂપ પદની પ્રાપ્તિ થાય છે.'

'હે અર્હત્ પ્રભો! આપ તો તે પદમાં નિવાસ કરી રહ્યા છો, પણ હું એ શુદ્ધોપયોગરૂપ પદમાં નિવાસ કરવાને ઈચ્છું છું.' સ્વરૂપમાં જે દૃષ્ટિમાં આત્મા આવ્યો એમાં હું ઠરવા માંગુ છું અને જે રાગાદિ થાય એનો અભાવ કરી સ્વરૂપમાં ઠરવા માંગુ છું, નિવાસ કરવા માંગુ છું. જુઓ! આ આલોચનમાં આ વાત લીધી સત્ય વાત.

૧૯. 'આત્મસ્વરૂપનું નાસ્તિથી અને અસ્તિથી વર્ણન :-'

'અર્થ :- જે આત્મસ્વરૂપ-જ્યોતિ,...' જે આત્મસ્વરૂપ-જ્યોતિ 'નથી તો સ્થિત અંદર...' એટલે નથી તે મનમાં, કર્મ, શરીરમાં 'કે નથી સ્થિત બાહ્ય,...' કે નથી બાહ્યમાં. 'તથી નથી તો સ્થિત દિશામાં...' કોઈ દિશામાં આત્મા નથી, એ તો એના અસંખ્ય પ્રદેશના સમૂહમાં છે. 'નથી સ્થિત વિદિશામાં; તેમ જ નથી સ્થૂલ કે નથી સૂક્ષ્મ;...' ભગવાન આત્મા સ્થૂળ પણ નથી અને સૂક્ષ્મ પણ નથી. એ પરમાણુને લાગુ પડે. 'તે આત્મજ્યોતિ નથી પુલિંગ,...' એ ચૈતન્યજ્યોત નથી પુરુષ લિંગે, 'નથી સ્ત્રીલિંગ કે નથી નપુંસકલિંગ પણ;...' આ વેદના વિકારની કરે છે આલોચના. વેદનો વિકાર જે ઉદય થાય, પ્રભુ! એ મારા સ્વભાવમાં નથી, હોં! એ મારું સ્વરૂપ નથી. કેમ કે આત્મામાં ત્રણ લિંગ અને વેદના વિકારનો જ અભાવ છે.

'વળી તે નથી ભારે કે નથી હલકો,...' આત્મસ્વરૂપ-જ્યોતિ. 'તે જ્યોતિ કર્મ, સ્પર્શ, શરીર, ગંધ, સંખ્યા,...' આ સંખ્યા એક, બે, ત્રણ, ચાર, પાંચ, છ, સાત, આઠ, દસ. એવી સંખ્યા પણ આત્મામાં છે નહિ. 'વચન,...' આત્મામાં વચન નથી.

મુમુક્ષુ :- ક્યારે?

ઉત્તર :- આ અત્યારની વાત ચાલે છે, ક્યારથી શું? વાણી આત્મામાં કેવી? આત્માની ખાણમાં તો અનંત જ્ઞાન, આનંદ પડ્યો છે. વાણી તો જડ છે, એની ખાણમાં છે નહિ.

‘વર્ણથી રહિત છે, નિર્મળ છે અને સમ્યજ્ઞાનદર્શનસ્વરૂપ મૂર્તિ છે;...’ સમ્યજ્ઞાન, સમ્યદર્શનસ્વરૂપ પ્રભુ આત્મા છે. ‘તે ઉત્કૃષ્ટ જ્યોતિસ્વરૂપ હું છું,...’ તે ઉત્કૃષ્ટ જ્યોતિસ્વરૂપ હું છું. ‘કિંતુ તે ઉત્કૃષ્ટ આત્મસ્વરૂપ-જ્યોતિથી હું ભિન્ન નથી.’ એનાથી જુદો નથી. પહેલાં કહ્યું એનાથી જુદો (છું). કર્મ, શરીર, વાણી, મન, વિકલ્પ આદિથી. પણ ચૈતન્યસ્વરૂપ જ્યોતિથી હું ભિન્ન નથી. અસ્તિ-નાસ્તિથી વાત કરી. પરથી ભિન્ન અને મારા સ્વભાવથી અભિન્ન. બધાથી આત્મા ભિન્ન. .. આદિ ત્રિકાળ સ્વભાવથી નહિ. ... ભિન્ન. જુઓ! આ ભેદજ્ઞાન. સમ્યદર્શન, સમ્યજ્ઞાન અને ચારિત્રવંત મુનિ આ રીતે આત્માની અંદર આલોચના કરી રહ્યા છે.

‘ત્રિકાળી આત્માની શક્તિ :-’

‘અર્થ :- હે ભગવાન! ચૈતન્યની ઉત્પત્તિનો નાશ કરનાર અને વિના કારણે સદા વૈરી એવા દુષ્ટ કર્મે આપમાં અને મારામાં ભેદ પાડ્યો છે,...’ મારા સ્વરૂપમાં અને આપના સ્વરૂપમાં ભેદ છે નહિ. પણ કર્મના નિમિત્તના લક્ષે ઉપાધિ, ... આપ અને મારામાં ભેદ પાડ્યો છે. દુષ્મનને સંગે ચડ્યો તો આત્મા સહજનથી જુદો પડી ગયો, એમ કહે છે. ‘પરંતુ કર્મશૂન્ય અવસ્થામાં જેવો આપનો આત્મા છે તેવો જ મારો આત્મા છે. આ સમયે તે કર્મ અને હું આપની સામે ખડા છીએ,...’ આ કર્મ અને આત્મા, બે દ્રવ્ય જુદાં મારા જ્ઞાનમાં આવે છે, એમ કહે છે. ખડા છીએ. આ ચૈતન્યપ્રભુ અને આ જડ બીજી ચીજ, જે મારામાં નથી. બેય ખડા છીએ.

‘તેથી તે દુષ્ટ કર્મને હઠાવી દૂર કરો; કેમ કે નીતિમાન પ્રભુઓનો તો એ ધર્મ છે કે તે સહજનોની રક્ષા કરે અને દુષ્ટોનો નાશ કરે.’ પ્રભુ અવતરે ત્યારે કહે છે ને, રાક્ષસોને મારે અને ભક્તોને સહાય કરે. એ નહિ. આ આત્મા સહજ છે એની વાત છે. આત્માનો એવો સ્વભાવ છે. સહજ નામ સત્ જન અંતરના અનંત ગુણોનો સમાજ, એની રક્ષા કરે અને દુષ્ટ નામ વિકારનો એ નાશ કરે. એ સહજનોનું કર્તવ્ય છે. કહો, સમજાણું કાંઈ આમાં? પેલા કહે ને, ભગવાન આવીને ભક્તોની ભીડ ભાંગે અને રાક્ષસોને (મારે). એ રાક્ષસ અને ભગવાન પોતે ને પોતે છે. હે સત્જન આત્મા! તારા અનંત ગુણોનો સમાજ, એની રક્ષા તું કર અને વિકાર તે રાક્ષસ સમાન છે તેનો નાશ કર. એ સહજનોના આવા લક્ષણ અને કર્તવ્ય છે. કહો, સમજાણું?

૨૧. ‘આત્માનું અવિકારી સ્વરૂપ :-’

‘અર્થ :- હે ભગવાન! વિવિધ પ્રકારના આકાર અને વિકાર કરનાર વાદળાં આકાશમાં હોવા છતાં પણ, જેમ આકાશના સ્વરૂપનો કાંઈપણ ફેરફાર કરી શકતાં નથી,..’ જુઓ! આત્માના સ્વરૂપની સાથે આકાશને મેળવે છે. ‘તેમ આધિ,...’ મનના વિકલ્પો, ‘વ્યાધિ,...’ શરીરનો રોગ ‘જરા, મરણ આદિ...’ શરીરની અવસ્થા આદિ ‘પણ

મારા સ્વરૂપનો કાંઈપણ ફેરફાર કરી શકે તેમ નથી,...’ વાદળાઓ, એના આકાર અને વિકાર આકાશને કાંઈ શકતા નથી. એમ ચૈતન્ય સ્વરૂપ પૂર્ણ કારણપ્રભુ, એને આ વિકાર ને આધિ, વ્યાધિ કાંઈ પણ દૂષણ કરી શકતા નથી. ‘કાંઈ પણ ફેરફાર કરી શકે તેમ નથી, કેમકે એ સર્વ શરીરના વિકાર છે.’ એ આધિ, વ્યાધિ ને બધા શરીરના વિકાર છે. મનના સંકલ્પ, વિકલ્પ પણ બધા કાર્માણુશરીરનો વિકાર છે. મારું નહિ. મારા ચૈતન્યનું ફળ એ નહિ. બેને જુદાં કરીને હું મારા આત્મામાં ઢળવા માંગુ છું. ‘જડ છે; જ્યારે મારો આત્મા જ્ઞાનવાન અને શરીરથી ભિન્ન છે.’

૨૨. ‘અર્થ :- જેમ માછલી પાણી વિનાની ભૂમિ પર પડતાં તરફડી દુઃખી થાય છે. તેમ હું પણ (આપની શીતલ છાયા વિના)...’ અંદરના નિર્વિકલ્પ શાંતિ અને આનંદ વિના ‘નાના પ્રકારના દુઃખોથી ભરપૂર સંસારમાં સદા બળી ઝળી રહું છું.’ રાગમાં આવું છું તો બળી-ઝળી રહું છું એમ કહે છે. શીતળ ભગવાન આત્મામાં રહું છું ત્યારે શીતળતા છે. બહાર આવ્યો ને વિકલ્પ ઉઠ્યો પુણ્ય-પાપનો (એમાં) સળગી રહ્યું છું, કહે છે. ‘બળી ઝળી રહું છું.’

‘જેમ તે માછલી જ્યારે જળમાં રહે છે ત્યારે સુખી રહે છે. તેમ જ્યાં સુધી મારું મન આપના કરુણારસપૂર્ણ...’ આત્માનો કરુણારસપૂર્ણ વીતરાગી ... ‘અત્યંત શીતલ ચરણોમાં પ્રવિષ્ટ (પ્રવેશેલું) રહે છે ત્યાં સુધી હું પણ સુખી રહું છું.’ આત્મા નિર્વિકલ્પ શાંતિમાં રહે ત્યાં સુધી સુખી અને વિકલ્પ ઉઠ્યો દયા, દાન કે કામ, ક્રોધનો એ દુઃખી. પેલા કહે, એ બધાં સાધન છે. શુભભાવ એ સાધન છે. અહીં કહે છે, ના, ના. બહાર નિકળું છું ત્યાં દુઃખી થાઉં છું. જેમ એ માછલી પાણીમાંથી બહાર નીકળે (તો) તરફડે. વેળુમાં આવે તો તરફડે તો અગ્નિમાં તો શું થાય? એમ શુભભાવમાં આવે તો દુઃખ થાય, તો અશુભની શું વાત કરવી? એમ કહે છે. સમજાય છે કાંઈ? શુભ પરિણામ થાય તો પણ આકુળતા છે, તો અશુભ પરિણામ, જેમ એ માછલી વેળુમાં આવે-એ શુભભાવમાં આવ્યું, અને અગ્નિમાં આવે એ અશુભમાં આવ્યું, એમ ઉપમા. એમ ચૈતન્યપ્રભુ વીતરાગી વિજ્ઞાનઘન શુભમાં આવે (તો) તરફડું છું, દુઃખી છું. અશુભમાં વધારે દુઃખી છે. સમજાણું કાંઈ?

‘હે નાથ! મારું મન આપના ચરણ કમળો છોડી અન્ય સ્થળે કે જ્યાં હું દુઃખી થાઉં ત્યાં પ્રવેશ ન કરે એ પ્રાર્થના છે.’ શુભભાવમાં બળે છે એમ કહે છે અહીં તો. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ..

ઉત્તર :- ધૂળમાંય મજા નથી. .. કોણ કરતું તું? ક્યાં? ક્યાં જાય અને ક્યાં આવે? ચૈતન્ય ભગવાન શાંતરસનો ફુવારો, એ ફુવારો છે. આવી ગયું ને? શીતળ ઘરમાં એક તો

કુવારો હોય અને શીતળ ઘર હોય. ઠંડી, ઠંડી. એને જેઠનો તાપ ન લાગે. તેમ ભગવાન આત્મા શીતળસ્વરૂપ અને એમાં આશ્રય કરીને સ્થિર થયો એને કષાયના ઉદયો આતાપ આપી શકે નહિ. શીતળતા ...

‘હે ભગવાન! મારું મન, ઈન્દ્રિયોના સમૂહ દ્વારા બાહ્ય પદાર્થો સાથે સંબંધ કરે છે.’ જુઓ! અહીં બધું સિદ્ધ કરતા જાય છે. મન હોય, ઈન્દ્રિય હોય, ચૈતન્ય છે પણ અહીં સંબંધ કરે છે, એ બધું વીતરાગમાર્ગમાં જ હોય, બીજે હોઈ શકે નહિ. ‘તેથી નાના પ્રકારના કર્મો આવી...’ વળી કર્મ આવી, પાછા. વિકાર... ‘મારા આત્મા સાથે બંધાય છે; પરંતુ વાસ્તવિકપણે હું તે કર્મોથી સદાકાલ સર્વ ક્ષેત્રે જુદો જ છું તથા તે કર્મો આપના ચૈતન્યથી જુદા જ છે અથવા તો ચૈતન્યથી આ કર્મોને ભિન્ન પાડવામાં આપ જ કારણ છો;...’ રાગ અને આત્માને ભિન્ન પાડવામાં ભેદજ્ઞાન જ કારણ છે, બીજું કોઈ કારણ નથી. રાગાદિ, શુભાદિ, નિમિત્ત કોઈ કારણ નથી. ‘તેથી હે શુદ્ધાત્મન! હે જિનેન્દ્ર! મારી સ્થિતિ નિશ્ચયપૂર્વક આપમાં જ છે.’ આપમાં જ છે. ચૈતન્યમાં જ ખરેખર મારી સ્થિતિ જામી ગઈ છે.

૨૪. ‘ધર્મીની અંતર્ભાવના :-’

‘અર્થ :- હે આત્માન! તારે નથી તો લોકથી કામ, નથી તો અન્યના આશ્રયથી કામ; તારે નથી તો દ્રવ્યથી (લક્ષ્મીથી) પ્રયોજન, નથી તો શરીરથી પ્રયોજન, તારે વચન તથા ઈન્દ્રિયોથી પણ કાંઈ કામ નથી. તેમ જ (દશ) પ્રાણોથી પણ પ્રયોજન નથી;...’ દસ પ્રાણ છે ને નીચે? મનની પણ મારે જરૂર નથી, એમ કહે છે. ... ‘નાના પ્રકારના વિકલ્પોથી પણ કાંઈ કામ નથી, કેમ કે તે સર્વ પુદ્ગલ દ્રવ્યના જ પર્યાયો છે.’ વિકલ્પો પુણ્ય-પાપ બધા જડ દ્રવ્યની દશા છે. આત્માના મૂળ સ્વરૂપમાં એ છે નહિ.

‘વળી તારાથી ભિન્ન છે તોપણ, બહુ ખેદની વાત એ છે કે તું તેમને પોતાના માની તેમનો આશ્રય કરે છે, તેથી શું તું દટ બંધનથી બંધાઈશ નહિ? અવશ્ય બંધાઈશ.’ પુણ્ય-પાપનો આશ્રય લઈશ તો નવીન બંધન થયા વિના રહેશે નહિ. અબંધ સ્વભાવી ભગવાનનો આશ્રય લઈશ તો અબંધ પરિણામ ઉત્પન્ન થશે.

૨૫. ‘ભેદવિજ્ઞાન દ્વારા આત્મામાંથી વિકારનો નાશ :-’

‘અર્થ :- ધર્મદ્રવ્ય,...’ ધર્મદ્રવ્ય એટલે એક ધર્માસ્તિ પદાર્થ છે, હોં! ‘અધર્મદ્રવ્ય,...’ એટલે અધર્માસ્તિ નામનો પદાર્થ ચૌદ બ્રહ્માંડમાં છે. ‘આકાશદ્રવ્ય,...’ લોકાલોક વ્યાપક છે. ‘કાલદ્રવ્ય...’ લોકમાં અસંખ્ય પ્રદેશી એક એક દ્રવ્ય અસંખ્ય પડ્યા છે. ‘આ ચારે દ્રવ્યો કોઈ પણ પ્રકારે મારું અલિત કરતાં નથી; કિંતુ એ ચારે દ્રવ્યો, ગતિ, સ્થિતિ આદિ કાર્યોમાં મન સહકારી છે, તેથી મારા સહાયક થઈને જ રહે છે;...’ મને

સહાયક થઈને રહે છે. ... હું ગતિ, સ્થિતિ કરું તો મને સહાય આપે છે, એમ કહે છે.

‘પરંતુ નોકર્મ (ત્રણ શરીર, છ પર્યામિ)...’ આહાર, શરીર, ઈન્દ્રિય, શ્વાસ, ભાષા, મન. ‘અને કર્મ જેનું સ્વરૂપ છે, એવું તથા સમીપે રહેનાર અને બંધને કરનાર એક પુદ્ગલ દ્રવ્ય જ મારું વૈરી છે,...’ નિશ્ચયથી તો વૈરી વિકાર છે. પણ વિકાર અને નિમિત્તને ભેગા ગણીને કર્મને વેરી કહેવામાં આવે છે. ચિદ્વિલાસમાં આવે છે ને? ભાઈ! નિશ્ચયથી જે જેનો વેરી એનામાં હોય, પરમાં હોઈ શકે નહિ. પણ અહીં તો બે દ્રવ્યદષ્ટિથી કથન છે ને. બેને જુદા પાડ્યા ફડાક દઈને. હું વેરી નહિ એટલે કર્મ વેરી છે, પ્રભુ! હવે એને મારવાને તૈયાર ... ‘બંધને કરનાર એક પુદ્ગલ દ્રવ્ય જ મારું વૈરી છે, તેથી આ સમયે મેં તેના ભેદવિજ્ઞાનરૂપ તલવારથી...’ લ્યો, આ વેરી છે. ‘ખંડખંડ ઊડાવી દીધા છે. (ખરો વૈરી તો પોતાનો અશુદ્ધભાવ છે).’ એ તો આપણે લખ્યું છે. ભાઈ! અશુદ્ધભાવ એનું નામ નિમિત્ત છે, એનો નાશ થયો એટલે કર્મ નાશ થયા વિના રહે નહિ. રૂપ થઈ.

૨૬. ‘અર્થ :- જીવોના નાના પ્રકારના રાગ-દ્વેષ કરનારા પરિણામોથી જે પ્રમાણે પુદ્ગલ દ્રવ્ય પરિણામે છે તે પ્રમાણે ધર્મ, અધર્મ, આકાશ અને કાલ-એ ચાર અમૂર્ત દ્રવ્યો રાગ-દ્વેષ કરનારા પરિણામોથી પરિણામતા નથી, તે રાગ-દ્વેષ દ્વારા પ્રબળ કર્મોની ઉત્પત્તિ થાય છે અને તે કર્મોથી સંસાર ઊભો થાય છે. તેથી સંસારમાં અનેક પ્રકારનાં દુઃખો ભોગવવા પડે છે. માટે કલ્યાણની ઈચ્છા રાખનાર સજ્જનોએ...’ સત્ જનોએ, સત્ના જનોએ ‘તે રાગ અને દ્વેષ સર્વથા છોડવા જોઈએ.’

૨૭. ‘આનંદસ્વરૂપ શુદ્ધાત્માનું ધ્યાન અને મનન :-’ આનંદસ્વરૂપ શુદ્ધાત્માનું ધ્યાન અને મનન.

‘અર્થ :- હે મન! બાહ્ય તથા તારાથી ભિન્ન જે સ્ત્રી, પુત્ર આદિ પદાર્થો છે તેમનામાં રાગ-દ્વેષસ્વરૂપ અનેક પ્રકારના વિકલ્પો કરી તું શા માટે દુઃખદ અશુભ કર્મો ફોકટ બાંધે છે? જો તું આનંદરૂપ જલના સમુદ્રમાં શુદ્ધાત્માને પામી તેમાં નિવાસ કરીશ, તો તું નિર્વાણરૂપ વિસ્તીર્ણ સુખને અવશ્ય પ્રાપ્ત કરીશ.’ જરૂર પ્રાપ્ત કરીશ. ‘એટલા માટે તારે આનંદસ્વરૂપ શુદ્ધ આત્મામાં જ નિવાસ કરવો જોઈએ અને તેનું જ ધ્યાન તથા મનન કરવું જોઈએ.’

૨૮. ‘અર્થ :- હે જિનેન્દ્ર! આપના ચરણકમળની કૃપાથી...’ આપના ચરણકમળની કૃપા એટલે વીતરાગના ચરણકમળ, સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર એ એના ચરણકમળ છે. ‘પૂર્વોક્ત વાતોને સમ્યક્પ્રકારે મનમાં વિચારી...’ ... ‘જે સમયે આ જીવ શુદ્ધિ માટે અધ્યાત્મરૂપ ત્રાજવામાં પગ મૂકે છે તે જ સમયે, તેને દોષિત બનાવવાને ભયંકર વૈરી સામા

પહ્લામાં હાજર છે.’ બે ત્રાજવા. એક ત્રાજવે જ્યાં આમ તોળવા જાઉં-અંદરમાં સ્થિર (થવા જાઉં છું), ત્યાં બીજે ત્રાજવે વિકલ્પ-રાગ ઊઠે છે. ‘હે ભગવાન! તેવા પ્રસંગે આપ જ મધ્યસ્થ સાક્ષી છો.’ જ્ઞાતા-દૃષ્ટા એક સાક્ષી છે કે આ રાગ પર અને મારું સ્વરૂપ ભિન્ન છે. એમ એનો સાક્ષી તો ભગવાન આત્મા જ છે. એ સાક્ષીપણે બેને જુદા ભાસીને બે જુદા પડી જાય છે.

‘હવે વિકલ્પસ્વરૂપ ધ્યાન તો સંસારસ્વરૂપ છે...’ જુઓ! વિકલ્પરૂપ ધ્યાન પણ સંસારસ્વરૂપ છે. વિકલ્પરૂપ (અર્થાત્) રાગ-દ્રેષ યુક્ત, વિકાર યુક્ત. નિર્વિકારી આત્માનું.. શું લખ્યું છે? ક્યાં લખ્યું છે? બીજું છે. વિકલ્પરૂપ ધ્યાન સંસાર છે. બીજી તો વાત શું કરવી? આત્માના ગુણ-ગુણીના ભેદરૂપ વિકલ્પમાં પડ્યો એ પણ સંસાર છે. આહાહા..! ‘અને નિર્વિકલ્પ ધ્યાન મોક્ષસ્વરૂપ છે એમ આચાર્ય દર્શાવે છે :-’

‘અર્થ :- દ્વૈત (સવિકલ્પ ધ્યાન) તો વાસ્તવિક રીતે સંસારસ્વરૂપ છે અને અદ્વૈત...’ ચૈતન્યમૂર્તિમાં ગુણ-ગુણીનો ભેદ ઊઠે. હું જ્ઞાન છું, દર્શન છું, આનંદ છું, એવો વિકલ્પ ઊઠે એ સંસાર છે, ઉદયભાવ છે. ‘અને અદ્વૈત (નિર્વિકલ્પ ધ્યાન)...’ સ્વરૂપની અંદરમાં જ્ઞાનની એકાગ્રતાની લીનતા, એ ‘મોક્ષસ્વરૂપ છે.’ મોક્ષસ્વરૂપ જ છે એમ કીધું છે એને. જ્ઞાનને મોક્ષસ્વરૂપ કહી દીધું.

‘સંસાર તથા મોક્ષમાં પ્રાપ્ત થતી અંત (ઉત્કૃષ્ટ) દશાનું આ સંક્ષેપથી કથન છે.’ શું કહ્યું? આ સર્વજ્ઞને સારમાં સાર કહેવું હોય તો આ વાત છે. જેટલો વિકલ્પ.. દયા, દાનની તો વાતેય નહિ, પણ ગુણ-ગુણીના ભેદનો વિકલ્પ ઉઠે સંસાર (છે). ... સ્વરૂપમાં નિર્વિકલ્પ દૃષ્ટિ કરીને ઠરવું એ મોક્ષ છે. આખા બાર અંગમાં કહે છે સંક્ષેપમાં... છે ને? ‘મોક્ષમાં પ્રાપ્ત થતી અંત (ઉત્કૃષ્ટ) દશાનું આ સંક્ષેપથી કથન છે.’ .. કથન કરવું હોય તો આ ... છે. ‘જે મનુષ્ય, પૂર્વોક્ત બેમાંથી પ્રથમ દ્વૈતપદથી ધીરે ધીરે પાછો હઠી..’ દ્વૈત એટલે વિકલ્પથી ખસી અને ‘અદ્વૈતપદનું આલંબન સ્વીકારે છે,...’ અદ્વૈત એટલે નિર્વિકલ્પ આત્માનું. એમ. હેઠે લખ્યું ઈ ને? ‘અદ્વૈતપદનું આલંબન સ્વીકારે છે, તે પુરુષ નિશ્ચયનયથી નામરહિત થઈ જાય છે...’ લ્યો, એક જ મોક્ષનો માર્ગ કહ્યો, આમાં બે ન કહ્યા. વિકલ્પ પણ મોક્ષમાર્ગ છે અને નિર્વિકલ્પ પણ મોક્ષમાર્ગ છે (એમ નથી કહ્યું).

મુમુક્ષુ :-

ઉત્તર :- બીજા કોઈ શાસ્ત્રમાં... આવે ઈ કથનની પદ્ધતિ છે. વસ્તુ સ્વરૂપમાં છે નહિ. આટલું તો આલોચનામાં આચાર્યે વનમાં-તપોવનમાં બેઠા (લખ્યું છે). અહો..! ચૈતન્ય સ્વરૂપમાં ડોલે, એ નિર્વિકલ્પ દશા એક જ મોક્ષસ્વરૂપ છે, એ મોક્ષનું કારણ છે. અને જેટલો વિકલ્પ ઊઠે, વ્રતનો તો ક્યાંય રહી ગયો, અંદરમાં મનના સંગે ભેદરૂપ વિકલ્પ ઊઠે, સંસાર છે. આ

સંક્ષેપમાં છેલ્લામાં છેલ્લું ભગવાનું આ કથન છે. સમજાણું? ‘તે પુરુષ વ્યવહારનયથી બ્રહ્મા, વિઘાતા આદિ નમોથી સંબોધાય છે.’ આવું સ્વરૂપ નિર્વિકલ્પ થઈને પરમાત્મા થાય એને ગમે તે નામથી આને બોલાવવામાં આવે છે.

૩૦. ‘અર્થ :- હે કેવળજ્ઞાનરૂપ નેત્રોના ધારક જિનેશ્વર! મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા અર્થે આપે જે ચારિત્રનું વર્ણન કર્યું છે...’ હવે છેલ્લી પોતાની દશાનું વર્ણન (કરે છે). ‘તે ચારિત્ર તો આ વિષમ કલિકાલમાં (દુષમ પંચમકાલમાં) મારા જેવા મનુષ્ય ઘણી કઠિનતાથી ધારણ કરી શકે તેમ છે,...’ મુનિ આચાર્ય છે, હોં! પણ કહે છે કે હે નાથ! આપે કહી એ નિરતિચાર ચારિત્રની દશા ઘણી કઠિનતાથી ધારણ કરી શકું છું. હજાર વર્ષ પહેલાંની વાત મુનિ કહે છે. ‘પરંતુ પૂર્વોપાર્જિત પુણ્યોથી આપમાં મારી જે દઢ ભક્તિ છે...’ અખંડ શુદ્ધ લાખ, કોડ .. રાખીને અંતરથી વિનય કર્યો છે. મારો સ્વભાવ તદ્દન નિર્વિકલ્પ વીતરાગી વિજ્ઞાનઘન છે. હે પ્રભુ! એ મારી દઢ ભક્તિ છે.

‘તે ભક્તિ જ, હે જિન! મને સંસારરૂપ સમુદ્રથી પાર ઉતારવામાં નૌકા સમાન થાઓ.’ ચારિત્ર તો તમે કહ્યું એટલું આ કાળમાં મારાથી... .. ચારિત્રવંત છે છતાં (આમ કહે છે). ‘હે જિન! મને સંસારરૂપ સમુદ્રથી પાર ઉતારવામાં નૌકા સમાન થાઓ.’ ‘મને સંસારસમુદ્રથી આ ભક્તિ જ પાર ઉતારી શકશે.’ બીજામાં તાકાત છે નહિ.

‘મોક્ષપદની પ્રાપ્તિ અર્થે પ્રાર્થના :-’

‘અર્થ :- આ સંસારમાં ભ્રમણ કરી મેં ઈન્દ્રપણું, નિગોદપણું...’ ઈન્દ્રપણું એટલે ઐશ્વર્યપણું. આ ઈન્દ્ર નહિ. ‘અને બંને વચ્ચેની સમસ્ત પ્રકારની યોનિઓ...’ ઊપજવાના સ્થાનો પણ ‘અનંતવાર પ્રાપ્ત કરી છે, તેથી એ પદવીઓમાંથી કોઈ પણ પદવી મારા માટે અપૂર્વ નથી;...’ શું કહે છે? છેલ્લી સ્થિતિ મરણ ટાણે પણ સ્વર્ગમાં તો ઊપજશે, ખ્યાલ છે. હું પંચમઆરાનો સાધુ છું, મને કેવળજ્ઞાન આ ભવમાં થશે નહિ. એમ કહે છે. એટલે વિકલ્પ તો છે, પુણ્યબંધન થશે, સ્વર્ગમાં જશે, પણ પ્રભુ! એ પદો મારે માટે કોઈ નવા નથી. સમજાણું કાંઈ? એ અપૂર્વ નથી. પૂર્વે નહિ મળેલા એ નથી. મને ભલે મળે પણ મારે જોતા નથી. પોકાર કરતા અહીંથી જાય છે સ્વર્ગમાં. પંચમઆરાના સંત છે, દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રના આરાધક છે. પણ જાણે છે કે મને પૂર્ણતા નહિ થાય. અને વિકલ્પ દ્વારા પુણ્ય બંધાઈને સ્વર્ગમાં જાણું. પ્રભુ! પણ એ પદ અમારે કાંઈ અપૂર્વ નથી, હોં! નાથ! એની આલોચના અત્યારથી કરતા જાય છે.

‘કિંતુ મોક્ષપદને આપનાર સમ્યક્દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાન, સમ્યક્ચારિત્રના ઐક્યની પદવી જે અપૂર્વ છે...’ ત્રણની એકતા, પૂર્ણ એકતા. જોયું! સ્વર્ગ નહિ, ઈન્દ્ર નહિ, કાંઈ નહિ. અમારા દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રની ત્રણની એકતા તે હજુ સુધી મળી નથી. એકતા થયે મોક્ષ થયા વિના રહે નહિ. એટલી ત્રુટ પડે છે, એકતા નથી, પ્રભુ! ‘તેથી હે દેવ! મારી સવિનય

પ્રાર્થના છે કે સમ્યક્દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાન, સમ્યક્ચારિત્રની પદવી જ પૂર્ણ કરો.’ મારે બીજું કંઈ જોતું નથી. અંતરમાં ચારિત્રથી લીન થઈને ત્રણની એકતા પામવી એ મારી ભાવના છે. બાકી કોઈ સ્વર્ગમાં જાવું ને આ જાવું ને કે ઈન્દ્રપણું મળે... સમજાય છે? અને ત્યાંથી પાછી મોટી કોઈ રાજની પદવી મળે, એ બધું અમારે પ્રભુ! નવું નથી, હોં! અંતરમાં મારા સ્વરૂપની એકતા થવી એ જ અમારે માટે નવી છે. એ એમને પૂર્ણ કરો, એવી મારી પ્રાર્થના છે.

‘મુમુક્ષુની મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે દઢતા :-’

‘અર્થ :- બાહ્ય (અતિશય આદિ) તથા અભ્યંતર (કેવળજ્ઞાન, કેવલજ્ઞાનદર્શન આદિ) લક્ષ્મીથી શોભિત શ્રી વીરનાથ ભગવાને...’ આમ એમના ગુરુ પણ વીર છે અને આમ વીર ભગવાન મહાવીર પરમાત્માએ ‘પોતાના પ્રસન્ન ચિત્તથી...’ અહો..! જુઓ! શું કહે છે? ભગવાને, મારા ગુરુએ અને તીર્થકરોએ... પાંચમી ગાથામાં આવે છે ને? સમયસારમાં કુંદકુંદાચાર્ય કહે છે કે અમારા ગુરુએ પ્રસન્ન ચિત્ત થઈને અમારા ઉપર અનુગ્રહ કર્યો. અમે પાત્ર હતા એમ ન બોલે ઈ. અમારા ઉપર અમારા ગુરુએ પ્રસન્ન ચિત્તથી શુદ્ધાત્માનો અમને ઉપદેશ આપ્યો. અનુગ્રહપૂર્વક ઉપદેશ આપ્યો. એમ અહીંયાં કહે છે, અમારા ગુરુ અથવા ભવગાન પોતાના ‘પ્રસન્ન ચિત્તથી સર્વોચ્ચ પદવીની પ્રાપ્તિ અર્થે મારા ચિત્તમાં ઉપદેશની જે જમાવટ કરી છે...’ શુદ્ધાત્માનો મારા ગુરુએ મને ઉપદેશ આપીને, જે હૃદયમાં બેઠો છે ‘તે ઉપદેશ પાસે ક્ષણમાત્રમાં વિનાશી એવું પૃથ્વીનું રાજ્ય મને પ્રિય નથી.’ જાણે છે કે સ્વર્ગમાં જશે, ત્યાંથી ઉત્તમ કુળમાં અવતાર થશે. પણ પ્રભુ! મારે એ જોઈતું નથી, હોં! ધર્મના આરાધક સ્વર્ગમાં વૈમાનિકમાં જાય અને ન્યાંથી નીકળીને મોટા ચક્રવર્તી બળદેવ તીર્થકર કે મોટી પદવીમાં અવતરે. એ લક્ષ કરીને કહે છે, પ્રભુ! પણ એ અમારે નથી જોઈતું, હોં!

‘વિનાશી એવું પૃથ્વીનું રાજ્ય મને પ્રિય નથી. તે વાત તો દૂર રહી, પરંતુ હે પ્રભો! હે જિનેશ! તે ઉપદેશ પાસે...’ ઉપદેશ પાસે, કહે છે. એટલે ખરેખર તો ઉપદેશમાં વર્ણવ્યો એવા ભાવ પાસે. ભગવાને અમને ઉપદેશ કર્યો અને અમે ધાર્યો છે, અમે જ્ઞાતા-દૃષ્ટા અખંડ પૂર્ણ આનંદ છીએ. એવા ભાવની આગળ પ્રભુ! પૃથ્વીનું રાજ્ય તો શું, પણ આ ‘ત્રણ લોકનું રાજ્ય પણ મને પ્રિય નથી.’ લોકમાં અવતરીએ એ અમને પ્રિય છે નહિ. અમે તો અમારી દશામાં જન્મ પામીને કેવળજ્ઞાન પામીએ. એ સિવાય અમારી બીજી પ્રાર્થના છે નહિ. કહો, સમજાણું કંઈ? લખ્યું છે ને?

ભાવાર્થ :- ‘યદ્યપિ સંસારમાં પૃથ્વીનું રાજ્ય અને ત્રણે લોકનારાજ્યની પ્રાપ્તિ એક ઉત્તમ વાત ગણાય છે, પરંતુ એ પ્રભો! શ્રી વીરનાથ ભગવાને (-વીરનંદી ગુરુએ) પ્રસન્નચિત્તે મને જે...’ મારું પ્રસન્ન ચિત્ત હતું ને એટલે ભગવાને પ્રસન્ન ચિત્તે કીધું. ‘મને જે ઉપદેશ આપ્યો છે તે ઉપદેશ પ્રત્યેના પ્રેમ પાસે આ બને વાતો

મને ઈષ્ટ લાગતી નથી, તેથી હું આવા ઉપદેશનો જ પ્રેમી છું.’ એવા ઉપદેશે કરેલો વીતરાગભાવનો હું પ્રેમી છું. મારે કોઈ ભાવ અને જડના ફળ મળે એનો હું પ્રેમી નથી.

છેલ્લી ૩૩. નવમો અધ્યાય અને ૩૩ ગાથા. આ નવમો (અધિકાર) છે. ૨૬ અધિકારમાં. બે ત્રગડા ભેગા થયા. સમ્યક્દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર અને ઉત્કૃષ્ટ આરાધના. જઘન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ આરાધના છે ને? એ ત્રણ.

કહે છે, અહો..! આ આલોચના ‘શ્રદ્ધાથી જેનું શરીર નમ્રીભૂત (નમેલું) છે...’ અક્કડ-બક્કડ નથી, કહે છે. આમ નમી ગયો છે. વિનય.. વિનય.. વિનય.. વિનય. ઓ પ્રભુ! ઓ સર્વજ્ઞ પરમાત્મા! આપની શક્તિની વ્યક્તતા આપને થઈ, અમારી શક્તિ પર અમારી નજર પડી પણ વ્યક્તતા થઈ નથી. એમ નમી ગયો છે અંદરમાં, એમ કહે છે. ‘શ્રદ્ધાથી જેનું શરીર નમ્રીભૂત (નમેલું) છે...’ અંદર નમ્રતા છે તો શરીરમાં પણ કોમળતા દેખાય છે.

‘એવો જે મનુષ્ય, શ્રી પદ્મનંદિ આચાર્ય રચિત આલોચના નામની કૃતિને...’ આ આલોચના નામના અધ્યયનને ‘ત્રણે (પ્રાતઃ, મધ્યાહ્ન, સાયં) કાલ, શ્રી અર્હંત પ્રભુ સામે...’ અર્હંત નામ અરિહંત પ્રભુની સમીપે અર્થાત્ પોતાના સ્વભાવની દૃષ્ટિના સમીપે જે ‘ભણે તે બુદ્ધિમાન મનુષ્ય એવા ઉચ્ચ પદને પ્રાપ્ત થાય છે...’ જુઓ! આ સ્તુતિના વિકલ્પથી પ્રાપ્ત થાય છે. સવાર, સાંજ કીધું કે નહિ? એ સવાર, સાંજ વિકલ્પ નહિ, અંદરની એકાગ્રતા સવાર, સાંજ કર્યા કરે છે. ‘એવા ઉચ્ચ પદને પ્રાપ્ત થાય છે કે જે પદ મોટા મોટા મુનિઓ ચિરકાલપર્યંત...’ ઘણાં કાળ સુધી ‘તપ દ્વારા ઘોર પ્રયત્ને પામી શકે છે.’ સવાર, સાંજ અને મધ્યાહ્ન આત્માની આ જાતની આલોચના કરે અને અલ્પ કાળમાં મહામુનિઓને મોક્ષની પદવી દુર્લભ (થાય), તે પદવીને પામશે. છેલ્લે સ્વભાવ મોક્ષને પામશે એ લઈ લીધો.

ભાવાર્થ :- ‘જે મનુષ્ય (સ્વભાવના ભાન સહિત) પ્રાતઃકાળ, મધ્યાહ્નકાળ અને સાયંકાળ-ત્રણે કાલ શ્રી અરહંતદેવ સામે આલોચનનો પાઠ કરે છે તે શીઘ્ર મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે.’ અલ્પ કાળમાં મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે. પ્રભુ! પણ પહેલાં તો તમે ના પાડી કે પંચમઆરામાં મોક્ષ નથી. મોક્ષ છે, સાંભળને હવે. અંતર દૃષ્ટિ ને સ્થિરતા ક્રમે કરીને એકાવતારી કરીને મોક્ષ પમાડશે.

‘તેથી મોક્ષાભિલાષીએ શ્રી અરહંતદેવ સામે શ્રી પદ્મનંદિ આચાર્ય દ્વારા રચાયેલી આલોચના નામની કૃતિનો પાઠ ત્રણે કાળ અંતરમાં અવશ્યમેવ કરવો જોઈએ.’ જેથી એની નિર્મળતા થઈને પૂર્ણ મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય. (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

ચૈત્ર વદ-૮, સોમવાર, તા. ૪-૫-૧૯૬૪
શ્રી ઋષભસ્તોત્ર, પ્રવચન-૭૮૧

આ એક પદ્મનંદિ પંચવિંશતિ નામનું શાસ્ત્ર છે. જેને પદ્મનંદી એક આચાર્ય મહામુનિ સંત આત્મજ્ઞાની ધ્યાની દિગંબર મુનિ જંગલવાસી થયા. ૯૦૦ વર્ષ પહેલાં. એમણે આ અધિકાર ૨૬ છે, પણ એનું નામ પંચવિંશતિ રાખ્યું-પદ્મનંદી પંચવિંશતિ. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર એને વનશાસ્ત્ર કહે છે. વનશાસ્ત્ર. વનમાં લખેલું તાડપત્ર ઉપર. અંતરમાં આનંદમાં બોળી બોળીને જેમ લખે એમ આ વાત અંતરના આનંદના ઉભરામાં જે કંઈ વિકલ્પ જગતના હિતને માટે આવ્યો, એમાં દાન અધિકાર અને ભક્તિ અધિકાર આદિનું ઘણું વર્ણન કર્યું. આત્માનો અધિકાર નિશ્ચયનો તો સવારમાં ચાલે (છે), એ અધિકાર પણ આમાં ખૂબ વર્ણવ્યો છે. સમજાય છે?

આત્મા... અહીં એ અધિકાર છે, તીર્થંકર સર્વજ્ઞ ભગવાન અનંત થઈ ગયા. કેમકે અનંત કાળમાં જે છે કાળ અનંત છે, સંસાર અનાદિ છે અને ધર્મના સાધક જીવો પણ અનાદિના છે. ભવમાં સાધક પૂર્વે નહોતા એમ નહિ, પણ પૂર્વે જે આત્મા અખંડાનંદ શુદ્ધ ચિદાનંદની મૂર્તિ, એને શરીર, વાણી, મન અને પુણ્ય-પાપના રાગ રહિત આત્માનો અનુભવ કરી અને સમ્યક્દર્શન પ્રાપ્ત કરી, પછી સ્વરૂપમાં ઠરી અને ચારિત્ર એટલે સ્વરૂપની રમણતા પ્રાપ્ત કરી જેણે સર્વજ્ઞપદ એટલે આત્માની પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ જેણે કરી, એવા એને અરિહંત કહેવાય છે, સર્વજ્ઞ કહેવાય છે. એમાં જેને પુણ્ય પ્રકૃતિ ઘણી હોય અને પવિત્રતા ઘણી હોય એને તીર્થંકર કહેવાય છે. સમજાય છે કાંઈ? પુણ્ય પ્રકૃતિ ઘણી ન હોય છતાં આત્મા આનંદમાં પરિપૂર્ણ રમણતા કરી જેણે આત્માના આનંદને હસ્તગત કર્યો છે. એટલે આત્માની દશામાં પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ કરી. એવા કેવળીઓને પણ અરિહંત કહેવામાં આવે છે. પણ એમાં બીજાને કેટલાકને પુણ્ય ઓછા હોય છે. પણ પવિત્રતામાં પૂર્ણ હોય છે. ત્યારે તીર્થંકર જે આત્મા થાય, એ તો પુણ્યમાં પણ પૂરા અને પવિત્રતામાં પણ પૂરા (હોય).

એવા પવિત્ર આત્મા અનંત કાળમાં અનંત થઈ ગયા. આ ચોવીસીમાં પહેલાં ઋષભદેવ ભગવાન તીર્થંકર તરીકે થયા. એમને ઉદ્દેશીને ભગવાન મુનિ પદ્મનંદી આચાર્ય જંગલમાં ભક્તિ અને સ્તુતિના ૬૧ શ્લોક બનાવ્યા છે. આખું પુસ્તક બનાવ્યું પણ આ એક ભક્તિના ૬૧ શ્લોક બનાવ્યા. એનું નામ ઋષભસ્તોત્ર છે. આ અધિકાર ૧૩મો છે. ૨૬ અધિકાર છે, એમાં ૧૩મો. એમાં ઋષભદેવ ભગવાનની સ્તુતિને શરૂ કરે છે.

પ્રવચનસારમાં ભગવાન કુંદકુંદાચાર્યે કહ્યું, હે આત્મા! જેણે સર્વજ્ઞ પરમાત્મા અરિહંતના દ્રવ્ય, ગુણ અને પર્યાય જાણ્યા... 'જો જાણદિ અરહંત દલ્લત્તગુણત્તપજ્જયતેહિં. સો જાણદિ અપ્પાણં' જેણે સર્વજ્ઞ પરમાત્મા, જેણે એક સેકંડના અસંખ્ય ભાગમાં પૂર્ણ કેવળજ્ઞાન, પૂર્ણ

આનંદ, પૂર્ણ વીર્ય અને પૂર્ણ દર્શન એવી દશા જેને પ્રગટ થઈ છે, એવા આત્મામાં શું સ્વરૂપ એનું દ્રવ્ય છે? દ્રવ્ય એટલે વસ્તુ. એના ગુણ એટલે શક્તિઓનો સ્વભાવ કેટલો અને કેમ છે અને એની પ્રગટ દશાઓ પવિત્ર કેમ અને કેટલી છે, એવું જેણે અરિહંતના દ્રવ્ય, ગુણ અને પર્યાય (જાણ્યા)... ભાષા પણ જરી કઠણ પડે જગતને.

દ્રવ્ય એટલે વસ્તુ. ગુણ એટલે એની શક્તિઓ અને પર્યાય એટલે એની હાલત-દશા. અરિહંતના આત્માના જેણે દ્રવ્ય, ગુણ અને પર્યાય જાણ્યા એ આત્મા પોતાના આત્મા તરફ પોતાને મેળવે છે, એ આત્માને સમ્યક્દર્શન પ્રાપ્ત થઈને આત્માને જ જાણે. શું કીધું સમજાણું આમાં? અરિહંતના આત્માના જેણે દ્રવ્ય, ગુણ અને પર્યાય જાણ્યા એ આત્મા પોતાના આત્મા તરફ પોતાને મેળવે છે, એના જેવી જાતનો હું છું, એમ અંતર્મુખ કરતાં 'અપ્પાણં જાણહિ' એ આત્માને સમ્યક્દર્શન થઈને આત્માને જ જાણે. શું કીધું સમજાણું આમાં? ...ભાઈ! દ્રવ્ય, ગુણ અને પર્યાય શું? એ હવે હમણાં વળી સાંભળ્યું થોડું થોડું. નહિતર અત્યાર સુધી તો રૂપિયા ને દુનિયાને કરી દે... જુઓ! અમારે .. ભાઈ કહે છે. એણે પણ ઘણી માથાકૂટ કરી છે. કહો, સમજાણું આમાં?

અહીંયાં ભગવાન કુંદકુંદાચાર્ય કહે છે કે જેણે સર્વજ્ઞ પરમાત્માના દ્રવ્ય નામ વસ્તુ, ગુણ નામ શક્તિ અને પર્યાયને જાણ્યા તે 'અપ્પાણં જાણહિ'. એવો હું આત્મા છું, એમ પોતાના સ્વભાવ સન્મુખ થઈ અને અરિહંતના દ્રવ્ય, ગુણ અને પર્યાય સાથે આત્માને મેળવે ત્યારે એનો આત્મા પુણ્ય અને પાપના રાગ વિનાનું મારું સ્વરૂપ છે, એમ એને સમ્યક્દર્શનમાં આત્મા ... થાય છે. સમ્યક્દર્શનમાં આત્માનું ભાન થાય છે. એને સમકિતી અને એને ધર્મની શરૂઆતવાળો ધર્મી કહે છે. પણ જેને અરિહંત શું છે, એના ગુણ શું છે, એની અવસ્થા શું એની ખબર નથી, એને આત્માની ખબર હોઈ શકે નહિ.

અહીં એની સ્તુતિ લીધી છે. જેણે અરિહંતના પરમાત્માનો પદાર્થ, ગુણ અને પર્યાય, એનું ભાન થઈને જેને આત્મજ્ઞાન થયું છે, સમ્યક્દર્શન થયું છે, સાક્ષાત્કાર આત્માનો (થયો છે), રાગ અને વિકલ્પ વિનાનું મારું સ્વરૂપ છે, તેનો અંતરમાં સમ્યક્ સાક્ષાત્કાર દર્શન થયું છે. એ હવે ઋષભદેવ ભગવાનની સ્તુતિ કરે છે. એવો અધિકાર છે. જ્ઞાનીને પણ પરમાત્મા પ્રત્યેનો પ્રેમ ઉદ્વેગ્યો વિના રહેતો નથી. સમજાય છે કાંઈ?

સવારમાં તો એમ કહેવું હતું કે શુભ અને અશુભ રાગનો પ્રેમ (છે), તેને આત્માના સ્વભાવનો પ્રેમ નથી. પણ એનું ભાન થયા છતાં આત્મા આનંદ અને પૂર્ણાનંદ ને અનંત ગુણનો પિંડ છે, એવું ભાન થયા છતાં ધર્મીને પરમાત્મા પ્રત્યેનો પ્રેમ વિકલ્પ અને શુભરાગ આવ્યા વિના રહેતો નથી. ભક્તિનો રાગ એને ઉદ્વેગ્ય છે. ધર્મીને દાનનો પણ રાગ-શુભભાવ ઉદ્વેગ્ય છે. સમજાય છે કાંઈ? જાણે છે જ્ઞાની કે આ ભાગ પુણ્ય છે. એને પરમાર્થે આત્માનું ભાન જ્ઞાનાનંદ છું, એમ હોવાથી એવા દયા, દાન, ભક્તિના ભાવને વ્યવહાર ધર્મ તરીકે

કહેવામાં આવે છે. વ્યવહાર ધર્મ કહો, પુણ્ય કહો, શુભભાવ કહો, પુણ્યઆસ્રવ કહો.

અરે..! રાડું પાડે, અરે..! શુભજોગને વ્યવહાર ધર્મ કહેતા નથી. ભાઈ! ઘણી વાર કર્યું, સાંભળને હવે. આહાહા..! જગતને આ શું ચીજ છે (એની ખબર નથી). ભાઈ! તારા ભાન વિના તેં એટલા ભવ કર્યા... શું કહે? ભગવાન કહે છે, શું કહીએ? ત્યારે કહે છે, જે ઉપદેશ યોથા આરામાં કેવળીને દેવો જોઈએ, (એ ઉપદેશ) મિથ્યાદષ્ટિને દે છે, એમ કહે છે. કેવળીને ઉપદેશ હોતો હશે? આહાહા..!

અહીં તો પ્રભુ! એ વાત છે કે ભાઈ! રાગ અને આત્માનો સ્વભાવ, બેને એક માને ત્યાં સુધી મિથ્યાત્વની ગાંઠ છે. અને મિથ્યાત્વની ગાંઠને ગાળવા, છોદવા, બાળવા, હું એક જ્ઞાનાનંદ ચૈતન્યસ્વરૂપ છું, એમ સ્વભાવમાં એકત્વ થઈને રાગને પૃથક્ કરીને જેણે સમ્યક્દર્શન પ્રાપ્ત કર્યું છે અને મિથ્યાત્વની ગ્રંથિભેદ જેણે કરી છે, એવા જીવને ભાવ ભક્તિનો, દયાનો, દાનનો આવ્યા વિના રહેતો નથી. પૂર્ણ પરમાત્મ દશા ન થાય એટલે એને ભગવાન પ્રત્યે ભક્તિ ઉદ્ભવે છે. ભક્તિ ઉદ્ભવે છે. સમજાય છે કાંઈ? પ્રભુ પ્રભુ ... સ્તુતિમાં એક ગાથા આવશે. (સંવત) ૨૦૧૩ની સાલમાં થોડું વાંચ્યું હતું. પહેલાં જ્યારે ૨૦૧૩માં આવ્યા ને ત્યારે. ૨૦૧૫માં તો દાનનો અધિકાર વાંચ્યો હતો.

આ ભક્તિનો અધિકાર છે. જેણે, જ્ઞાનાનંદ મારી ચીજ છે એવી નિશ્ચયભક્તિ કહો કે નિશ્ચય સમકિત કહો, એવું ભાન થાય છે, એને પરમાત્મા સર્વજ્ઞદેવ પ્રત્યે વ્યવહાર ભક્તિ શુભરાગ થયા વિના રહેતો નથી. મનસુખભાઈ! પણ એને ધર્મી જાણે છે કે આ પુણ્ય આસ્રવનું કારણ છે. પણ એ આસ્રવ હું અત્યારે છોડી શકતો નથી. મારામાં નબળાઈ છે એટલે પાપથી બચવા ધર્મીજીવોને દાનનો, દયાનો, ભક્તિનો એવો ભાવ આવ્યા વિના રહેતો નથી. સમજાય છે કાંઈ? પણ એ ભાવને ધર્મી વ્યવહાર ધર્મ એટલે પુણ્ય તરીકે પીછાને છે.

મારું સ્વરૂપ તો રાગ રહિત જેટલો સ્થિર છું એટલી મારી શાંતિ અને સંવર, નિર્જરા એટલે શુદ્ધિ (છે). જેટલો સ્વરૂપના આનંદમાં ઝુલતો સ્થિર છું એટલો મારો નિશ્ચય અને સાચો માર્ગ (છે). એમાં ટકી શકે નહિ એટલે એને પાપથી બચવા ભગવાન ભક્તિ, દાન અને દયાના પરિણામ આવ્યા વિના રહે નહિ.

હિંસાથી બચવા દયાના ભાવ આવે. જૂઠા બોલવાના ભાવથી બચવા સત્ય બોલવાના ભાવ આવે. ચોરીથી બચવા અચોરીના, અદત્તના શુભભાવ આવે. અને પરસ્ત્રીનો ત્યાગ ધર્મીને તો હોય. એટલી તો સહજનતા હોય છે. સમજાય છે કાંઈ? એને પરસ્ત્રીનો ત્યાગ અને સ્વસ્ત્રીમાં પણ મર્યાદિત રાગ (હોય છે). એને બ્રહ્મચર્ય પાળવા વ્યવહારુ શુભરાગ આવ્યા વિના રહેતો નથી. અને અપરિગ્રહ નામ પરિગ્રહની ત્યાગ વૃત્તિ આગળ વધે એટલે એને શુભરાગ અપરિગ્રહના ત્યાગનો આવ્યા વિના રહે નહિ. પણ એ પાંચેય પરિણામને અહિંસા, સત્ય, દત્ત, બ્રહ્મચર્ય અને અપરિગ્રહ-એ પાંચ પ્રકારના પરિણામ જ્ઞાનીને હોય છે. પણ એને તે પુણ્ય તરીકે વ્યવહાર

ધર્મ તરીકે જાણે છે. નવનીતભાઈ!

જ્ઞાની સ્વચ્છંદી ન હોય. જ્ઞાની આમ સમજે કે રાગ છોડવા જેવો છે, માટે શુભ છોડીને અશુભ કરે, એમ હોઈ શકે નહિ. સમજાય છે કાંઈ? આ તો વ્યવહારના ઉપદેશમાં (કહેવાય છે). બાકી તો જ્ઞાનીને પણ જે કાળે શુભ આવવાનો તે આવ્યા વિના રહેવાનો નહિ. એ વખતે એને પરમાત્મા પ્રત્યે ભક્તિ ઉછળે છે, એ અહીંયાં પદ્મનંદી આચાર્ય જાણે કે ભગવાન મારી સમીપે બેઠા હોય (એમ સ્તુતિ કરે છે). ઉપર સિદ્ધ છે. ઋષભદેવ તો સિદ્ધ થઈ ગયા. સિદ્ધ સમજાય છે? અત્યારે અરિહંત પદે નથી. અરિહંત પદે હોય એને શરીર હોય. એને ધર્મસભા હોય, ઈન્દ્રો એમની સભામાં આવે, વાણી નીકળે, ચાર કર્મ નાશ થયા અને ચાર કર્મ બાકી હોય. એવી નિજપદની પ્રાપ્તિ અને પૂર્ણતાવાળા અને શરીર સહિત હોય એને અરિહંત પરમાત્મા કહેવામાં આવે છે. અને શરીર છૂટી જાય અને એકલો આત્મા રહે તેને વિદેહમુક્ત સિદ્ધ કહેવામાં આવે છે. પહેલા પદને જીવનમુક્ત અને બીજા પદને વિદેહમુક્ત (કહે છે).

એ પાંચે પદ ગુણવાચક છે, કોઈ પક્ષપાતક નથી. અરિહંત, સિદ્ધ એ બધા ગુણવાચક છે. જેણે એ વિકારના અરિ રૂપી દુઃસ્મનને હંતા નામ આત્માના સ્વભાવને શરણે જઈને જાણે હણ્યા છે અને પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ કરી તેને દેહ અને આયુષ્ય હોવા છતાં જીવનમુક્ત કેવળજ્ઞાન પામ્યા તેવા પદને અરિહંતપદ કહેવામાં આવે છે. અને જે છૂટી જઈને ચાર કર્મ બાકી (છે તે પણ) છૂટી જઈને એકલો આત્મા પૂર્ણાનંદના અનુભવની દશામાં રમણ કરનારો, તેવા આત્માને સિદ્ધપદ-વિદેહમુક્ત પદ-બીજા પદમાં ગણવામાં આવ્યા છે.

એ ત્રણે પદ, ત્રીજા પણ એવા છે, હોં! આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ. એ પણ આત્માના અતીન્દ્રિય આનંદને સાધતા સાધતા જે કંઈ પૂર્ણાનંદને પ્રાપ્ત થયા નથી અને એને પણ હજી પંચ મહાવ્રતના શુભરાગ આવ્યા વિના રહેતા નથી. એવા પદને આચાર્ય કહેવાય છે. દીક્ષા-શિક્ષા દેનારને. પણ છે આત્માના આનંદના ઝરણા ઝરતા હોય છે અંદરમાં. ઉપાધ્યાય પણ, જેના સમીપે આત્માનું અધ્યયન થાય એને ઉપાધ્યાય કહે છે. સાધુ-સ્વરૂપને સાધે, આનંદકંદના સાધન અંતરમાં કરે એવી દશાવાનને સાધુ કહે છે. એ પાંચેય પદ આત્માના ગુણવાચક છે.

એમાં ઋષભદેવ ભગવાનને લક્ષ્મીને પદ્મનંદી મહારાજ સ્તુતિ અને ભક્તિ કરે છે. શ્રીમદ્માં એક વાક્ય છે. 'હરતા ઇરતા પ્રગટ પ્રભુ દેખું,' જ્ઞાની ધર્મીને પરમાત્મા પ્રત્યે એવો પ્રેમ છે કે એને પરમાત્મા વારંવાર યાદ આવે છે. કારણ કે પોતાને પરમાત્મા ... છે અને પરમાત્મા પોતે વર્તમાનમાં નથી એટલે થયેલાને વારંવાર સ્મૃતિમાં, પ્રેમમાં લાવે છે.

હરતા ઇરતા પ્રગટ પ્રભુ દેખું, મારું જીવવું રે સફળ તવ લેખું.

મુક્તાનંદનો નાથ વિહારી રે, ઓઘા જીવનદોરી અમારી રે..

જ્ઞાનીને આત્માના પ્રેમમાં, આત્માના આનંદના પ્રેમમાં પૂર્ણાનંદને પ્રાપ્ત પરમાત્મા વારંવાર

યાદ આવે છે. સમગ્રય છે? દુનિયામાં પણ લખે છે સ્ત્રી પ્રત્યે. પુરુષ જ્યારે પરદેશમાં હોય. દસ વર્ષથી બહાર હોય. સ્ત્રી ઉપર પત્ર લખે કે દસ વર્ષથી આપણે જુદા છીએ. જીવ મારો ત્યાં વળ્યો છે. બે દેહ જુદા છે. એમ લખે. ભોગીભાઈ! લખે છે કે નહિ? મારો જીવ ત્યાં વળ્યો છે. ફક્ત દેહે જુદા છીએ. તું ત્યાં અને હું અહીં. મારો જીવ ત્યાં વળ્યો છે. દસ વર્ષથી જુદા હોય ને.

એમ અહીંયાં અરિહંત પરમાત્માને ધર્મીજીવ (કહે છે), હે નાથ! તારો દેહ અને તારો આત્મા ક્યાંક છે. અરિહંતપદે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં સર્વજ્ઞ બિરાજે છે. ઋષભદેવ ભગવાન સિદ્ધપદમાં બિરાજે છે. એને હવે અરિહંતપદ છે નહિ. પણ ધર્મી કહે છે, પ્રભુ! હું અહીં છું, તમે ત્યાં છો. મારો આત્મા, તમારા જ્ઞાન અને આનંદમાં મારું લક્ષ વર્તે છે. મારા જીવનમાં પ્રભુ! તમે વારંવાર યાદ આવો છો. બ્લાલો દીકરો જેમ વારંવાર યાદ આવે, રાગના પ્રેમમાં.

એમ પરમાત્મા સર્વજ્ઞદેવ ત્રિલોકનાથ નિર્દોષ દશા પ્રાપ્ત, રાગ વિનાની નિર્દોષ દશા પ્રાપ્ત, એને સમ્યજ્ઞાની-ધર્મીને અથવા ધર્મ ન પામ્યા (હોય) એવા જીવને પણ એવા દેવ પ્રત્યે પ્રેમ અને ભક્તિ આવ્યા વિના રહેતી નથી. સમગ્રય છે કાંઈ? મનસુખભાઈ! ત્યારે પેલા કહે છે, એના પ્રત્યે ભક્તિ કરે એ ભાગને તમે ધર્મ કહો. ભગવાન! ભાઈ! એ વાત... એના તરફનો લક્ષ અને જે રાગ છે એને ચૈતન્ય ઉપર લક્ષ કર્યા વિના આત્માની શાંતિ અને નિર્મળતા નહિ પ્રગટે. જેટલો પર તરફમાં રાગ છે એ પુણ્યનું કારણ છે. એ પુણ્યના ફળમાં ભવિષ્યમાં એને અનુકૂળ સામગ્રીઓ-ધર્મશ્રવણની, તીર્થકરના યોગની, સંતોના યોગની સામગ્રી મળશે. એવો એને પુણ્યઆસ્રવ થયા વિના રહેતો નથી. પણ કોઈ એને એમ માની બેસે કે આ શુદ્ધતા અને આનંદકંઠનું, આ સંવર અને નિર્જરા શાસ્ત્રભાષા છે, તમારી સાદી ભાષામાં કહીએ તો એ શુદ્ધતા છે, એમ નથી. સમગ્રય છે કાંઈ? છતાં એ આવ્યા વિના રહેતો નથી.

ધર્મીજીવને ચોથે ગુણસ્થાને, પાંચમે, આ મુનિ છે, છઠ્ઠે ગુણસ્થાને બિરાજમાન સંત છે. પરમેશ્વર પદ અંદર છે આત્મા. એવા આનંદકંઠના ગોળાને છૂટો પાડીને રમે છે. છતાં પણ વિકલ્પ એને ભક્તિનો પણ આવે છે. એ હવે ભક્તિ કરે છે, જુઓ! આ ઉપોદ્ઘાત કર્યો.

ઋષભસ્તોત્ર. આ અધ્યાય ૨૬ છે, એનો ૧૩મો (અધ્યાય) છે.

જય ઉસહ ગાહિણંદણ તિહુવળગિલણ્કદીવ તિત્થયરા

જય સયલજીવવચ્છલ ગિમ્મલગુણરયણગિહિ ગાહા||૧||

આ તો અધ્યાત્મ દષ્ટિની, ભક્તિ પણ અધ્યાત્મ સહિતની ભક્તિ અલૌકિક છે.

અર્થ :- ‘હે ઋષભ જિનેન્દ્ર!’ એનો અધ્યાત્મ અર્થ તો એ છે, ઋષભતિ ગચ્છતિ ઈતિ પરમપદ .. ઋષભ:. આત્મા પોતાના પરમપદના આનંદમાં પવિત્રતામાં પરિણમન કરે તે આત્માને ઋષભદેવ કહેવામાં આવે છે. અને તે તીર્થકર થયા એ પણ પોતાના આનંદમાં,

જ્ઞાનમાં ... અંતરમાં પામ્યા. ઋષભતિ ગચ્છતિ પરમપદ ઈતિ ઋષભ. એવી જ્ઞાનીને ખબર છે કે ક્યા પદ વડે તમે પરમાત્મ પદ પામ્યા, ક્યા માર્ગ વડે તમે પરમાત્મ પદ પામ્યા. ધર્મીને એવું દષ્ટિમાં હોય છે. છતાં તે ભગવાન પ્રત્યે કહે છે, પ્રભુ! આપને લઈને જ અમને મુક્તિ મળે છે. એમ વ્યવહારે ઉપચારથી કથન કર્યા વિના જ્ઞાની રહે નહિ. આવે એને, છતાં સમજે છે કે મુક્તિ તો મારા સ્વભાવના આશ્રયે થાય છે. એમાં ભગવાનનું તો નિમિત્ત માત્ર કહેવામાં આવે છે.

અહીં કહે છે કે હે નાથ! જુઓ! પદ્મનંદી આચાર્ય મુનિ સંત જંગલમાં વસનારા, તે પણ આમ ભગવાન જાણે સામે ઊભા હોય (એ રીતે ભક્તિ કરે છે). ‘જય ઉસહ’ એમ શબ્દ પહેલો પડ્યો છે. પહેલો શબ્દ-‘જય ઉસહ’. હે ઋષભદેવ નાથ! તમારો જય હો! એટલે? એનો તો જય થઈ ગયો છે. કહેનારને લઈને જય થાય છે? પણ કહે છે, હે નાથ! આપે પરમઆનંદ પદ પ્રાપ્ત કર્યું એ એમ ને એમ રહો. જય થાઓ! એટલે કે મારા આત્માના આનંદ પદની પ્રાપ્તિની દષ્ટિ મને થઈ છે, તે મને પૂર્ણાનંદમાં લઈ જાઓ. એટલે જય થાઓ એમ કહેવા માંગે છે. સમજાય છે કાંઈ? જય શબ્દ પહેલો પડ્યો છે.

‘જય ઉસહ’ હે ઋષભપ્રભુ! તમારો જય થાઓ! એના અર્થ બે છે. પૂર્ણાનંદ કેવળજ્ઞાન પામ્યા એ એમ ને એમ રહો અને તેના ઉપાય પણ જગતમાં હો એ રહો. શું કહ્યું? આ આત્મામાં આત્માનો આનંદ જે પુણ્ય અને પાપના રાગ રહિતની શ્રદ્ધા અને જ્ઞાન સાધન છે એ પણ રહો અને એના ફળ તરીકે કેવળજ્ઞાન પણ જગતમાં શાશ્વત રહો. બાધકભાવ ન રહો અને સાધકભાવ અને સાધ્ય રહો, એમ વિકલ્પમાં પ્રમોદ કરીને ભાવના કરે છે. શું કીધું સમજાણું આમાં કાંઈ? ભાઈ! આ તો ભક્તિ છે તે બીજી જાતની ભક્તિ છે.

મીરાબાઈમાં નથી આવતું? એની ભક્તિમાં. ‘પરણી મારા પિયુજની સાથ રે, બીજાના મીંઢોળ નહિ રે બાંધુ.’ રાણો આવે છે અને કહે છે, વિષય લે. અરે.. રાણા!

પરણી મારા પિયુજની સાથ, બીજાના મીંઢોળો નહિ રે બાંધુ,

નહિ રે બાંધુ રે રાણા, નહિ રે બાંધુ..

પરણી મારા પિયુજની સાથ, બીજાના મિંઢોળ નહિ રે બાંધુ..

એમ ધર્મી કહે છે, ‘સાથ છે મારા સ્વભાવનો સાથ રે, વિકારના સંગ હવે નહિ રે કરું...’ સમજાય છે કાંઈ? છતાં એને પ્રેમમાં ભગવાનનો પ્રેમ ઉદ્ભવ્યા વિના રહેતો નથી. આહાહા..! સમજાણું? આમ સ્તુતિ કરતાં દેવચંદ્રજી પણ કહે છે ને?

ઋષભ જિણંદશું પ્રીતડી, કિમ કીજે હો કહો ચતુર વિચાર

...

ઋષભ જિણંદશું પ્રીતડી, કિમ કીજે હો કહો ચતુર વિચાર

હે પ્રભુ! તમારી સાથે પ્રીતિ કેમ કરવી? તમે થઈ ગયા વીતરાગ, અમે રહ્યા રાગી.

સમજાય છે? આપ નિર્દોષ વીતરાગ (થયા), આપને તો એક રાગનો વિકલ્પ નથી. અને અમારે તમારી પ્રીતિ કરવી. ‘ઋષભ જિણંદશું પ્રીતડી, કિમ કીજે હો કહો ચતુર વિચાર’ કેમ બને? ‘કાગળ પણ...’ ચિઠ્ઠી ન પહોંચે પરમાત્મા પાસે. ચિઠ્ઠી એટલે મારો વિકલ્પ ન પહોંચે એને. ‘ન પહોંચે કોની ...’ અને આપની પાસે જાય એ તો આપની જ જેવો હોય ઈ જાય. અમારી વાત પ્રભુ! તમને કેમ કહીએ? નવનીતભાઈ! અરે.. પ્રભુ! આપ ત્યાં બિરાજ્યા, ત્યાં રહ્યા. હું અહીં રહી ગયો. આ ભરતક્ષેત્રે પ્રભુ! તારા અમને વિરહ પડ્યા.

કુંદકુંદાચાર્ય મહારાજ જ્યારે સંવત ૪૯માં થાય. આત્માના આનંદના ધામમાં રમનારા. એમને પણ એક વિકલ્પ આવ્યો. પોત્તુર હિલ, જ્યાં હમણાં ગયા હતા. મદ્રાસથી આ બાજુ ઝેંસી માઈલ છે. વંદેવાસ. લગભગ દસ હજારની વસ્તી. ત્યાંથી પાંચ માઈલ (દૂર) પોત્તુર હિલ છે. ધ્યાનમાં રહેતા હતા. એમાં એમને વિરહ લાગ્યો. હે નાથ! ‘ભરતક્ષેત્રમાં નવ પણું જી.. લાઘ્યો દુષમકાળ.’ પ્રભુ! અમે ભરતક્ષેત્રમાં આ દુષમકાળમાં, આમાં પ્રભુ! તીર્થકરના અમને વિરહ પડ્યા. અમને ભરતક્ષેત્રમાં સર્વજ્ઞપિતાજીના વિરહ પડ્યા. અહીં વિરહ પડ્યા. એ આત્માને સાથે શી રીતે લેવો? એમ અંદરમાં વિકલ્પ આવ્યો. ડાહ્યાભાઈ! કોને? કુંદકુંદાચાર્ય. આહાહા..!

હે નાથ! પૂર્ણાનંદને પ્રાપ્ત. પ્રભુ! નહિ ભરતક્ષેત્રમાં વર્તમાન તીર્થકર, નહિ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના અહીંયાં હોય. વિરહ પડ્યા અમને. એવો અંદર વિકલ્પ આવ્યો ને કુદરતે કોઈ પુણ્યનો યોગ. ત્યાં આગળ ગયા ભગવાન પાસે. બધી વાત અત્યારે સિદ્ધ કરવા જઈએ તો લાંબુ ન ચાલે. બધી સિદ્ધ થઈ ગયેલી વાત છે. સંવત ૪૯માં સાક્ષાત્ ભગવાન મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં સર્વજ્ઞ સીમંધર પરમાત્મા ત્રિલોકનાથ વર્તમાન મહાવિદેહ ક્ષેત્રે બિરાજે છે. ૫૦૦ ધનુષનો દેહ છે, કોડ પૂર્વનું આયુષ્ય છે, બાર જાતની સભા છે, ઈન્દ્રોની ઉપસ્થિતિમાં ભગવાનની ઈચ્છા વિના વાણી અત્યારે નીકળે છે. સમજાય છે કાંઈ? એવા તીર્થકર પાસે એ પોત્તુર હિલથી સાક્ષાત્ દેહે ગયા. જઈને આઠ દિ’ ત્યાં રહ્યા. એ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના ભગવાન, એને ભેટ્યા. અહીં ભરત ક્ષેત્રના માનવી અને તે મુનિ, એવો કોઈ પવિત્રતાનો યોગ અને પુણ્યનો યોગ, બેયનો મેળ થઈ ગયો. સાક્ષાત્ ભગવાન પાસે જઈ આઠ દિન રહ્યા. સાંભળી વાત. આવીને આ સમયસાર આદિ રચ્યા છે. એ પોત્તુર હિલ (પર) તાડપત્ર ઉપર લખ્યા છે. અત્યારે ત્યાં તાડી લાખ્ખો છે. અત્યારે લાખ્ખો તાડી છે. આ તો બે હજાર વર્ષ પહેલાની વાત છે. ત્યારે તો ખુબ તાડના ઝાડ (હતા), એના પત્ર ઉપર લખ્યા. ભગવાન પાસે જઈને આવીને આઠ દિ’ સાક્ષાત્ તીર્થકર અરિહંત ત્રિલોકના નાથ વર્તમાનમાં મહાવિદેહ ક્ષેત્રે છે. ત્યાં બિરાજમાન છે. નરી આંખે જોયું? પણ એનું અનુમાન તો કરવું પડશે કે નહિ?

કોઈ મારા પહેલા આત્માના ભાન કરીને સાધકપણું કરીને પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ થયેલા જીવો હોવા જોઈએ. કેમ? કે આત્મા સ્વરૂપે.. જેમ રખડતા એને અનંત કાળ ગયો, એમ સ્વરૂપના

સાધન માટે અનંત કાળ હોઈ શકે નહિ. ધ્યાન રાખજો. આત્મા શુદ્ધ ચિદાનંદમૂર્તિનું સમ્યક્દર્શન અને પછી કેવળજ્ઞાન. એટલા વખતમાં વચમાં અસંખ્ય સમય જ હોય. અનંત કાળ સાધકજીવને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે કોઈ જીવને હોઈ શકે નહિ. સમજાય છે કાંઈ આમાં? એટલે એના જ્ઞાનમાં ધર્મીને પણ આવે કે આ પહેલાં જીવો આત્માના અંતર સ્વરૂપના સાધન કરી અને અસંખ્ય સમયમાં કેવલની પ્રાપ્તિ કરી અને જેને હજી બીજો દેહ, દેહના આયુષ્ય અને સંસ્કાર બાકી છે એવા જીવો મારી પહેલાં થયેલા છે. છે તો ક્યા ક્ષેત્ર છે, એ એણે નક્કી કરવું જોઈએ. મનસુખભાઈ! એ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં છે. અને જે શરીર રહિત થઈ ગયા તે સિદ્ધ ક્ષેત્રે છે.

એમ જ્ઞાનના ભાનમાં અરિહંત અને સિદ્ધના પદને લક્ષમાં લઈ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં એ કુંદકુંદાચાર્ય ગયા, આઠ દિ' રહ્યા. ભગવાનની સાક્ષાત્ ધ્વનિ સાંભળી. (અહીં આવીને) શાસ્ત્ર રચ્યા. એ જ કુંદકુંદાચાર્ય પછી થયેલા પદ્મનંદી, તે ભગવાનની સ્તુતિ કરે છે. એમણે પણ સ્તુતિ ઘણી કરી છે.

અહીં કહે છે કે હે નાભિરાજના પુત્ર! પહેલું શું કહે છે? જય નાભિરાજના પુત્ર. એમ કહીને શું કહે છે? અધ્ધરથી કોઈ પરમેશ્વર થયા નથી અને એમને એમ અનાદિના વર્તે છે આ તીર્થંકર (એમ નથી). તીર્થંકર તરીકે, સિદ્ધ તરીકે ભલે અનાદિ હો. અરિહંતપદે. પણ આ તીર્થંકર અનાદિના હતા એમ નથી. એમ કહીને (કહે છે), કેવા હતા? કે નાભિરાજના પુત્ર હતા. ઉપરથી પડ્યા છે એમ નથી. શું કીધું સમજાણું કાંઈ? આત્માનું સાધન કરતાં કરતાં ઉત્તરિ ક્રમમાં તે જ્યારે છેલ્લા દેહમાં કેવલ પ્રાપ્ત થવાનો, ત્યારે એને માતા અને પિતા હોય છે. એમ અહીં સિદ્ધ કરે છે. એટલે કે શ્રીમાન્ નાભિરાજના પુત્ર. મરુદેવીને પછી લેશે. પહેલાં પુત્ર તરીકે વર્ણન કર્યું છે. વ્યવહાર તરીકે વર્ણન (કર્યું છે).

આપ એક નાભિરાજના પુત્ર હતા. અધ્ધરથી લખિતંગ અને મહતલાલની સહી નહોતા. સમજાય છે કાંઈ? ઘણાં કહે છે ને? ઈશ્વરનો અવતાર ને ઈશ્વરનો પુત્ર ને, એમ કહે છે. એમ ન હોય. ઈશ્વરને એવા અધ્ધરમાં પુત્ર હોઈ શકે નહિ. એ કોઈપણ માતાના કુંભમાં આવ્યા હોય અને પૂર્ણની પ્રાપ્તિ એ દેહમાં કરવાની હોય ત્યારે એના માતા-પિતા હોય છે. ત્યારે કહે છે, હે રાજા નાભિના પુત્ર! એટલે પિતા સિદ્ધ કર્યા. એ વ્યવહાર સિદ્ધ કર્યો. માતાને પછી કહેશે.

ભક્તિ ઈન્દ્રો કરે છે, ભાઈ! જ્યારે તીર્થંકર જન્મે છે ને, પૂર્ણ... એની વાત અત્યારે (ન બેસે). અત્યારે પુણ્ય ઓછા, એની પવિત્રતા અને પુણ્ય શી રીતે બતાવવા? જગતના પુણ્ય ઘણાં ઓછા. પહેલાના રાજાઓ અબજોપતિ. એક એક દિ'ના અબજો પેદા કરે, કુદરતે હોં! વેલા વેરો ને પૂછડા વેરો ને .. વેરો ને વારસા વેરો ને.. એમ કરીને નહિ. પૂર્વના રાજા એવા જ કોઈ પુણ્ય લઈને આવતા કે એ જ્યાં જન્મે ત્યાં પથરા પણ નિલમણિ

થઈ જાય. એ જ્યાં જન્મે ત્યાં દરિયામાં માછલીઓમાં મોતી પાકે એવી લાખો પાકે. કુદરતે પૂર્વના પુણ્ય આત્માના ભાનની ભૂમિકામાં બાંધેલા હોય છે. એવા પુણ્યવંત જ્યાં જન્મે ત્યાં કુદરતની લક્ષ્મી એની પાસે આવીને પડે. એના વારસા વેરા ને ઢીકણા વેરા (ન ઉઘરાવવા પડે). જુઓને, અત્યારે તો સરખું કરી નાખવું છે ને. ઘણું સાંભળીએ છીએ. કો'ક કો'ક કહે છે, આપણે ક્યાં જોવા ગયા છીએ. કો'ક કહે, વારસા વેરો ને ફલાણાં વેરો ને પૂછડા વેરો ને .. વેરો ને માથા વેરો ને ઢીકણા વેરો, એમ કરીને સરખા કરી નાખે. પેલા તો એટલા પુણ્ય લઈને આવેલા કે આહાહા..! એનું શરીર આમ જુઓ તો પુણ્યનું પૂતળું હોય. એને લોકો કહેતા આવે કે આ મહાપુણ્યવંત છે. આ પાક્યા પછી અમારી જમીનમાં અનાજ ઘણું પાકે છે. આ જન્મ્યા પછી પથરા નિલમણિ થઈ ગયા. આ જન્મ્યા પછી માછલાના મોતી, માછલાના પેટમાં કરોડો સાચા મોતી પાકવા લાગ્યા. રાજાનું રાજાપણું પ્રજા કહેતી આવે, પ્રભુ! તમે અમારા રાજા છો. એવા પુણ્ય લઈને આવે.

એવા તીર્થંકર પુણ્ય લઈને આવેલા. એ માતાના પેટમાં જ્યારે આવે ત્યાર તો ઈન્દ્રો મહોત્સવ કરે, પણ જ્યારે એનો જન્મ થાય.. આગળ કહેશે, ત્યારે ઈન્દ્રો આવીને કહે, ઈન્દ્રો, હોં! ઈન્દ્ર અને ઈન્દ્રાણીઓ છે, સ્વર્ગ (છે), હોં! આ બધું હંબગ નથી, હોં! આ બધું લોજીક યુક્તિથી સિદ્ધ થાય છે. પણ ઘરના નળિયાની ખબર હોય એને, કેટલા સળિયા કેટલા? આ જગતમાં શું થયું, કેમ થાય છે અને હું કોણ છું, એની એને ખબર નથી. એ માતા અને પિતા... જ્યારે માતા જન્મ આપે છે, ત્યારે ઈન્દ્ર માતા પાસે આવે છે. ત્યારે એની આમ સ્તુતિ કરે છે, હોં! ઈન્દ્ર એકાવતારી હોય છે.

એકાવતારી સમજાય છે? વર્તમાન એક સુધર્મ દેવલોક છે. એની રાણી છે-શચિ. તે પણ એક ભવ કરનારી છે. ત્યાંથી મનુષ્ય થઈને મોક્ષ જનારી છે. અને ઈન્દ્ર પણ અત્યારે સુધર્મ દેવલોકમાં છે એ પણ મનુષ્ય થઈને મોક્ષ જનારા સમકિતી છે. એ પણ જ્યારે માતા તીર્થંકરને જન્મ આપે, (ત્યારે) આવીને કહે છે,

પુત્ર તમારો ઘણી અમારો, તરણતારણ જહાજ રે..

માતા જતન કરીને રાખજો એને, તમ સુત અમ આધાર રે...

જુઓ! આ સમકિતી-જ્ઞાની, ક્ષાયિક સમકિતી! એક ભવ કરનારા પણ ભક્તિમાં ઉછળે છે ત્યારે ભાવ (આવે છે), નમો રત્નકૂખધારિણી! માતાને પહેલો નમસ્કાર કરે. આવું રતન તેં પેટમાં રાખ્યું. આને જન્મ આપી... જગતના ઉદ્ધારમાં નિમિત્ત થશે અને આ દેહે કેવળજ્ઞાન લેશે. એટલે હે માતા! રત્નકૂખધારિણી! જનેતા! તેં રતનને કૂંખમાં રાખ્યું, તને પહેલો અમારો નમસ્કાર! આહા..! સમજાય છે? પછી આમ કહે છે, 'પુત્ર તમારો પણ ઘણી હમારો,' સમકિતી છે, હોં! વ્યવહારે ઘણી, નિશ્ચય ઘણી તો આત્મા છે. વ્યવહારમાં.. સમજાય છે કાંઈ?

પુત્ર તમારો ઘણી હમારો, તરણતારણ જહાજ રે...

માતા જતન કરીને રાખજો એને,..

ભક્તિના ભાવ તો એવા આવે ને! આયુષ્ય પ્રમાણે રહેશે, બીજાથી કાંઈ થાય નહિ, હોં! પણ વ્યવહારમાં એવો ભાવ આવ્યા વિના રહે નહિ.

માતા જતન કરીને રાખજો એને, તમ સુત અમ આધાર રે...

લ્યો, આધાર. એક કોર વળી કહે કે, નિશ્ચયમાં કોઈ કોઈનો આધાર નહિ. સાંભળને, ભાઈ! એ તો આત્માને નિશ્ચય આધાર હું અને હું આધેય મારો સ્વભાવ. એમ નક્કી કર્યા પછી વ્યવહારે ત્રણ લોકના નાથ પરમાત્મા પણ મને વ્યવહારે આધાર છે. એમ અત્યારથી .... એને જાણવું જોઈએ. નિશ્ચયથી તો પોતાનો આત્મા આધાર (છે). કોઈનો આધાર નથી. સમજાણું કાંઈ?

આનંદઘનજી કહે છે ને? ‘દુઃખ દોહગ દૂરે ટળ્યા રે, સુખસંપદ શું ભેટ’ આવે છે ને? ..લાલભાઈ! ‘ઢિંગ ઘણી માથે કિયો જી, દુઃખ દોહગ દૂરે ટળ્યા જી,’ પ્રભુ! અમારા દુઃખ અને દુર્ભાગ્ય તો નાસી ગયા. આપ સર્વજ્ઞ પરમાત્મા જે ભવે થવાના, એ થયા એના અમે ભક્ત થયા. ‘દુઃખ દોહગ..’ દુઃખ અને દુર્ભાગ્ય. દુઃખ એટલે ... અને દુર્ભાગ એટલે પાપ.. ‘દુઃખ દોહગ દૂરે ટળ્યા જી, સુખસંપદ શું ભેટ.’ આનંદમૂર્તિનું સુખ અને સંપત્તિ પૂર્વના પુણ્યને કારણે ઢગલા પુણ્યના ભવિષ્યમાં થવાના. હમણાં કહેશે. પ્રભુ! અમે પુણ્યવંત એવા છીએ, ભવિષ્યમાં એટલા પુણ્ય આવશે કે અમારી આજ્ઞા માંગશે કે શું જોવે છે? કઈ લક્ષ્મી જોવે છે? શું રાજ જોઈએ? એમ આજ્ઞા માંગશે, એમ કહેશે હમણાં. પ્રભુ! તારી ભક્તિ કરનારને ભવિષ્યમાં પવિત્રતાની ખામી નહિ અને પુણ્યની પણ ખામી હોઈ શકે નહિ. સમજાણું કાંઈ?

દુઃખ દોહગ દૂરે ટળ્યા જી, સુખસંપદ શું ભેટ.

ઢિંગ ઘણી માથે કિયો જી, કુણ ગંજે નર ખેટ.

હવે કોઈ નર નામ અધમ જીવોનું અમારે શું કામ છે? પ્રભુ! તારા જેવા મહા સર્વજ્ઞ પરમાત્માના અમે ઘરે બેઠા છીએ. સમજાય છે? માતાના ખોળે બેસે એને જગતનો ભય હોય નહિ. માતા મરે તો મરવા દે બાળકને. એમ જેને વિશ્વાસ છે, હે નાથ! સર્વજ્ઞ પરમાત્મા ત્રિલોક વીતરાગી દેવ, તારે શરણે આવ્યા, તારે ખોળે બેઠા છીએ હવે. સમજાય છે કાંઈ? ‘ઢિંગ ઘણી માથે કિયો જી, કુણ ગંજે નર ખેટ’. બીજા નર અધમ પુરુષો હવે કોણ અમે ગણીએ એને? તારે ખોળે બેઠા,.. ‘મોટાને ઉછંગ બેઠાને શી ચિંતા? એમ પ્રભુચરણ પસાય, સેવક થયા નિશ્ચિંતા..’ ડાહ્યાભાઈ! ‘મોટાને ઉછંગ બેઠાને શી ચિંતા?’ .. ભાઈ! આવે છે કે નહિ? દેવચંદજી. ‘તેમ પ્રભુચરણ પસાય, સેવક થયા નિશ્ચિંતા.’ અમે સર્વજ્ઞ અને પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિના પ્રેમી, એમને જેની દષ્ટિ થઈ, મોટાને ખોળે બેઠા છીએ. હવે કોઈ અધમ ને હલકાને ખોળે બેઠા નથી. પ્રભુ! તને મળ્યો એવો વારસો અમને મળવાનો, એવા ખોળે બેઠા છીએ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

પોતાની ચૈતન્યસંપદા, એની પ્રીતિના પ્રેમમાં પૂર્ણાનંદની પ્રીતિ પ્રત્યે જે પ્રેમ વળ્યો છે, એ કહે છે, પ્રભુ! અમે મોટાને ખોળે બેઠા છીએ, અમે કાંઈ ભિખારીને ખોળે બેઠા છીએ? અરે..! કલ્પવૃક્ષની હેઠે જાય તો કલ્પવૃક્ષ .. પડે છે. આ તારે ખોળે આવ્યા અને તારે શરણે આવ્યા, અમને કેવળજ્ઞાન અને આનંદની પ્રાપ્તિ થયા વિના રહેવાની નથી. સમજાણું કાંઈ?

કહે છે, પહેલું નામ આપ્યું. જય નાભિરાજના પુત્ર! એ વ્યવહાર ક્યો. પછી? 'તિહુવળગિલક્ષ્મીદેવ' હવે નિશ્ચય કહે છે. પ્રભુ! અમે તમને ઓળખીએ છીએ, હોં! કેવા છો આપ? ત્રણ લોકમાં નિલય નામ સ્થાનમાં એક દીવો તમે છો. શું કહે છે? 'તિહુવળગિલય'. ત્રણ ભુવન-અધો, મધ્ય અને ઊર્ધ્વ. ત્રણ લોક રૂપી ઘર, એના દીવા તમે એક છો. શું કીધું? ત્રણ કાળ ત્રણ લોકને પ્રકાશવામાં સામર્થ્ય હોય તો પ્રભુ! તમારા જ્ઞાનના દીવામાં છે. ત્રણ લોક અને ત્રણ કાળના તમે દીવા એક જ છો. એ .. ની વ્યાખ્યા કરી.

પહેલી પિતાની વ્યાખ્યા કરી (કે) એ અધ્યરથી નહોતા જન્મ્યા. પિતા હતા. અને પછી કહ્યું, ઊર્ધ્વલોક, મધ્યલોક અને અધોલોક રૂપી જે ઘર, નિલય એટલે ઘર, એના દીપક-એક દીપક. સમજાણું? પાઠમાં એમ છે, 'ગિલક્ષ્મીદેવ', હોં! એક .. રહી ગયો છે એમાં. અર્થમાં. આપ એક જ દીવો છો. તમે જ છો. કેવળજ્ઞાન રૂપી દીવડો, એક દીવો છે આ તો. ત્રણ લોક અને ત્રણ કાળને પ્રકાશ કરનાર, એવી જેને પ્રતીત (આવી) આહાહા..! જેના જ્ઞાનમાં એક સમયમાં ત્રણ કાળ ત્રણ લોક જણાય એવા પરમાત્માનું જ્ઞાન જેને અંદર બેસે, એને સમ્યક્દર્શન થયા વિના રહે નહિ. સમજાય છે કાંઈ? બેસે શી રીતે? એને શંકા.. શંકા.. શંકા.. શંકા.. એક સમયનું જ્ઞાન ત્રણ કાળને જાણે? ત્રણ લોકને જાણે? એટલા બધા તો ગાડા શી રીતે ભરતા હશે? અરે.. ભગવાન! સાંભળને, ભાઈ! તારા જ્ઞાનની પર્યાયનો સ્વભાવ એટલો અનંત છે કે એટલા લોક તો શું, ત્રણ કાળથી અનંતગુણો કાળ બીજો હોય અને લોકથી અનંતગુણા લોક હોય તોપણ એક સમયમાં જાણવાની તાકાત જ્ઞાનનો પર્યાય રાખે છે. આહાહા..! ભારે વાત, ભાઈ!

ભગવાન! આત્મા વસ્તુ, એનો જ્ઞાનગુણ અને એની એક સમયની કેવળજ્ઞાન રૂપી પર્યાય. પર્યાય છે, ઈ અવસ્થા છે. ઈ ત્રણ કાળ ત્રણ લોકને જાણવાનો એક દીવો છે. એમ કરીને ઓણે પૂર્ણ જ્ઞાનને અંદર ભરોસે લીધું છે અને પૂર્ણ જ્ઞાન સ્વ અને ત્રણ કાળને જાણે છે તેવું જ્ઞાનનું સામર્થ્ય છે, એમ જ્ઞાનીએ પ્રતીતમાં લીધું છે. સમજાય છે કાંઈ આમાં? લ્યો, આ ભક્તિ આવી. ભક્તિમાં પણ પાછું આ (આવ્યું). પણ હોય ઈ આવે ને. ધર્મીની ભક્તિ છે આ. આ કાંઈ ગાંડાની ભક્તિ નથી.

નાની ઉંમરમાં ત્યાં પાલેજમાં હતા ને. ભાઈ! પછી પેલા ભક્તિ કરવા જાયે. નાની ઉંમરમાં રસ તો હતો ને બધો. નાની ઉંમરમાં બહુ ભક્તિ (કરતા). પછી પેલા બોલતા, રાત્રે ભજન કરે એમાં. અમારે ભોગવાળા લક્ષ્મીચંદ કાનજી, વૈષ્ણવ હતા. સગાસંબંધી એટલે

ત્યાં જઈએ, અમારો પણ .. આવે. રાત્રે ભજન કરતાં. એમાં એ વખતે બોલતા, હોં! (સંવત) ૧૯૬૪-૬૫ની વાત છે. સંવત ૧૯૬૪.

જગતડા કહે છે કે ભગતડા ઘેલા છે,
પણ ઘેલા ન જાણશો રે, પ્રભુને ત્યાં એ પહેલાં છે.

નવનીતભાઈ! આ તો ૬૪-૬૫ની વાત છે. સત્તર-અઠાર વર્ષની ઉંમર હતી ત્યારે ત્યાં સાંભળતા. ‘જગતડા કહે છે..’ આ શું પણ ગાંડી ભક્તિ માંડી આ? શેની માંડી આ? સાંભળને હવે. સર્વજ્ઞ પરમાત્મા એક સમયમાં ત્રણ કાળ અને ત્રણ લોકના જાણનાર, એની ભક્તિ કરનારો ગાંડો થયો છે હવે, ઘેલો થયો છે. કઈ રીતે?

જગતડા કહે છે રે ભગતડા ઘેલા છે,
પણ ઘેલા ન જાણશો રે, પ્રભુના પંથમાં એ પહેલાં છે.
જગતડા કહે છે રે ભગતડા કાલા છે,..

આ કાલા જેવી વાતું. આ બધા સુધરેલ મોટા મોટા .. કરે. શું આ તો કેવળજ્ઞાન અને એને વળી આવું હોય.

જગતડા કહે છે રે ભગતડા કાલા છે,
પણ કાલા ન જાણશો રે, પ્રભુને એ વ્હાલા છે.

અહીં કહેશે, ‘સયલજીવવચ્છલ’ ભાઈ! આમાં શબ્દ પડ્યો છે. સર્વ જીવ .. ભગવાન છે. આહાહા..! વીતરાગ છે ને! સાંભળને! એ તો સર્વજ્ઞ વીતરાગ છે. પણ ભક્તો સમકિતી... અહીં તો સર્વ જીવોને વાત્સલ્ય કરનાર ભગવાન છે, એમ કહેશે. બધા જીવ પ્રત્યે વાત્સલ્ય. વાત્સલ્ય નામ કેવલજ્ઞાન થયું, અકષાય દશા પ્રગટ થઈ, અકષાયની કડ્ડણા કહી અને તેને વાત્સલ્ય કહેવામાં આવ્યો છે. આ ઠીક અને આ અઠીક ભાગ નીકળી ગયો. એકલો વીતરાગભાવ રહી ગયો. સર્વ જીવ પ્રત્યે ભગવાનને વાત્સલ્ય પ્રેમ વર્તે છે, એમ કહેવામાં આવે છે. વિકલ્પ નથી, હોં! રાગ નથી. સમજાણું આમાં કાંઈ?

પહેલો ભાગ એમ મૂક્યો, ‘તિહુવળણિલક્ષ્મીદીવ’. હે નાથ! આહાહા..! જેના જ્ઞાનમાં આમ તરવરે અરિહંતની દશા, સર્વજ્ઞપ્રભુની દશા. જેનું જ્ઞાન સામર્થ્ય એક સેકંડના અસંખ્ય ભાગમાં ત્રણ કાળ ત્રણ લોકને જાણે. અરે..! આટલું શું એથી અનંતગુણું હોય તો જાણે. એવું જેને ધર્મીને, કેવળજ્ઞાનના જ્ઞાનની પર્યાયની સામર્થ્યતા બેઠી છે, એની દષ્ટિ દ્રવ્ય ઉપર હોય છે. રાગ અને પર્યાય ઉપર હોતી નથી. સમજાણું કાંઈ? આ ઈ સાચી ભક્તિ કરે છે. નિશ્ચય પણ સાચો અને વ્યવહારનો વિકલ્પ ઉઠ્યો ત્રણનો, એ પણ સાચો. સાચો એટલે વ્યવહારથી વ્યવહાર બરાબર હોય. વ્યવહાર આવ્યા વિના રહેતો નથી.

કહે છે, હે નાથ! ‘તિહુવળણિલક્ષ્મીદીવ’. વેલડી છે... મંડપ હોય ને? મંડપ. વેલડી નથી કરતા ઉનાળામાં? વેલડી. જ્યાં સુધી મંડપ છે ત્યાં સુધી વેલડી પ્રસરે, વાંસડા ઉપર. પણ

પછી આઘી જઈ શકે નહિ. પણ એટલા ને એટલામાં પથરાય. પણ વેલડીમાં આઘું જવાની તાકાત નથી એમ નહિ. મંડપ કરે છે ને? મંડપ. વેલડીના માથે. જ્યાં સુધી એના ઠોંગા હોય ત્યાં સુધી જાય. પછી નથી તો ક્યાં જાય? પણ એનામાં આગળ જવાની તાકાત નથી એમ નહિ.

એમ હે નાથ! આપના જ્ઞાનની દશામાં ત્રણ કાળ ત્રણ લોકનો મંડપ છે તેટલું આપે જાણી લીધું છે. પણ એથી અનંતગુણુ નથી જાણવાની તાકાત એમ નહિ. આહાહા..! શું કહે છે આ! સમજાય છે કે નહિ આમાં? જ્યંતિભાઈ! આ ગજ જ જુદી જાતના છે. સર્વજ્ઞને માપવાના, સર્વજ્ઞના પ્રેમના, સર્વજ્ઞની ભક્તિના ગજ જ જુદી જાતના છે. હે નાથ! ત્રણ લોક છે અને એથી અનંતગુણો લોક હોત, ત્રણ કાળ છે એથી વધારે શેનો હોય? પણ આપના જ્ઞાનમાં.. આહા..! જુઓ! એટલું એને ભાન અને પ્રતીત આવી છે તો એનું બહુમાન કરે છે. જેને એ જ્ઞાનના સામર્થ્યના ભાન ન મળે એને સર્વજ્ઞ પ્રત્યે સાચું બહુમાન હોઈ શકે નહિ. સાચું ન હોય, ઉપરટપકે કર્યા કરે. પુણ્ય બાંધે અને ભક્તિ... પણ સાચું (ન હોય). આહાહા..! એક આત્મા, એનો એક જ્ઞાનગુણ એવા અનંત ગુણ, એની એક સમયની પર્યાય-અવસ્થા. ત્રણ લોક અને ત્રણ કાળનો દીવડો પ્રભુ આપ. મારા અને તમારા ને બધાના ભાવ પ્રભુ! આપના જ્ઞાનમાં વર્તે છે. બરાબર હશે? એક બીજી વાત કરી.

‘તિથ્યર’. હવે શું કહે છે? આપ તીર્થને સ્થાપનારા છો. નાભિરાજાના પુત્ર વર્ણવ્યા. જ્ય હો નાથ! તારો જ્ય હો! એમ કરીને મંગલિક કર્યું છે. ત્રણ લોકના એક દીવા હોય તો તમે એક જ છો. અમે પણ હજી અધૂરા જ્ઞાનવાળા (છીએ). પૂર્ણ જ્ઞાન છે તે જગતનો એક દીવો છે. સમજાણું કાંઈ? ‘દીવો તાણું સરણ ગઈ પઈટ્ઠા’. નથી આવતું? નમોત્યુણમાં આવે છે. પણ અર્થ ન આવડે. નમોત્યુણું છે ને? નમોત્યુણું. એમાં આવે છે. આવે છે? જેઠાલાલભાઈ! ‘દીવો તાણું સરણ ગઈ પઈટ્ઠા’. અર્થ ન સમજે તો (એમ બોલે), દીવા ટાણું સંઘવી પીટ્યા. એમ અર્થ કર્યો. ખબર ન મળે.

દસા-વીસાને તકરાર થયેલી. અર્થ આવડે નહિ. હજી અર્થ પણ આવડે નહિ, શું છે? એના ભાવ અને એના અનુભવની વાતું તો (ક્યાંથી ખબર હોય). ‘દીવો તાણું સરણ ગઈ પઈટ્ઠા’. દીવા ટાણું સંઘવી પીટ્યા. પેલા બેને વાંધા ઉઠ્યા હશે. અરે..! પણ આ શાસ્ત્રમાં ક્યાંથી આવ્યું આવું? અર્થ જોયો તો, આ તો બીજી વાત છે. પ્રભુ! આપ તો દ્વિપ સમાન છો. આપ દ્વિપ સમાન છો. મોટા દરિયામાં દ્વિપ હોય જેમ ઉદ્ધાર માટે. એમ જગતના સમુદ્ર-સિંધુ અનંત અપાર પરિભ્રમણની અટવી, એમાં આપ દ્વિપ સમાન છો. આપને શરણે આવે એટલે આપનું જ્ઞાન જે લક્ષમાં લે એને શરણ મળે અને એનું અશરણ ટળ્યા વિના રહે નહિ. જેઠાલાલભાઈ! આ રીતે હોવું જોઈએ. સમજીને વાત છે.

‘તિથ્યર’-ધર્મ તીર્થની પ્રવૃત્તિ કરવાવાળા. એટલે શું? સર્વજ્ઞ પરમાત્મા પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ

થઈ ત્યારે ઈચ્છા વિના ઐ ધ્વનિ નીકળે. ‘ઐકાર ધ્વનિ સુણી અર્થ ગણધર વિચારે’. ઐ ધ્વનિ છૂટે. એને લઈને લાયકાતવાળા જીવો ધર્મને પામે, એની પ્રવૃત્તિ કરનારા આપ છો, એમ નિમિત્ત અને વ્યવહારથી કહેવામાં (આવે છે). ભક્તિમાં તો વ્યવહાર જ હોય ને. હું મારાથી તરીશ, એમ કહેવાય ભક્તિમાં? તેથી નિમિત્તના કથન છે. એનું જ્ઞાન જ્ઞાનીને યથાર્થ વર્તે છે.

‘ધર્મતીર્થકી પ્રવૃત્તિ કરનેવાલે...’ આહાહા..! જેણે આપની વાણી સાંભળી અને જેણે અંદરમાં આત્માના જ્ઞાન, આનંદને સાધ્યો એના તીર્થના-તરવાના ઉપાય જેણે પ્રગટ કર્યા, પ્રભુ! આપે જે એ કર્યા, એમ અમે તો કહીએ છીએ. ‘હે ઋષભદેવ ભગવાન! આપ ઈસ લોકમેં સદા જયવંત રહો!’ આ ઓળખાણ કરીને કહ્યું છે, હોં! જયવંત રહો, નાથ! એવું કેવળજ્ઞાન ત્રણ કાળ, ત્રણ લોકને જાણનારું એવું ને એવું તમને અનંત કાળ રહેવાનું છે. અમે કહીએ છીએ, જયવંત રહો! બાધકભાવ રહો નહિ, સાધકભાવ રહો અને તેના સાધ્યભાવ અનંત કાળ એમ ને એમ રહો. એમાં વિવેક થયો, પરનો આદર નહિ અને સ્વનો આદર. આત્મા પવિત્રતા શુદ્ધ, એની શ્રદ્ધા-જ્ઞાનનો આદર. અને રાગનો આદર નહિ. બાધકનો નહિ. પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ તે મારે આદરણીય છે, બાકી બીજું કોઈ આદરણીય છે નહિ. કહે છે, જયવંત રહો. તથા..

‘સયલજીવવચ્છલ’ જુઓ! હવે આ એક શબ્દ મુનિ કહે છે. પંચ મહાવ્રતધારી જંગલવાસી (કહે છે). આપ કેવા છો? પ્રભુ! સકલ જીવમાં વાત્સલ્ય કરનારા છો. ‘સમસ્ત જીવોં પર વાત્સલ્યકો ધારણ કરને વાલે...’ શું હશે? ભગવાનને પ્રેમ હશે? પ્રેમ હોય તો રાગ કહેવાય. રાગ હોય તો વીતરાગ નહિ. વીતરાગ ન હોય તો કેવળજ્ઞાન હોઈ શકે નહિ. લોગસ્સમાં આવે છે ને? તિત્થયરા મેપસિયંતુ. હે ભગવાન! મને પ્રસન્ન થાજો. પ્રસન્ન થાતા હશે ને ઈ? એ કથન, બાપા! નિમિત્તના એવા કથનો ભક્તિમાં હોય છે કે એનો અર્થ સમજ્યા વિના કરે તો કાંઈકનું કાંઈક કહે. ભાઈ! શાસ્ત્રોના અર્થો એની વિધિએ-રીતિએ સમજવા જોઈએ. એની વિધિ વિના અર્થ કરવા જાય તો કાંઈકનું કાંઈક થઈ જાય.

અમારે એક જણો હતો ... કરી નાખ્યા. ત્યાં સોનગઢ. નવનીતભાઈ! એક જણ હતા. પાંચસો રૂપિયા આવ્યા સંસ્થામાં. ઈ કહે કે અહીં લખવા કે અહીં લખવા. લખવા છે ને? હતા શાસ્ત્રના ભણનાર, હોં! પણ એની ખબર નહિ. આવ્યા ઈ અહીં લખાય, આવ્યા ઈ આમ ન લખાય. જ્યાં-ત્યાં લખવા છે ને? પણ પાંચસો આમ લખ્યા તો હજારનું દેવાળું (થશે). ... કહો, સમજાણું કાંઈ? સમજ્યા વિના.. એ જાતની કળા ખબર ન મળે એટલે બીજું ભલે જાણપણું હોય, પણ આની કળા ખબર નહિ. લખવા આની કોર જોઈએ અને લખ્યા આની કોર. લખવું છે ને ક્યાંક.

એમ ભવગાનની વાણીના ન્યાયે સત્ય પરખવાના છે, સાચો વ્યવહાર પરખવાના છે,

એને એની ખતવાણી કરતાં ન આવડે તો કાંઈકનું ... કાંઈક કરી નાખશે. સમજાણું કાંઈ? કહે છે, હે ભગવાન! આપ સર્વ જીવના વાત્સલ્ય છો. એટલે? પ્રભુ! આપનું કેવળજ્ઞાન ... આપના જ્ઞાનમાં મારી ગતિ .. એ આપના જ્ઞાનમાં આવી ગઈ છે. આહાહા..! શું કહે છે? શ્રીમદ્ પાણ કહે છે,

કરૂણા હમ પાવત હૈ તુમકી, વહ બાત રહી સુગુરુ ગમકી,
પલમેં પ્રગટે મુખ આગલ હૈ,

પલમેં પ્રગટે-ભગવાન ચૈતન્યદીવડો અંદર પડ્યો છે. પાણ ગુરુગમથી મળે એવો છે. કહે છે, હે નાથ! 'કરૂણા હમ પાવત હૈ તુમકી' હે પરમાત્મા! આપની કરૂણા પામી. એટલે? આપના જ્ઞાનમાં મારો આ કાળે કેવળ ને અનુભવ ને સ્થિરતા છે, એ આપે જાણી છે. એ જાણી તે જ પ્રભુ! આપની અમારા પ્રત્યે કરૂણા છે. સમજાય છે કાંઈ? શું થાય? જેના જે અર્થ સમજે અને કાંઈકનું કાંઈક ખતવે. વ્યવહારનું ખતવે નિશ્ચયમાં અને નિશ્ચયનું ખતવે વ્યવહારમાં. એમ જમાનું ખતવે ઉદારમાં અને ઉદારનું ખતવે જમામાં. દુનિયા એને સરખો ગાંડો કહે. એમ જે વ્યવહારની વાત છે તે વ્યવહારની ભૂમિકામાં ખતવાય. નિશ્ચયની સત્ય વાત હોય તે સત્યમાં ખતવાય. એમ ન સમજે તો ગોટો થાય. અનાદિનો ગોટો ઉઠ્યો, કોઈ દિ' નિશ્ચય અને વ્યવહારના સાધન-સાધ્ય શું એને સમજ્યો નહિ.

અહીં કહે છે, હે નાથ! 'સમસ્ત જીવોં પર વાત્સલ્યકો ધારણ કરને વાલે...' શબ્દ ઈ લીધો છે. 'સયલજીવવચ્છલ' પડ્યો છે ને? એનો અર્થ બીજો કરતા એક પંડિત. સર્વ જીવમાં વાત્સલ્યના ધારણ કરવાવાળા. એનો અર્થ-મને તમારા ઉપર પ્રેમ છે ને એટલે તમને અમારા ઉપર પ્રેમ છે. ... અમારો વિકલ્પ છે, પ્રભુ! આપ ત્રણ લોકના નાથ છો, અમને આપનામાં પ્રેમ વર્તે છે. આપની કરૂણા વર્તે છે, પ્રભુ! અકષાય કરૂણા. તે અમારા પ્રત્યે એમને કરૂણા અને વાત્સલ્ય છે એમ અમે કહીએ છીએ. ઓહોહો..! ..ભાઈ! આમાં ભક્તિને સમજવી પડશે.

'ગિમ્મલગુણરયણિહિ ણાહ'. એક છેલ્લું પદ છે. શું કહે છે? હે નાથ! આપની ભગવાન પરમાત્માની દશા નિર્મળ ગુણ. ગુણ તો બધાના નિર્મળ જ હોય. દરેક આત્માના, પાણ જેની દશા નિર્મળ થઈ તેને નિર્મળ ગુણના ધારણ કરનારા એમ કહેવામાં આવ્યું છે. સમજાણું કાંઈ? 'ગિમ્મલગુણરયણ' દેખો! એને રતન કીધા, ધૂળને નહિ. આહાહા..! પ્રભુ! ત્રણ લોકના નાથ એટલે આપના જ્ઞાનમાં ત્રણ લોક અને ત્રણ કાળ ઝળહળી ઉઠ્યા-જણાય છે. એટલે આપ નિર્મળ ગુણના રતનના ધરનાર છો. ગુણ શબ્દે અહીં પર્યાય છે, હોં! પર્યાય એટલે અવસ્થા. અવસ્થા એટલે દશા. ગુણ તો નિગોદના જીવમાં પાણ અનંતા નિર્મળ છે, સિદ્ધના પાણ અનંતા છે. પાણ પર્યાયમાં પ્રગટ થયેલા એ પરમાત્માને હોય છે. એટલે કહે છે કે 'ગિમ્મલગુણરયણ' ગુણના રતનની નિધિ, ખાણ છો, ખજાનો છો. અનંત અનંત કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન અનંત

પ્રગટ થયા છે, એવા અનંત કાળ નવા નવા પ્રગટ થયા જ કરશે. એ વળી શું કહ્યું?
 જે સર્વજ્ઞપદ હોય છે ને? કેવળજ્ઞાન તે પર્યાય છે. એ ગુણ નથી. ગુણ ત્રિકાળ હોય.
 જે એક સમયની પર્યાય પ્રગટી એ વ્યય થઈને બીજે સમયે નવી પ્રગટે. કેવળજ્ઞાન પણ
 એક સમય જ રહે, બે સમય રહે નહિ. એ નહિ, પણ એવું. ઈ શું? પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ
 ને કેવળ અને આનંદ એવો ને એવો બીજે સમયે (પ્રગટે), એ નહિ. એવી ગુણના રતનની
 નિધિ, હે નાથ! એમ કરીને શબ્દ વાપર્યો છે. નાથ એટલે? અમને મળેલા ભાવને રક્ષણહાર,
 અણમળેલાને આપ મેળવનાર (છો). નિમિત્ત તરીકે. એને અહીંયાં નાથ કહેવામાં આવે છે.
 એમ કરીને પહેલા શ્લોકમાં ભક્તિ સમજણપૂર્વક ભક્તિના જ્ઞાનના ભાનમાં આ ભક્તિ
 કરી છે. કલાક થઈ ગયો. (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

ચૈત્ર વદ-૯, મંગળવાર, તા. ૫-૫-૧૯૬૪
શ્રી ઋષભસ્તોત્ર, ગાથા-૨, પ્રવચન-૭૮૨

પદ્મનંદી આચાર્ય એક મહામુનિ વનવાસી સંત થયા. એણે જંગલમાં ભગવાનની વર્તમાનમાં ગેરલાજરી હોવા છતાં લક્ષમાં પરમાત્મા જાણે સમવસરણમાં બિરાજતા હોય (એ રીતે ભક્તિ કરી છે). સમવસરણ એટલે આત્માની પૂર્ણ શાંતિ અને પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ થતાં પૂર્વના તીર્થંકરપણાના પુણ્યને લઈને ઈન્દ્રો આવીને એક ધર્મસભા રચે છે. ધર્મસભા. એ સભામાં એ બિરાજમાન હોય છે. વર્તમાન મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં પણ એ રીતે પરમાત્મા બિરાજમાન છે.

એવા સમવસરણ સ્થિત. જોકે ઋષભદેવ ભગવાન વર્તમાનમાં તો સિદ્ધપદમાં છે. આ તીર્થંકરદેવ દેહ રહિત થઈને પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ, અશરીરી આનંદના અનુભવરૂપ સિદ્ધદશામાં છે. છતાં જાણે ભગવાન મારા સમીપમાં હોય એમ શિષ્ય-ભક્ત એની સ્તુતિ કરે છે. મારા સમીપમાં જાણે ભગવાન હોય એમ સ્તુતિ કરે છે. સમવસરણમાં રહ્યાની સ્તુતિ છે આમાં, સિદ્ધની નથી. શું કીધું? તીર્થંકર ભગવાન અનંત થયા એવા એક અને એક એવા અનંત. અહીંયાં પહેલાં તીર્થંકરને ઉદ્દેશીને સ્તવન છે. પણ એના પ્રમાણમાં બધા તીર્થંકરો પૂર્ણ પવિત્રતા અને પૂર્ણ પુણ્યવાળા છે એની સ્તુતિ ભેગી આવી જાય છે. પણ અહીં ખાસ એક ઋષભદેવ આ ચોવીસીમાં પહેલા તીર્થંકર આદ્ય હતા એને ઉદ્દેશીને આ બધું લખાણ જન્મથી તે મોક્ષ સુધીનું વર્ણવ્યું છે. અથવા પૂર્વ ભવમાંથી આવ્યા ત્યારથી એ બધું વર્ણવ્યું છે. એમાં પહેલો શ્લોક આપણે કાલે આવી ગયો.

જૂઓ! જ્ઞાનીને પણ આત્મા આનંદ અને શુદ્ધનું ભાન હોવા છતાં, ભક્તને ભગવાનની ભક્તિનો ભાવ આવ્યા વિના રહેતો નથી. છે ઈ ભાવ શુભ-પુણ્ય. પણ એ ભાવ પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ આત્માની ન હોય ત્યાં સુધી પૂર્ણાનંદને પ્રાપ્ત પરમેશ્વરના સ્મરણ ને જાપ, ધ્યાન એને હોય છે. એટલે અહીંયાં પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ અનાકુળ શાંતરસ જેને પૂર્ણ પરિણામી ગયો છે અને પૂર્વના પુણ્યને લઈને જેને ધર્મસભા-સમવસરણ આદિ છે એનું લક્ષ કરીને અહીંયા આચાર્ય સ્તુતિ કરવા માગે છે. એક શ્લોક તો કાલે થયો હતો.

હે નાથ! આપ નાભિરાજના પુત્ર (છો), એમ કરીને ઓળખાવ્યું. ત્રણ લોકમાં એક દીવો, કેવળજ્ઞાન રૂપી દીવાથી ત્રણ કાળ ત્રણ લોકને આપ જાણો છો. એમ કરીને એમની જ્ઞાનની સંપદાની પ્રતીતિ બતાવી. ભગવાનનું જ્ઞાન એક સમયમાં ત્રણ કાળ ત્રણ લોકને જાણે. એવા આત્માના જ્ઞાનની એક સમયની દશા એવું જેનું સામર્થ્ય છે, એવી જેને પ્રતીત થઈ છે એ આ ભગવાનની સ્તુતિ કરે છે. એની હજી ખબર ન મળે કે .. કેવળજ્ઞાન શું? ત્રણ કાળ ત્રણ લોકને જાણે શું? નવ તત્ત્વમાં મોક્ષતત્ત્વની શ્રદ્ધા પહેલી આવે છે. એ મોક્ષ એટલે શું?

કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત થયેલા આત્માને મોક્ષતત્ત્વ કહેવામાં આવે છે. એવી જેને મોક્ષતત્ત્વની શ્રદ્ધા છે અને મોક્ષતત્ત્વના ભાવનામાં ઉચ્ચો છે. પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિની સાવધાનીમાં આવ્યો છે. એને આવા ભગવાનની સ્તુતિના ભાવ પુણ્યનો આવ્યા વિના રહેતો નથી. ..ભાઈ! સ્તુતિ.. બધું કહેશે અહીંયાં.

હવે અહીંયાં જરી બીજો શ્લોક. ભગવાન જ્યારે સમવસરણ-ધર્મસભામાં બિરાજમાન હતા એને લક્ષીને આ સ્તવન ઉપાડ્યું છે.

સયલસુરાસુરમણિમહા, -કિરણકલ્બુરિયપાયપીઠ તુમં |

ધણ્ણા પેચ્છંતિ થુણંતિ, જવંતિ જ્ઞાયંતિ જિણ્ણાહા||૨||

શું કહે છે? હે નાથ! નાથની વ્યાખ્યા કાલે થોડી કરી હતી. નાથ એને કહીએ, કાલે નાથ આવ્યું હતું ને? ભાઈ! પહેલામાં છેલ્લો શબ્દ આવ્યો હતો. છેલ્લો. હે નાથ! નાથ એટલે? કે જેને કેવળજ્ઞાન પૂર્ણાનંદની દશા પ્રાપ્ત છે, એમની જેણે પ્રતીત અને ભાન અંતરમાં કર્યું છે, એને જે મળેલી ધર્મદશા એના રક્ષક નિમિત્ત તરીકે કહેવાય છે અને અણમળેલી ચારિત્ર અને કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત થવામાં એ નિમિત્ત છે. માટે અણમળેલાને મેળવવામાં એ કારણ છે. એમ ગણીને ભગવાનને નાથ કહેવામાં આવે છે. નાથની વ્યાખ્યા-યોગક્ષેમના કરનાર, તેને નાથ કહેવામાં આવે છે. પત્નીનો પતિ નાથ કહેવાય છે એનું કારણ, એની પાસે મળેલી ચીજનું રક્ષણ કરવામાં નિમિત્ત અને જે માગે, અણમળેલીને મેળવવામાં નિમિત્ત (છે) માટે તે પત્નીનો પતિ નાથ કહેવામાં આવે છે. સમજાય છે કાંઈ?

એમ સર્વજ્ઞ પરમાત્મા ત્રિલોકનાથ વીતરાગ નિર્દોષદશા પ્રાપ્ત, પૂર્ણ.. એક વાર તો એમ કહ્યું હતું, એક સ્તુતિ આવે છે ને? ભાઈ! એક પરમાણુના અનંતમા ભાગનો પણ દોષ પ્રભુ તમારી પાસે નથી. હમણાં આવ્યો હતો ને કરણાનુયોગનો ગ્રંથ? નવમો કે કેવો આવ્યો હતો? જયઘવલ, ઘવલ. એક પરમાણુ છે ને? પરમાણુ-પોઈટ. આ રજકણ. એ રજકણમાં કર્મ થવાની લાયકાતવાળો એક રજકણ લીધો છે. કે જે પરમાણુમાં કર્મ વિકાર થવાની લાયકાત (છે). એ વિકાર જે પરમાણુમાં હોય છે,.. ઝીણી વાત છે. ધ્યાન રાખજો! આ તો સર્વજ્ઞ શું છે અને સર્વજ્ઞની નિર્દોષ દશા શું છે? (તે વાત છે).

આત્મા જેટલા પ્રમાણમાં શુભ અને અશુભભાવ કરે તેટલા પ્રમાણમાં ત્યાં કર્મના રજકણમાં ફોટો પડે. કર્મના રજકણમાં એવી વિકારી અવસ્થા પોતાના પરમાણુને કારણે થાય. સમજાય છે આમાં કાંઈ? અહીંયાં જેટલા પ્રમાણમાં શુભ અને અશુભભાવ જીવ કરે એટલા પ્રમાણમાં સામે કર્મના રજકણો પોતાને કારણે વિકારપણે થઈને કર્મરૂપે થાય. સમજાય છે આમાં? આ શરીરનો જેમ ફોટો પડે છે કે નહિ? શરીરનો. આ શરીર છે અને સામે ફોટો પડે છે. એ ફોટાના રજકણો આ શરીરમાંથી નથી આવતા. શું કીધું? આમ બેઠો હોય અને ફોટો પડે છે અહીં. એ અહીંના રજકણો એ આકાર રૂપે પરિણમે છે. ત્યાંથી નથી આવતા. ત્યાંથી

જો આવે તો હજાર, લાખ, બે લાખ કોઈ પાડે તો ત્યાંના રજકણો અહીં આવે તો શરીર સૂકાઈ જાય. વાત સમજાય છે આમાં કાંઈ? સામાનો અહીં આકાર પડે, ન્યાંથી રજકણો નથી આવતા. અહીંના રજકણોમાં તે પ્રકારની આકૃતિ થવાની લાયકાતવાળા ફોટાપણે પરિણમે છે.

એમ આત્મા જેટલા પ્રમાણમાં શુભ અને અશુભભાવ, પુણ્ય અને પાપના કરે તેટલા જ પ્રમાણમાં રજકણોમાં રજકણોમાં ફોટો રજકણને કારણે રજકણમાં થાય છે. સમજાણું કાંઈ? ઈ એક એક રજકણમાં એવી વિકાર થવાની લાયકાત હોય છે કે જેના વિકારના અંશોને શાસ્ત્રકાર અનંતા અનંતા કહે છે. આહા..! એક રજકણનો અંતર વિકારનો ભાવ અનંતગુણો છે. એના અનંતમો ભાગ પણ હે નાથ! આપનામાં દોષ રહ્યો નથી. સમજાય છે? પરમાત્માને ઓળખીને ભક્તિ, સ્તુતિ કરે. સમજ્યા વિના સ્તુતિ કરે એનું કાંઈ ફળ છે નહિ. સાધારણ રાગ થાય. આ તો આત્મભાન કરીને (સ્તુતિ કરે છે).

હે નાથ! અમારામાં તો અનાદિ કાળના અનંત અનંત દોષ હતા. એનું અમે દોષરહિત અમારું આનંદસ્વરૂપ છે એનું અમે ભાન કર્યું એટલી તો અમારી નિર્મળ દશા થઈ. પણ આપને પૂર્ણ નિર્મળ દશા એક સમયમાં ઝળહળ જ્યોતિ ચૈતન્ય ત્રણ કાળ ત્રણ લોકને જાણવાનું જ્ઞાન, દેખવાનું દર્શન, સ્વરૂપના આચરણનું ચારિત્ર અને બધા ગુણોની નિર્મળ દશાને રચવાનું વીર્ય-આત્મબળ, તેવું આપને હે નાથ! પૂર્ણ રીતે પ્રગટ્યું છે. આપનામાં એક રજકણનો જે વિકારી અનંતગુણો ભાવ.. શાસ્ત્રભાષા એને અવિભાગ પ્રતિચ્છેદ કહે છે, એનો એક ભાગ પણ પ્રભુ આપનામાં દોષ રહ્યો નથી. અનંતા અનંતા ગુણોની ખીલવટ, જેમ કમળ ખીલી જાય એમ આત્માની શક્તિઓ જે હતી (એની) અનંત આત્માની દશા ખીલી ગઈ છે. હે નાથ! હવે વંદન કરનારા કેવા છે અને આપ ક્યા સ્થાનમાં છો, એ વાત વર્ણવે છે. શું કીધું?

અર્થ :- ‘સમસ્ત સુર-અસુરોકે ચિત્ર-વિચિત્ર મણિયોંસે યુક્ત...’ મહાન દેવો, જેના દેવના નેતા એ પણ પરમાત્માની ભક્તિ કરે છે. સમ્યજ્ઞિ જીવો ધર્માત્મા આત્મભાન લઈને સ્વર્ગમાં ગયા છે. અધૂરું રહ્યું છે તેથી સ્વર્ગમાં જવું પડ્યું છે. આત્માનું જ્ઞાન કરેલું. શુદ્ધ ચિદાનંદમૂર્તિ આત્મા આનંદકંદ છે એવું ભાન થયેલું. પણ રાગ સર્વથા ટળ્યો નહોતો એટલે રાગનું એને પુણ્ય બંધાઈ ગયું. એ પુણ્યને લઈને એને સ્વર્ગ મળ્યું. એ સ્વર્ગના દેવો...

એક જણો ભાઈ! પ્રશ્ન કરતો હતો. (સંવત) ૧૯૯૨માં. કહ્યું હતું ને એક જણાએ? કે આ બધા તમે વાત કરો છો કે આવા પુણ્ય કરે તો સ્વર્ગમાં ઈન્દ્રાણી મળે. અહીંયા પાળે બ્રહ્મચર્ય અને ન્યાં મળે ઈન્દ્રાણી. એક પંડિત ભાઈ! વાત કરતો હતો. ખબર છે. ૧૯૯૨માં પ્રશ્ન કર્યો. ખબર ન મળે. શાસ્ત્ર શું કહે છે? એનું તત્ત્વ શું છે? અહીં પાળે બ્રહ્મચર્ય, અહીં પાળે આનંદમૂર્તિની દૃષ્ટિ, જ્ઞાન અને ન્યાં જાય તો ઈન્દ્રાણી મળે. આ કેવા શાસ્ત્રના કથન? મેળ ખાતા નથી. મનસુખભાઈ! ભણેલા પણ મોટા ભીંત ભૂલે છે.

તે દિ' એટલું એને કહ્યું, ૧૯૯૨માં, જો ભાઈ! આ આત્મા અનંત અનંત પવિત્રનું ધામ (છે). એનું અંતરમાં ભાન થયું, પવિત્ર છું. સમ્યક્ થયું-સમ્યક્દર્શન થયું અને સ્વરૂપનું આચરણ પણ અંશે પ્રગટ્યું. પણ પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ ન થઈ ત્યારે એને રાગભાગ તો રહે છે. ભક્તિનો, પૂજાનો, દયાનો, દાનનો એવો ભાવ રહે છે. એ ભાવમાં એ શું બાંધે? એ ભાવમાં ગદેડાપણું બાંધે કે એ ભાવમાં સ્વર્ગપણું બાંધે? સમજાય છે કાંઈ? જ્યાં સો કળશી અનાજ થાય ત્યાં સો ભરોટા ખડ થાય, થાય ને થાય. હજી અનાજ ન થાય અને એકલું ખડ થાય એવું છપ્પનિયામાં બન્યું હતું. છપ્પનો દુકાળ હતો. પાંચ-સાત ઈંચ વરસાદ આવ્યો હતો. તે દિ' દસ વર્ષની ઉંમર હતી. ખ્યાલ છે બધો છપ્પનિયાનો. દસ વર્ષની ઉંમર હતી. પાંચ-સાત ઈંચ (વરસાદ પડ્યો) એટલે બાટા થયા હતા, બાટા. બાટા સમજાય છે? અમારી કાઠિયાવાડી ભાષા છે ત્યાંની. બાટા એટલે આટલા આટલા કાચા થોર થયા હતા. કાચા થોર, કાચા થોર થયા હતા. પણ કણહલા દાણા નહોતા આવ્યા. દાણા આવે ને ખડ ન હોય પણ ખડ હોય અને દાણા ન હોય એ તો બને છે.

એમ અજ્ઞાની અનાદિના આત્માનું જેને ભાન નથી એ તો રાગની મંદતાથી મિથ્યાદષ્ટિ પુણ્ય તો બાંધે. પણ જ્ઞાનીને, પેલાને એકલું ખડ (પાકે), અને ધર્મીને આત્માના શ્રદ્ધા-જ્ઞાનના જોરમાં નબળાઈને લઈને પૂર્ણ આનંદની પ્રાપ્તિ થઈ નથી તેથી રાગનો ભાગ વ્રતનો, દયાનો, દાનનો, પૂજાનો આવ્યા વિના રહેતો નથી. એવા રાગમાં એને પુણ્ય એવું બંધાઈ જાય છે કે એના ફળ તરીકે સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ થાય છે. એ ખડ છે. એ કીધું ને? રાગ, રાગ રહ્યો એમ કીધું ને. ચારિત્ર શબ્દ ક્યાં (કહ્યો)? રાગ રહ્યો એમ કીધું ને? રાગ બાકી રહે. રાગ બાકી ન રહે તો પૂર્ણ કેવળજ્ઞાન થઈ જાય. તો તો વીતરાગ થઈ જાય, નિર્દોષ થઈ જાય.

એટલે આત્માના ભાનવાળા જીવો પણ... સમ્યક્દષ્ટિ આત્માના આનંદનો અનુભવ થયો. હું આનંદમૂર્તિ છું, અનાકૂળ શાંતરસ છું. એવી સમ્યક્દર્શનમાં પ્રતીતિ અને આનંદનો અનુભવ થયો. છતાં પૂર્ણાનંદનો અનુભવ નથી તેથી તેને શુભરાગ પુણ્યનો થયા વિના રહેતો નથી. ત્યારે હવે એ પુણ્યમાં શું બાંધે? કીધું. એણે પ્રશ્ન કર્યો કે આ શાસ્ત્રના (કથનનો) મેળ ખાતો નથી.

બાપા! ધર્મ નામ આત્મા, એનું સ્વરૂપ, એનું ચરણ નામ ચરવું-એ ચર્ચા જો પૂર્ણ થઈ જાય તો તો કેવળજ્ઞાન હોય. પણ બ્રહ્મ નામ આત્માના સ્વરૂપમાં જેની દષ્ટિ થઈને લીનતા ઓછી રહી, લીનતા ઓછી રહી ત્યાં રાગભાગ આવ્યા વિના રહેતો નથી. એ રાગમાં એને પુણ્ય બંધાય, એ પુણ્યમાં ક્યાં જાય? એ પુણ્યમાં સ્વર્ગમાં જ જાય. લોકોને પ્રતીત ન મળે, શું ફળ, શું કારણ? એવા પુણ્યમાં સ્વર્ગમાં જાય. સ્વર્ગમાં જતા છતાં તેના ફળ અને તેના કારણ એવા ભાવનો એને શ્રદ્ધામાં આદર હોતો નથી. આહાહા..! ભારે વાત! સમજાણું

કાંઈ?

ધર્મી જીવને, સારા ખેડુને ખડ માટે ખેદ ન હોય. શું કીધું? સારા ખેડુને કીધું, હોં! સાધારણ ... તો એકલા ખડ કરે. સારા ખેડુને એકલા ખડ માટે ખેડ ન હોય. એ અનાજ માટે ખેડ વાવતા એમાં ખડ થઈ જાય.

એમ ધર્મી જીવને આત્મા શુદ્ધ ચિદાનંદની રુચિ ને દષ્ટિનું ભાન થયું છે કે રાગ અને પુણ્ય વિનાની મારી ચીજ, એનો અનુભવ થયો છે. એ અનુભવીને આત્માના અનુભવના ઝરણા અને શાંતિની જ ભાવના હોય. છતાં એમાં ભક્તિ, પૂજા, દાન, દયા, વ્રતાદિનો વિકલ્પ આવે એનું એને પુણ્ય બંધાય છે. એ પુણ્યના ફળમાં સ્વર્ગમાં જ જાય. છતાં સ્વર્ગમાં ઈન્દ્રાણી આદિ હોય છતાં ધર્મીની દષ્ટિમાં એના કારણરૂપ પુણ્યભાવનો પણ આદર નથી અને એના ફળનો પણ ત્યાં આદર નથી. આહાહા..! પણ એ વાત ક્યાં કોને ગુંજે નાખવી? કોના કાળજે કે આ શું છે? એ નવ તત્ત્વમાં એક એક તત્ત્વ સ્વતંત્રના ફળ અને કારણને સમજ્યા વિના એને સાચું સમ્યજ્ઞાન થાય નહિ.

અહીં આચાર્ય કહે છે કે હે નાથ! આપ જ્યારે સિંહાસનમાં કેવળજ્ઞાનપણે સૂર્યપણે બિરાજતા હતા, ત્યારે ઈન્દ્રો.. કેવા? કે સુર અને અસુર દેવો સ્વર્ગના, મોટા શકેન્દ્ર ઈન્દ્રો આદિ. અસુર-નીચે નાગના ઈન્દ્રો છે. ‘ચિત્ર-વિચિત્ર મણિયોંસે યુક્ત...’ જેના મુગટમાં મણિરત્ન જડેલા હોય છે. જેના શરીરના ચાંદણા હજારો સૂર્ય જેવા હોય છે. અંદર આત્માનું ભાન હોય છે પણ બાહ્યમાં પૂર્વના પુણ્યને લઈને શરીરનો પ્રકાશ મહા મણિરત્ન જેના મુગટમાં, એવા આપને જ્યારે પ્રભુ નમે છે,.. એમ કહીને (કહે છે), અમે તો મનુષ્ય છીએ, સાધારણ તો નમે પણ આવા ઈન્દ્રો પણ આપને નમે છે. એટલે? એવા ઈન્દ્રોને પણ આવા પુણ્યના ફળમાં હોવા છતાં, પ્રભુ! આપના કેવળજ્ઞાન ઉપર એને બહુમાન છે. આહાહા..!

એ પુણ્ય અને પુણ્યના ફળમાં ત્યાં પડ્યા છતાં આદર કેવળીનો કરવા આવે છે. સ્વર્ગમાંથી ઉતરીને ત્યાગીઓનો આદર કરે છે એનો અર્થ શું? ત્યાગી એટલે સમ્યજ્ઞાનના ભાન સહિત. જેને આત્માનો અંદર સમ્યક્ અનુભવ થયો અને રાગ ઘટાડીને જેને ચારિત્ર થયું એવા કાળા શરીર હોય, બાવળ હેઠે બેઠા હોય, ઈન્દ્રો આવીને નમે. શું ખામી છે એની પાસે? શું કરવા નમે છે? એની દષ્ટિમાં આત્મા તરવરે છે ઈન્દ્રોને. આ શુદ્ધ ચિદાનંદ છે, એની આ મુનિને બહુ જ આનંદની પ્રાપ્તિ થઈ છે અને રાગ તેને ઘણો ઘટી ગયો છે. અમારા રાગ અને રાગના ફળ તરીકે સામગ્રી ભલે એની પાસે દેખાય નહિ અને અમારી પાસે છે પણ અમારા કરતાં એને આત્માના આનંદની સંપદા વધારે પ્રગટ થઈ છે. એવા આનંદની સંપદાના કારણે ત્યાં આવીને નમી જાય છે. આ ત્યાગ તે ત્યાગ. અમારે રાગરહિત થવું છે અને રાગરહિત થઈને બેઠા એનું એ બહુમાન ને વિનય ને સત્કાર કરે છે. સમજાય છે કાંઈ?

અહીં કહે છે કે ઈન્દ્રો પણ આવીને.. ચિત્ર-વિચિત્ર મણિઓ... અત્યારે પુણ્ય ઓછા,

એને પુણ્ય બતાવવા શી રીતે? એ ઈન્દ્રો સ્વર્ગમાં છે. એના શરીરના ચાંદણા તો મહા હજારો સૂર્ય કરતાં પ્રકાશવાળા હોય. એના મુગટમાં મણિરત્ન, ભગવાન પાસે આવીને નમી પડે છે, નમી પડે છે. ગલુડિયું જેમ ટૂંટિયે એની મા પાસે જાય અને નમે છે. એમ ઈન્દ્રો આવીને ભગવાન પાસે આવીને નમી જાય છે. એટલો વિનય! આટલા પુણ્યના ફળવાળા, છતાં.. કહે છે, એવા મુગટ, એના કિરણો. મુગટના કિરણ નિકળે ને? પેલા રતનના.

‘કુર્વરિત ચિત્ર-વિચિત્ર હૈ સિંહાસન...’ ભગવાન સિંહાસન ઉપર બિરાજતા ન હોય. સિંહાસનથી ચાર તસુ ઊંચા હોય છે. બધી વાત અત્યારે સિદ્ધ કરવા ન જવાય. પૂર્ણાનંદને પ્રાપ્ત થયેલા પરમાત્મદેશને સિંહાસન હોય છે. પણ સિંહાસનથી ચાર તસુ ઊંચો એનો દેહ રહે છે. ચાર તસુ દેહ ઊંચો રહે. અને સર્વથા કર્મરહિત થાય ત્યારે ઊર્ધ્વલોકમાં પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ સિદ્ધપદમાં ઊર્ધ્વલોકમાં બિરાજે છે. અહીં કહે છે, હે નાથ! સિંહાસન સિદ્ધ કરે છે. સિંહાસન નીચે છે, એના ઉપર આપ બિરાજમાન (છો). ચાર તસુ ઊંચે આપ બિરાજમાન છો. વર્તમાન ભગવાન બિરાજમાન મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં છે. એ રીતે ઋષભદેવ ભગવાન હતા.

‘ઐસે હે જિનનાથ!’ આપના સિંહાસનમાં એ જ્યારે વંદન કરતા ને, ત્યારે એના મુગટના રત્નોનું ચિત્ર-વિચિત્રપણું સિંહાસનની સફેદ ને સ્વચ્છતામાં ઝળકતું. એમાં ઝળકતું. એવા આપને, ‘જો મનુષ્ય, આપકો દેખતે હૈં,...’ આવા પરમાત્માના સ્વરૂપને જે દેખે છે એ અંતર દષ્ટિથી દેખે અને બહારથી દેખે છે. અંતર દષ્ટિથી ભગવાન વીતરાગ સ્વરૂપ પોતાનું દેખે છે. બાહ્યદષ્ટિથી આવા વીતરાગ છે એવા શુભભાવથી ભગવાનને દેખે છે. આહા..! કેટલાક કહે છે, એ શુભભાવને તમે ધર્મ કહો ને. અરે.. ભગવાન! વ્યવહારધર્મ કહેવાય, પ્રભુ! શું થાય? જગત લૂંટાણમાં પડી ગયું છે.

આમ શુદ્ધ ચિદાનંદની મૂર્તિ પ્રભુ છે ને. એની જેટલી દષ્ટિ અને સ્થિરતાની નિર્મળતા પ્રગટ થઈ એટલો ધર્મ. બાકી આવો ભાવ આવે (એને) વ્યવહારધર્મ કહેવાય. વ્યવહારધર્મ કહો, પુણ્ય કહો, મંદ રાગ કહો કે વિકાર મંદ કહો, એને પુણ્યઆસ્રવ કહો. સમજાય છે? પણ એને કોઈ એમ કહે કે એ પુણ્યઆસ્રવ કરતાં કરતાં કલ્યાણ થશે, એ વસ્તુમાં માલ નથી. રાગ કરતાં કરતાં અરાગી દશા અને આત્માનું ભાન થાય (એમ વસ્તુમાં નથી). કેમ? કે રાગ છે તે બહિર્મુખ વૃત્તિ છે. ભગવાન આત્મા અંતર્મુખ અનંત ગુણનો કંદ છે. એ અનંત ગુણના કંદ ઉપર ઢળતાં બહિર્મુખના રાગની રુચિ છૂટ્યા વિના અંતર્મુખ જઈ શકાતું નથી. ચીમનભાઈ! સમજાય છે કાંઈ?

આ ભક્તિનો વિષય ચાલે છે. ભક્તિ પણ મોંઘી. બાપુ! યથાર્થ ભક્તિ આને કહેવામાં આવે છે. સમજ્યા વિનાના ભક્તિ કરે એને ભક્તિ વ્યવહાર પણ સાચો કહેતા નથી. જેને આ ઉછળે છે, ત્રણ લોકના નાથ પરમાત્મા.. ‘હરતા ફરતા પ્રગટ પ્રભુ દેખું.’ જ્ઞાનીનું મન સર્વજ્ઞના પદ ઉપર વારંવાર જાય છે. સર્વજ્ઞપદ ઉપર વારંવાર જાય છે. સર્વજ્ઞપદ ઉપર વારંવાર

જાય છે. તેથી સર્વજ્ઞ પરમાત્મા પ્રત્યે વારંવાર એને ભક્તિ ઉછળે છે. પણ એ ભાવનું ક્ષણ પુણ્ય છે. એ પુણ્યવંત પણ આવીને પરમાત્માને વંદન કરે છે.

પ્રભુ! ‘આપકો દેખતે હૈં, આપકી સ્તુતિ કરતે હૈં...’ દેખે છે આંખથી-અંતર અને બાહ્ય. સ્તુતિ કરે છે વાણીથી. સ્તવન, સ્તવન, સ્તવન, સ્તવન. સમંતભદ્રાચાર્ય પણ મહાન સ્તુતિકાર થઈ ગયા. એમણે પણ ભગવાનની સ્તુતિમાં રેલમછેલ વર્ણવી છે. જેને ઈતિહાસકાર કહે છે કે ભવિષ્યમાં તીર્થંકર થવાના છે. એમ કોઈ કથામાં આવે છે. સમંતભદ્ર એક આચાર્ય થયા છે. એ પણ આમ ભગવાનની સ્તુતિમાં રેલમછેલા.. જાણે બાપ પાસે પુત્ર બેઠો હોય, એમ સર્વજ્ઞપિતા એનો સમકિતી પુત્ર છે, લઘુનંદન છે. સમ્યજ્ઞિ આત્માની શ્રદ્ધા, રાગ અને દેહની ક્રિયાથી પાર છું, મારું સ્વરૂપ અખંડાનંદ શુદ્ધ છે, એવું જ્યાં અંતર ભાન થયું, ભગવાન કહે છે કે લઘુનંદન (છે). એ તીર્થંકર જિનેશ્વરનો નાનો પુત્ર થયો. મોટો પુત્ર સાધુ. સમજાય છે? આત્માના આનંદના રમતો હોય, ખુબ આનંદમાં (હોય). એટલા અતીન્દ્રિય આનંદના રેલમછેલ (હોય). અને કોઈ વખતે જરી વિકલ્પ ઉઠે અહિંસા, સત્ય મહાવ્રતનો. એવા આનંદના ઉગ્રપણે ઝુલનારા એ પરમાત્માના મોટા પુત્ર છે. નિમિત્તથી અહીં તો ભક્તિ છે ને.

લઘુનંદન. લઘુ નામ નાના નંદન છે. પરમાત્મા પૂર્ણાનંદને પામ્યા, વીતરાગ. એના સમકિતી નાના પુત્ર છે. એ હળવે હળવે મોટા થઈને પોતે ભગવાન થઈ જવાના. એ અહીં સ્તુતિ કરે છે. મુનિ સ્તુતિ કરે છે પણ લીધી છે ઈન્દ્રની. હે નાથ! બધી આસ્થા કરાવે છે ભેગી, હોં! આવા ભગવાન હોય, એને સિંહાસન હોય છે. એને ઈન્દ્રો આવીને નમે છે. આ બધું છે, હોં! હંબગ નથી. આ બધી આસ્થા પણ કરાવે અને એમાં ભક્તિનો ભાવ કેવો હોય એ પણ જણાવે છે.

કહે છે, હે નાથ! આપની જે સ્તુતિ કરે છે તથા આપનો જપ (કરે છે). ભગવાન.. ભગવાન.. ભગવાન સર્વજ્ઞ પરમાત્મા ત્રિલોકનાથ, એવો જપ કરે છે. અને ધ્યાન કરે છે. છેલ્લું એ લીધું. આપ સર્વજ્ઞ પૂર્ણાનંદ પરમાત્મા, એનું જે અંતરમાં ધ્યાન કરે છે તે મનુષ્યને ધન્ય છે. એમ પાઠમાં લીધું છે. પાઠમાં છે, ભાઈ! ‘ઘણ્ણા’ ‘ઘણ્ણા’. બીજી લીટીમાં પહેલો શબ્દ. ધીર ધન્ય! મુનિ કહે છે કે એને અમે ધન્ય કહીએ છીએ. આહાહા..! જુઓ! વ્યવહારને ધન્ય કીધો. વ્યવહારે વ્યવહાર તે આદરણીય વ્યવહારથી કહેવાય છે. પરમાર્થે તે વ્યવહાર જાણવા જેવો છે. આહા..!

હે નાથ! પૂર્ણાનંદને પ્રાપ્ત પ્રભુ, એક સમયમાં જેને જ્ઞાનની સામર્થ્ય દશા પૂર્ણ થઈ ગઈ એવા કેવળી પ્રભુ, આપને વંદે, આપને દેખે, આપની સ્તુતિ કરે, આપનો જપ કરે, આપનું ધ્યાન કરે, ધન્ય છે એ મનુષ્ય! એટલે કે એને આત્માનું જ્ઞાન અને ધ્યાન થયું હોય અને આ પ્રકારે કરે એટલે એ વિકલ્પના ભાવમાં અલ્પ કાળમાં નિર્વિકલ્પ થઈને પરમાનંદને પ્રાપ્ત થશે. રાગ છે આ, પણ રાગના બે પ્રકાર છે. એક સવારની સંધ્યાની રાતડ (છે). સંધ્યા,

સંધ્યા નથી થાતી? આ રાતડ થાય છે ને સવારમાં? એક સૂર્યોદયની રાતડ અને એક સાંજની રાતડ. સાંજની સંધ્યા અને સવારની સંધ્યા. કહેવાય બેય સંધ્યા, કહેવાય બેય રાતડ. રાતડ થાય છે ને? લાલ .. જેવી. પણ એક લાલ .. જેવી જે સાંજે છે તેની પાછળ અંધારુ છે. અને સવારની લાલની રાતડ પાછળ સૂર્ય છે. સમજાણું કાંઈ? એમ.. આ તો દાખલો થયો.

એમ, જેને સ્ત્રી, કુટુંબ, પરિવાર, પૈસા, આ ધૂળ માટી, આબરૂ કીર્તિનો પ્રેમ તે રાગ, આત્માના ભાન વિનાનો રાગ એ સાંજની સંધ્યા જેવો છે. નમો નમા: પાછળ થઈ જવાનું છે. સમજાણું કાંઈ? પૈસાના પ્રેમ, બાયડીના પ્રેમ, ભોગના પ્રેમ, આબરૂના પ્રેમ, કીર્તિના પ્રેમ, ધૂળ-શરીર, માંસના હાડકાનો પ્રેમ, એ પ્રેમ અશુભરાગ છે. એની પાછળ ચૈતન્યનું ભાન નથી. એટલે ઘબો નમા: એનું જ્ઞાન અવરાઈ જઈને ચાર ગતિમાં રખડશે. પણ જેને દેવ-ગુરુ અને શાસ્ત્રનો પ્રેમ છે, છે તો રાતડે, છે તો રાગ, પણ દૃષ્ટિમાં એ રાગ અશુભથી બચવા માટે આવેલો છે. અને દૃષ્ટિમાં એને છોડીને મારે ઠરવું છે, એવી દૃષ્ટિ જ્ઞાનીની છે. માટે રાગ ભક્તિનો આવ્યા છતાં, એ રાગની પાછળ દૃષ્ટિ છે હેયની. એથી એ રાગ છૂટીને કેવળજ્ઞાનનો સૂર્ય પ્રગટ થશે. એ સવારની સંધ્યાનું ફળ (છે). સમજાય છે કાંઈ?

આ બધા દાખલા આપ્યા છે શાસ્ત્રમાં, હોં! ઘરના નથી. સાચા ઘરના. આ તો અનુભવ પ્રકાશમાં દાખલો આપેલો છે. એ હેતુ આ છે. દીપચંદ્રજી અનુભવી થઈ ગયા છે. એમણે આ દૃષ્ટાંત આપ્યો છે. ભાઈ! ભગવાનને જેણે અંતરમાં ઓળખ્યા એને ભગવાનની ભક્તિ આવે. એનો રાગ સ્વભાવની દૃષ્ટિમાં હેય વર્તે છે. એ પછી સ્થિરતા થઈને કેવળજ્ઞાનનો સૂર્ય પ્રગટ થશે. પણ અજ્ઞાનીનો એકલો રાગ, જેને ભાન નથી આત્મા શું છે અને એકલો બાયડી, છોકરા, કુટુંબ, રાજપાટ, ભોગ, વિષય અને પૈસા... મનસુખભાઈ! એ ધૂળધમાલાના રાગ આત્માને આંધળો કરી નાખશે. અંજાય જશે. ચિદાનંદ ભગવાનની શક્તિનો વિકાસ ન કરતાં, વિકાસ ન કરતાં આવરણ થઈ જશે. આ ભગવાન પ્રત્યેની ભક્તિના રાગમાં ભાન છે કે આ ભક્તિનો રાગ છે, પુણ્યઆસ્રવ છે, મારી પવિત્રતા એનાથી જુદી છે. એ રાગને છોડીને મારે પવિત્રમાં ઠરવું છે. માટે રાગની પાછળ દૃષ્ટિને કારણે કેવળજ્ઞાનનું પ્રાપ્ત થવું છે. સમજાણું કાંઈ?

‘ભાવાર્થ :- હે જિનેન્દ્ર! આપકો બડે-બડે સુર-અસુર આકર નમસ્કાર કરતે હૈં, ઈસલિયે હર એક મનુષ્યકો આપકે દર્શનકા, આપકી સ્તુતિકા, આપકે જપ ઔર ધ્યાનકા સુલભ રીતિસે અવસર નહીં મિલ સકતા...’ હિન્દી છે. ‘કિન્તુ જો મનુષ્ય પુણ્યવાન હૈં, જિન્હૈં આપકા દર્શન,...’ ઓહો..! મોટા રાજાને મળવું હોય તોય પુણ્ય જોઈએ. આ ધર્મસભામાં ત્રણ લોકના નાથ પરમાત્માના દર્શન થવા એ પણ મહા પવિત્રતા અને પુણ્યના યોગ વિના મેળ ખાય નહિ. સમજાણું કાંઈ? કહે છે, પ્રભુ! એક રાજા પાસે

જાવું હોય તો પણ કેટલું (કરે છે), કોને મળવું? કોની પાસે જાવું? શું થાય? કેમ મળાય? સર્વજ્ઞ પરમાત્મા પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ પ્રભુ, અહો..! એની સભામાં જાવું, પ્રભુ ત્યાં બિરાજતા હોય એના સમીપે જાવું, એની મહા પવિત્રતાની દૃષ્ટિ થઈ હોય, નહિતર એના પુણ્ય તો એવા હોય તો એ ભગવાનની સમીપમાં જઈ શકે, નહિતર જઈ શકે નહિ.

‘આપકા દર્શન, આપકી સ્તુતિ, જપ ઔર ધ્યાનકા સુઅવસર મિલતા હૈ; વે મનુષ્ય હી સંસારમેં...’ આવા પરમાત્માના જાપ, ધ્યાન, ભક્તિ કરનારાને આચાર્ય કહે છે, અમે એને ધન્ય કહીએ છીએ. જગતના પાપ કરનારા, એના કરતાં પાપ છોડીને આવા પુણ્યભાવ કરે અને જેની દૃષ્ટિ ધર્મ ઉપર છે, એવા જીવને અમે ધન્ય ધન્ય કહીએ છીએ. ધનવાળાને ધન્ય નહિ, ભક્તિવાળાને ધન્ય (કહ્યા). ધનવાળાને ધન્ય નહિ. આ બે-પાંચ કરોડ ધૂળ મળી માટે ધન્ય. ધૂળમાં અનંત વાર આવી, સાંભળને! એવી ધૂળ અનંત વાર આવી અને અનંત વાર ગઈ. ભગવાન પરમાત્માની અનંત ગુણની સંપદા એવો આત્મા, એની રુચિ અને અનુભવ થયો અને ભગવાનની ભક્તિ-પૂર્ણાનંદ પ્રાપ્ત થયાની ભક્તિ ઉછળી (તો) ધન્ય છે! કહે છે. જા! તારો નિશ્ચય પણ સાચો અને તારો વ્યવહાર પણ સાચો. સમજાણું કાંઈ? કોઈ કહેતું હતું કે આમાં દાનનો અધિકાર આવશે કે નહિ? કોઈક કહે, દાનનું વાંચવું. દાનનું એ વખતે વાંચ્યું હતું. દાનનો ન્યાય કોઈ વખતે આવી જશે.

‘ઈસ શ્લોકકે તાત્પર્યકો લેકર અન્યત્ર કહીં પર કહા ભી હૈ :-’ એક બીજો શ્લોક આધારમાં મૂક્યો છે.

યઃ પુષ્પૈર્જિનમર્ચતિ સ્મિતસુર, -સ્ત્રીલોચનૈઃ સોર્ચ્યતે;
 યસ્તં વન્દતિ એકશસ્ત્રિજગતા, સોઽહર્નિશં વન્દ્યતે।
 યસ્તં સ્તૌતિ પરત્ર વૃત્તદમન, -સ્તોમેન સંસ્તૂયતે;
 યસ્તં ધ્યાયતિ ક્લૃપ્તકર્મનિધનઃ, સ ધ્યાયતે યોગિભિઃ।।

અર્થ :- ‘જો મનુષ્ય, જિનેન્દ્ર ભગવાન...’ પૂર્ણ નિર્દોષ પ્રભુ પરમાત્મા, જેનામાં એક રજકણના અનંતમા ભાગનો વિકલ્પ, અવિભાગ દોષ પણ જેને રહ્યો નથી. એવા વીતરાગ.. આહા..! જેને જ્ઞાનમાં રુચે અને રાગ અને સંસારની પ્રેમની રુચિ એને ખોટી લાગે, એવો ભગવાન આત્મા પોતાનો એવો ભગવાન જેને પ્રગટ્યો છે, કહે છે કે જે એની પૂજા કરે, ‘વહ મનુષ્ય, પરભવમેં મંદ-હાસ્યસહિત દેવાંગના...’ જુઓ! આવ્યું આ. એને ઈન્દ્રો અને ઈન્દ્રાણીઓ ત્યાં મંદ હાસ્યસહિત દેવાંગના, તેના ‘નેત્રોંસે પૂજિત હોતા હૈ.’ કહે છે કે એવા એને પુણ્ય બંધાય (કે) ઈન્દ્રાણીઓના નેત્રોનો વલ્લભ થાય. આમંત્રણ કરીને કાંઈક કહેતા હશે? એનું ફળ આવું (છે), એટલું સમજાવે છે. પુણ્યનું ફળ બતાવે છે.

જે ભગવાનની પૂજા કરે, ભક્તિ કરે.. અહીં તો ‘જિનેન્દ્ર ભગવાની પુષ્પોંસે પૂજન કરતા હૈ;...’ લખ્યું છે, હોં! પાઠમાં. એ શુભભાવનું એટલું પુણ્ય બંધાઈ જાય, કહે છે,

સમ્યક્ષ્ટિ સહિતની વાત છે, હોં! અહીં તો. એને જ પૂજા છે. એને ખરેખર પૂજ્ય કેવા હોય અને પૂજક કેવા હોય, એનું ભાન (છે), એની પૂજાની અહીંયાં વાત કરે છે. હું એક પૂજા કરનાર અને આ પૂજ્ય. બેયનું જ્ઞાન હોય. હું કોણ છું? હું જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્મા (છું). પ્રભુ! આપ કોણ છો? કે પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ રૂપ પરમાત્મા. એમ જે ઓળખીને ભગવાનની પૂજા અને ભક્તિ કરે, કહે છે કે એના પુણ્યના ફળમાં મંદ હાસ્યસહિત (દેવાંગનાથી પૂજ્ય થાય છે). કટાક્ષની મંદતા એવી દેવીઓ, એના 'નેત્રોંસે પૂજિત હોતા હૈ.' એટલે? કે ઈન્દ્રાણીના નેત્રોની શોભા તારા શરીર ઉપર જશે અને એ ઈન્દ્રાણીઓ તને આદર કરશે. એવા તારા પુણ્યના ફળમાં સ્વર્ગમાં ઈન્દ્રપણે કે દેવપણે તું ઉપજીશ. એનું ફળ બતાવે છે, હોં! એની મીઠાશ બતાવતા નથી પાછી. જેને રાગની મીઠાશ છે અને આત્માના સ્વભાવની મીઠાશ નથી, એને આવા પુણ્ય હોઈ શકે નહિ. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! એવી ઈન્દ્રાણી પૂજે છે.

'જો મનુષ્ય, એક બાર ભી જિનેન્દ્રકી વંદના કરતા હૈ,...' ત્રણ લોકના નાથ પરમેશ્વર પ્રત્યે એક વાર જો વંદના આગમ રીતે થાય,... જેઠાલાલભાઈ! આવે છે ક્યાંય?

એક વાર જો વંદના રે, આગમ રીતે થાય,

કારણ જોગે કાર્યની રે, નિષ્પત્તિ થાય રે... સંભવજિન.

એક વાર પણ આગમની રીતે પૂજા (થાય). આહાહા..! આગમ-સર્વજ્ઞ પરમાત્માની વાણી, એની રીતે આત્માના જ્ઞાનના બહુમાન સહિત અને ભગવાનના બહુમાન સહિતનો રાગ, એવી આગમ રીતે એક વાર વંદન હોય, એને અલ્પ કાળમાં પરમાત્મદશા પ્રાપ્ત થયા વિના રહે નહિ. સમજાય છે કાંઈ? કહે છે, એક વાર જિનેન્દ્ર વીતરાગદેવ નિર્દોષ પ્રભુ ત્રણ લોકના નાથ વર્તમાન બિરાજે છે. અનંતા સિદ્ધો થઈ ગયા. ઋષભદેવને જાણે નીચે ઉતારીને વાત કરતા હોય એમ અત્યારે કરે છે. આગળ લેશે વધુ, હોં!

એક દાખલો આવે છે ને? સાંભળ્યો છે? રામચંદ્રજીનો. રામચંદ્રજી હતા ને, ત્યારે બે વર્ષની-દોઢ વર્ષની ઉંમરના હતા. પોતે સિદ્ધ થવાના છે. શરીરસહિત થઈ જવાના છે. એટલે એવી એક કલ્પના ઉઠી, અગાશીમાં બેઠા હતા એમાં ઉપર પૂનમનો ચંદ્ર દેખાય. ચંદ્રને હેઠે ઉતારવાનો ભાવ. રોયા. રામચંદ્રજી જરી રોયા. પુરષોત્તમ પુરુષ. એટલે દશરથને ખબર પડી. અરે.. દિવાન! રામચંદ્રજી કેમ રોવે છે? દિવાન કહે છે, હું રાજનું કામ કરું અને આ છોકરાનું રોવાનું પણ બંધ કરાવું? બે કામ હું કરું? પણ આ પુરષોત્તમ પુરુષ છે, મહાન પુરુષ છે, આ ભવમાં મુક્તગામી છે. છેલ્લું શરીર છે. હવે એને દેહ નથી. કેમ રોવે છે? રોતો બંધ કરી દો. ઉપાય કરીને વિચાર કરો. એ અગાશીમાં બેઠા હતા અને ચંદ્ર સામું જોયા કરે. આને ચંદ્ર હેઠે ઉતારવો લાગે છે. પછી એક અરીસો એના હાથમાં આપ્યો. પેલો ચંદ્ર દેખાણો ને, અરીસો નાખ્યો ગુંજામાં. ચંદ્ર આવ્યો ગુંજામાં. રોતા થઈ ગયા બંધ.

એમ જાણીને .. કલ્પના ઉત્પન્ન થાય કે હે પરમાત્મા! અનંત સિદ્ધો ઉપર છો, હેઠે ઉતરો. હવે એ તો હેઠે ઉતરે નહિ. અશરીરી તો હેઠે આવે નહિ. કરવું શું? ત્યારે જ્ઞાનીએ આચાર્ય સંતોએ એને કહ્યું, તારા જ્ઞાનમાં તે પૂર્ણાનંદ છે એની પ્રતીત, અનુભવ કર. એટલે .. તારા જ્ઞાનમાં ... સમજાય છે કાંઈ? રામચંદ્રજી રોતા બંધ થઈ ગયા. સિદ્ધ થાવું છે.

પ્રકાશમૂર્તિ પૂર્ણાનંદમાં જાવું છે. હેઠે ઉતાર્યા પણ પોતાને ત્યાં જાવું છે. ... એમ ભગવાને કહ્યું, અરે.. આત્મા! અનંતા પરમાત્માઓ પૂર્ણાનંદપણે લોકાગ્રે બિરાજે છે. એને તારે હેઠે ઉતારવા હોય તો એક ઉપાય છે. ઈ હેઠે નહિ ઉતરે. એ અવતાર નહિ લે. ત્યારે (કરવું શું)? તારા જ્ઞાનના સામર્થ્યમાં ઊંચા સિદ્ધને બિરાજમાન કર. આહાહા..!

પહેલામાં લીધું ને? ભાઈ! પહેલી ગાથા. કુંદકુંદાચાર્ય. ન્યાં ઘાટકોપર કહ્યું હતું. કુંદકુંદાચાર્ય મહારાજ સમયસાર શરૂ કરે છે ને? ત્યારે પહેલી ગાથામાં એ લ્યે છે. પહેલી જ ગાથા. 'વંદિતુ સર્વ સિદ્ધે'. આ એક શબ્દ. પછી ટીકાકાર અમૃતચંદ્રાચાર્ય એમાંથી ભાવ ખેંચીને કાઢ્યા કે આ કુંદકુંદાચાર્ય મહારાજ એમ કહે છે કે, અનંતા સિદ્ધ અશરીરી જેટલા થયા તેને હું વંદન કરું છું. સમયસાર શરૂ કરતાં વંદન કરું છું. એટલે? પછી ટીકામાં અમૃતચંદ્રાચાર્યે કહ્યું, આ શું કહે છે આચાર્ય મહારાજ? અનંતા ભગવાનો સિદ્ધ પરમાત્માઓ આનંદમૂર્તિમાં બિરાજમાન છે એને મારા જ્ઞાનને આંગણે હું પધરાવું છું. એટલે? એટલે? એનો હું આદર કરું છું. એટલે કે રાગ ને વ્યવહાર ને નિમિત્તનો આદર કરતો નથી. આહાહા..!

અનંત અશરીરી સિદ્ધો, કુંદકુંદાચાર્ય કહે છે, અમારા જ્ઞાનની પર્યાય જે નિર્મળ પ્રકાશ, શાસ્ત્રભાષાએ કહીએ તો ક્ષયોપશમ અંશ છે, એ ક્ષયોપશમ જ્ઞાનનો વિકાસ અંશ છે એમાં અનંતા ક્ષાયિકી કેવળજ્ઞાનીને અમે પધરાવીએ છીએ. આહાહા..! પછી હજી તો આચાર્ય... ડાઘાભાઈ! આહા..! અનંત સિદ્ધ પરમાત્માની મોટી સંપદા, મોટો સમૂહ સંઘ બિરાજે છે. અનંત સિદ્ધોનો સંઘ બિરાજે છે. ઉપર લોકાગ્રે અશરીરી જેટલા થયા એ. પ્રભુ! મારા જ્ઞાનની જે દશા વર્તમાન વિકાસ છે ને, એમાં હું આંગણે પધરાવું છું, હોં! રાગમાં નહિ. રાગમાં પધરાવાય કાંઈ? વિકલ્પ ઉઠે એમાં નહિ, નિમિત્ત શરીરમાં નહિ, કર્મમાં નહિ. પ્રભુ મારા જ્ઞાનની વર્તમાન નિર્મળ દશા, જેટલો વિકાસ છે ને, એ છે તો મારો ક્ષયોપશમ. એટલે કંઈક ઉઘાડ અને કંઈક અનુઘાડ. પણ પૂર્ણ ઉઘાડ થયેલા અનંતા સિદ્ધના સંઘને, અનંતા સિદ્ધના સંઘને સમુદાયને અહીં બિરાજમાન કરું છું. ઓહોહો..! મારી જ્ઞાનની પર્યાયમાં પધરાવું છું. એક વાત.

હે શ્રોતાઓ! પાછું એમ કહ્યું, હે શ્રોતાઓ! અમારા શ્રોતા એવા હોય. ચીમનભાઈ! આહાહા..! તમારા જ્ઞાનની વર્તમાન દશામાં અનંતા સિદ્ધોને હું પધરાવું છું. પછી હું તમને સમયસાર કહીશ. આહાહા..! સમજાય છે આમાં કાંઈ? 'હરતા ફરતા પ્રગટ પ્રભુ દેખું, મારું જીવવું રે સફળ તવ લેખું.' હરતા-ફરતાં સર્વજ્ઞ પ્રભુ મારા પર્યાય, મારી દશામાં બિરાજમાન

છે. એને શરમ લાગે હવે. આ રાગનો આદર કરવો? ભગવાન પાસે રાગ નથી અને મેં એનો આદર કર્યો. શું કહ્યું સમજાણું કાંઈ? એ તો ગાથાદીઠ કોઈ અલૌકિક વાતું કરી છે. પેલા કહે, ભગવાનનો વ્યવહાર કર્યો. અરે.. સાંભળ તો ખરો, પ્રભુ! એ વ્યવહારનો અર્થ એ થઈ ગયો કે આ જ્ઞાનની વર્તમાન દશા... સ્વભાવ પૂર્ણ છે, એની દશા અલ્પ છે, અલ્પમાં પૂર્ણાનંદના ક્ષાયિક જ્ઞાનીને અનંતને બિરાજમાન કર્યા.

એક વિચાર તો એવો (આવ્યો) કે, જેટલા અનંતા થયા અને ભવિષ્યમાં જે થશે એટલા અનંતાને એ પાછો કરશે. જે સિદ્ધ થવા માગે છે અને સમયસાર એટલે જે આત્માનું ભાન કરવા માંગે છે તે. એટલા અનંતા.. અનંતા.. અનંતા.. અનંતા.. અનંતા.. કેટલા, બાપા! એ તો બહુ આકરી વાત છે. અનંત. અનંત અનંત પુદ્ગલ પરાવર્તન ચાલ્યા ગયા. કાળના અનંતા પુદ્ગલ પરાવર્તન પરિભ્રમણના. એક પુદ્ગલ પરાવર્તનના અનંતમા ભાગમાં અનંતી ચોવીસી જાય. એવા અનંતા પુદ્ગલ પરાવર્તનના ભેગા થયેલા સિદ્ધો. અરે..! અમારે આંગણે પ્રભુ મહેમાન થઈને પધારોને! પધારો.. પધારો! અમને અત્યારે કાળ નથી, હોં! પ્રભુ!

માણસ નથી કરતા? વાર-કવાર હોય તો પસ્તાનુ મૂકે છે કે નહિ? વાર-કવાર હોય તો પસ્તાનુ મૂકે ને? ચાલવું હોય રવિવારે અને શનિવારે શેરીને છોડે રહે ને, ત્યાં જઈને મૂકી આવીએ. કાલે જાશું.

એમ કુંદકુંદાચાર્ય કહે છે, પ્રભુ! અમને કેવળજ્ઞાનના કવાર છે અત્યારે. કેવળજ્ઞાન અત્યારે નથી. પણ અમે અમારા પર્યાયમાં અનંતા સિદ્ધોની કેવળજ્ઞાનીની પ્રસ્તાવના કરીએ છીએ, પસ્તાનું કરીએ છીએ. અલ્પ કાળમાં અમે સિદ્ધ જેવા થવાના માટે પસ્તાનું કરીએ છીએ. આહાહા..! ભાઈ! એ નિશ્ચયની ભક્તિ પણ કોઈ અલૌકિક છે! એને સમજવું. નહિતર દુનિયા તો એમ કહે કે આ ગાંડા છે, ઘેલા. વાત તો સાચી છે, હોં! કાલે કહ્યું હતું નહિ?

જગતડા કહે છે રે ભગતડા ઘેલા છે,

પણ ઘેલા ન જાણશો રે, પ્રભુને ત્યાં એ પહેલા છે.

એ પહેલે પાટલે બેસવાના છે. પહેલે.. શું કહેવાય તમારે? પાટલો. માણસ નથી કહેતા? પહેલા પાટલે સારા માણસને બેસાડે કે નહિ? ભગવાન અનંતા પરમાત્મા.. આહાહા..! એની વાત શું? અનંત કેટલા? અને જ્ઞાનનો અંશ કેટલો? અનંતમા ભાગે. ઉઘાડનો અંશ અનંતમા ભાગે. અનંતા કેવળીઓ, જેના કેવળજ્ઞાનમાં ત્રણ કાળ ત્રણ લોક જણાય. એવા એક અને એવા અનંતા. આહાહા..! કહે છે, હે શ્રોતાઓ! તમારા જ્ઞાનમાં હું એ અનંતા સિદ્ધોનો પ્રસ્તાવ સ્થાપુ છું, હોં! ના પાડશો નહિ, ના પાડશો નહિ. ના પાડશો નહિની વાત જ લીધી નથી. ... જ લીધી છે એમણે. ...

અનંતા સિદ્ધ પરમાત્માને તમારા જ્ઞાનમાં સ્થાપુ છું, બસ! એટલી વાત. અને મારા જ્ઞાનમાં મેં સ્થાપ્યા છે, હવે હું સમયસાર શરૂ કરીશ. એ સાંભળતા સાંભળતા તમારું લક્ષ અંદર

ઘોળાશે અને અલ્પ કાળમાં તમને કેવળજ્ઞાન થશે. સિદ્ધમાં ભળી જશો. તમારું સ્મરણ પાછળ કરશે એવા તમે થશો. ચીમનભાઈ! પેલા કહે, ભક્તિ ઊડાવે છે. અરે.. ભગવાન! સાંભળ, પ્રભુ! ભાઈ! ભક્તિ કોને કહેવી? નાથ! સમજાણું? આહાહા..!

આત્માના પ્રેમની જ્યાં પ્રીતિઓ ઉછળી-સમ્યક્દર્શન (થયું), જ્ઞાનાનંદમૂર્તિનો જ્યાં અનુભવ થયો એવા કાળમાં ભગવાન પૂર્ણાનંદ ભાળે છે. અરે..! અમે તો હલકા છીએ. અમે તો ક્યાં પામર છીએ. ક્યાં પ્રભુતા અને ક્યાં અમારી પામરતા! સમકિતીને પોતાની દશામાં પામરતા ભળાય છે. સ્વભાવમાં પ્રભુતા ભળાય છે. આહાહા..!

ભાઈ! કહ્યું છે ને? સ્વામી કાર્તિકમાં. સ્વામી કાર્તિકમાં છેદ્વી ગાથા કીધી છે. એક .. કીધી છે. ધર્મી જીવને એક સેકંડના અસંખ્ય ભાગમાં પૂર્ણ પ્રભુ આત્મા છું એવો પ્રભુ ભાસે છે. પણ પર્યાયમાં પામરતા ભાસે (છે). ક્યાં કેવળજ્ઞાન.. આહાહા..! અરે..! ક્યાં ચારિત્ર! સ્વરૂપની રમણતાના આનંદના ઉભરા, જે ચારિત્ર એ કેવળજ્ઞાનના દિવાન. એ ચારિત્ર ક્યાં અને ક્યાં કહેવું પ્રભુ! અમારામાં કયાશ કેટલી! એમ સમકિતી પોતાની પર્યાયની નબળાઈમાં પામરતા ભાળે છે અને પોતાને તુચ્છ ગણે છે. આહાહા..! ક્યાં આત્માના આનંદનું ચારિત્ર! ચરવું એટલે આનંદમાં એકલા રમતા હોય એવું ચારિત્ર અને ક્યાં પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ રૂપ પરમાત્મા! એની પાસે સમકિતી પોતાને પામર (સમજે છે).

શ્રીમદ્ કહ્યું ને? ભાઈ! હે કુંદકુંદાદિ આચાર્યો! આ પામરને તમારા.. જુઓ! સમકિત થયા પછીની વાત કરી છે. આત્મભાન થયા પછી કહ્યું, આ પામરને તમારા વચનો સ્વરૂપ અનુસંધાનને વિષે અતિશય અતિશય ઉપકારી થયા છે. માટે આપને વંદન છે! આહાહા..! ધર્મીને ધર્મમાં આગળ વધેલા આનંદમાં અને શાંતિના શેરડા જ્યાં અંતર્મુખતા વિશેષ હોય એના પ્રત્યે તો ધર્મીના મસ્તક નમી જાય છે. નમે.. નમે.. નમે.

અહીં કહે છે, એ સિદ્ધ ભગવાનને સ્થાપીને અમે વાત કરશું. જેઠાલાલભાઈ! ના પાડીશ નહિ, પ્રભુ! હોં! અરે..! અમે રાંક માણસને એક બીડી વિના ચાલે નહિ, આના વિના ચાલે નહિ. પ્રભુ! પર વિના તેં તો અનંત કાળથી ચલાવ્યું છે. સાંભળ! શું કીધું? વળી ઈ શું કીધું? આત્મા આત્માપણે છે, ચારપણે. ચાર એટલે? દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ. વસ્તુપણે વસ્તુ, ક્ષેત્ર પ્રમાણે પહોળાઈ, કાળપણે દશા, ભાવપણે ગુણ-શક્તિ. એ પણે આત્મા છે. એ આત્મા પર અનંત આત્મા અને પર રજકણપણે નથી. શું કીધું આ? ચંદુભાઈ! આત્માએ પર વિના રોડવ્યું છે અનંત કાળથી. રોડવ્યું સમજાય છે? શું કહે? ચલાવ્યું છે. કેમ?

જુઓ! આંગળી છે ને? આંગળી. આ આંગળીએ આ ચાર આંગળી વિના ચલાવ્યું છે. આ હોય તો આ હોય એમ નથી. હું હોઉં તો છું, આ વડે હું નથી. એમ આત્મા એ આત્માપણે છે અને પર અનંત આત્મા અને પર અનંતા રજકણપણે નથી. આહાહા..! એ પરના નથીપણે રોડવ્યું-ચલાવ્યું છે. પરના અસ્તિપણે ચલાવ્યું છે એમ છે નહિ. આહાહા..!

સમજાય છે કાંઈ આમાં? ચંદુભાઈ! ભક્તિમાં પાછું અધ્યાત્મ આવે છે કેટલું! બાપા! મોટાના આંગણા પણ મોટા હોય. ઘર તો મોટા હોય પણ એના આંગણા પણ મોટા હોય. એની ભક્તિ પણ વિવેકવાળી અલૌકિક હોય.

એ અહીંયાં કહે છે, અનંતા ગુણનું ધામ જ્યાં છે, એની દશામાં, એની દશામાં જે વિવેક વર્તે છે, એ અલૌકિક હોય છે. એને આ ભક્તિ ઉછળીને અનંતા સિદ્ધો મારા જ્ઞાનને આંગણે પધારો, પ્રભુ! હું વર્તમાનમાં પામર, છતાં પ્રભુતાને અંદરમાં રાખું છું. મારા જ્ઞાનમાં એને રાખ્યું છે. હવે મારું જ્ઞાન અધિક થયા વિના રહેશે નહિ. સમજાણું કાંઈ?

એ અહીં વાત કરે છે કે એવા જીવને જે ભક્તિનો આહ્વાદ અને શુભભાવ આવે છે, એ જીવ વંદન કરે અને ભગવાનની પૂજા કરે એ મનુષ્ય ‘એક બાર ભી જિનેન્દ્રકી વંદના કરતા હૈ; વહ મનુષ્ય, રાત-દિન તીનો લોકમે વંદનીય હોતા હૈ.’ આહાહા..! એના પાપના બંધન હોય અને એને લઈને દુનિયામાં અણઆબડ અને અકીર્તિ ભલે હો, પણ શાસ્ત્ર તો એમ કહે છે કે, આત્મજ્ઞાન પામ્યા પછી પાંચમું શ્રાવક ગુણસ્થાન, પાંચમું આનંદની શાંતિની વૃદ્ધિ થઈ ગઈ હોય. પંચમ ગુણસ્થાન શ્રાવક એટલે એ કંઈ વાડાની વાત નથી. વસ્તુના આનંદના ઉભરા જેને અંદર અંશે વધારે આવ્યા (છે). ભગવાન એમ કહે છે કે એવા શ્રાવકના આનંદની આગળ એને અપજ્ઞાનો ઉદય હોય નહિ. ભાઈ! આ શું કહો છો? પ્રભુ!

આત્માની દષ્ટિ અને શુદ્ધતા ને પરમાત્માની જ્યાં ભક્તિ ઉછળી છે અને એમાં આગળ વધીને પંચમ (ગુણસ્થાને) આત્માના આનંદની શાંતિનો સ્વાદ વિશેષ લીધો, પંચમ ગુણસ્થાને શ્રાવકે સ્વાદ-આત્માના આનંદનો વિશેષ સ્વાદ લીધો, એને ભગવાન કહે છે, એને અપજ્ઞા ન હોય, દુર્ભાગ્ય ન હોય. દુર્ભાગ્ય નહિ, અપજ્ઞા નહિ. એ માનતો નથી કે અમારો અપજ્ઞા હોય. મારા ગાણા હું જશથી ગાઉં છું, દુનિયા કોણ અપજ્ઞા કરનાર છે?

મુમુક્ષુ :- ..

ઉત્તર :- લોકો લોકો પાસે રહ્યા. અહીં તો ભગવાન કહે છે. ત્રિલોકનાથ તીર્થકરદેવ સર્વજ્ઞ બિરાજમાન એમ જોયું છે કે, આત્માના શાંતિના અનુભવ સમ્યક્દર્શન ઉપરાંત જેને વિશેષ શાંતિનો અંશ પ્રગટ્યો, એવા પંચમ ગુણસ્થાનની દશાવાળાને અપજ્ઞા અને દુર્ભાગ્ય અને અજ્ઞા રૂપ કીર્તિ આદિ હોઈ શકે નહિ. અનાદિ ત્રણ પ્રકૃતિ છે, હોં! ઈ. દુર્ભાગ્ય, અનાદેય અને અજ્ઞા. એ નામકર્મની પ્રકૃતિ છે, એની આ ત્રણ તો એને હોય જ નહિ. અપકીર્તિ ભલે હો, પણ એમાં જોડાણ નથી. હું આત્મા શાંત આનંદ છું ને. મારી દુનિયામાં અપજ્ઞા અને અપકીર્તિ ત્રણ કાળ ત્રણ લોકમાં હોઈ શકે નહિ.

મુમુક્ષુ :- ..

ઉત્તર :- બહારની વાત છે ને. બહારનું બહારમાં રહ્યું. મારામાં કાંઈ છે નહિ.

અહીં કહે છે કે એવા ભગવાનને જેણે અંતર પધરાવ્યા અને વંદન કર્યું, દુનિયા એને

વંદશે ભવિષ્યમાં. દુનિયા એને આગળ કરશે. પુણ્ય એવા બંધાઈ જશે કે લોકો એનો આદર કરશે. ઓહો..! એના જલસા કરીને પરાણે આદર કરાવવો એવું નહિ રહે, એમ કહે છે. આ જલસા કરાવે છે ને? એ.. મહાસુખભાઈ! આ જલસા-બલસા કરીને મને અભિનંદન આપો, અમને આ આપો. એ તો કોઈના દીધે દેવાય (નહિ). એ તો બાપા! પોતે આત્મા અભિનંદન આપે. સમજાણું કાંઈ? જલસા કરો. પાંચ-દસ લાખ ખર્ચો. પછી અમે મોટા થાઈએ, અમને દુનિયા મોટા કહે. એમ પરાણે કો'કને ભરાવી ભરાવીને કરે. એ તે કાંઈ જશ છે?

કહે છે કે જ્ઞાનીને જ્યાં આત્માના ભાનસહિત ભક્તિ ઉછળી છે એમાં એવી પ્રકૃતિ બંધાશે (કે) દુનિયા એનો જશ કરતાં સામે આવશે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? દેવલોકના ઈન્દ્રો, ઈન્દ્રો જેને ગાય છે, ઓહો..! વાહ રે વાહ! તારું સમ્યજ્ઞર્શન, જેણે પરમાત્મપદનો આદર કર્યો અને વિકાર ને શરીરનો આદર દૃષ્ટિમાં રહ્યો નહિ, એના વખાણ ઈન્દ્રો કરે. ઈન્દ્ર કરે પછી નાનાની શું વાત લેવી તારે? એમ કહે છે. ઈન્દ્રો પણ એની પૂજા એટલે કે એનો આદર કરશે.

‘તીનો લોકકે જીવ આકર ઉસકી વંદના કરતે હૈ. જો મનુષ્ય, એક બાર ભી જિનેન્દ્ર ભગવાનકી સ્તુતિ કરતા હૈ, ઉસકી પરલોકસે બડે-બડે ઈન્દ્ર આકર સ્તુતિ કરતે હૈ. જો મનુષ્ય એક બાર ભી જિનેન્દ્ર ભગવાનકા ધ્યાન કરતા હૈ; વહ સમસ્ત કર્મોસે રહિત હોતા હૈ તથા બડે-બડે યોગીશ્વર ભી ઉસ મનુષ્યકા ધ્યાન કરતે હૈ...’ કારણ કે પોતે ધ્યાન થઈને કેવળજ્ઞાન પામશે. (પછી) બીજા યોગીઓ એનું ધ્યાન કરશે. ‘ઈસલિયે ભવ્ય જીવોંકો ચાહિયે કિ ભગવાનકી પૂજન, વંદના, સ્તુતિ ઔર ધ્યાન સર્વદા ક્રિયા કરે.’ એ વાત સ્થાપે એ તો વારંવાર કરે એનું જ કહે ને. શ્રાવકનું કર્તવ્ય છે હંમેશા ભગવાનની પૂજા, ગુરુની સેવા, દયા, સંયમ, ઈચ્છાનિરોધ તપ અને દાન (કરે). રાગ ઘટાડીને દાનાદિની ક્રિયાઓ ગૃહસ્થોને દિન-દિન પ્રત્યે હોય છે. એનો એને વિવેક હોય છે માટે કહે છે, એણે સર્વદા એ કામ કરવું. બે શ્લોક (થયા).

એક શ્લોક મંગળનો હતો અને એ શ્લોક બીજો (થયો). હવે એનો ત્રીજો શ્લોક છે એ વાત સ્તુતિમાં વિશેષ કહેશે... (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

ચૈત્ર વદ-૧૦, બુધવાર, તા. ૬-૫-૧૯૬૪
શ્રી ઋષભસ્તોત્ર, ગાથા-૨-૩, પ્રવચન-૭૮૩

આ એક પદ્મનંદી પંચવિંશતિ નામનું વનશાસ્ત્ર છે. એમાં ઋષભદેવ ભગવાન, જે આ ચોવીશીના પહેલા તીર્થંકર થયા, એને ઉદ્દેશીને લક્ષ કરીને ભક્તિ કરે છે. ધર્મના સમજનાર અને ધર્મના કરનાર એવા આત્માઓને પૂર્ણાનંદ પરમાત્માની ભક્તિનો રાગ ને વિકલ્પ આવ્યા વિના રહેતો નથી. એટલે શું? કે આ આત્મા જેવા પરમાત્માને પ્રગટ દશા સર્વજ્ઞ અને વીતરાગને થઈ ગઈ એવો મારો અંતર સ્વભાવ શુદ્ધ અને આનંદ છે. એવો અંતરમાં પુણ્ય અને પાપના રાગના પ્રેમના લક્ષ છોડી અને આત્માના અતીન્દ્રિય જ્ઞાન અને આનંદનો જેમાં અનુભવમાં પ્રતીતિ થઈ છે, એને ધર્મી અને એને સમ્યજ્ઞિ જીવ કહેવામાં આવે છે. સમજાય છે કાંઈ?

એવા સમ્યજ્ઞિ જીવને આવા પૂર્ણ પરમાત્માની દશાની એને ભાવના હોય છે. એથી જાણે પૂર્ણ પરમાત્મ દશા, પૂર્ણ નિર્દોષ દશા, એક અંશ પણ જેને રાગ કે વિકલ્પ કે ભોગ કે વિષય નથી, પૂર્ણાનંદની નિર્દોષ જેને પ્રાપ્તિ થઈ છે એવા અરિહંત પરમાત્મા પ્રત્યે ભક્તિમાં સમ્યજ્ઞિને બહુમાન, વિનય, ભક્તિ, પૂજા, દાન આદિનો ભાવ થયા વિના રહેતો નથી. સમજાય છે કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- ઉપાદેયબુદ્ધિએ થાતો હોય?

ઉત્તર :- ઉપાદેયબુદ્ધિ વ્યવહારે એમ કહેવાય. પરમાર્થે તો હેયબુદ્ધિ છે. આ નહે છે અત્યારે જગતને આ.

આત્મામાં.. એનું સ્વરૂપ તો અનંત જ્ઞાન અને આનંદનો કંદ છે આત્મા. એની જેને સ્વભાવ સન્મુખની પ્રતીતિ અને વિશ્વાસ ને વેદનમાં આવ્યો કે આ આત્મા આનંદ છે, શાંત છે, અવિકારી મારું સ્વરૂપ છે. એવી પ્રતીતિનો અનુભવ સમ્યજ્ઞર્શનમાં થયો એને હજી રાગ બાકી રહે છે. એ રાગમાં પૂર્ણાનંદ પરમાત્મા પ્રત્યેનો પ્રેમ, ભક્તિ એવો રાગ આવ્યા વિના રહેતો નથી. છતાં દષ્ટિમાં એને હેય તરીકે સ્વીકારે છે.

મુમુક્ષુ :- સવારની સાથે મેળવવાનું ને?

ઉત્તર :- સવારની સાથે મેળવવાનું છે, મેળ વિનાનું કે દિ' હતું? સવારે તત્ત્વદષ્ટિની વાત છે. અત્યારે તત્ત્વદષ્ટિ સહિત ભક્તિ જ્ઞાનીને હોય છે, દાનભાવ હોય, પૂજાભાવ હોય છે. પણ એ ભાવ ગૃહસ્થાશ્રમમાં ષટ્ કર્મ હંમેશાના હોય છે. શાસ્ત્રમાં આવે છે કે નહિ? સમ્યજ્ઞાન ને ભાન થયું કે હું આત્મા જ્ઞાન અને આનંદ છું. છતાં પોતાને પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિનો જ્યાં અભાવ છે એથી એને રાગનો ભાગ, રાગનો ભાવ શુભ અને અશુભ આવ્યા વિના રહેતો નથી. અને એમાં અશુભથી બચવા માટે ગૃહસ્થોને હંમેશા દિન દિન પ્રત્યે એને દેવની

ભક્તિ હોય, ગુરુની સેવા હોય, પોતા કરતાં ધર્મને વિશેષ પામેલા પૂર્ણાનંદને સાધનારા એવા સંતોની સેવા અને ભક્તિનો ભાવ હોય છે અને પૂર્ણ પરમાત્માની પૂજા અને ભક્તિ ને સ્તુતિ એને જ્ઞાનીને-ધર્મીને હંમેશા હોય છે. છતાં એ ભાવને જ્ઞાની અંતર દૃષ્ટિમાં પરમાર્થે આદરણીય માનતો નથી, હેય જાણવાયોગ્ય છે અને છોડવાયોગ્ય છે છતાં આવ્યા વિના રહેતો નથી. બહુ વાત (આકરી). શરતું બહુ એમાં. સમજાણું આમાં કાંઈ?

એ ભાવને શાસ્ત્ર તો ષટ્ કર્મ કહે છે ને? ભાઈ! હંમેશા દેવની પૂજા હોય. નિર્દોષ વીતરાગ પરમાત્મા, જેની પૂર્ણ દશા પ્રગટ થઈ એવા સાક્ષાત્ પરમાત્મા હો અને ન હો તો તેની પ્રતિમાનું પૂજન (હોય). એવો ભગવાનની આજ્ઞાનો માર્ગ છે. ધર્મીજીવને હંમેશા એ દેવપૂજા એને હોય છે. પણ એની મર્યાદા શુભભાવ ને પાપથી બચવા પૂરતી (છે). પુણ્યભાવ હોય છે. સમજાય છે કાંઈ?

તેમ તેને હંમેશા કંઈક ઈન્દ્રિયદમનનું સંયમપણું પણ ધર્મીને હોય છે. અને હંમેશા દાન પણ હોય છે. ષટ્ કર્મ છે એના વ્યવહારુ. દાન હોય છે. દાન દેવાનો ભાવ ધર્મીને, જ્યાં આત્મા રાગ વિનાની ચીજ, વિકલ્પ વિનાની ચીજ છે એવું જ્યાં ભાન થયું, સર્વથા રાગ છોડવા લાયક છે, એવા જીવને દાનનો ભાવ રાગ ઘટાડવાનો લક્ષ્મીનો, લક્ષ્મીમાંથી ઘટાડી આહાર-પાણી મુનિ આદિ ધર્માત્માને દેવાનો ભાવ આહાર-પાણી આદિ કે લક્ષ્મી આદિનો સદ્ઉપયોગ કરવામાં (ભાવ આવે). સદ્ઉપયોગ તો જડનો ન થાય પણ એના પ્રત્યે રાગ ઘટાડીને દાનમાં દઉં, એવો ભાવ ધર્મીને આવ્યા વિના રહેતો નથી. કોઈ વળી કહેતા હતા કે આ ભક્તિનું વાંચે એમાં દાન (આવશે)? આ દાનનું આવ્યું એમાં, જુઓને! દાન એક જાતની વ્યવહાર ભક્તિ છે. પુણ્યભાવ છે. શાસ્ત્રમાં તો આગળ દાનના અધિકારમાં એમ કહ્યું છે, તે દિ' આપણે વાંચ્યો હતો. (સંવત) ૨૦૧૫ની સાલમાં, દાન અધિકાર.

હે આત્મા! કાગડા હોય છે, કાગડા.. કાગડા. એને જે કંઈ માણસો સારો માલ ખીચડી, ચોખા હોય ઈ ખાય. પછી પેલા ઉકડિયા રહે ને દાઝેલા? એને ઉખેડની પોતાના ઘર પાસે રાખતા. એક કુંડી રાખતા પહેલા. અહીં તો ક્યાં.. હવે શહેરમાં તો બધું સમજવા જેવું થઈ ગયું. પણ ગામડામાં એ ચોખા ને ખીચડી થાય અને જે દાઝેલો ભાગ હોય.. શું કહેવાય? પાટીયો.. પાટીયો. પાટીયા ક્યાં રહ્યા હવે અહીંયાં? એ પાટીયા સાથે ચોટેલો માલ તાવેથાથી ઉખેડી અને પોતાના ઘર પાસે પત્થરની કુંડી રાખતા એમાં નાખે. ઘૂળવાણું ન થાય એટલે. કૂતરાને અને કાગડાને ખાવાને અનુકૂળ પડે. એવો ભાવ પહેલો હતો આર્યમાં. સદા માટે એવો રાગ કૂણાપનો હોય છે.

એ દાખલો આપીને કહે છે, ઉકડિયા કાઢીને ઓણે નાખ્યા. એ કાગડો એકલો ન ખાય. કાગડાનો સ્વભાવ છે કે કઉ.. કઉ.. કઉ કરીને પાંચ-પચીસ (બીજા કાગડાને) બોલાવીને ખાય. એવો જ કાગડાનો પ્રેમાળ પોતાની નાત સાથેનો સ્વભાવ છે. કૂતરાનો એવો નાત સાથેનો

દ્રેષનો સ્વભાવ છે. એક કૂતરું દેખે તો બીજો કૂતરો વઢે. કાગડાનો પ્રેમાળ સ્વભાવ છે. એટલે એ કાગડાના ઉકડિયા નાખ્યા હોય એ એકલો ન ખાય. કઉ.. કઉ.. કઉ કરી પચીસને બોલાવીને ખાય.

એમ આચાર્ય કહે છે, અરે.. કૃપણ! પૂર્વના તારા કોઈ પુણ્ય બાંધેલા હતા, પૂર્વે તે કોઈ શુભભાવ કરેલો હતો, રાગની મંદતાનો દયા, દાન, ભક્તિનો કોઈ શુભભાવ કર્યો હતો. એમાં આત્મા દાઝેલો હતો. પેલા ઉકડિયા છે કે નહિ? શુભભાવ પૂર્વે કરેલો. એમાં આત્માની શાંતિ દાઝેલી હતી. કારણ કે શુભભાવ એ રાગ છે અને આત્માનો ધર્મ એ રાગરહિત ચિદાનંદ એકાકાર શુદ્ધતા તે આત્માની શાંતિ અને ધર્મ છે. એવી ધર્મની દશામાં કે ધર્મના ભાન વિના તે પૂર્વે રાગની મંદતા શુભભાવની કરેલી એને લઈને આત્માનો શાંતિગુણ દાઝેલો. એ પુણ્યના શુભભાવમાં તને પુણ્ય બંધાણું. કર્મના રજકણું. અને પુણ્યના બંધના પાક કાળે સોગઠી ગોઠવાઈ ગઈ. સોગઠી ગોઠવાઈ, સમજાણું? ...ભાઈ! .. ભાઈ! એ બેય જોડે બેઠા છે. સોગઠી ગોઠવાઈ, હોં! એ એમ જાણે કે અમે પેદા કરીએ છીએ, આ કરોડ ને ઘૂળ ને.. એ વાતમાં માલ કાંઈ નથી.

આચાર્ય મહારાજ કહે છે કે પૂર્વે કોઈ શુભભાવના કારણે પુણ્ય બંધાણું અને પુણ્યના પાક કાળે પાંચ-પચીસ લાખ કે જે કાંઈ ઘૂળ મળવી હોય ઈ મળી. આચાર્ય એમ કહે છે, આગળ અધિકાર છે, કાગનો ન્યાય છે આગળ. કેટલામો છે? કાગ. પાનું ૧૩૧ છે. કાગ એમ લખ્યું છે. પાનું-૧૩૧ છે. આ લખ્યું, જુઓ!

किं जीवितेनं कृपणस्य नरस्य लोके,

निर्भोग दान-धन-बन्धन-बद्ध मूर्तेः।

तस्माद्वरं बलिभुगुन्नतभूरिवाग्भिः

व्याहूतकाककुल एव बलिं स भुंक्ते॥४६॥

આ શ્લોક છે, દાન અધિકારનો ૪૬મો શ્લોક છે. ‘જિસ લોભી પુરુષકા શરીર, ભોગ તથા દાનરહિત ધનરૂપી બંધનસે બંધા હુઆ હૈ,...’ એકલા ભોગ ભોગવે છે અને દાન કરતો નથી ‘ઉસ કૃપણ પુરુષકા ઈસ લોકમે જુના સર્વથા વ્યર્થ હૈ...’ એનું જીવવું વ્યર્થ છે. ‘ક્યોંકિ ઉસ પુરુષકી અપેક્ષા વહ કાક હી અચ્છા હૈ,...’ હિન્દીમાં છે, સંસ્કૃતમાં શ્લોક છે. એની અપેક્ષાએ કાગડો સારો છે. ‘જો કિ ઊંચે શબ્દ બોલ કર ઔર બહુત-સે કાકોંકો બુલા કર, ઉનકે સાથ મિલ કર ભોજન કરતા હૈ.’ શું કહ્યું સમજાણું કાંઈ? કે કાગડો તારા કરતાં સારો. જો પૈસા પુણ્ય પૂર્વના પુણ્યને લઈને મળ્યા, એમાં રાગની મંદતા કરી ધર્મની પ્રભાવનામાં દાનમાં, દયામાં, ભક્તિમાં, પૂજામાં, જિન મંદિર આદિ બનાવવામાં જો રાગની મંદતાનો ભાવ ન કર્યો તો એ કાગડામાંથી તું જા એવો છો. ...ભાઈ!

જે વખતે જે વાત શુભભાવની કહેવી હોય તો એ પણ જણાવે અને ધર્મની જણાવવી

હોય ત્યારે કહે, રાગરહિત આત્માની શુદ્ધ ચિદાનંદ આત્માની અંતર જ્ઞાન ને પ્રતીત (થયા) એટલો ધર્મ છે. પણ એ ધર્મમાં જ્યારે સ્થિર ન રહી શકે ત્યારે એને પણ આવા પૈસાના ઘટાડવાનો, લોભ ઘટાડવાનો ભાવ એને આવ્યા વિના રહેતો નથી. અને શરૂઆતમાં એની ગાથામાં એમ લીધું છે કે લોભી-કૃપણ પુરુષ લોભના કૂવાની ભેખડમાં ભરાયેલા છે. કૂવાની ભેખડ થાય છે. ભેખડ સમજાય છે? કૂવો હોય ને? એમાં હેઠે હોય છે ને? અંદરમાં કૂવામાં. એમાં ભેખડમાં ભરાયા. કૃપણ જીવો લોભ રૂપી કૂવાના ભેખડમાં ભરાયેલા પ્રાણીને અમે તૃષ્ણા ઘટાડવા, રાગ મંદ કરવા લોભની ઓછપ કરવા દાનનો અધિકાર કહેશું. એમ કરીને આચાર્ય મહારાજ જંગલમાં પણ જગતના પાપથી બચાવવા પુણ્યનો ભાવ કરાવવા કે થવા એ વાત આચાર્ય જંગલમાં પણ કહી રહ્યા છે. એ ભાવ હોય છે.

કહે છે, કાગડો એકલો ન ખાય એના મળેલા ઉકડિયાને. અને તને કાંઈક પાંચ-પચાસ લાખ ધૂળ મળી, પૂર્વના બળેલા પુણ્યને કારણે. બળેલું પુણ્ય એટલે આત્માની શાંતિથી પુણ્ય ન થાય. શું કીધું? આત્મા ભગવાન આનંદકંદમાં જેટલી અંતર શુદ્ધતાની પવિત્રતા, સમ્યક્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રની દશા પ્રગટ કરે, એનાથી અંશે બંધ ન હોય. અને જે ભાવે બંધ થાય તે ધર્મ હોઈ શકે નહિ. નટુભાઈ! આહાહા..! એવો ભાવ ધર્મને પણ રાગની મંદતા કરી દયા, દાન, ભક્તિ, પ્રભાવના એ લોભને ઘટાડી અને લક્ષ્મીનો વ્યય કરવાનો એને પણ ભાવ હોય છે. અને એવો ભાવ ન હોય તો કહે છે કે તને દૃષ્ટિનું તો ભાન નથી પણ જે પુણ્યને કારણે મળ્યા એમાં રાગ મંદ કરવાના પણ તારા ઠેકાણા નથી. તું કાગડામાંથી જા એવો છો. એમ કરીને રાગની મંદતા કરાવવા લોભને ઘટાડવા (ઉપદેશ આપ્યો છે). અને ત્યાં તો ઘણો અધિકાર લીધો છે.

યથાશક્તિ, ભાઈ! બે શબ્દ વાપર્યા છે. 'યથર્હિ'. પચાસ લાખની મુડી હોય ને પાંચસો-હજાર ખર્ચે એ કંઈ એની શક્તિ પ્રમાણે નથી. જેઠાલાલભાઈ! બે શબ્દ છે. ક્યાં હશે શી ખબર પડે? ક્યાંક છે એવો શબ્દ. સમજાય છે? પાનું-૨૨૪ લખ્યું છે. ('દેશવ્રતોદ્યોતન અધિકાર-ગાથા-૧૬). 'યથર્હિ' છે. જુઓ! શું કહે છે?

પુત્રેરાજ્યમશેષમર્થિષુ ધનં, દત્ત્વાડભયં પ્રાણિષુ:

પ્રાપ્તા નિત્યસુખાંડસ્પદં સુતપસા, મોક્ષં પુરા પાર્થિવા:

મોક્ષસ્યાડપિ ભવેત્તતઃ પ્રથમતો, દાનં નિદાનં બુદ્ધૈ:

શક્ત્યા દેયમિદં સદાડતિચપલે, દ્રવ્યે તથા જીવિતે।।૧૬।।

'ભૂતકાલર્મે બડે-બડે રાજા, પુત્રકો રાજ્ય દેકર, યાચકજનોંકો ધન દેકર ઔર સમસ્ત પ્રાણિયોંકો અભયદાન દેકર, અનશનાદિ ઉત્તમ તર્પોંકા આચરણ કર, અવિનાશી સુખકે સ્થાન મોક્ષકો પ્રાપ્ત હુએ હૈં. ઈસલિયે મોક્ષકા સબસે પ્રથમ કારણ તો એક દાન હી હૈ. અર્થાત્ દાનસે હી મોક્ષકી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ.' અંતર અભ્યંતર

દાન-રાગરહિત સ્વભાવનું દાન. અને બહારમાં દાનમાં રાગની મંદતાનો પુણ્યભાવ. ‘અતઃ વિદ્વાનોંકો ચાલિયે કિ ધન તથા જીવનકો જલકે બુલબુલેકે સમાન અત્યંત વિનાશીક સમઝકર સર્વદા શક્તિકે અનુસાર..’ પાઠ છે, હોં! અંદર. ‘શક્ત્યા દેયમિદં’ અને ૨૫માં પાઠ છે, ‘યથર્દ્ધિ’ જેવી તારી શક્તિ છે એટલા પ્રમાણમાં જો દાન ન દે.. સમજાણું કાંઈ? એ ‘યથર્દ્ધિ’ એ ૧૭મો શ્લોક છે. ‘મત્વેદં ગૃહિણા યથર્દ્ધિ’. જેટલી ઋદ્ધિના પ્રમાણમાં. પચાસ લાખની મુડી હોય અને સો-બસો ખર્ચે ઈ એની શક્તિ પ્રમાણે નથી, એ તો ઘણો કંજૂસ અને નબળો છે. ..ભાઈ! પાઠ છે, હોં! મુનિઓ સંતો જંગલમાં રહ્યા જગતના ઉદ્ધારને માટે અને પાપથી બચવા પૂજા ને દાન ને ભક્તિનો અધિકાર કહે છે. પણ એની મર્યાદા શુભરાગની છે. દષ્ટિમાં હેય જાણે છે. છતાં એ ભાવ આવ્યા વિના રહેતો નથી.

ભાઈ! એ તારા ઘરની રમતું, બાપા! જુદી છે. છતાં એ ધર્મીજીવને જ્યાં સુધી નિર્દોષ વીતરાગ અને પરમાત્મદશા ન થાય ત્યાં સુધી આવો ભાવ (આવે છે). આ તો કોને, આ તો ગૃહસ્થીને વાત કરે છે, ભાઈ! પૈસા શું મુનિ પાસે છે? ગૃહસ્થોને કહે છે, તારી ‘યથર્દ્ધિ’ જે તારી શક્તિ પ્રમાણે તને મળ્યું છે, જુઓ! સમર્થ હોને પર ભી (દાન નહીં દેતા વહ ગૃહસ્થાશ્રમ) પત્થરકી નાવકે સમાન (હૈ). જો દાન ન આપ્યું અને રાગ ઘટાડીને એવી ભક્તિ આદિ ન કરી તો તારો ગૃહસ્થાશ્રમ પત્થરની નાવ જેવો છે. બુડાડી દેશે ચોર્યાશીના અવતારમાં. જેને સારા મુનિઓ ધર્માત્મા જ્ઞાની પરમાત્મા પરમેશ્વર પ્રત્યે બહુમાન વિનય ને ભક્તિ અને દાનાદિ માટે જેને ઉત્સાહ નથી આવતો અને વીર્ય ત્યાં મંદ પડે છે, એના વીર્યને કહે છે કે નપુંસક વીર્ય છે. એ તારા વીર્યને પાપના કરતાં પુણ્યમાં વીર્યની જે રાગની મંદતા છે એટલું પણ તારું વીર્ય નથી તો પૂરો આત્મા આનંદકંદ છે રાગ વિનાનો એવા ભાનનું તને ભાન હોઈ શકે નહિ. સમજાય છે કાંઈ?

અહીં યથાશક્તિ શબ્દ વાપર્યો છે, હોં! ‘યથર્દ્ધિ’, ‘યથર્દ્ધિ’. સમજાણું આમાં કાંઈ? ત્યાં તો બેય શબ્દ વાપર્યા છે. કદાચિત્ પ્રાણી ... કે બાપના દાડામાં કે એવામાં લોભ કરે તો લોકો કહે એટલું કે એ કંજૂસ છે. એટલું. પણ ખરાખર ધર્મના પ્રસંગો આવીને ઊભા થાય એમાં જે લોભ કરે છે તે પાપી મિથ્યાત્વને સેવતો ચાર ગતિમાં રખડે છે. અને માયાવી છે. હું ધર્મી છું એમ કહે છે અને ધર્મના પ્રસંગ કાળે રાગની મંદતાનો દાનભાવ આવતો નથી, કરતો નથી, એ માયાવી છે. જ્યંતિભાઈ! માયાવી કહે છે. ધર્મી નામ પાડે છો અને ધર્મ જે દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર, એની ભક્તિ, એનું બહુમાન, એની પ્રભાવના એવા પ્રસંગમાં તને લોભ ઘટાડવાનો પ્રસંગ આવતો નથી (તો તું) માયાવી, કપટી, કુટિલ છો. ધર્મનું નામ દેવું છે અને ધર્મી પ્રત્યેના પ્રેમને-ભાવને કરતો નથી. કપટી અને માયાવી કહ્યો છે. શિવલાલભાઈ! સંતો છે, એને ક્યાં દુનિયા પાસેથી ખરડો કરાવવો છે કે દુનિયા રાજી થાય તો ઠીક. હિતને માટે ઉપદેશના વાક્યો નીકળ્યા છે.

તેટલી શક્તિ પ્રમાણે ગૃહસ્થ હંમેશા દાન કરે. ષટ્ કર્મની વાત ચાલે છે. દેવપૂજા, ગુરુસેવા, સંયમ, ઈન્દ્રિય દમન એ સંયમ અને દાન, અને કંઈક ઈચ્છાનિરોધ આદિ ભાવ હંમેશા ગૃહસ્થાશ્રમમાં એવો શુભભાવ હોય છે. છતાં તે સમકિતી તે ભાવને... ..ભાઈ! એ ભાવને પણ બંધનનું કારણ જાણી દૃષ્ટિમાં હેય તરીકે સ્વીકારે છે. આહાહા..! આ વાંધા ઉઠ્યા છે સૌને કે એ ભાવ થાય એને કરતાં કરતાં ધર્મ કહો. એવો ભાવ કરતાં કરતાં ધર્મ થાય. ભગવાન! રાગ છે એ કરતાં કરતાં થાય કે રાગની રુચિ છોડતાં થાય? જ્યંતિભાઈ! શું હશે આ? કાયદા કો'ક બીજા નીકળતા હશે આમાં?

‘એક હોય ત્રણ કાળમાં પરમાર્થનો પંથ’. સર્વજ્ઞ પરમાત્મા નિર્દોષ ત્રિલોકનાથ, એનો પંથ એક જ પ્રકારનો હોય છે. નિશ્ચયમાં સ્વભાવના આશ્રયની પવિત્રતા પ્રગટે એટલો સાચો ધર્મ. એમાં ન ટકે એટલે આવા શુભભાવ આવ્યા વિના, હોયા વિના રહે નહિ. આવે છતાં તે ધર્મ નહિ. એને ઉપચારથી વ્યવહારે ધર્મ કહેવામાં આવે છે. વ્યવહારે એટલે કે નહિ એને કહેવું એનું નામ વ્યવહાર. સમજાણું કાંઈ? આ જગતને વાંધા સૌને આ છે. એ કરતાં કરતાં એને કલ્યાણ (મનાવવું છે). ભાઈ! પ્રભુ! એ નવમી ગ્રૈવેયક અનંત વાર ગયો, બાપલા! તારી વાતું તું જાણ નહિ. જાણ નહિ અને જાણનાર કહે એનું માન નહિ.

અનંત કાળ થયો, ભાઈ! આ ચોર્યાશીના અવતારમાં ઘાણીમાં પીલાણો, બાપા! એ દુઃખના દાડા અનંતા ગયા અને આ મનુષ્યપણા મળ્યા એમાં સમજવાના ટાણા આવ્યા. એમાં સાચું સમજવાનો નકાર કરે, થઈ રહ્યું, દાડા ફર્યા. પેલા રાજાનો દાખલો નહોતો આપ્યો? દિવસ ફર્યા બાપા તારા. આ કાળ આવ્યા ને જો સમજણની દશા, સાચા જ્ઞાનનો દોરો ન પરોવ્યો તો દોરા વિનાની સોય ઉકરડે હાથ નહિ આવે. એમ સમ્યજ્ઞાન વિના ચોર્યાશીના અવતારમાં રખડતો ક્યાંય હાથ આવીશ નહિ. વંટોળિયો ઊડે એમાં એક તણખલું ફરે, તણખલું, ક્યાં ફરે? આમથી આમ, આમથી આમ. બાપા! ભગવાન! એ ચિદાનંદના સમ્યજ્ઞાનના આનંદની શ્રદ્ધાના ભાન વિના એ પુણ્ય અને પાપના પરિણામથી ચોર્યાશીના અવતારમાં વંટોળિયામાં ઘડીકમાં ક્યાંક ને ઘડીકમાં ક્યાંક, ઘડીકમાં ઢોર, ઘડીકમાં દેવ, ઘડીકમાં રાજા, ઘડીકમાં રંક, ઘડીકમાં નરક, ઘડીકમાં હાથી. એવા અવતારો કરી કરીને તારો થડ નિકળી ગયો. અરે..! પણ કેમ એ જાણે અનંત અનંત કાળ?

એટલે આચાર્ય કહે છે, ભાઈ! ટાણા આવ્યા, ના ન પાડીશ, હોં! એ શુભરાગ પણ ધર્મ છે એ વાત માનીશ નહિ, હોં! અને શુભ કરતાં કરતાં અંદરમાં પ્રવેશ (થશે એમ માનીશ નહિ). કારણ છે, શુભભાવ છે એ બહિર્લક્ષી વૃત્તિ છે. અને ધર્મ છે એ અંતર્મુખ પરિણતિ, અંતર્ વસ્તુ છે એનામાં અંતર ઢળતા નિર્મળ દશા થાય છે. બહુ અલૌકિક વાતું છે! વસ્તુ અખંડાનંદ પ્રભુ, એમાં અંતર્મુખ વળતાં શુદ્ધ સમ્યજ્ઞાન અને ધર્મ થાય છે. અને શુભભાવ છે ઈ બહિર્ લક્ષે થાય છે. બેયની દિશા અને ધ્યેયમાં ફેર છે. સમજાણું કાંઈ? માટે બેના

ફળ ફેર છે. બેની જાત ફેર છે. બેના સ્વરૂપમાં-એકમાં અનાકુળતા અને એકમાં આકુળતા (છે). શુભરાગમાં આકુળતા છે અને સ્વભાવની શ્રદ્ધા-જ્ઞાન ને રમણતામાં અનાકુળતા છે. છતાં એ શુભભાવ આવ્યા વિના રહે નહિ. અહીં એ વાત સિદ્ધ કરવી છે. સમજાણું કાંઈ? દાનમાં પણ એ વાત કરે છે. ઘણી બધી કરી છે.

હવે આપણે ત્રીજો શ્લોક આવ્યો છે ભગવાનની સ્તુતિનો. બે શ્લોક થઈ ગયા. હે પરમાત્મા! એક વાર દાખલો નહોતો આપ્યો? પત્ની ને પતિ બે જુદા હોય દસ વર્ષથી, ગામ પરદેશમાં. પત્નીને લખે, મારો જીવ ત્યાં વળ્યો, ખોળિયા બે જુદાં છે. એમ લખે ને? લખે, હોં! માલ હોય નહિ કાંઈ. હું અહીં ને તું ત્યાં, મારો જીવ ત્યાં વળ્યો છે. એમ અહીંયાં ધર્મી કહે છે, હે નાથ! તારા પૂર્ણ જ્ઞાન, સર્વજ્ઞ જ્ઞાનના અમને ભરતક્ષેત્રમાં વિરહ પડ્યા. હું અહીં અને પરમાત્મા આપના સ્થાનમાં. કેવળજ્ઞાની મહાવિદેહમાં, સિદ્ધ ભગવાન ઉપર સ્થાનમાં. નાથ! મારો આત્મા અહીં, તમારો આત્મા અહીં. ખોળિયું અમારું અહીં, તમારે ખોળિયું ન મળે. સર્વજ્ઞને દેહ છે. પણ દેહનો આંતરો (છે). પણ પ્રભુ! મારા આત્મામાં તમારી પ્રીતિ જામી છે એ પ્રીતિ હવે ઉખડે એવી નથી. સમજાણું કાંઈ? પેલા તો મફતના બોલે છે, હોં!

ચાલીસ વર્ષની બાઈ હોય અને પોતે પિસ્તાળીશ વર્ષનો હોય. આમ અર્ધાંગના કહે અને રોવે. આહાહા..! એને બચાવવાનો ભાવ છે કે નહિ? બચાવી શકે છે? વ્હાલમાં વ્હાલીને બચાવી શકતો નથી, તારો ભાવ બીજામાં શું કાર્યગત થાય? તારો ભાવ વ્હાલામાં વ્હાલી સ્ત્રીને બચાવી શકે નહિ, એ ભાવ બીજાના કામમાં શી રીતે કામ કરી શકે, બીજાની દયા ને બીજાને બચાવવું? એ તો એને કારણે થાય, તારો ભાવ ત્યાં કાર્ય કરતો નથી. એમાં વળી એમ બોલે, પિસ્તાળીસ વર્ષની પોતાની ઉંમર હોય અને એની ચાલીસની હોય, બહુ પ્રીતિ કરતો હોય, જરી એમ પણ મનમાં થઈ જાય, આ અત્યારે મરશે? આ કરતાં દસ વર્ષ પહેલાં મરત તો બીજી થાત. પિસ્તાળીશે જુવાનિયા બીજી પરણવા નહિ દે. કહેતો હતો ને વ્હાલી? અરે..! તારા વ્હાલપના માયામાં જમના પાર ન મળે. એ માયાવી કપટથી એમ કહે, આ મારી, હું એનો. એ ટાણે વિકલ્પ એવો આવી જાય, દસ વર્ષ પહેલાં ગઈ હોત ને તો નવી તો થાત. કહેતો હતો ને વ્હાલી છે? ખોળિયું ત્યાં અને મારો પ્રેમ ત્યાં જામ્યો છે. ... ઠગારા છે.

પણ ભક્તોને પરમાત્મા પ્રત્યે જે પ્રેમ છે, એ પ્રેમ તો ઉખડે એવો નથી. એ સ્વભાવમાં ઠરે ત્યારે ઉખડે, બાકી ઉખડે એવો નથી. સમજાય છે કાંઈ? કહે કે નહિ કે આ તો મરી? તું કહેતો હતો ને વ્હાલી છે. પણ હવે શું કરવું આમાં? અઘવચ ભાંચું ઘર. પચાસ-સાઈઠ વર્ષ થઈ ગયા હોત તો વાંધો નહોતો. અહીં ચાલીસ વર્ષે અઘવચ્ચે (ભાંચું). ભાંગેલા જ છે, સાંભળને હવે. કે દિ' ઘર તારા સાજા હતા? ભગવાન ચિદાનંદની મૂર્તિ અનંત ગુણનો

ખાણ પડ્યો છે, એના પ્રત્યેની રુચિ વિના તારા ઘર ભાંગી ગયેલા જ છે, કે દિ' સાજા થયા હતા?

આચાર્ય મહારાજ એમ કહે છે કે અહો..! જેને આત્માના સ્વભાવનો પ્રેમ અને રુચિ જાગી છે એને પરમાત્માને દેખીને, પરમાત્માની સ્થાપના દેખીને એટલો પ્રેમ ઉછળે છે.. શું કહે છે હવે? જુઓ! ત્રીજી ગાથા. એનો પ્રેમ પ્રેમની પાછળ રુચિ છે જ્ઞાનની-સ્વભાવસૂર્યની. એટલે એ રુચિમાં રાગ આવે છે ખરો, પણ રાગ છોડીને એને સ્વરૂપમાં ઠરવાનો ભાવ છે. એ સિવાય એને ભાવ હોઈ શકે નહિ. હવે કહે છે, હે નાથ!

चम्मच्छिणा वि दिष्टे, तइ तइलोये ण माइ महहरिसो।

णाणच्छिणो उणो जिण, ण याणिमो किं परिप्फुरइ।।३।।

હે ભગવાન! તે પરમાત્મા નિર્દોષ દેશાને પ્રાપ્ત પ્રભુ! ભક્ત કહે છે, હે પરમાત્મા! નિર્દોષ દેશાને પ્રાપ્ત પ્રભુ! 'યદિ હમ આપકો ચર્મકી આંખસે ભી દેખ લેં...' એટલે કે બહિર્મુખ લક્ષ્મી પણ હું જો તમને દેખું 'તો ભી હમ્ને ઈતના ભારી હર્ષ હોતા હૈ...' એટલો બધો પ્રમોદ, વિકલ્પ શુભરાગ થાય છે 'કિ વહ તીન લોકમ્ને નહીં સમાતા,...' આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

આનંદઘનજી પહેલા સ્તવનમાં કહે છે, 'ઋષભ જિણેસર પ્રીતમ માહરો રે...' એ તો ઋષભદેવનું નામ લીધું છે. પણ ઋષભતિ ગચ્છતિ ઈતિ પરમપદં. પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ વીતરાગ સર્વજ્ઞને હોય છે એ બધા ઋષભ કહેવાય છે. અહીં ખાસ ઋષભદેવની વ્યાખ્યા ચાલશે. એમણે એમ કહ્યું, 'ઋષભ જિણેસર પ્રીતમ માહરો, ઔર ન ચાહૂં રે કંત.' આત્માની સમિતિ સખી એમ કહે છે કે હે આત્મા! સર્વજ્ઞ પરમાત્મા સિવાય મારો કંત અને પતિ બીજો ન ઈચ્છું. સમજાય છે કાંઈ? નિર્દોષ પરમાત્મા.

ऋषभ जिणैसर प्रीतम माहरो रे, और न चाहू रे कंत,

रीज्यो सालिब संग न परिहरे रे...

आ शब्द बालन बोल्या हता पहेला. अक डेरी विंछियामां.

रीज्यो सालिब संग न परिहरे रे, भांगी सादि अनंत.

ઋષભદેવનું સ્તવન કરીને વાત પોતાની કરે છે. મારો આનંદ, મારું સ્વરૂપ શુદ્ધ છે એની પ્રીતિ મને જામી છે અને ભગવાન પરમાત્મા છે એના પ્રત્યેનો વિકલ્પ પણ પ્રેમનો, ભક્તિનો છે. પણ એ પ્રીતિ એવી છે, 'ઋષભ જિણેસર પ્રીતમ માહરો, ઔર ન ચાહૂં કંત' મારા સ્વામી તરીકે રાગી-દ્રેષી દેવને કંત તરીકે હું સ્વીકારું નહિ. જેમાં રાગ ભર્યા છે, દ્રેષ ભર્યા છે, વિષયભોગ વાસના પડી છે એવા દેવને મારા જ્ઞાનના આંગણે આવવા દઉં નહિ. એનું બહુમાન નહિ કરું. કેમ? 'રીજ્યો સાલિબ સંગ ન પરિહરે' ઓહો..! આત્મા આનંદકંદ છે, એ જ્યારે અંતરમાં રુચિથી રીજે અને અંતરમાં સ્થિરતાથી આવે તો એ સંગ ન પરિહરે.

‘ભાંગે સાદિ અનંત..’ એટલે શું? આત્માના આનંદનો પ્રેમ થતાં એને રાગનો પ્રેમ છૂટતાં શુદ્ધતાની દશા પ્રગટ થઈ અને પૂર્ણ શુદ્ધતાના ઉપાયથી પૂર્ણ શુદ્ધતા પ્રાપ્ત કરી.

એ ‘ભાંગે સાદિ અનંત..’ શું થયું? આનંદની મોક્ષની પ્રાપ્તિ થઈ. આદિ પણ અંત નહિ હવે. ચાર ભંગ છે. એક અનાદિઅનંત. આત્મા વસ્તુ અનાદિઅનંત-૧. સંસાર અનાદિસાંત. વિકાર અનાદિનો છે. એ આત્માનું ભાન કરે ત્યારે મોક્ષ થાય. એટલે અનાદિ અંત આવી જાય એનો. સમજાય છે કાંઈ આમાં? વસ્તુ અનાદિઅનંત. સંસારનો વિકાર આદિ વિનાનો અનાદિ કાળથી. પણ મોક્ષ થતાં તેનો અંત આવી જાય છે. માટે સંસાર અનાદિસાંત. અને મુક્તિ થાય છે ત્યારે સાદિ-શરૂઆત થાય છે, પણ સાદિઅનંત-એ હવે કોઈ દિ’ અનંત કાળમાં પાછી ફરે નહિ. એટલે શરૂઆત થઈ તે શરૂઆત થઈ, હવે અંત નહિ. એનું નામ સાદિઅનંત કહેવાય છે. ..ભાઈ! આ ચાર ભાંગાની ખબર ન મળે. અને આત્માની એક સમયની પર્યાય જે પ્રગટ થાય એ સાદિસાંત. થાય ને અંત આવે છે, થાય ને અંત આવે છે. સમજાય છે કાંઈ આમાં? શું?

ફરીને ચાર ભંગ જુઓ. આનંદઘનજી કહે છે, પ્રભુ! તું જો રીઝ ને અને પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ થાય (તો) ભાંગે સાદિ અનંત. ચાર ભંગમાં મારી મુક્તિની આદિ થઈ. હવે અંત આવવાનો નથી. એ ચાર ભંગમાં એક ભંગ મુખ્યને લાગુ પડે છે. અને બીજા ત્રણ ભંગ અનાદિઅનંત વસ્તુ, સંસાર અનાદિનો પણ વિકારનો નાશ આત્માનું ભાન થઈને થાય એ અંત આવી ગયો એટલે અનાદિસાંત. સાંત એટલે અનાદિ સ-અંત. આદિને પણ અંત આવ્યો. અને મુક્તિ થઈ એની શરૂઆત થઈ. મુક્તિ અનાદિની નહોતી દશામાં. બરાબર છે? જેઠાલાલભાઈ! આહાહા..! વાતેય સાંભળી ન મળે. ઘરના ખૂણાની વાતું કરે. આ છોકરા આટલા ને આ બાયડી આટલી. પણ આ અનાદિઅનંત કોણ છે? તારી જાતની ભાતમાં ચાર ભંગ છે. જ્યંતિભાઈ! ઘરની ખબર ન હોય? આટલા વર્ષથી આ ઘર છે, મારા બાપ-દાદાનું ઘર છે. જૂનું ઘર છે. એમ જૂનો તું કેટલામો ખબર છે તને? અને નવા ઘર બનાવ્યા. આ પહેલા જૂના હતા પણ નવા હમણાં બનાવ્યા.

એમ આત્મા અનાદિઅનંત વસ્તુ છે જૂની. એનો સંસાર વિકાર તે અનાદિસાંત છે. અનાદિનો છે પણ આત્માનું ભાન થઈને તેનો અંત આવી જાય છે. અને આત્માની મુક્તિ તે સાદિઅનંત છે. શરૂઆત થાય છે પણ અંત આવતો નથી. અને આત્માની એક સમયની દશા, એક સમયની દશા થાય ને જાય, થાય ને જાય. એક સમયની અપેક્ષાએ સાદિસાંત છે. મનુષ્યગતિ આદિની અપેક્ષાએ સાદિસાંત છે. એક ગતિની અપેક્ષાએ. મનુષ્યગતિ મળી, શરૂઆત થઈ, અંત આવી જશે સાંઈઈ, પાંસઠ, સિત્તેર, સોએ. સો તો કો’કને થાય. અનાદિઅનંત ભગવાન એમાં શરીરની સ્થિતિનો સંયોગ-આદિ થઈ અને અંત આવી જવાનો. એ સાદિસાંત. સંસાર અનાદિનો અનાદિસાંત. મોક્ષ સાદિઅનંત. ભગવાન આત્મા અનાદિઅનંત. સમજાય છે કાંઈ?

મૂળની વાતની ખબર ન મળે. સમજાય છે કે નહિ, એઈ..! ગુલાબરાયજી! પેલા પુસ્તક બનાવે. નોવેલ ને ફલાણા ને ઢીકણા ને.. ક્યાં ગયા? પ્રાણભાઈ! આવ્યા છે કે નહિ? ધૂળધાણી છે, હોં! માલ ન મળે કાંઈ. એકેય સાચો દોકડો ન હોય. મૂળ સત્ય તત્ત્વ એક સમયનો અનાદિઅનંત ધ્રુવ ભગવાન અને એમાં અનંતી શક્તિઓનો રસ પિંડ, એનું ભાન થતાં સંસારનો અંત આવી ગયો અંદર અને મુક્તિની શરૂઆત થઈ ગઈ. એ શરૂઆત થઈ હવે કોઈ દિ' ઘીના માખણ ન થાય, પણ માખણના ઘી થાય. સંસારનો અંત આવે પણ મુક્તિ થઈ એનો પાછો સંસાર થાય એમ કોઈ દિ' બને નહિ.

એટલે કહે છે કે હે નાથ! આપ જો રીઝો ને,.. આપ એટલે હું પોતે, હોં! એમ પાછું. આપ એટલે ખરેખર તો આત્મા છો. પૂર્ણાનંદની રીઝ જો થાય અને પરમાનંદની પ્રાપ્તિ આનંદ શક્તિમાં છે એ પ્રગટ થાય, ખલાસ થઈ ગયું. હવે એને કોઈ દિ' સંસાર હોઈ શકે નહિ. એવા ભગવાનને ઉદેશીને કહે છે, હે નાથ! આપના આંખથી દર્શન થાય ને, આંખથી, હોં! 'ચમ્મચ્છિણા' પાઠ છે. આ ચામડાની આંખથી. એનો અર્થ કે મારો વિકલ્પ ઉઠે છે, શુભરાગ, આપના દર્શન કરવાનો.

સર્વજ્ઞ પરમાત્મા સમવસરણમાં બિરાજમાન હોય છે. અત્યારે પણ પરમાત્મા મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં બિરાજે છે. ભાઈ! બધી વાતું લોજીક-યુક્તિથી સિદ્ધ થઈ શકે છે, હોં! પણ વાત બધી કરવા જઈએ તો લાંબુ ચાલે. સાક્ષાત્ પરમાત્મા આ ક્ષેત્રની સીધી સપાટીમાં એક મહાવિદેહ ક્ષેત્ર બહુ દૂર છે, ત્યાં આગળ સાક્ષાત્ સર્વજ્ઞ પરમાત્મા બિરાજે છે. એને ઉદેશીને કહે છે, ઋષભદેવને ઉદેશીને કહો કે સાક્ષાત્ પરમાત્માની ગેરહાજરીમાં એમની પ્રતિમા પણ જિન નહિ પણ જિન સારખી છે. કઠણ પડે એવી વાત છે. આપતું નથી હોં કોઈ ન્યાંથી. પણ ધર્મીને એ ધર્મના દર્શન કરવા પરમાત્માના જ્યારે વિરહ પડે ત્યારે એનો નિક્ષેપ કરીને સ્થાપના કરીને એને દર્શન કરીને પૂજા, ભક્તિ કરે છે.

કહે છે, પ્રભુ! તમારા આંખથી દર્શન કરું તો મને એટલું પુણ્ય થાય... અહીં હરખ વર્ણવ્યો છે, હરખ. એટલું પુણ્ય થાય કે લોકમાં ન સમાય. આહાહા..! આપના દર્શનમાત્રથી! એમ એટલા શુભભાવની દશા મને થાય કે એ શુભનું ફળ જ્યારે આવશે (કે) લોકમાં એવા પુણ્ય ન હોય એવા પુણ્ય મને બંધાશે. સમજાય છે કાંઈ? બાયડી-છોકરાનો જે પ્રેમ છે, આ ધૂળનો-પૈસાનો-લક્ષ્મીનો, એ પાપપ્રેમ છે. પાપપ્રેમ છે. દુર્ગતિમાં જવાના એ બધા લખણ છે. અરર...ર..! ભારે આકરું, ભાઈ! અમારે કરવું શું? પણ આમાં દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રનો પ્રેમ..

સ્ત્રી-કુટુંબના પ્રેમ કરતાં દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રનો પ્રેમ અધિક ન થાય તો શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર કહે છે કે અમે એને અનંતાનુબંધીનો ક્રોધ કહીએ છીએ. શિવલાલભાઈ! અનંતાનુબંધીની વ્યાખ્યા એક પત્રમાં કરી છે. અનંતાનુબંધી સમજાય છે? અનંત એટલે મિથ્યા ભ્રમ, એને અનુબંધ કરનાનો વિકાર કષાય, એને અનંતાનુબંધી કહે છે. એવો આકરો એ સંસાર કે અનંત સંસારનું

કારણ (થાય છે). જેને દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રના પ્રેમ કરતાં સ્ત્રી-કુટુંબ અને લક્ષ્મીનો પ્રેમ વધી જાય છે, એને અનંત સંસારના કારણરૂપ લોભ કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ? ભારે વ્યાખ્યા.

ભાઈ! જેને આત્માનો પ્રેમ અને પૂર્ણાનંદ પરમાત્મા ને સંતો, આત્માના જ્ઞાની ધ્યાની જ્યાં બિરાજમાન હોય એના પ્રત્યેનો પ્રેમ, સ્ત્રી-કુટુંબના પરિવાર કરતાં પણ પ્રેમ વિશેષ જાતનો થઈ જાય છે. ન થાય અને આનો પ્રેમ વધી જાય (તો) અનંત સંસારના કારણરૂપ વિકાર છે. એટલે કહે છે, પ્રભુ! આપના દર્શન જ્યાં થાય ત્યાં મારા શુભભાવની જાત એવી થાય કે જેના ફળ તરીકે લોકમાં મારા પુણ્ય નહિ સમાય. લોકમાં નહિ સમાય એટલે લોકોત્તર સ્થાનમાં ક્યાંક અવતરીશ અને આપની વાણી કે આપનો જોગ હોય ત્યાં મારું સ્થાન થાશે. એવા તો આપના દર્શનના પુણ્યના ફળ છે.

કહે છે, 'હે ભગવાન! યદિ હમ આપકો ચર્મકી આંખસે દેખ લેં તો ભી હમે ઈતના ભારી હર્ષ હોતા હૈ કિ વહ તીન લોકમેં નહીં સમાતા; ફિર યદિ આપકો જ્ઞાનરૂપી નેત્રસે દેખેં તો...' પાઠમાં એવો મુદ્દો (છે). રાગ અને નિમિત્ત ઉપરનું લક્ષ છોડી, ચિદાનંદમૂર્તિ જ્ઞાનની જ્યોત ચૈતન્યસૂર્ય છે, એને જો હું અંદર જોઉં (તો) એના ફળની શું વાતું કરવી? કહે છે. સમજાણું કાંઈ? બેય વાતું છે આમાં તો-નિશ્ચય અને વ્યવહાર. વ્યવહારથી ભગવાનના દર્શન, પૂજા, ભક્તિનો રાગ.. ઓહો..! એના પુણ્યની શું વાત કરું? પણ પરમાર્થે હું રાગરહિત ચૈતન્યસૂર્યને જોઉં, જ્ઞાનની મૂર્તિ અનાદિઅનંત આનંદકંદને જોઉં તો પ્રભુ! 'હમ કહ હી નહીં સકતે કિ હમેં કિતના આનંદ હોગા?' અતીન્દ્રિય આનંદનો અનુભવ જ્યાં થાય, એ જ્ઞાનનેત્રથી આત્માને જોતાં, રાગ અને પુણ્યના વિકલ્પનું લક્ષ છોડીને,.. આહાહા..! અનાકુળ આનંદનો કંદ પ્રભુ, એમાં નજરું નાખતાં કેટલો આનંદ થાય? પ્રભુ! એ શું કહીએ અમે? એ વાણીનો વિષય નથી. એવો આત્માનો આનંદ, આપને નેત્રથી.. આપનો અર્થ આ ચૈતન્યને. આ આત્માના આનંદને અને જ્ઞાનમૂર્તિને અંતર જોતાં એટલો આનંદ થાય, એ આનંદની શું વાત કરવી? સમજાણું કાંઈ?

હવે ચોથો શ્લોક. જ્ઞાનની અનંતતાનું વર્ણન કરે છે. ભગવાનનું સર્વજ્ઞનું જ્ઞાન અનંત છે. એવો જ મારો જ્ઞાનનો સ્વભાવ એક સમયમાં અનંત છે. કારણ કે પ્રાપ્તની પ્રાપ્તિ છે. સર્વજ્ઞને પૂર્ણ જ્ઞાન પ્રગટ્યું, આવ્યું ક્યાંથી? આવ્યું ક્યાંથી? પહેલે દિ' દાખલો આપ્યો હતો. પીપરની ચોસઠ પહોરી શક્તિ પ્રગટી તીખાશની, આવી ક્યાંથી? અંદરમાં છે એમાંથી આવી છે, બહારથી આવતી નથી.

એમ પરમાત્મા ત્રિલોકનાથ પરમેશ્વરને ઉદ્દેશીને કહે છે, હે નાથ! આપનું જ્ઞાન બેહદ અનંત વિષયને કરનારું, અનંત વિષયને કરનારું એવું જે આપનું જ્ઞાન, હું સ્તવન કરવા ઊભો થયો છું, હું એક કૂવાના દેડકા જેવો છું. કૂવાનો દેડકો.. વાત આવે છે ને દાખલો? દરિયાનો એક દેડકો હતો એ કૂવામાં જઈ ચડ્યો. એટલે કૂવાના દેડકાને કહે છે, મારો સમુદ્ર બહુ મોટો.

ઓલો સમુદ્રનો દેડકો (કહે છે), બહુ મોટો. ત્યારે ફૂવાના દેડકાએ પેટ ફૂલાવ્યું, આવડો તારો દરિયો? બાપા! એ માપે આવે એવું નથી ભાઈ, તારા પેટના પહોળાથી. ત્યારે બહુ તો પેલી પેઢલી હોય ને? ફૂવાની પેઢલી અંદરની. ફૂવાનો દેડકો આ પેઢલીથી પેલી પેઢીએ ફૂદ્યો. આવડો તારો દરિયો? ભાઈ! હું જે વાસમાં રહું છું એ દરિયાના માપ તારા ફૂદે આવે એવું નથી. તારા પેટ ફૂલાવ્યે આવે એવું તો નથી પણ ફૂદ્યે આવે એવું નથી. એમ સમુદ્રના દેડકાને ફૂવાનો દેડકો કહે છે.

એમ અહીં કહે છે, લઘુતા બતાવે છે. શું કહે છે?

તં જિણ ગાણમણંતં, વિસર્કયસયલવત્થુવિત્થારં।

જો થુણ્ઙ સો પયાસ્ઙ, સમુદ્ધકહમવડસાલૂરો।।૪।।

હે પરમાત્મા! ‘જો પુરુષ, ‘નહીં હૈ અંત જિસકા ઓર જિસને સમસ્ત વસ્તુઓકે વિસ્તારકો વિષય કર લિયા હૈ’ બહુ ઝીણી વાત, સાંભળો! અહો..! આત્માનો જ્ઞાનસ્વભાવ શક્તિ રૂપે અનંત અને અપાર. એની અંદરમાં લીનતા થઈને કેવળજ્ઞાન જે પ્રગટે એટલું જ્ઞાન એનો વિષય કેટલો? અનંત અનંત જાણે. ત્રણ કાળ ત્રણ લોકને જાણે એનાથી અનંતગુણું હોય તોય જાણે. આહાહા..! કહે છે કે હે નાથ! ‘એસે જ્ઞાનસ્વરૂપ આપકી સ્તુતિ કરતા હૈ, વહ ફૂએકે મેંઢકકે સમાન સમુદ્રકી કથાકા વર્ણન કરતા હૈ.’ નિર્માનપણે વર્ણવે છે. હું કેટલું વર્ણવું? પ્રભુ! આહાહા..! ક્યાં જ્ઞાનની આપની સર્વજ્ઞ દશા ત્રણ કાળ ત્રણ લોક જેના જ્ઞાનમાં (જણાય), એમાં મારી પણ બધી દશા આપના જ્ઞાનમાં જણાય છે. એવા પૂર્ણ જ્ઞાનની વાત હું અલ્પ જ્ઞાની કરું છું, એ ફૂવાના દેડકા જેવો છું. એમ કરીને પોતાની નમ્રતા વિનય અને દાસત્વ સ્વીકારે છે. કેવળજ્ઞાનીનું દાસત્વ સ્વીકારે છે. સમજાણું કાંઈ આમાં?

કેવળજ્ઞાની એવા પરમાત્મા એનો હું દાસ છું. એટલે કે હું સાધક છું. મારા આનંદનો સાધક છું. મને પૂર્ણ જ્ઞાન પ્રગટ્યું નથી. એ અધૂરા જ્ઞાનવાળો પૂર્ણ જ્ઞાનની વાત કરે છે, પ્રભુ! હું તો એક ફૂવાના દેડકા જેવો છું. એમ કરીને વિનય કરે છે. સમજાણું કાંઈ? એ ચોથી ગાથામાં કહ્યું. કેટલો વિષય વિષય કીધો, હોં! કેવળી શું જાણે? એના વાંધા છે ને અત્યારે મોટા? પાઠમાં ભાઈ! વિષય લીધો છે. ‘વિસર્કયસયલવત્થુવિત્થારં’. શું કહે છે? આહાહા..! જેને સર્વજ્ઞ પરમાત્મા નિર્દોષ વીતરાગ જિનેશ્વર પ્રભુ, જેનું એક સેકંડમાં અસંખ્યમાં (ભાગમાં) એક સમયનું જ્ઞાન સકલ વસ્તુ વિસ્તાર (જાણે). અનંતા પદાર્થો, અનંત ક્ષેત્ર, અનંત કાળ અને એક એક પદાર્થના અનંતા ગુણો અને એક એક પદાર્થની અનંતી વર્તમાન અવસ્થા. એને કેવળજ્ઞાનીનું એક સમયનું જ્ઞાન પૂર્ણ જાણી લ્યે છે. સમજાણું કાંઈ આમાં? વાત બેસવી અંદર (કઠણ). આવું જ્ઞાન? ઈ અહીં ભક્તિ છે.

જેને જ્ઞાનની પૂર્ણ દશા પ્રગટી કેવડી? એનો ખ્યાલ છે જ્ઞાનીને. એ ખ્યાલ છે એવા

જ્ઞાની પોતાની ભક્તિમાં ઉછળતા ભગવાનને કહે છે, હે નાથ! ક્યાં તારા જ્ઞાનની દશા પરમેશ્વર અને ક્યાં મારી જ્ઞાનની અલ્પજ્ઞ દશા. એ અલ્પજ્ઞ દ્વારા પૂર્ણ જ્ઞાનની ભક્તિ અને સ્તુતિ કરવા ઊભો થયો છું. પણ પ્રભુ! હું આપનો દાસ છું, હોં! એટલે ભક્તિ આવ્યા વિના મને રહેતી નથી.

ભક્તામરમાં કહે છે ને? અરે.. પ્રભુ! હું સ્તુતિ કરવા ઊભો થયો ઋષભદેવ ભગવાનની, પણ હરણના બચ્ચાને કોઈ સિંહ પકડવા આવતો હોય (તો) શું હરણિયા સામા ન જાય? પોતાની શક્તિ છે એમ નહિ જોવે. હરણ સામા જાશે બચ્ચાને બચાવવા. પોતાની તુચ્છતાની ખબર નહિ રાખે એ વખતે. એમ પ્રભુ! અમને ખબર છે કે આપ અનંત જ્ઞાનના ઘણી છો. એની સ્તુતિ કરવા ઊભો થયો છું, પણ મને હરણ જેવો ગણીને પણ ભક્તિ કરવા તો ઉઠ્યો છું. મારી ભક્તિ રોકી રોકાય એવી નથી. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..!

કહે છે, હે પ્રભુ! આપનું પૂર્ણ જ્ઞાન પૂર્ણ પદાર્થ બધા પદાર્થને જાણનારું, સકળ પદાર્થને (જાણનારું). આ વાત ક્યાં બેસે છે જીવને? હેં..! બેસે એવી જ વાત છે આ. વાત બેસે એવી જ છે, એ જ કહેવાય છે. એક સેકંડના અસંખ્ય ભાગમાં પ્રગટેલું આત્માનું પૂર્ણ જ્ઞાન. જેમ પીપરનો ચોસઠ પહોરો તીખો રસ પ્રગટ્યો, રૂપિયે રૂપિયો આખો, એમ આત્માનો જ્ઞાનગુણ જ્યાં અંતર ધ્યાનના આનંદ દ્વારા પૂર્ણ પ્રગટ્યો, એક સમયમાં ત્રણ કાળ ત્રણ લોક, ભૂત-ભવિષ્ય અને વર્તમાન, થયું, થાય અને થશે, બધું જાણે. બધું જાણે ત્યારે વાંધા ઉઠે માણસને.

અત્યારે આ કેવળજ્ઞાનની વાત આવતાં બહુ ખળભળાટ ઉઠ્યો છે. એ તો સામાન્ય જાણે. આ વ્યક્તિને આ કાળે દશા થશે એમ ન જાણે. અરે.. ભગવાન! એ કેવળજ્ઞાનની તને ખબર નથી, તને પ્રતીત નથી. બોલે, નમોત્યુણમાં બોલે. નમોત્યુણમાં આવે છે ને? સવ્વ.. સવ્વ દરિસણ.. ..ભાઈ! શબ્દો આવે છે. અર્થની ખબર ન મળે એને. સવ્વ.. સવ્વ દરિસણ. હે પરમાત્મા! આપ સર્વજ્ઞ છો. સર્વજ્ઞ. કોઈ જાણવાનું બાકી આપને રહ્યું નથી. એ જ્ઞાનમાં શું ન જણાય? ક્યા જીવની દશા, ક્યા કાળે થાય, કેમ થાય એ બધું જ્ઞાનમાં જણાય જાય છે. આહાહા..! ત્યારે કહે, જણાય જાય તો પછી થઈ રહ્યું. થઈ રહ્યું એટલે ભગવાને જાણ્યું એમ આપણામાં થાશે, હવે આપણે પુરુષાર્થ કરવો ક્યાં રહ્યો? એ તત્ત્વને સમજતો નથી. સાંભળ તો ખરો, ભાઈ! સમજાય છે?

આચાર્ય, જુઓ! ભક્તિનો ઉછાળો મારેલો વિકલ્પથી પણ કહે છે, આપની જે કેવળજ્ઞાનની દશા,.. પરમાત્મા દેવ, દેવ વાતું કરે. દેવ અરિહંત. પણ અરિહંત કહેવા કોને એની ખબર ન મળે. વાડામાં માનેણામો અરિહંતાણ,ણામો અરિહંતાણ. ભગવાન જાણે તુંબડીમાં કાંકરા છે કે રૂપિયા છે ખખડે એટલે. સૂકી તુંબડી હોય ને? પેલા બિયા છૂટા પડે તો ખખડે રૂપિયા જેવા. રૂપિયો ક્યાં પડ્યો છે ત્યાં. એમ અજ્ઞાનીને ભાન નથી કે કેવળજ્ઞાન શું ચીજ છે? દેવ નામ દિવ્ય શક્તિ જેની પ્રગટ થઈ છે. ઝળહળ જ્યોતિ! આત્માના અસંખ્ય પ્રદેશે

અનંતા સૂર્ય પ્રગટ્યા. કેવળજ્ઞાન સૂર્ય. એને દેવ ને એને પરમેશ્વર ને એને પરમાત્મા કહેવામાં આવે છે. એ પરમેશ્વરને જ્ઞાની ઓળખે છે. એનો દાસ એને ઓળખે છે.

હે નાથ! આપના જ્ઞાનની દશામાં વસ્તુનો વિસ્તાર (જણાય છે). જેટલી વસ્તુઓ છે, એની દરેક ક્ષણની અવસ્થા, દરેક શક્તિ નામ ગુણ અને દરેક વસ્તુ, એટલે દ્રવ્ય, ગુણ અને પર્યાય (બધું જણાય છે). નામેય સાંભળ્યા ન હોય દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયના કેટલાકે. વસ્તુ અને વસ્તુની ત્રિકાળ શક્તિ અને એની વર્તમાન દશા. એ ત્રણને દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય કહે છે. એવા ત્રણ કાળ ત્રણ લોકના વસ્તુના વિસ્તારને કેવળજ્ઞાની જાણે છે. આહાહા..! આમાં આવું જાણે પછી જ્ઞાનમાં જાણે એવું થાશે. એ.. ડોક્ટર! શું આમાં...? વિદ્યાનંદજી છે ને? વિદ્યા યાદ આવી ગઈ. ભગવાનની વિદ્યા આવડી હોય. એ જ્ઞાનમાં ત્રણ કાળ ત્રણ લોક ભગવાન જાણે.

ભાઈ! એ જ્ઞાનનો જેને આવડું જ્ઞાન છે પરમાત્માનું, એ આત્માનું, એમ જેને પ્રતીત થાય એનો જેને ભરોસો આવે, એનું લક્ષ નિમિત્ત, રાગ અને અલ્પજ્ઞમાંથી ખસી અને મારો અંતર સ્વભાવ સર્વજ્ઞ છે, એના ઉપર જાય અને સમ્યક્દર્શન થાય. બીજો કોઈ ઉપાય નથી ત્રણ કાળ ત્રણ લોકમાં. આહાહા..! ભારે વાત, ભાઈ! ભક્તિમાં પણ ઝીણું પાછું. ઝીણું કાંત્યું છે. ભાઈ! તેં સત્યની વાતું સાંભળી નથી. અને સત્યની ભક્તિ આમ ભક્તિ હોય. જેના જ્ઞાનમાં સમકિતીના જ્ઞાનમાં-ધર્મીના જ્ઞાનમાં-કેવળજ્ઞાન આવડું હોય. ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન, થયું, થાય અને થશે, બધું જાણે.

એ પ્રશ્ન કરનારા એ હતા ને? ભાઈ! તે દિ' આપણે. રામજીભાઈ હતા નહિ? (સંવત) ૧૯૯૨માં. એક સાધુ થયેલો. સ્થાનકવાસી સાધુ થયેલો, જવાહરલાલની પાસે. પાંચ વર્ષમાં ... ભણી ગયો. ભણી ભણીને છેવટે શંકા પડી. જો આવું કેવળજ્ઞાન હોય તો તે પ્રમાણે થાય. માટે કેવળજ્ઞાન હોઈ શકે નહિ. એવી શ્રદ્ધાથી છોડી દીધું. પછી ત્યાં આવ્યા હતા એક ફેરી. ... (સંવત) ૧૯૯૨ની સાલની વાત છે. નામ ભૂલી ગયો એનું. ત્રિલોકચંદ્રજી, ત્રિલોકચંદ્રજી. પાંચ વર્ષ સાધુ રહેલો જવાહરલાલજીમાં. પછી એને શંકા થઈ ગયેલી. કેવળજ્ઞાન જાણીએ, માનીએ તો.. મને પ્રશ્ન કર્યો, કે કેવળજ્ઞાન જો છે તો કેવળજ્ઞાને જોયું એમ થાશે. એમાં આપણે પુરુષાર્થ કરવો ક્યાં રહ્યો? એમ પ્રશ્ન મૂક્યો. ૧૯૯૨ની સાલની વાત છે. ૨૮ વર્ષ (થયા).

કીધું, સાંભળ, ભાઈ! કેવળજ્ઞાન છે એમ માન્ય છે તને? હું એમ પૂછતો નથી. પણ તું કેવળજ્ઞાન છે એમ માનીને વાત કરે છે. કેવળજ્ઞાન છે અને એણે જાણ્યું એમ થાશે. એમ તો તું પ્રશ્ન કરે છો. તારે કેવળજ્ઞાન ઉડાડવું છે. કેવળજ્ઞાન છે આ જગતમાં, એક સમયમાં ત્રણ કાળ ત્રણ લોકને જાણે એવું જ્ઞાન છે, એવો વિશ્વાસ છે? નહિતર એમ કહે કે કેવળજ્ઞાન હોઈ શકે નહિ. તો કેવળજ્ઞાન હોઈ શકે નહિ, એની પહેલી વાત કરીએ. પણ કેવળજ્ઞાન

છે એમ માન્ય કરીને કેવળજ્ઞાનીએ દીઠું એમાં ફરે નહિ, તો એમાં પુરુષાર્થ ક્યાં રહ્યો? એ તારો પ્રશ્ન ખોટો છે. વજુભાઈ! જરી ઝીણી વાત છે, હોં! વાતું કરે ને પેલા મગજના ફાટેલા. ઉડાવવું છે આખું કેવળજ્ઞાનને.

એક સમયમાં ત્રણ કાળ ત્રણ લોક જ્ઞાન જાણે તો તે પ્રમાણે થાય, તો પછી અમારે પુરુષાર્થ ક્યાં રહ્યો? કીધું, કેવળજ્ઞાન માને છો? તો કહે, હું પૂછતો નથી. પણ તું કહે છો, કેવળજ્ઞાન ત્રણ કાળ ત્રણ લોકને જાણે. એમ કરીને તું પ્રશ્ન કરે છે. તો કેવળજ્ઞાન જો માન કે એક સમયમાં જ્ઞાનની દશા ત્રણ કાળ ત્રણ લોકને જાણે તો એનો પુરુષાર્થ પોતાના સર્વજ્ઞ સ્વભાવ ઉપર ઢબ્યા વિના રહે નહિ. કેમકે મોક્ષ અને કેવળજ્ઞાનની પ્રતીતિ નિમિત્તને લક્ષે થાય નહિ, રાગને લક્ષે થાય નહિ, અલ્પજ્ઞમાં અલ્પજ્ઞને લક્ષે થાય નહિ. અલ્પજ્ઞમાં સર્વજ્ઞ સ્વભાવ એનો અંદરમાં છે એને લક્ષે થાય છે. વાતું ઝીણી છે. સમજાય છે કાંઈ? એના હાથ પત્તા લાગ્યા વિના કેવળજ્ઞાન દેખે એમ થાય એમ અદ્ધર પ્રશ્ન કરે, તારે કેવળજ્ઞાન ઉડાવવું છે.

અહીં આચાર્ય કહે છે કે અમે માનીએ છીએ કે એક સેકંડના અસંખ્ય ભાગમાં કેવળજ્ઞાન હોય અને એ ત્રણ કાળ ત્રણ લોકને જાણે. ગોકુળભાઈ! સમજાય છે આમાં કાંઈ? આહાહા..! ગોકુળભાઈ એક હતા ને આપણે? ગોકુળભાઈને? કોણ? પેલો રાજકોટનો નહિ? ગોકુળદાસ ગાંધી. એણે (સંવત) ૧૯૮૯માં પ્રશ્ન કર્યો હતો. ૧૯૮૯નું ચોમાસુ હતું ને બહાર કોઠારીના નાકે. એણે પ્રશ્ન કરેલો. કેવળજ્ઞાન માને છે, એ પહેલી વાત કર, પછી બીજી વાત. આત્મામાં કેવળજ્ઞાનની શક્તિ છે તે પ્રગટ થઈ શકે છે. અને પ્રગટેલી દશા ત્રણ કાળ ત્રણ લોકને જાણે એમ માને છો? એ માને તેને ભગવાન પ્રત્યે ભક્તિ આવી, એને આત્માના સ્વભાવ પર દષ્ટિ થઈ ગઈ. આહાહા..! અરે..! એને ભક્તિ કેવા? સમજાણું કાંઈ? જ્યંતિભાઈ! સમજાય છે કે નહિ આમાં કાંઈ? વાતું ભારે ઝીણી. બાપા! તારા પંથ એવા કોઈ જુદા ને અલૌકિક છે, એણે સાંભળ્યા નથી કોઈ દિ', હોં! એમ ને એમ મરી ગયો કરી કરીને. પણ અવતાર ટાળવાની વાત એની સમજણમાં આવી નહિ.

અહીં કહે છે કે હે નાથ! જાણું છું પ્રભુ! એક કોર કહેવું સર્વજ્ઞ અને એક કોર કહેવું કે ઈ જાણે તે પ્રમાણે ન થાય. બે વાતનો મેળ છે નહિ. અથવા એક કોર કહેવું સર્વજ્ઞ, બીજી કોર કહેવું કે ગયા કાળમાં આ પરમેશ્વરે આ બનાવ્યું. તો ત્રિકાળ જ્ઞાન રહ્યું નહિ. ત્રિકાળ જ્ઞાન ન રહ્યું. વર્તમાન અને ભવિષ્યનું જ્ઞાન રહ્યું, ભૂતનું ન રહ્યું. તો એને સર્વજ્ઞ છે એમ ન માનો. જો પરમેશ્વર સર્વજ્ઞ છે તો એક સમયમાં ભૂતમાં હતું, વર્તમાન છે અને ભવિષ્યમાં છે એનું બધું જ્ઞાન વર્તે છે. કોઈ દિ' એણે કર્યું છે એવું હોઈ શકે નહિ. સમજાય છે કાંઈ? વાતું બહુ તત્ત્વના અંતરના ઘરની (છે). સર્વજ્ઞ! આહાહા..! એક સેકંડના અસંખ્ય ભાગમાં સર્વજ્ઞ! પરમેશ્વર સર્વજ્ઞ. સર્વ એટલે ત્રિકાળ ભૂત, વર્તમાન અને ભવિષ્ય બધું જાણે.

એટલે બીજી ચીજો પણ છે અને બધી ચીજોને એક સમયમાં જાણનાર એવું જ્ઞાન છે. વજુભાઈ! સમજાણું કાંઈ આમાં? એવા સર્વજ્ઞને કહે છે, હે નાથ! એને ક્યાં સાંભળવું હતું? એ તો કેવળી છે. પણ ભક્તને ભક્તિ ઉછળે એટલે (કહે છે), આપ તો સર્વ લોકનો વિસ્તાર લોકલોકને જાણો છો. પ્રભુ! એવા કેવળજ્ઞાનની દશાનો ભક્ત છું. એટલે કે મારા સ્વભાવની દૃષ્ટિ ને પ્રતીત મને થઈ છે. એમ સમ્યજ્ઞ છે. માટે આપના કેવળજ્ઞાનની પ્રતીતિની મને ખબર છે. આપના જ્ઞાન પ્રમાણે જ જગતમાં થાય. એવો મેં જાણતા મારો પુરુષાર્થ સ્વભાવ તરફ વળેલો છે. એ સ્વભાવ તરફ પૂર્ણ સન્મુખ થશે એટલે આપના જેવો હું પણ કેવળજ્ઞાની થઈ જઈશ. એમ કહીને કેવળજ્ઞાનીની આ રીતે ભક્તિ કરે છે. વિશેષ આવશે...

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

